

Dienasgrāmata

Quod sentimus loquamur,
quod loquimur sentiamus!

VEcordia

Izvilums L-ZVEJSA

Atvērts: 2009.03.28 15:49
Slēgts: 2009.04.11 19:14
Versija: 2017.06.01 22:35

ISBN 9984-9395-5-3

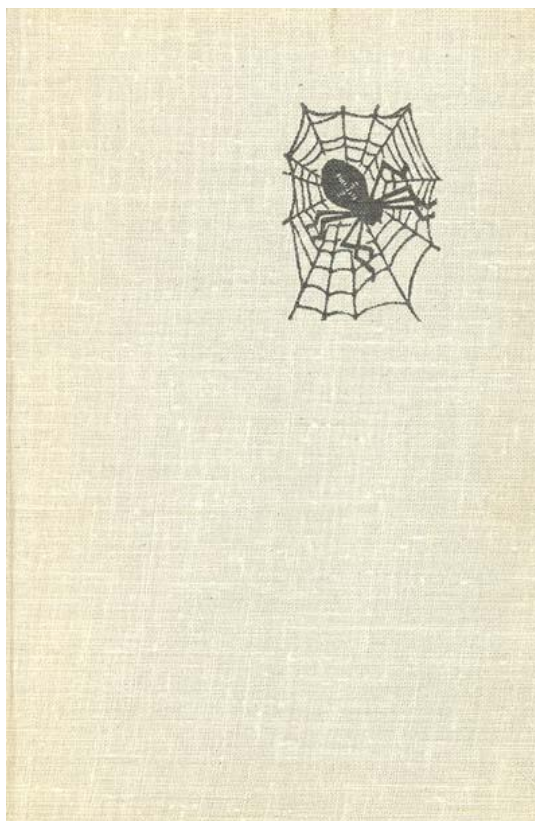
Dienasgrāmata «VECORDIA»

© Valdis Egle, 2017

ISBN

B. Zvejsalnieks. «Zaudētie gadi»

© B. Zvejsalnieks, 1963

Tās grāmatas vāks, no kuras ieskenēts šis
teksts

Boļeslavs Zvejsalnieks

ZAUDĒTIE GADI

Ar Valda Egles komentāriem
Mākslinieks D. Rožkalns

Impositum

Grīziņkalns 2017

Talis hominis fuit oratio,
qualis vita

Ievads

Kad šī grāmata tikko kā bija pirmoreiz parādījusies (1962/63. mācību gadā; es tad biju vidusskolas 9. klasē), mums skolā tūlīt sarīkoja (obligātu) disputu par to. Visiem bija tā jāizlasa un jāpiedalās disputā. Es Zvejsalnieka grāmatu toreiz neizlasīju. Es vispār – tolaik tāpat kā tagad – izjutu lielu nepatiku pret jebkura veida propagandu un visādiem piespiedu pasākumiem. Mana taktika bija: cik iespējams izvairīties no tādām lietām un nedarīt to, uz ko mani spiež, bet ciktāl nav iespējams izvairīties, tad – ar slēptu nicinājumu un gandrīz vai atklātu nīrgāšanos bezkaunīgi «peldēt».

Disputi laikam pagāja gludi, jo nekādas detaļas no tā nav iespiedušas man atmiņā. Droši vien man kaut ko pajautāja, un es kaut ko nomuldēju – tas nebija nekas neparasts: izteikties par grāmatu, kuru tu neesi lasījis, – tā mēs darījām gan latviešu literatūras, gan krievu valodas stundās, un man tas parasti nekādas grūtības nesagādāja; saņemtās atzīmes allaž bija labas un teicamas.

Taču šī disputa dēļ Zvejsalnieka grāmata palika man atmiņā, un pēc 12 gadiem, jau pabeidzis studijas, izdienējis armijā un būdams vecākais inženieris Zinātņu akadēmijas institūtā, es, ieraudzījis šo grāmatu Dzirnau ielas antikvariātā, to 1975.gadā nopirku un (ar zināmu novēlošanos) izlasīju (gribējās taču beidzot uzzināt, par ko tad īsti mēs toreiz, pirms 12 gadiem, diskutējām).

Grāmata izrādījās gluži interesanta – jo atklāja skatu no iekšpuses uz man pavisam nepazīstamu pasauli: Latvijas katoļu klosteri, garīgo semināru, mācītāju dzīvi. Protams, propaganda tur iekšā bija, taču, salīdzinot ar citiem tā laika izdevumiem, samērā mērena un ne pārāk uzbāzīga, tā ka to viegli bija atnest malā un orientēties tikai pēc faktiem.

Tagad, pēc vēl 34 gadiem, es šo grāmatiņu nejauši atradu savā grāmatplauktā, atvēru, šur tur palasīju, un man radās vēlēšanās izlikt to Internetā vispārējai pieejamībai.

Viena lieta bija manas 9. klases laikā, kad Zvejsalnieka grāmatiņa gāja kā padomju propagandas sastāvdaļa. Toreiz es to neizlasīju, kaut gan man tā bija obligāti jāizlasa. Bet tagad ir otrādi: tagad visur rīb un skan reliģiskā propaganda – un nesastop praktiski nekādu pretdarbību no (tā sauktajiem) Latvijas «zinātniekiem».

Bet propaganda man nepatīk tagad tāpat kā jaunībā, un rada vēlēšanos darboties tai pretī. Tā ka es tagad ievietoju Zvejsalnieka grāmatiņu Internetā faktiski to pašu iemeslu dēļ, kādēļ, būdams skolnieks, viņu neizlasīju.

Valdis Egle

2009.gada 28.martā

Boļeslavs Zvejsalnieks. Zaudētie Gadi

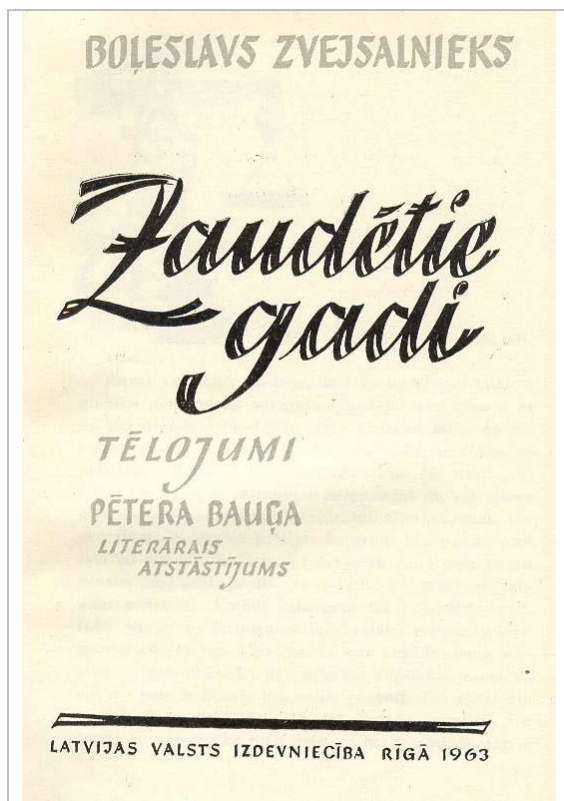
Es gribu nolīdzināt parādu

Pirms vairākiem gadiem, kad es uz visiem laikiem novilku garīdznieka sutanu un pēdējo reizi runāju ar saviem draudzes locekļiem, man pietrūka laika un arī vārdu, lai pateiktu visu to, kas man lika atteikties no mācītāja amata. Vēl tagad, kad rakstu šīs rindas, es redzu tās daudzās satrauktās ticīgo sejas un vaicājošās acis, kas Saldus baznīcā nesapratnē lūkojās manī. Lai gan toreiz es centos pateikt, ka gribu būt godīgs pret sevi un citiem cilvēkiem, ka turpmāk vairs negribu un nevaru maldināt ļaudis, es sajutu, ka mani saprata tikai nedaudzi. Varbūt sākumam tas bija pietiekami, taču, aizejot no baznīcas, mana kvēlākā vēlēšanās bija, lai visi cilvēki reiz saprastu, ka nav nekāda dieva, nav elles un paradīzes, ka nav nekādas augstākas varas, ka cilvēks pats ir būtne, kas veido pasauli. Tas cilvēkiem ir jāpastāsta, jāpastāsta tā, lai viņi to saprastu. Un toreiz es nolēmu, ka lielu daļu no savas atgūtās dzīves veltīšu darbam, kas kliecē mānticības miglu, lai cilvēkiem mazāk būtu zaudētu gadu, un tie prieku meklētu tepat zemes virsū lielajā komunisma celtniecības rosmē.

Nemanot aizsteigušies gadi kopš tā brīža, kad es novilku mācītāja sutanu. Un cik daudz saules šajā laikā esmu paspējis uzkrāt savā sirdī! Es to esmu vācis gan ziemas salā, gan lietainos rudens vakaros, gan pavasarī, gan vasarā. Saule man spīdējusi visos Latvijas nostūros, kur vien es sastapu cilvēkus, kas meklēja ceļu uz patiesību. Taču visvairāk prieka esmu guvis no tiem vienkāršajiem ļaudīm ar sastrādātajām darba cilvēka rokām, kas patiesību ne vien meklējuši, bet arī to atraduši, izejot no viduslaiku tumsības saules gaismā.

Laiks iet uz priekšu, gaisma padzen tumsu; zināšanas par parādībām deldē nezināšanu, un priekšmeti, kas tumsā šķita fantastiski, gaismā kļūst skaidri saredzami un saprotami. Bet, apciemojot daudzus Latvijas novadus, ne vienmēr man laimējies sastapt redzīgus cilvēkus. Ir vēl daudz tādu apmātu cilvēku, kas pa dzīvi staigā ar aizvērtām acīm un baidās pacelt plakstus. Baznīca viņiem to aizliegusi darīt. Kāpēc? Kulta kalpi labi zina, ka, tiklīdz izgaiss reliģijas migla – zudis arī viņu vara un reizē ar to ienākumi. Tādēļ par grēku pasludina visu, kas cilvēkā var iesēt šaubas par dieva esamību. Te nu baznīcai pats bīstamākais ienaidnieks izrādās materiālistiskais pasaules uzskats, kas cilvēkiem palīdz atvērt acis un saskatīt lietas un parādības patiesības gaismā. Un tad izrādās, ka katrai lietai ir sava attīstības vēsture, katrai parādībai – savi cēloņi, bet dievam pie tā visa, ko mēs redzam, dzirdam un sajūtam, nav nekādu nopelnu. Runājot vēl skaidrāk, – mūsdienu zinātnes gaisma ir tik spilgta, ka tā iespiežas visos kaktos un nevienā no tiem mēs dievu nevaram atrast, jo dieva nav. Gaisma padzen tumsu, un cilvēkam nav tiesību aizvērt acis, lai novērstos no dzīves. To esmu centies pateikt arī saviem klausītājiem, bet ne vienmēr man to izdevies izstāstīt pietiekami pārliecinoši. Un tomēr gribas darīt visu iespējamo, lai domas un jūtas, kas palīdz cilvēkiem atrast izeju no reliģijas aptumšotajiem labirintiem, aizsniegtu katra ticīgā sirdi un prātu.

Arvien tālāk pagātnē uz neatgriešanos nogrimst mana vecā dzīve. Man tās nav žēl, bet žēl ir no dzīves izsvītrotu gadu. Un dažreiz es apskaužu tos mana vecuma ļaudis, kuri jau ar pirmajiem soļiem atraduši pareizo ceļu dzīvē. Tiem nav zaudēto gadu, viņu apzinīgā dzīve sākusies daudz agrāk nekā mana, un rīta cēliens nav pagājis velti maldoties miglā, jo viņi redzējuši saules lēktu, bet es to neesmu

redzējis un nekad arī neredzēšu. Sauli pirmo reizi ieraudzīju tikai tad, kad tā jau tuvojās pusdienas laikam. Man žēl sava mūža rīta cēliena, ko nozagusi reliģija, un gribētos, lai es būtu pēdējais cilvēks, kam tas jānožēlo.

Saka, ka maldīties esot cilvēciski, taču ikviena pienākums ir brīdināt un atturēt ļaudis no tiem ceļiem, kas aizved purvā. Tādēļ es uzskatu, ka līdz šim vēl neesmu darījis visu iespējamo, lai cilvēkiem palīdzētu drīzāk atrast to gaišo taku, kas aizved uz mūsu lielās dzīves lielceļa. Tas mani mudināja ķerties pie spalvas un pastāstīt par gadiem, kuri man aizgājuši garām un kurus neviens vairs nevar atgriezt.

Zvejsalas

Nevienu vietu virs zemes es nepazīstu tik labi kā Zvejsalas. Tas ir pavisam mazs zemes stūrītis Lubāna tuvumā, bet man tā ir manas bērnības pasaule, kas atmiņā dzīvo savu patstāvīgu dzīvi.

Kad rudenos izmirst lauku ceļi, Zvejsalu ļaudis ir noslēgti no visas pasaules. Tāpat tas ir pavasaros, kad Lubāna palu ūdeni Zvejsalas apņem no visām pusēm. Tikai vasarās un ziemās te atskan lielās dzīves atbalss. Jūlijā klānos parādās siena plāvēji, un tad vakaros pie uguns kuriem līdz vēlai naktij skan jauniešu dziesmas. Brīžiem tās skan skumji, brīžiem priecīgi, bet, kad plāvās visapkārt, cik vien tālu sniedzas skats, redzamas siena kaudzes, uguns kuri apdziest un dziesmas apklust, tad Zvejsalu ļaudis atkal ir vieni ar savām ikdienas rūpēm un raizēm. Tikai tad, kad zeme sasalusi un pārklāta ar sniega segu, Zvejsalās atkal redzami sveši ļaudis. Sniegā čirkstot ragavu sliecēm, viņi atbrauc agri no rīta, sakrauj siena vezumus un ap pusdienas laiku iegriežas Zvejsalu māju pagalmos. Zirgiem tad tiek uzkārtas auzu tarbas vai arī pasviests priekšā āboliņa klēpis, bet paši siena vedēji ar azaida sainīšiem rokā sabrūk Zvejsalu istabās. Viens otrs tur iestiepj arī pa alus struncītim. Vīri no ūsām iztīra ledus lāstekas, novelk aitādas kažokus un sasēžas ap galdu. Azaidas allaž ievēlās līdz novakarei, un, kad vīri šķiras, viņi ir piesarkuši un neparasti runīgi. Tad siena vezumi, lēni gāzelēdamies, aizlīgo uz Nagļu pusi, vējš izdzenā stipro kaltēto vīgriežu smaržu un Zvejsalās atkal viss paliek klusu. Vienīgi siena vedēju atnestās valodas un nostāstus par apkārtnes jauniešiem vēl ilgi pārsprīd Zvejsalās. Tās ir sarunas par cilvēku likteņiem tur, aiz plāvām un mežiem, no kurienes bija atbraukuši siena vedēji.

Zvejsalu ļaudis dzīvo paši savu, noslēgtu dzīvi, un tai no paaudzes uz paaudzi ir izveidojies savs ritms. Pavasaros, vasarās un agrīnos rudenos Zvejsalu vīri ir aizņemti ar zveju un lauku darbiem, bet sievas un bērni kopj lopus un aptiek mājas soli. Visu triju Zvejsalu māju ļaudis tad satiekas reti. Darbs viņus dzen tā, ka nav laika pat atliekt muguru. Vienīgi svētdienās un svētkos ir citādi – tad atrodas kāds brīvāks brīdis, kad var aiziet arī pie sābra un parunāt par veicamajiem darbiem, gaidāmo ražu un pasaules notikumiem. Bet pienāk rudens un garie ziemas vakari, un Zvejsalu dzīve ieiet citā gultnē. Pēc dienas darbiem visi salas ļaudis vakaros sanāk kopā kādā no Zvejsalu mājām un vīri tur vij virves vai labo zirga lietas, bet sievietes ada, tamborē vai kaut ko šuj. Kas gan viss te kopīgi netiek pārrunāts. Te stāsta pasakas, piemin sen no dzīves aizgājušus cilvēkus, atceras dīvainus notikumus, spriež par nākotnes nodomiem un lielo politiku. Zvejsalu ļaudis tad pārcilā gandrīz vai visas plašās pasaules svarīgākos notikumus.

Nabadzība allaž bijusi vienkāršo ļaužu neatlaidīga pavadone. Cilvēki no tās bēguši un bieži vien pametuši savu dzimto sētu, lai meklētu laimi svešā malā. Tā arī nabadzība pirms daudziem gadu desmitiem piespiedusi apdzīvot vientuļo salu Lubāna tuvumā. Ar lielām cerībām te atnāca trūcīgi ļaudis, iestrādāja sīkus zemes gabaliņus, ko sauca par tūrumiem, uzcēla vienkāršas mājas ar salmu jumtiem, svīda darbā no saules līdz saulei, bet no nabadzības, tāpat kā no savas ēnas, viņi nespēja izbēgt. Nabadzība allaž valdīja arī mūsmājās. Taisnība, tēvs un māte to visu mūžu panesa pacietīgi, taču no sirds vēlējās, lai viņu seši bērni savā dzīvē redzētu labākas dienas. Bet, kur mājā nabadzība, tur parasti valda arī tumsība un, tāpat kā visi Zvejsalu ļaudis, arī tēvs un māte nezināja mums parādīt īsto ceļu, kas ejams, lai sasniegtu cilvēcisku dzīvi. Viņi bija pārliecināti, ka labi darbi un paļaušanās uz dieva žēlastību tiek atalgoti ar pārticīgu dzīvi zemes virsū un dod iespēju nokļūt debesu valstībā. To bija mācījuši viņu vecāki, to nepiekusis sludināja baznīckungs Nagļos, un viņiem šķita, ka arī mums, viņu bērniem, ejama šī vienīgā, sen iemītā taka.

Ierašanās pasaulē

Nav tāda cilvēka, kurš pats atcerētos savu ierašanos pasaulē. Arī es to neatceros, bet, acīm redzot, Zvejsalu pelēcīgajā ikdienā mana piedzimšana izvērtusies par tik izcilu notikumu, ka to atcerējās vēl tad, kad biju jau krietni pastiepies augumā un pieņēmiem prātā. Tā no savu vecāku un kaimiņu nostāstiem es vēlāk uzzināju daudz tādu lielāku un mazāku tās dienas notikumu mūsmājās, ka man izveidojusies diezgan pilnīga aina par tiem uztraukumiem, priekiem, rūpēm un raizēm, ko jau pirmajā dienā biju sagādājis daudziem Zvejsalu ļaudīm.

Tas viss bija noticis 1927. gada septembrī. Rudens salnas, rūpīgi pārstaigājušas laukus un nokodušas kartupeļiem lakstus, zeltījot bērziem lapas, jau rāpās arvien tuvāk koku galotnēm. Zvejsalu ļaudis steidza padarīt pēdējos lauku darbus, bet manam tēvam todien par visu to nebija laika pat domāt. Naktī viņš bija skrējis pie kaimiņiem un modinājis ļaudis. Mūsmājās bija gaidāms ģimenes pieaugums, un vajadzēja taču sameklēt kādu vairāk piedzīvojušu cilvēku, kas jauno pilsoni prastu sagaidīt un mācētu viņu apkopt. Tādēļ kaimiņu mātei, kurai šajās lietās bija uzkrājusies neliela pieredze, gribot negribot vajadzēja celties no iesildītās gultas un nākt tēvam līdzi.

Kad ausa gaisma, tēvs sajūdza zirgu, iegāja kūtī un iekāpa aitu aizgaldā. Tur viņš noķēra pērngada aunū, sasēja tam kājas un ievēla ratos. Nauda, tēvam bija vajadzīga nauda, un viņš steidzās uz Varakļāniem, lai to iegūtu. Tēvs no visas sirds vēlējās dēlu, bet, lai tas piepildītos, jāizlūdzas dieva žēlastība. Viņš ļoti zināja, ka par aizlūgumu mācītājs noplēsis krietnu tiesu no auna, taču todien tēvs nebija skops, kaut tikai būtu dēls. Un, uzšāvis melnītīm, pat nepaēdis brokastis, viņš izbrauca no pagalma.

Tikko tēvs no mājas bija ārā un vecais sienas pulkstenis nosita septiņi, tā es biju klāt. Kaimiņu māte mani kārtīgi izpeldināja siltā ūdenī, ietina baltās linu drēbītēs, pārkrustīja un, noguldot blakus mātei, teica:

– Šo tavu pirmdzimto dēlu, kura dzimšana sakrīt gandrīz ar jumpravas Marijas dzimšanas dienu, upurēsim caur tās debesu mātes rokām dievam tēvam, lai tavs dēls dienās tiktu ieskaitīts priesteru kārtā, lai viņš kļūtu par cilvēku dvēseļu ganu un glābēju. Ja tas tā piepildīsies, caur to nāks gods un slava visai mūsu dzimtai.

Todien mūsmājās bija nemierīgi. Vēsts par manu ierašanos ātri aplidoja Zvejsalas, Ap pusdienas laiku, kad tēvs atgriezās no Varakļāniem, mūsmāju istaba jau bija pilna ar Zvejsalu ļaudīm. Pirmie mani apraudzīt bija atnākuši tēva brālis Antons, viņmājas Jāzeps, viņa māšas Petronaļa un Juļa. Priecīgi satrauktas, lielajiem pa kājām maisījās manas māšes Genovefa un Sholastika. Visā mājā valdīja svētku noskaņa.

Tēva prieki par dēlu bija tik lieli, ka grūti tos aprakstīt. Ienācis istabā un uzzinājis, ka viņa vēlēšanās piepildījusies, tēvs no sajūsmas aizmirsa apsveicināties ar kaimiņu ļaudīm, satvēra mani savās stiprajās rokās, šūpoja un kā vilciņš griezās pa istabu. Ja ar mani nekas ļauns neatgadījās, tad par to paldies pienākas mātei un kaimiņienei, kuru baiļu kliedziens tēvam lika attapties, ka es vēl šādiem trakulīgiem dančiem neesmu piemērots.

Un tad pirmo reizi man par godu tika sarīkots vienkāršs, neliels mielasts. Tēvs no Varakļāniem bija atvedis desas, siļķes, baltmaizi un dažas pudeles stiprā. Arī mājās atradās šis tas garšīgāks, un nu viss tika celts galdā. Protams, pirmo tostu dzēra uz manu veselību, tad godināja tēvu un māti. Kad bija izraudzīti kūmas, arī viņiem par godu saskandināja glāzes.

Ļaudis kļuva arvien valodīgāki, un, kad tēvs sāka slavēt dievu, kas ar baznīckunga starpniecību atsūtījis dēlu, tad viņmāju Jāzeps istabā sacēla īstu jautrību. Viņš parasti mīlēja stāstīt sulīgas anekdotes par mācītājiem un arī baznīcai labprāt meta līkumu. Te nu Jāzepam atkal bija radusies laba izdevība pazoboties par cilvēku muļķību.

– Donāt, cik pusstopu tu dēlam par godu atvedi? – viltīgi, bet labsirdīgi smīnēdams, tēvam jautāja Jāzeps.

– Trīs, – tēvs kautrīgi novilka un aizdomīgi paskatījās Jāzepam acīs.

– Kāpēc tik maz? – Jāzeps neatlaidās.

– Vairāk nesanāca, puse auna aizgāja baznīckungam...

– Donāt, Donāt, – Jāzepe nogrozīja galvu, – kur tev bija prāts atgrūst mācītājam tādu labumu – pusi auna, kad dēls jau sen bija pasaulē, un, cik spēdams, kļiedza, lai tu nedari muļķības un brauc ātrāk mājā. Būtu labāk to baznīckunga tiesu izgāzis šnabī, lai zvejsalnieki visu mūžu piemin tava Boļeslava pirmo dzimšanas dienu. Būtu tev un arī mums kāds labums no tā, bet tagad – dekānam tauki uz vēdera.

– Ak, ko tur, – tēvs atmeta ar roku un pielēja glāzes, – kas izdarīts, izdarīts, – citreiz būšu gudrāks.

Pievakarē ļaudis izklīda un sev līdzī paņēma arī svētku noskaņu. Mūsmājās atkal sākās darbdiena ar vienu rūpi vairāk.

Vai mānīties ir labi?

Mūsu istabas dienvidaustrumu stūrī uz maza plauktiņa atradās krustā sistā Jēzus attēls, un tam abās pusēs bija sakārtotas vairākas dažāda lieluma svētbildes. Māte šo vietu sauca par svētu, un mēs, bērni, allaž tai tuvojamies ar bijību. Te taču dzīvojot dieviņš, kas visu redzot un dzirdot. Ja bērni esot rātni, paklausot vecākiem un nedarot blēņas, tad dieviņš tādus bērnus mīlot un uzklusot viņu lūgšanas, bet, ja bērni palaidņojoties, tad dieviņš noskaišoties un atsaucot «bubu», kas bērnus bāžot maisā un nesot uz mežu. Dieviņa laikam baidījās arī lielie, jo svētdienās un vakaros te, ceļos nometušies, skaitīja lūgšanas un meta krustus. Tēvs to darīja ļoti reti, toties māte dieviņu lūdza ar uzviju.

No dieviņa dusmām mēs, bērni, ļoti baidījāmies un pēc katra nedarba, ienākot istabā, tūlī centāmies paslēpties tā, lai istabas stūrī piekārtās svētbildes nebūtu redzamas. Ļoti

labā vieta bija aizkrāsnē, taču vēl drošāk varēja justies pagultē. Tur dieviņš mūs nevarēja ne ieraudzīt, ne arī uzzināt, ko mēs ārā atkal esam izdarījuši. Un jāsaka, mums tā izdevās gluži labi paglābties no dieviņa dusmām, jo viņš nevienu reizi neizsauca «bubu». Daudz grūtāk nedarbus bija noslēpt no mātes visu redzīgajām acīm. Ja viņa pati varētu izsaukt «bubu», tad gan laikam mēs jau sen būtu sabāzti maisos un aizrauti uz mežu. Taču mātes spēkos bija vai nu mūs izbārt, paplucināt mums ausis, vai arī sadot pa sēžamo vietu, bet tas jau bija tīrais nieks pret dieviņa dusmām.

Dieviņam laikam tomēr savā kaktā bija garlaicīgi un nepietika ar to, ka nevajadzēja saukt «bubu», ka viņu apciemoja māte ar savām lūgšanām un pa reizei svētajā vietā pārkrustījās arī tēvs. Tādēļ tā laikam arī bija dieviņa griba, ka vakaros pirms gulētiešanas māte mums lika pie svētbildēm notupesties uz ceļiem un skaitīt vakara lūgšanas. Sākumā viņa skaitīja priekšā un mēs vārdu pa vārdam atkārtojām, bet vēlāk mums to vajadzēja darīt patstāvīgi. Tas bija viens no visnepatīkamākajiem un garlaicīgākajiem darbiem, ko vien dieviņš bija varējis sagudrot. Tupi nu un skaiti kaut kādus nesaprotamus vārdus, ja miegs kā nelabais mācas virsū un acis pašas līp ciet. Tad jau labāk būtu līcis desmit reizes apskriet ap māju un – gultā iekšā. Taču dieviņš paliek dieviņš, – viņš visu redz, visu dzird, visu saprot. Māte bieži mēdz teikt: «Meln darbs – balta maize», un arī dieviņš laikam to bija dzirdējis. Kādā jaukā vakarā dieviņš par mums bija iežēlojies un, lai mūs uzmundrinātu, pa pātaru skaitīšanas laiku atsūtījis mums konfektes. Taisnība, tā pamazāk gan bija – katram tikai pa vienai, bet māte, mums tās pasniedzot, teica, ka dieviņam mūsu lūgšanas patīkot un citreiz, ja mēs vēl cītīgāk lūgšot dieviņu, viņš droši vien atsūtīšot vairāk. Tas jau bija kaut kas, un citus vakarus mēs vairs tā nesnaudulojām. Pēc vakariņām tūlī steidzāmies pie svētbildēm un pātarus nobērām kā pupas. Tā ātrāk darbs tika padarīts, un arī alga drīzāk bija rokā.

Bet tad dieviņš sāka sūtīt konfektes tieši – bez mātes starpniecības. Konfektes bira no debesīm, atsitās pret svētbildēm un nokrita mums priekšā uz grīdas. Dažreiz tas notika lūgšanas vidū, dažreiz beigās. Tagad mēs lūgšanas skaitījām lēnāk un ausījāmies, kad sāks birt konfekšu krusa. Visu laiku bija jātur ausis un acis vaļā, lai īstajā brīdī varētu ātrāk pakert savu tiesu. Māte gan par to mūs rāja un teica: ja mēs neuzvedīšoties godīgi, dieviņš konfektes nesūtīšot. Taču bez kņadas bija grūti iztikt, jo tukšā arī nevienam negribējās palikt.

Tā kādu laiku viss ritēja diezgan gludi: skaitījām pātarus, dieviņš sūtīja konfektes, un mēs tās notiesājām ar gardu muti. Taču visam reiz pienāk gals. Lielie gan mēdza runāt, ka dieva prāts esot neizdibināms, bet man kādu vakaru galvā iešāvās grēcīga doma: kur dieviņš ņem konfektes, un kā viņš tās mums atsūta. Otrā dienā mēs, bērni, noturējām apspriedi un nolēmām vakarā uzmanīgi novērot, no kurienes konfektes īsti krīt.

Pienāca vakars. Māmiņa rīkojās pa istabu un klāja mums guļas vietu, bet mēs bez uzaicinājuma ieņēmām savas vietas pie svētbildēm.

Es tovakar biju sevišķi modrs. Apņēmos uzmanīt visu, kas notiek istabā. Ne mirkli neizlaidu no acīm griestus un svētbildes, bet, ko nevarēju aptvert ar acīm, tur lietā liku ausis. Dieviņa noslēpumam šovakar vajadzēja nākt gaismā.

Kad bijām noskaitījuši «Tēvreizi» un sākām «Esi sveicināta», es dzirdēju, ka mums klusi piezagās māmiņa un nostājās aizmugurē. Drīz pār mūsu galvām pārlidoja konfektes un, atsitušās pret svētbildēm, kā allaž nokrita mums priekšā. Tagad es skaidri zināju, ka konfektes nekrita ne caur griestiem, ne no svētbildēm, bet dieviņa dāvanu no aizmugures meta māmiņa. To visu es redzēju pats savām acīm un uztvēru savām ausīm, vajadzēja vēl tikai izdibināt, kā dieviņš māmiņai pasniedza konfektes. To mēs izdarījām nākamajā dienā.

Māmiņa bija aizgājusi paciemoies pie kaimiņiem, un mēs, bērni, palikām vieni paši. Nu mums bija pilna vaļa izokškerēt mājā visas malu maliņas. Izpētījām drēbju skapja atvilktnu noslēpumus, ielūkojāmies pieliekamajā kambarītī, pacēlām māmiņas gultas spilvenu un acis vien iepletām. Visu laiku meklējām, bet tagad, kad uzgājām, gandrīz vairs neticējām savām acīm – zem spilvena paslēpta gulēja konfekšu tūta. «Gotiņas» tajā izskatījās tādas pašas kā tās, ko mums sūtīja dieviņš, arī garša bija tā pati. Paslēpušies aizkrāsnē, likām konfektes uz kārā zoba un spriedām: redzēs, ko nu dieviņš vakarā darīs.

Dieviņš nedarīja nekā – viņš nedeava konfektes un nesauca arī «bubu». Toties māmiņa bija dusmīga, un mēs no viņas saņēmām «bēzru piparus». Roka gan viņai tovakar bija viegla. Varbūt ka mums palīdzēja mans vaicājums: «Bet vai tad mānīties ir labi?».

Dievs kungs, esi žēlīgs man, nabaga grēciniekam

Viss, ko cilvēks dara pirmo reizi mūžā, parasti saglabājas ilgi atmiņā. Tā arī es nevaru aizmirst savu pirmo grēksūdzi. Tagad uz šo izdarību skatos kā uz mazu komēdiju, bet toreiz, kad man vēl nebija apritējuši deviņi gadi, pirmā grēksūdze bija svarīgs notikums manā dzīvē. Es taču gatavojos kļūt par pilntiesīgu draudzes locekli, tātad, gandrīz jau iegāju pieaugušo kārtā.

Tāpat kā visus pārējos katehizācijas¹ dalībniekus, arī mani šim gadījumam baznīcā gatavoja pamatīgi. Veselu mēnesi mums bija ne vien cītīgi jāmacās pātari un jālūdz dievs, bet vajadzēja arī iekalt, ka ikviens prieks šai niecīgajā zemes virsū ir grēks un ka īstā un mūžīgā dzīve mūs sagaida vienīgi debesu valstībā. Jāatzīstas, maz gan es no šīm augstajām gudrībām sapratu, taču to visu stāstīja pats draudzes prāvests, un viņam neticēt būtu grēks. Bet grēku man jau tāpat bija daudz.

Pagāja mācību laiks, un arī eksāmeni palika aiz muguras. Pienāca svarīgais brīdis, kad vajadzēja savākt vienkopus visus grēkus, ko biju izdarījis gan darbos, gan vārdos un pat domās. Ak kungs, to bija vesels kalns, un es ar bailēm gaidīju savu kārtu, kad par tiem vajadzēs pastāstīt prāvestam. «Varbūt tomēr kaut ko noslēpt, nu tā – vienkārši aizmirst pastāstīt? Nē, to nedrīkst, – tāda grēksūdze ir nederīga, svētzadzīga, kā teica baznīkungs. Pat šādas domas ir grēcīgas. Kā būs, būs – labāk tad atklāšu visu savu grēcīgo pagātni, pastāstīšu visu, neko neslēpsu».

Pienāca mana kārta doties pie biktskrēsla un šķīstīt dvēseli. Uztraukts noņemtos ceļos un čukstēju prāvestam ausī:

- Labo dieviņu esmu nokaitinājis, iedomājoties mācītāju līdzīgu melnam krauklim...
- Mīļais bērns, kā tu nāci uz šādām grēcīgām domām? – prāvests paskatījās manī.

¹ Katehizācija – ticības mācība.

– Viņšētas Jāzepe tā kādreiz teica.
– Vai sen tas bija?
– Sen gan. Toreiz es vēl biju maziņš.
– Nu, labi. Un ko vēl?
– Altāru apgānīju...
– Kā tā, altāru apgānīji? – mācītājs uztraucās.
– Ganos mēs ar kaimiņu puiku spēlējām dievkalpojumu, uzcēlām altāru un par svēto relikviju izvēlējamies beigtu vārnu.
– Un ko vēl?
– Situ aunu.
Mācītājs klusēja.
– Kāvos ar kaimiņu bērniem, – es turpināju.
Arī šis grēks mācītāju neinteresēja.
– Tēvu un māti šad tad neklausīju.
– Nu, un vēl?
– Kaķi iekulstīju.
– Un vēl?
– Nozagu zirgu.
– Kā tā – nozagi zirgu? – mācītājs it kā pamodās.
– Nozagu gan, bet atdevu atpakaļ, – es pavisam nobijies teicu.
– Kam tu nozagi zirgu? – prāvests nerimās.
– Kaimiņu puikam, – es atbildēju un jutu, ka man acīs sariešas asaras.
– Kā – kaimiņu puikam? – Mācītājs turpināja izvaicāt.
– Viņam bija skaists koka zirdziņš, bet man tāda nebija. Gribējās paspēlēties, un es zirdziņu paņēmu. Otrā dienā zirdziņu atdevu un zēnam izlūdzos piedošanu.
– Hm, – norūca mācītājs. – Tas jau nav nekāds grēks. Vai vairāk grēku neatceries?
– Neatceros. Šos un visus citus sirsnīgi nožēloju, apsolos laboties un lūdzu tevi, garīgais tēvs, kas esi dieva vietā, ja esmu cienīgs, dod man grēku piedošanu.
Mana pirmā grēksūdze bija beigusies, un es, noliecis galvu, trīs reizes ar dūrīti sizdams pie krūtīm, skaitīju:
– Dievs kungs, esi žēlīgs man, nabaga grēciniekam.

Viņpus ceļa

Nagļu baznīca un skola atradās viena otrai iepretim. Tās šķīra vienīgi smilšainais lauku ceļš, kas aizvījās uz Lazdauniekiem. Māte baznīcu un skolu dēvēja par gaismas pilīm, kaut gan es viņai klusībā nepiekritu. Manā iztēlē pils izskatījās pavisam citādas, lielākas, ar daudz apaļiem torņiem un augstām mūra sienām. Tādas pils es biju redzējis vecās grāmatās un žurnālos. Nu, kas tad šīs par pilīm, – baznīcai tikai viens tornis, bet skolai pat tā nav.

Nagļu baznīcu es labi pazinu ne vien no ārpuses, bet diezgan sīki biju izpētījis arī tās priekštelpu, jomu un altāra daļu.

Mūsmāju ļaudis prāvests uzskatīja par kārtīgu katoļu ģimeni, un viņam bija taisnība – visos baznīcas svētkos mēs vienmēr bijām dievlūdēju pulkā. Nevarēja taču visu laiku skaitīt tikai lūgšanas. Vajadzēja kādreiz arī pamest acis uz citiem dievlūdžiem vai aplūkot baznīcu. Sevišķi daudz laika man atlika baznīcu aplūkot tad, kad mācītājs teica sprediķi. Tik un tā es no viņa runas nekā nesapratu, tad jau labāk skatīties apkārt. Tas vismaz bija daudz interesantāk, nekā lūkoties mācītājam mutē.

Jā, baznīcu es pazinu diezgan pamatīgi, bet skolu tikai no ārpuses. Taču pienāca brīdis, kad arī skola man vairs nebija sveša. Ierados tajā ar drebošu sirdi, kaut centos turēties braši un savu uztraukumu nevienam neparādīt. Patiesībā tam jau arī nebija nekāda pamata. Pātarus es zināju labi, boksterēt mācēju un ciparus pazinu. Par savu izskatu man arī nevajadzēja daudz kaunēties. Galvā man bija nesen Varakļānos pirkta cepure ar spožu nagu un kājās jaunas pastalas. Mana skolēna kārta, ko māte bija pašuvusi no tēva vecā uzvalka, izskatījās gluži labi. Pārējo bērnu pulkā es biju tāds pats pelēks zvīrbulis kā visi citi. Toreiz man bija tikai deviņi gadi, bet tad, kad varēju teikt, ka esmu uzzinājis visus Nagļu skolas noslēpumus, man jau tuvojās septiņpadsmitais.

Pa šo laiku biju krietni pastiepies augumā. Man pašam likās, ka arī prātā esmu pieņēmis. Visi taču ar mani bija apmierināti. Skolotājs mani slavēja par uzcītīgu mācīšanos un labu uzvedību, mācītājs cildināja par teicamām zināšanām ticības mācībā un piekalpošanu baznīcā, māte lepojās, ka viņai izaudzis tik labs un paklausīgs dēls. Un kā lai viņi nepriecātos – es taču biju viens no tiem parauga jauniešiem, kādus audzināja toreizējā skola, kur katru dienu mācības iesāka un nobeidza ar pātarciem.

Tagad es arī saprotu, kāpēc māte skolu pielīdzināja baznīcai. Tās abas bija celtas, lai slavētu dievu, mācītu nicināt virszemes labumus un solītu atpestīšanu pastarā dienā.

Kāda būsī, nākotne?

Nekad vēl Zvejsalu ļaudis nebiju redzējis tik satrauktus un norūpējušos, kā tajās dienās. Jau svētdien baznīcā mācītājs teica dīvainu runu. Esot pienācis antikrista valdīšanas laiks, un visiem kristīgiem tagad situsi «tā lielā pārbaudījuma stunda». Tad sāka kļūt visneticamākās valodas. Rīgā esot ienākusi Sarkanā Armija, izlaidusi no cietumiem visus noziedzniekus, visur notiekot laupīšanas skaidrā dienas laikā, bet mācītājus dedzinot uz sārziem. Baumas pamazām apklusa, bet ļaužu prāti nomierinājās tikai pēc tam, kad Nagļos notika pirmā tautas sapulce, kurā runāja kāds Rēzeknes apriņķa darbinieks. Tas bija 1940. gada vasarā.

Arī mūsmājās prāti drīz vien norimās. Paziņas, kas atgriezās no darīšanām Rīgā, stāstīja, ka tur viss atrodoties savā vietā, nekādu laupīšanu vai postīšanu neesot bijis, bet cilvēki par jaunajām pārmaiņām esot gaužām priecīgi.

Tēvs jau ilgāku laiku sausi klepoja, reizēm spļāva asinis, un šad tad slimība viņu piespieda palikt gultā. Taču pie ārsta negāja. Mums nebija naudas, lai maksātu ārstam un pirktu zāles. Tovašar, pēc padomju varas nodibināšanās, tēvs jutās tā kā labāk. Ar sajūsmu viņš runāja, ka nu mums vairs nebūšot jākalpo budžiem un mēs varēšot izmācīties par ko vien gribēšot. Tēvs teica, ka visiem nabadzīgajiem cilvēkiem tagad sāksoties labāka dzīve.

Agrāk tēvs mums, bērniem, neko nebija stāstījis par savām jaunības dienām, bet tagad labprāt par tām runāja. Un atklājās, ka arī viņš kādreiz bija cīnījies par padomju varu. Pirmā pasaules kara gados tēvs aizklīdis uz Pēterpili un tur aktīvi darbojies līdz Februāra un vēlāk Lielajā Oktobra revolūcijā. Pilsoņu kara laikā viņš atradies Sarkanās Armijas rindās un piedalījies Sibīrijas atbrīvošanā. Tēvs no Padomju Krievijas mājās atgriezies tikai divdesmito gadu sākumā. Tas mums bija jauns, patiešs stāsts, ko ar interesi klausījāmies, iegaumējot katru vārdu. Tēvs mūsu acīs tagad kļuva gandrīz vai varonis. Un kā mēs to agrāk nezinājām?

Varbūt mana dzīve būtu iegrozījusies pavisam citā gultnē, ja neatnāktu 1941. gada traģiskie notikumi.

Gadu mijā tēvam atkal kļuva sliktāk. Viņš gan tagad brauca pie ārstiem, dzēra zāles, bet bija jau par vēlu. Kādā aukstā februāra rītā, kad sals pa nakti uz logiem izšķērdīgi bija sazīmējis leduspuķes, mūs, bērnus, no miega pamodināja mātes skaļās raudas. Pirmajā brīdī es vēl neaptvēru, kas īsti noticis, bet, kad ieraudzīju māti, nokritušu uz ceļiem pie tēva gultas, sajutu, ka mūsmājās ienākusi nāve.

Mēs, bērni, kā izbiedēti putnēni, izlēcām no gultas un, tāpat krekliņos un basām kājām, spiedāmies pie mātes. Tēvs pavēra acis, nedzīvi uz mums paskatījās, pakustināja lūpas, bet pār tām nenāca neviena skaņa. Viņš laikam gribēja no mums atvadīties, bet nespēja. Tā mēs palikām seši bērni mātes apgādībā.

Tajā ziemā mums klājās ļoti grūti. Jau tā plānais maizes rīciens kļuva vēl plānāks. Tēva apbedīšanas izdevumi māti iedzina parādos. Mācītājam vien no mūsu mazā apcirkniša aizgāja trīs maiši rudzu. Es pat nezinu, kā mēs iztikām.

Atnāca vasara, un tai līdzī atsteidzās vēl lielāka nelaime. Sākās karš. Padomju vara aizgāja reizē ar Sarkanā Armiju un aiznesa arī tēva sētās cerības, ka mēs kādreiz izkulsimies no nabadzības. Tās bija dienas, kas man radīja vēl drūmākas pārdomas nekā tēva nāve. Ganīdams govīs, es bieži lūkojos pāri klānu plāvām tālumā, kur aizsteidzās lidmašīnas ar krustiņiem uz spārniem, un bažīgi domāju par nākotni. «Kāda tu būsī?» es sev vaicāju, bet atbildēt baidījos.

Apgāztais ūdens spainis

Tajā svētdienā baznīca gandrīz vai lūza no dievlūdžiem. Ļaudis brauca un nāca kājām no malu malām. Satiekoties citi apmierināti smaidīja un centās skaļi jokot, bet vairums drūmi klusēja. Ļaudis bija manāmi uztraukti un laikam tik kuplā skaitā pulcējās Nagļos tāpēc, lai uzzinātu, kas viņus sagaida nākotnē.

Mācītājs teica garu sprediķi, šoreiz visi klausījās uzmanīgi līdz pašām beigām, gandrīz vai katru vārdu aprija. Mācītājs slavēja to kungu, kas ļaudis atbrīvojis no komunistu varas, un bargi rāja noklīdušās avis, kuras nav izturējušas pārbaudījumu un padomju gadā aizmaldījušās no baznīcas. Viņš slavēja un svētīja Lielvācijas ieroču spēku, lai tas atnestu jauno kārtību visai pasaulei. Mācītājs neaizmirsā ļaudis brīdināt, ka uzvara prasīs upurus, katram draudzes loceklim tie esot jānes ar pacietību.

Prāvesta runa tomēr nenomierināja ļaužu prātus. Iznākuši no baznīcas, viņi tūlīt neizklīda, bet, bariņos sapulcējušies, bailīgi par kaut ko sačukstējās. Mācītājs ne ar pušplēstu vārdu nebija pieminējis par to, kas notika visapkārt. Bet notika briesmu lietas. Apcietināja un šāva nevainīgus cilvēkus. Par to sačukstējās un uztraucās ļaudis pie baznīcas.

Pagāja tikai dažas dienas, ausīs vēl skanēja mācītāja vārdi par upuriem, kas jāziedo katram draudzes loceklim, kad Zvejsalās ieradās pagasta ziņnesis un atnesa rīkojumu, ka mums un kaimiņu sētai jānodod pa govij jaunajai varai. Tās pašiem vajadzēja nogādāt Rēzeknē.

Mums bija tikai divas gotiņas, un tās vilka mūsu dzīvību. Tagad no vienas vajadzēja šķirties. Māte raudāja, bet es viņu centos mierināt:

– Gan jau kaut kā iztiksim...

Kā mēs iztiksim, to, protams, nezināju. Taču govi nedot nevarēja. Ziņnesis skaidri pateica, ka par nepaklausību draudot bargs sods.

Jau sen biju tēvam uzplijies, lai viņš man parāda Rēzekni, bet tēvs to allaž atlika uz vēlāku laiku. Tā mēs ar tēvu abi kopā nekad neredzējām mūsu apriņķa pilsētu. Rēzekni pirmo reizi ieraudzīju tikai tagad, kad māte man uzticēja vāciešiem nodot pieprasīto govi.

Pilsēta atgādināja satrauktu skudru pūzni. Pa trotuāriem kaut kur steidzās norūpējušies cilvēki. Mierīgi un lepni pastaigājās vienīgi vācu kareivji. Brīžiem ielās starp pajūgiem un automašīnām parādījās nogurušu un izmocītu ļaužu pulciņi, kurus dzina ar šautenēm bruņoti aizsargi. Tas viss man nīrbēja gar acīm, un tādu es Rēzekni atceros arī tagad.

Vēl viena aina man neizgaist no atmiņas.

Mēs ar kaimiņu tēvu iebrucām kādas mājas pagalmā, kas bija pārvērsts par lopu pieņemšanas punktu. Tur mums vajadzēja nodot arī savas gotiņas.

Pie slitas mīnājās desmitiem zirgu ar visiem pajūgiem, bet aiz ratiem piesietas mierīgi stāvēja govis, teles un bullēni. Ļaudis, gaidot savu kārtu, sanākuši bariņos, kaut ko klusi pārsprida.

Atraduši kādu brīvāku vietu un tur ierīkojušies, mēs sameklējām savus azaida sainīšus. Vajadzēja taču mazliet iekost – saule jau bija krietni pāri pusdienas laikam.

– Tev, dēliņ, vieglākas kājas, aiztec un atnes ūdeni, – teica kaimiņu tēvs, norādīdams uz aku pagalma vidū. – Sausu jau grūti dabūt lejā, – viņš vēl piemetināja, pasniegdams man spaini.

Arī man slāpa, un es labprāt gāju pēc ūdens. Pielēju pilnu spaini un gatavojos jau atgriezties pie mūsu pajūga, kad pie akas piesteidzās kāds vācu virsnieks.

– Das Schwein, – viņš iebrēcās, un zibenīgs kājas spēriens ķēra manu ūdens spaini. Tas apgāzās.

Vācietis, savu padarījis, strauji apsviedās un pazuda mājas durvīs.

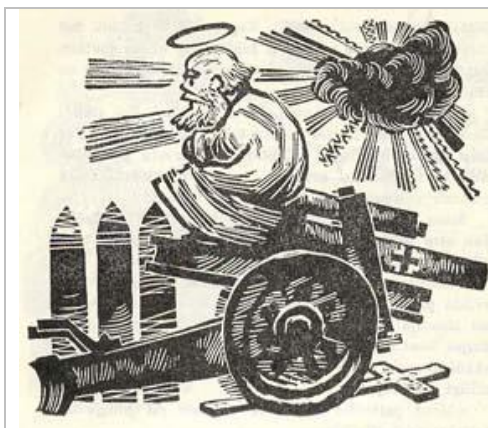
Tas viss notika tik ātri un negaidīti, ka man laikam no brīnumiem mute palika vaļā. Stāvēju kā pie zemes piekalts un nezinā raudzījies gan uz aizejošo vācieti, gan apgāzto spaini, gan ūdeni, kas sīkām straumītēm aiztecēja pa izkaltošu bruģi. Jutu, ka man kaklā kāpa kaut kas rūgts un acis aizmiglojās.

Nezinu, cik ilgi tā vēl būtu stāvējis, ja mani neizkustinātu kaimiņu tēva balss:

– Nāc, dēliņ, atpakaļ. Padzēsimies vēlāk pie kādas upītes. No akas laikam mēs vairs nedrīkstam smelt...

Noliecos, izslaucīju acis, pacēlu spaini un atgriezos pie mūsu ratiem. Tikai tagad pamanīju, ka ļaudis pagalmā bija pārtraukuši sarunāties un klusējot raudzījās mani.²

² V.E.: Šis stāsts ir tik atklāti un tik primitīvi propagandisks, ka grūti noticēt, ka tam vispār varētu būt kāds pamats realitātē. Nav skaidrs, kāpēc vācu virsniekam būtu vispār jāinteresējas par kaut kādu puīšeli, kurš smeļ ūdeni no akas – vai tad viņam nav citu svarīgāku lietu, ko darīt? Ja stāsts nav izdomāts (bet izdomāt to varēja ne tikai pats Zvejsalnieks vien: padomju redaktori – sevišķi jau propagandiskos sacerējumos – mierīgi varēja iespraust paši savas epizodes, un tas arī tika plaši praktizēts – vairāk gan 1930–1940. gados, jau mazāk 1960-tos, bet tomēr

Dzīvē vienmēr esi godīgs un taisnīgs pret cilvēkiem

Vēstis par nepārtrauktiem arestiem, nedzirdētām cilvēku spīdzināšanām un masveida nošaušanām atnāca arī Zvejsalās. Ļaudis to visu viens otram stāstīja čukstot, bet mūs, bērnus, no šīm sarunām centās turēt pēc iespējas tālāk. Taču šo to mums no lielajiem tomēr izdevās noklausīties, un tā arī mēs zinājām, ka hitlerieši cenšas iznīcināt visus komunistus un ebrejus. Tās bija briesmīgas ziņas, un es nesapratnē sev bieži jautāju: «Kāpēc viņi to dara?»

Tādus jautājumus laikiem sev uzdeva daudzi, un to, acīm redzot, labi saprata arī mūsu baznīcungsks. Viņš arvien biežāk no kanceles runāja, ka komunisti un ebreji tagad saņemot taisnīgu sodu par saviem grēkiem. Dieva dusmas esot nākušas pār komunistiem tādēļ, ka viņi esot pret baznīcu,

bet ebrejus atmaksa piemeklējot par Jēzus krustā sišanu. Mācītājs gan runāja aizrautīgi, tomēr cilvēku man bija no tiesas žēl. Dievs taču teica: «Tev nebūs nokaut».

Savas pārdomas par hitleriešu rīcības netaisnīgumu es izteicu mātei.

– Dēls, ko tu runā! – viņa izbijusies paskatījās manī. – Lai dievs pasargā, ja kāds to uzzinās. Mēs visi iekritīsim briesmīgā nelaimē. Met tādas domas no galvas ārā un labāk paļaujies uz dieva žēlastību.

Un tomēr ar varu šīs domas es nespēju izmest no galvas. Glabāju tās sevī un gaidīju rudeni.³ Tad no ganu gaitām pārnāks Sholastika – mans labākais un uzticamākais draugs. Viņa ir gudra meitene, un, ja viņa teiks, ka citādi rīkoties nevar – es tam ticēšu. Bet viņa to neteiks, nē – neteiks.

Kā allaž rudenos, tā arī tajā gadā pāri klāniem vispirms aizlidoja dzērves, tad tām sekoja meža zosis un beidzot uz dienvidiem aizsteidzās arī gulbji. Bija pienācis vēls rudens, kad reizē ar pirmo sniegu mājās pārradās Sholastika.

Ar nepacietību mēs, visi mājinieki, gaidījām šo brīdi, taču atkalredzēšanās prieks drīzi satumsa. Sholastika bija slima. Visu vasaru, pat rudenī, viņa ganos gājusi basām kājām un saaukstējusies. Tagad māsai kaklā kaut kas auga. Vajadzēja vest pie ārsta, bet naudas mums nebija. Varētu izlīdzēties ar sviestu vai gaļu, taču arī tādu mantu mūsmājā nevarēja atrast, pat ar uguni meklējot. Karš un tēva nāve mūs bija iedzinusi galīgā trūkumā. Manas māsas un brāļi vairs negāja skolā – viņiem nebija ne piemērotu apavu, ne apģērba. Lielākie gan centās ģimenei palīdzēt, strādājot vasarā pie saimniekiem, bet ziemei mājā nekā nepārveda. Māte priecājās pat par to, ka viņus pieņēma darbā par vēderu.⁴

Sholastiku ārstējām, kā vien paši pratām. Māte vārīja visādas zāļu tējas, gatavoja dažādas ziedes un lika kompreses, taču labuma bija maz. Sirsnīgi lūdzām dievu, lai viņš apžēlojas par slimnieci un palīdz viņai kļūt veselai, bet arī tas neko nelīdzēja. Māsiņai kļuva arvien grūtāk.

Sholastikas slimību es dziļi pārdzīvoju. Sēžot pie māsiņas gultas, bieži domās sev pārmetu, ka viņas vietā nebiju saderējis par ganu pie saimnieka. Māsa būtu varējusi palikt mājās mātei par palīgu, un tad viss būtu labi, nebūtu ne saaukstēšanās, ne slimības. Šajā laikā, kopjot un uzraugot slimo māsiņu, daudz domāju par dzīvi. Brīžos, kad Sholastika jutās labāk un varēja man atbildēt, es savas pārdomas izteicu skaļi. Māsiņa klausījās un nobrīnījās vien, cik daudz jautājumu es viņai uzdevu. Kāpēc citi ir bagāti, bet mēs nabagi, kāpēc vācieši ir labāki par citām tautām, kāpēc nogalina tik daudz cilvēku, kāpēc tas tā un ne citādi?

– Arī es par to daudz esmu domājusi, bet atbildi nezinu, – tādās reizēs mēdza teikt Sholastika. – Tev laba galva, tev vajag mācīties, lai atrastu patiesību. Tad tu to pateiksi arī man un visiem visiem. Dzīvē vienmēr esi godīgs un taisnīgs pret cilvēkiem.

Mūsu zāles, lūgšanas un rūpīgā kopšana nelīdzēja. Jau otro reizi dzīvē man vajadzēja atvadīties no tuva cilvēka.

tā turpināja darīt visu padomju laiku); tātad, ja stāsts nav pilnīgi izdomāts, tad apstākļi droši vien bija citādāki, nekā te aprakstīts. (Piemēram, varbūt pie akas karājās uzraksts, kas aizliedza smelt no tās ūdeni un dzirdīt sabraukušos zirgus un savestos lopus, lai neaptrūktu ūdens cilvēkiem, – vai kaut kā tamlīdzīgi).

³ V.E.: 1941.gada septembrī Boļeslavam paliks 14 gadi. (Vispār jau diezgan liels, lai tā vienkārši uzticētos māsai bez sava viedokļa).

⁴ V.E.: Boļeslavs bija ģimenē trešais bērns; par viņu vecākas bija māsas Genovefa un Sholastika, pārējie trīs bērni jaunāki. Ja pats Boļeslavs negāja ganos pie svešiem saimniekiem, tad vai nu gāja tikai vecākās māsas, vai arī kāds no jaunākajiem?

Sholastiku apglabājām blakus tēvam un ilgi vēl stāvējām pie aizbērtā māsiņas kapa. Māte klusi raudāja un slaucīja asaras, bet es, sakodis zobus, mēmi raudzījos kaut kur tālumā un nekā neredzēju. Ausīs man skanēja mana labā drauga Sholastikas balss, kura nemitīgi atkārtoja:

«Atrod patiesību un dzīvē vienmēr esi godīgs un taisnīgs pret cilvēkiem».

Šie vārdi man nekad nav izgaisuši no atmiņas, un vēlāk tiem bija liela nozīme manā dzīvē.

Izbailes

Toreiz man likās, ka karš turpinās jau veselu mūžību un tam nekad nebūs gala. Patiesībā bija aizritējuši mazliet vairāk nekā divi gadi no tā brīža, kad mēs Zvejsalās saņēmām pirmās ziņas par hitleriešu iebrukumu Padomju zemē. Dzīve šajā laikā bija kļuvusi ne vien grūtāka, bet arī daudz nemierīgāka. Lubānas mežos arvien biežāk manīja noslēpumainus, bruņotus vīrus. Stāstīja, ka viņi spridzinot tiltus, uzbrūkot vāciešu karaspēka aizmugures vienībām un laižot no sliedēm hitleriešu frontes ešelonus. Mācītājs ik svētdienas partizānus neganti lādēja un saukāja par bandītiem, kas uzglūnot kristīgu cilvēku dzīvībām, viņu mantai un mājokļiem. Dieva sodība nāksot pār visiem tiem, kuri šiem sātana kalpiem iedrošinā-

šoties pasniegt maizes gabalu. Un arī hitlerieši, laikam izpildīdami tā kunga gribu, vajāja partizānus. Ļaudis runāja, ka par tautas atriebēju mitināšanu vācieši esot nodedzinājuši Audriņu ciemu un visus tā iedzīvotājus nošāvuši. Hitlerieši tagad ložņāja Zvejsalu tuvumā, un neviens nevarēja pateikt, kas viņiem aiz ādas.

Partizānus es vēl nekad nebiju redzējis, bet bailes man no viņiem bija briesmīgas. Viņi taču ir bezdievji, un kādu gan žēlastību no tādiem var gaidīt. Tādēļ no visas sirds lūdzu dievu, lai viņš noslēpumainajiem meža vīriem liek turēties pēc iespējas tālāk no mūsmājām. Tomēr mīļajam dieviņam darīšanu laikam toreiz bija tik daudz, ka neatlika laika ne uzklaut manu lūgumu, ne arī to atcerēties. Un tā gluži negaidīti kādā tumšā oktobra naktī pie mums ieradās partizāni.

Mēs tikko bijām nolikušies gulēt, kad pie loga kāds klusi piekļāvēja. Sākumā māte nelikās zinīs, bet, kad kļāvēji atkārtojās pie durvīm, steidzīgi uzrāvusi jaku un brunčus, izgāja priekšnamiņā. Drīz viņa atgriezās istabā ar trijiem svešiem bruņotiem vīriem.

– Neuztraucieties, Zvejsalnieku māt, jums nekas ļauns nenotiks, – viens no viņiem mierināja māti. – Mēs tikai uz brītiņu, – pārsiesim ievainoto un tūliņ dosimies ceļā. Bet, ja kāds jūs aiztiks, lai piesargās.

Arī es piecēlos, un mēs visi sasēdāmies ap krāsni. Māte tūlīt sāka rosīties gar plīti un plēst skalus iekuram.

– Nepūlieties, Zvejsalnieku māt, mums nekā nevajag, – pamanījis mātes rīcību, atkal ierunājās partizānis, kura balsi jau pazinu.

– Es taču neko lielu, tikai gribēju jums uzkarsēt pienu, esat nosaluši.

– Paldies par jūsu labo sirdi, bet mēs patiesi neesam izsalkuši. Un jūs jau arī esat tukšinieki, – svešais vēl piemetināja. Tad, pagriezies pret partizāni, kurš bija apsēdies plīts priekšā uz bluķīša, klusi teica: – Novelc mēteļi un svārkus. Paskatīsimies, kur tev tā vācu lapsene iedzēlusī.

Uzrunātais lēni no ceļiem noņēmu automātu, pieslēja to pie plīts un tad gausi piecēlās.

– Piepalīdzi, – ar labo roku atpogādāms mēteļi, viņš gurdēnā balsī teica.

Abi partizāni piesteidzās pie ievainotā biedra un saudzīgi viņu atbrīvoja no mēteļa. Tikai tagad pamanīju, ka viņa seja bija neparasti bāla, acis drudzaini mirdzēja, bet kreisā roka nevarīgi nokarājās gar sāniem.

Ar svārkkiem veicās grūtāk. Asinis jau bija apkaltušas, un kreiso piedurkni vajadzēja pārgriezt. Tāpat nācās pārgriezt arī krekla piedurkni.

Māte tomēr plīti iekūra un, kamēr abi partizāni atgērbja savu ievainoto draugu, jau sildīja ūdeni. Tad aizsteidzās pie skapja un tur kaut ko meklēja pa atvilktnēm. Atgriežoties pie krāsns, viņa rokā turēja tīru tēva kreklu un dvieļi.

– Ņemiet, dēli, un kreklu saplēsiet, – man cita pārsienamā nav, – māte nesamo sniedza partizāniem.

Visi trīs saskatījās. Viens no negaidītajiem viesiem vilcinādamies paņēma kreklu un dvieļi.

– Mēs zinājām, ka jūs mūs neraidīsiet projām, – tagad ierunājās arī partizānis, kurš līdz šim bija klusējis, – taču tādu laipnību negaidījām. Paldies, Zvejsalnieku māt.

– Ko nu, cilvēki vien esat, – māte atteica un sāka apmazgāt ievainotajam roku.

Partizāņi aizgāja, un mēs atkal ielīdām gultā. Un, lai cik dīvaini tas arī izklausītos, bet, kad viņu vairs nebija istabā, mani pārņēma trakas izbailes. Grozījies gultā no vieniem sāniem uz otriem, ilgi nevarēdams aizmigt, un jutos tā, it kā nāve man nupat būtu pagājusi gar deguna galu. Viņi taču varēja mūs visus nošaut un māju aplaupīt. Mācītājs un šucmaņi bieži bazūnēja par šādiem gadījumiem. Kādēļ partizāņi rīkojās citādi, nekā mums stāstīja, varbūt viņi nemaz nebija īstie?

Neparastais apciemojums laikam arī māti bija satraucis. Man likās, ka mēs abi esam nomodā. Reizi pa reizei sadzirdēju viņas klusās nopūtas. Kāpēc viņa neguļ, varbūt arī māti moka tās pašas domas, kas mani?

Miegs par mani apžēlojās un atļāva ieiet savā valstībā tikai rīta pusē, kad biju galīgi paguris, meklējot atbildes uz desmitiem mocošu jautājumu. Taču arī tur es neatradu mieru un turpināju prātot: varbūt partizāņi nemaz nav tādi briesmoņi, par kādiem viņus iztēloja baznīckungs un šucmaņi, varbūt partizāņi uzbrūk tikai vāciešiem un cilvēkiem ar ļaunu sirdsapziņu, bet varbūt, ka labus cilvēkus sargā pats dievs un neļauj viņiem darīt pāri? Pārliecinošu atbildi toreiz man tomēr neizdevās notvert ne miegā, ne nomodā. To es atradu daudzus gadus vēlāk.

Uz dzīves sliekšņa

Tuvojās kara ceturtais rudenis. Laukos viss bija labi paaudzis, un daba cilvēkiem solīja bagātu ražu. Arī laiks pieturējās saulains, bet vāciešu un šucmaņu sejas kļuva arvien drūmākas. Fronte no austrumiem nemitīgi vēlās uz rietumiem un tuvojās Latvijai. To nespēja apturēt arī vāciešu runas par atraušanos no ienaidnieka un frontes iztaisno-

šanas spēku. Ap rudzu pļaujamo laiku hitleriešiem vajadzēja sākt atstāt arī Latgali. Šucmaņi un vācu žandarmi tagad skrēja kā apsviluši. Viņi visādi centās aizraut sev līdzī gan cilvēkus, gan lopus. Taču maz bija tādu, kas paklausīja hitleriešu draudiem. Ļaudis pabēga sāpus no kara lielceļa un ar visu savu nabadzīgo iedzīvi nolīda kaut kur mežos vai purvos. Arī mēs paslēpāmies netālu no Zvejsalām, kad kauju viesulis joņoja pāri Lubāna apkaimei.

Kara pērkonis toruden pārskrēja arī pāri Vidzemei un tad visu ziemu ducināja Kurzemē. Tas tomēr daudz netraucēja mūsu puses ļaudīm uzsākt citu dzīvi nekā vācu okupācijas laikā. Pagasta izpildu komiteja bērniem izsniedza siltas drēbes un apavus, un skolā deva pusdienas bez maksas. Tā mēs visi jau toziem bez bēdas varējām mācīties.

Viņpus ceļa gan tagad viss bija izmainījies. Nebija rīta lūgšanu, nebija ticības mācības stundu, un uz skolu vairs nenāca baznīckungs. Mums vairāk mācīja valodas, matemātiku, vēsturi un ģeogrāfiju. Man pret to nebija nekādu iebildumu. Tāpat man patika padomju vara, kas tik daudz darīja nabadzīgo cilvēku labā, taču nekādi nevarēju saprast, kādēļ ticības mācība izslēgta no mācību programmas. Kas grib, lai tic, vai arī netic dievam, – tā katra cilvēka darīšana, – bet pati Kristus mācība man likās pieņemama pat komunistiem. Nedzīties pēc pasaulīgām bagātībām un ārēja spožuma, mīlēt savu tuvāko kā sevi pašu, dzīvot šķīstu un godīgu dzīvi, – to mums mācīja ticības mācības stundās. Vai tad tas ir kas slikts? Nē, es tur nekā ļauna neredzēju.

Toziem mācījies septītajā klasē,⁵ un kurš gan šajā laikā nesapņo par to, kas viņš kādreiz būs dzīvē. Šīs domas arī man nedeja mieru. Pārņācis no skolas, es bieži par to runāju ar māti. Viņa vēlējās, lai es mācītos tālāk.

⁵ V.E.: 1944.gada rudenī Boļeslavam palika 17 gadi. Vispār viņš ir bijis «pāraudzenis»: viņam būtu jāiet 11. vai vismaz 10. klasē.

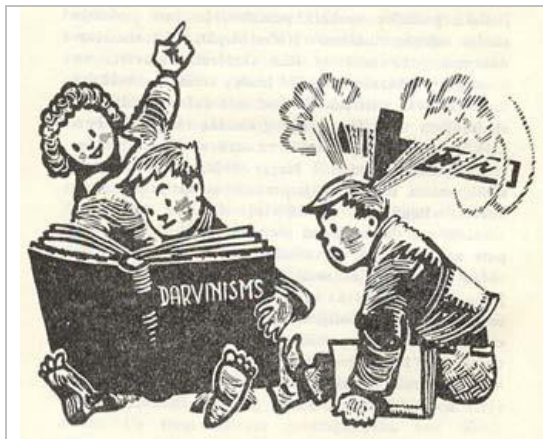
– Visus izskolot mums neizdosies, – tādās reizēs māte teica, – kaut arī skolas tagad ir par brīvu. Bet tevi paskolot mēs gan varētu. Galva tev laba un Varakļānu vidusskola arī nav tālu. Dzīve iet uz labo pusi, un iztiku mēs tev atlicināsim. Es, dēls, gribētu, lai tu kādreiz dienās kļūtu par mācītāju. Nevienš pasaulē bez grēka nedzīvo tik labi kā baznīckungs. Pašam sava māja, visi viņu cienī, par dienišķo maizi nav jādomā. Varbūt varēsi arī mums palīdzēt reiz tikt pie labākas dzīves.

Mātes vārdi man dziļi iespiedās atmiņā, un es arvien ciešāk pieķēros nodomam savu dzīvi veltīt katoļu baznīcai. Arī mani dzīves ideāli sakrita ar priekšrakstu⁶ par garīdznieka augsto misiju. Pasaulē taču arvien vēl ir tik daudz maldu ceļu, tik daudz bēdu un asaru, ka kādam jāpalīdz cilvēkiem neaizklīst purvā un grūtā brīdī atrast patiesu mierinājumu. Man toreiz likās, ka tikai ārsts un mācītājs ir aicināti cilvēkus atbrīvot no sāpēm un ciešanām. «Ārsts palīdz ļaudīm atvairīt slimības un pasargā no fiziskām sāpēm, bet garīdznieks stāv nomodā par cilvēka dvēseles līdzsvaru», tā es domāju tajā laikā.

Un tad vēl nabadzība, kas man bija apņikusi līdz kaklam. Pats par sevi es domāju gan mazāk, bet man ļoti gribējās palīdzēt ģimenei. Tas taču svēts pienākums – sagādāt mātei bezrūpīgas vecuma dienas un palīdzēt māsām un brāļiem. Tā visi toreizējie apsvērumi arvien ciešāk radīja domu kļūt par mācītāju, lai darītu dievam un mātei patīkamu darbu.

Vecās ēnas

Jau ilgāku laiku mūsmājas valdīja pacilāts noskaņojums. Karš bija beidzies, pagasta izpildu komiteja mums paplašināja pļavas, mēs vairs nestrādājām pie budžiem, bet palīdzējām mātei saimniecībā. Dzīve manāmi uzlabojās. Tam visam vēl pievienojās gatavošanās manai aizbraukšanai. Nekad agrāk neviens Zvejsalnieks nebija pat iedrošinājies sapņot kādreiz saņemt gatavības apliecību, bet toruden, pirmo reizi mūsu dzimtas pastāvēšanas laikā, viens no mūsu ģimenes locekļiem tika aizvadīts uz vidusskolu. Tas bija tāds notikums, par kuru mūsmājās visi priecājās, un, kad man vajadzēja atvadīties, lai dotos ceļā uz Varakļāniem, šķiršanās asarās es vairāk saskatīju līksmes nekā skumju. Aizbraucot es sajutu, ka

ne vien māmuļa, bet kopā ar viņu arī māsas un brāļi no visas sirds vēlējās, lai es kļūtu pirmais izglītais mūsmāju cilvēks. Viņu acis tā vien teica: «Nebēdā – grūtā brīdī sniegsim tev jebkuru atbalstu».

Mūsu, nomaļnieku, dzīvē Varakļāniem allaž bijusi ievērojama vieta. Kārtojot dažādas darīšanas, Zvejsalu ļaudis tos apmeklēja diezgan bieži. Arī tēvs un māte uz Varakļāniem devās gan tirgus dienās, gan lielākos baznīcas svētkos. Dažreiz viņi ņēma līdzi arī mūs, bērnus, un tā šī pilsētiņa ar daudzajiem koka nameļiem man nebija gluži sveša. Zināju arī bijušo grāfa pili ar sarkano dakstiņu jumtu. Paslēpusies simtgadīgu koku ēnā, tā allaž man iedvesa savādu bijību un cieņu. Tagad te bija Varakļānu vidusskola.

Karš arī Varakļānus nebija saudzējis. Kaut gan jau bija apritējis vairāk nekā gads, kopš te pāri brāzās fronte un ļaudis pilsētā daudz ko paspējuši jau piekopt, taču uz katra soļa vēl rēgojās nopostītu māju drupas. Par pārdzīvoto negaisu stāstīja arī bijusī grāfa pils. Skolas vienam galam bija saārdīts jumts, un nevajadzēja nemaz būt lielam speciālistam, lai pateiktu, ka tur pērngad sprādzis artilērijas šāviņš.

Man nekad nav bijusi vēlēšanas piedalīties dažādās zēnu nebēdnībās, tādēļ es no tām parasti turējos pa gabalu. Man vairāk patika vientulība un klusas pārdomas, bet tas traucēja ātri iejukt pārējo skolēnu barā. Arī sabiedriskās dzīves toreiz skolā gandrīz vēl nebija. Kas gan lai to rosinātu, ja pa visu skolu varēja saskaitīt tikai trīs komjauniešus. Tā skolas dzīvē es iejutos diezgan gausi.

⁶ V.E.: priekšstatu?

Laika ritumā katrai skolai mēdz izveidoties un nostiprināties savas tradīcijas. Kā saudzīgi dārznieki tās parasti kopj un audzē skolotāju kolektīvs. Taču tajos gados, kad mācījos Varakļānu vidusskolā, par kaut kādām tradīcijām pozitīvā nozīmē vēl nebija pat ko runāt. Un tikai naivam garāmgājējam, kas skolā iemaldījies uz īsu brīdi, varēja rasties ilūzija, ka viņš pabijis īstā padomju skolā. Patiesībā no skolas vēl neatkāpās vecās ēnas. Ticības mācība un ksendzs, tāpat kā Nagļos, oficiāli no skolas gan bija padzīts, taču skola un baznīca tajā laikā vēl gluži labi sadzīvoja. Svētdienās un baznīcas svētkos starp dievlūdžiem allaž bija arī Varakļānu vidusskolas skolēni un skolotāji. Daži pasniedzēji nekautrējās pat atklāti saieties un draudzēties ar baznīckungu. Šīs saites starp skolu un baznīcu savijās pat tik cieši, ka viena no skolotājām kļuva par draudzes gana mīļāko. Arī mācību stundās baznīca toreiz atrada spraugas, pa kurām veikli ielīst klasē, lai tur apšaubītu ne vien materiālistiskā pasaules uzskata pamatus, bet arī padomju skolas sniegto zināšanu vērtību vispār. Vēstures stundās mums ne mazums tika skaidrota, uzsvēta un daudzināta baznīcas lielā loma zinātnes, mākslas un literatūras attīstībā. Un kad mēs dažreiz kādam no skolotājiem vaicājām, kāpēc grāmatās raksta, ka baznīca bieži nolādējusi un pat uz sārziem dedzinājusi tos zinātniekus, kas nākuši klajā ar jauniem, svarīgiem atklājumiem, tad skolotājs parasti paraustīja plecus un atteica: «Papīrs jau pacieš visu».⁷ Baznīca atrada sev atbalstu pat dabas zinību stundās. Droši vien tas bija pats mācītājs, kas darvinisma pamatu stundā no katedras ar skolotājas muti smīnēdams runāja: «Tagad jums māca, ka cilvēks radies no vienkāršākām būtnēm un pakāpeniski attīstījies. Tā esot izcēlies pērtiķis – cilvēka sencis. Bet ņemiet vērā, ka šis ir hipotēzes, es uzsveru – hipotēzes, un darvinisma teorijas piekritēji ar savām rokām nav varējuši nevienu radījumu pārvērst augstākā būtnē. Tātad pat pēc materiālistiskas filozofijas principiem šī teorija uzskatāma par hipotēzi, jo nav apstiprināta praksē». Protams, es toreiz nekā nezināju par darba izcilo lomu cilvēka attīstībā, un skolotājas stāstījums man likās pārliecinošs. Sirds dziļumos piekritu viņas neizteiktajam secinājumam, ka tikai dieva spēkos ir veidot tādas būtnes, kādas vien viņš vēlas, un velti ir mēģināt noliegt dievu un tā lomu cilvēka radīšanā. No skolotāju aprautajiem izteicieniem varēja izlobīt vēl otru svarīgu secinājumu: oficiālās mācības nesniedz patiesas zināšanas, un skolotāji tās nedrīkst paust. Tas viss arvien neatlaidīgāk mani vedināja uz domām, ka es te velti šķiežu laiku un ļaujos sevi attālināt no spraustā mērķa, apgūstot kaut kādas dieva nosodītas, viltotas vērtības.

No mācībām brīvajos brīžos mēs, skolēni, palīdzējām salabot kara laikā sapostīto skolas jumtu. Un katru reizi, kad piedalījies šajās talkās, es netiku vaļā no domām, ka viss pasaulē ir īslaicīgs un iznīkstošs. Šo pili kādreiz cēla cilvēki, kas, sūra darba nomocīti, nomira tāpat kā mans tēvs. Bet arī viņu padarītais darbs nepaliks mūžīgi – ja to vēl nav sagrāvuši lielgabalu šāviņi, tad kādreiz to tomēr sagrauzīs laikazobs. Kas tad paliek pāri no virszemes dzīves? Tikai pīšļi. Tātad cilvēkam jāmeklē citas, patiesas vērtības un cita, īstāka dzīve. Tad es atcerējos Sholastikas vārdus: «Atrodi patiesību un dzīvē vienmēr esi godīgs un taisnīgs pret cilvēkiem».

Patiesība jāatrod, un man toreiz likās, ka te, skolā, es tai netikšu ne par matu tuvāk. Un pēc diviem gadiem vecās ēnas mani ievirzīja citā dzīvē, kurā es domāju atrast mūžīgo patiesību un dvēseles mieru.

Es sarauju saites ar dzīvi

Vasaras brīvdienās, atgriezies Zvejsalās, arvien cītīgāk sāku piekalpot mācītājam Nagļu baznīcā. Ksendzs par to ļoti priecājās un drīzi vien mani iecēla par vecāko ministrantu.⁸ Taču šī kalpošana dievam man vēl šķita pārlietu niecīga, lai mana sirdsapziņa būtu mierīga, ka savu dvēseli un miesu esmu pilnīgi atdevis katoļu baznīcai. Visi pasaulīgie labumi manās acīs bija zaudējuši jebkuru, pat niecīgāko vērtību un pievilcību. Vēl vairāk, es nicināju cilvēku tieksmi pēc labākas dzīves šai pasaulē. Arvien vairāk alku pēc tādas dzīves, kura ir brīva no materiālās pasaules un kurā brīvi var nodoties tikai savas dvēseles sagatavošanai mūžīgai dzīvošanai viņpasaulē. Tā manas domas arvien biežāk sāka kavēties pie klostera dzīves un mūka kārtas.⁹

⁷ V.E.: Vēl 18 gadus vēlāk arī man Balvu vidusskolā bija līdzīgi. Mūsu fizikas un astronomijas skolotājs Aleksandrs Ķikusts (Jāzepa dēls: tā rakstīts manā skolas Dienasgrāmatā; visumā labs skolotājs, kas mani vadīja pa fizikas olimpiādēm), viņš, piemēram, Džordano Bruno epizodi atstāstīja tā, ka Bruno gājis, staigājis apkārt pa pilsētām, sludinādam pret Baznīcu, un, tā skaidri nepasakot, tomēr iznāca, ka Bruno pats vainīgs, ka viņu sadedzināja...

⁸ Ministrants – altāra vai misas kalpotājs katoļu baznīcā.

⁹ V.E.: Tādiem lēmumiem galvenais iemesls vienmēr ir seksuāls. Zvejsalnieks, dabīgi, to nepastāsta, bet var nešaubīties, ka arī viņa gadījumā tas bija tā.

Aiziet no ierastās dzīves un uzsākt jaunu nav viegli. Katru cilvēku viņa apkārtnē tūkstoš neredzamām saitēm velk arvien ciešāk pie sevis. Uz visiem laikiem pamest Zvejsalas, mājas, māti, māsas un brāļus, atsacīties no viņiem – to var izdarīt tikai ar grūtu sirdi. Tādēļ manas pārdomas par aiziešanu klosterī ievilkās un, ja es nebūtu no visas sirds pārliecināts, ka daru dievam patīkamu darbu, ka nav cita ceļa, kas ved uz patiesu un mūžīgu laimi, es laikam nekad nevarētu saraut saites ar dzīvi un kļūt par mūku. Te man talkā nāca arī dažādie apraksti un nostāsti par baznīcas atzīto un slavināto svēto cilvēku dzīvi, ko es tajā laikā daudz lasīju, lai drīzāk atrastu šauru taku uz klosteri.

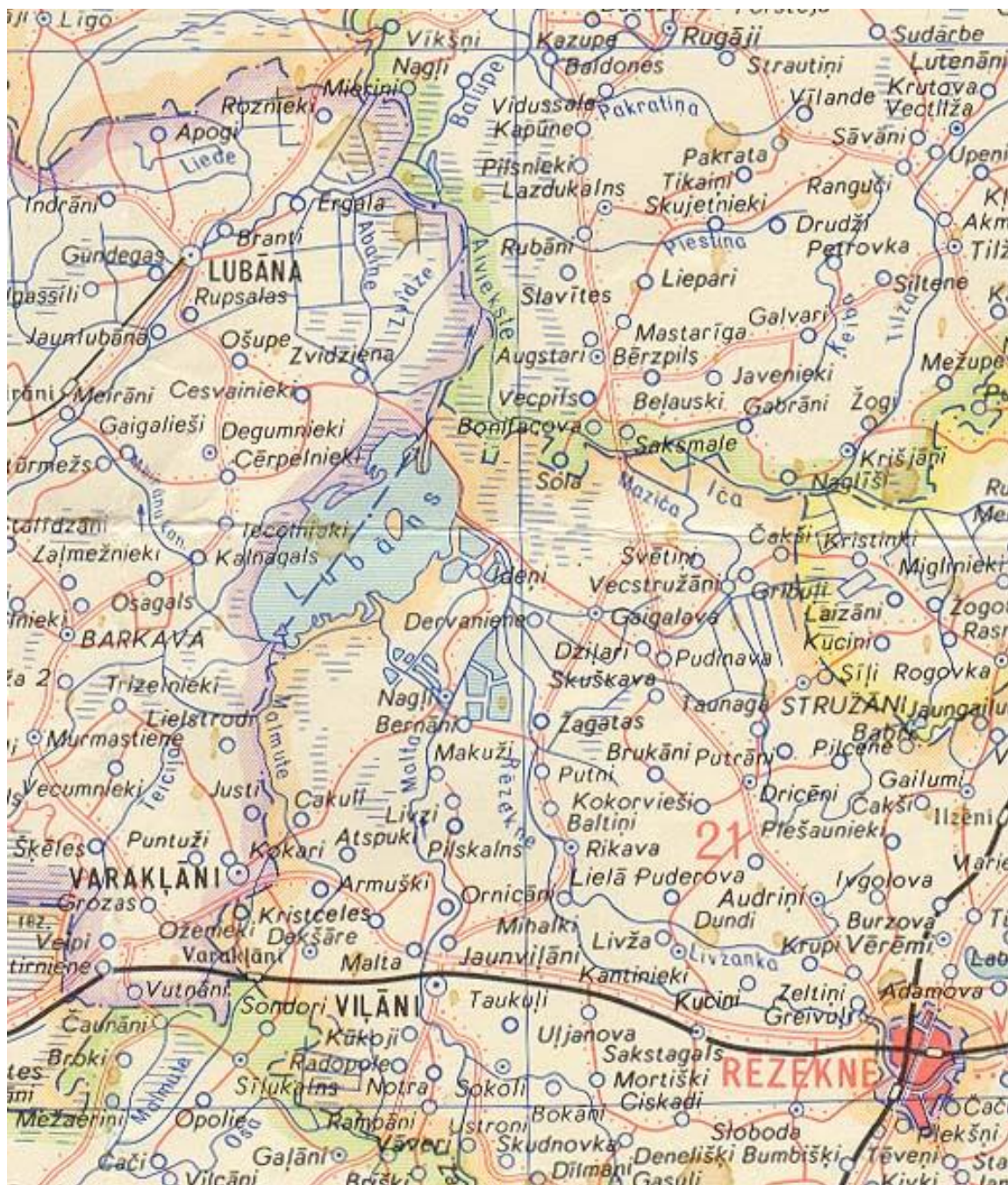
Piekalpodams mūsu ksendzam, Viļānu Marijāņu klostera¹⁰ tēvam Pentjušam, tā sadraudzējos ar viņu, ka neko nemēdzu darīt bez viņa ziņas un padoma. Kad es reiz pēc kāda dievkalpojuma klostera tēvam izteicu vēlēšanos iestāties klosterī un lūdzu viņa atbalstu un gādību, viņš man labvēlīgi uzsmaidīja un nevilcinoties noteica:

– Mans dēls, es jau to paredzēju, un klostera priekšnieks tevi gaida.

«Klostera priekšnieks tevi gaida», iedams uz māju, es simtām reižu priecīgi atkārtāju pie sevis mācītāja vārdus. Tātad durvis uz dvēseles šķīstīšanu un mūžīgo dzīvošanu man pavērtas. Visas šaubas, kas mani vēl pēdējā laikā mocīja, tagad nogrima kaut kur nebūtībā, un man kļuva pavisam viegli ap

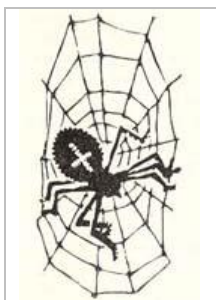
¹⁰ V.E.: No Interneta par Viļānu marijāņu klosteri: «1753. gadā ar Viļānu muižas īpašnieka Mihala Rika atbalstu Viļānos uzcēla bernardiešu klosteri. Klosters un mūku uzturēšanai piešķīra Juriņu foļvarku (pusmuižu) un mežu. Bernardiešiem bija pienākums apkalpot vairākas apkārtnējās Rika īpašumos uzceltās baznīcas: Baltiņā (pie Rikavas muižas), Bikovā (Gaigalavā), Stružānos, Dricānos un Pilcenē. Viļānos uzcelto mūra baznīcu konsekrēja 1777. g. svētā Miķeļa Erceņģeļa godam Mogiļevas pirmais arhibīskaps S. Seszeņcevičs. Viļānu bernardieši bija pakļauti Lietuvas provinces bernardiešiem. 1832. gadā pēc poļu sacelšanās cara valdība bernardiešu klosteri slēdza. Viņu īpašumus pārņēma Mogiļevas arhibīskaps. Klosters priekšnieks visus dokumentus un bibliotēku ar 336 grāmatām nodeva Varakļānu baznīcas prāvestam Šermulevičam. No bibliotēkas 2 grāmatas bija latviešu valodā. Pēc Latvijas Republikas nodibināšanās 1924. gadā Viļānu draudze, baznīca un vecā bernardiešu klosterā māja nonāca marijāņu kongregācijas tēvu – priesteru Benedikta Skrindas un Bronislava Valpītra aprūpē. Bernardiešu klosteris bija celts ar iekšpagalmu, kurš nav saglabājies, jo aptuveni 2/3 būvapjoma nopostījās Otrā pasaules kara laikā. Klosters ēka un baznīca savienotas ar pāreju. Bernardiešu klosterā laikā ēkas ZR stūrī atradies «upuru kambaris», kur notikusi dzīvnieku upurēšana. Marijāņu klosterim uzbūvēja otro stāvu un tajā 1933. gadā atklāja kapelu ar Bezvainīgas Jaunavas altāri. Klosters ēkā marijāņi izveidoja tipogrāfiju un atsevišķās piebūvēs elektrostaciju. Viļānu baznīca ir apmesta, balti krāsota celtne ar diviem torņiem. 1903. gadā pabeigta divu 24 m augsto, slaido torņu augšdaļa. Baznīcu un tās dārzu ietver augsts mūra žogs, kura vārtu malas rotā divas eņģeļu figūras. Galvenajai ieejai barokāls portāls. Baznīcai ir 3 ar krusta velvēm pārsegti jomi un barokāls interjers. Galvenais altāris izvietots nišā ar pusloka arkas pārsedzi, uz kuras uzraksts latīņu valodā: «SANCTUS, SANCTUS, SANCTUS» (latviski – «svēts, svēts, svēts»). Altārglezna ir spāņu gleznotāja Muriljo darba kopija ar nosaukumu «Dievmātes uzņemšana debesīs». To aptver astoņas korintiešu ordera kolonnas virs kurām arhitrāvā uzraksts «Quis ut Deus» (latviski – «Kas ir kā Dievs»). Kreisajā jomā atrodas Jēzus Sirds altāris un pa labi Jēzus Kristus ciešanu altāris. Tā centrā 18. gs. izgatavots koka krucifikss, kuram piedēvētas dziedinātāja spējas. Kristum galvā uzlikts sudraba kronis, ko dāvājusi Varakļānu draudze, pateikdamās par pie šī altāra izlūgtajām žēlastībām. Altāra augšdaļā gleznas kopija «Sv. Dominiks saņem rožu kroni». Pie piloniem atrodas divi koka altāri – svētam Franciskam un svētam Antonam. «2004. gada 31. oktobrī iesvētīta Dievmātes skulptūra, un marijāņu tēvi katrā mēneša 13. datumā, kas ir Dievmātes parādīšanās Fatimā datums, ticīgos sapulcina uz dievkalpojumu, kurš sākas plkst. 15.00 ar Rožukroni, aizlūgumiem, notiek arī procesija un dievkalpojums. Šie svētki noslēdzas plkst. 21.00 un tajos piedalās ticīgie gandrīz no visas Latvijas... Bijušajā baznīcas katlu mājā marijāņu tēvi pēc priesterā Rinalda ierosinājuma izveidojuši Gaismas jeb Dieva žēlsirdības sveču kapelu. Šajā kapelā jebkurš savā nodomā vai lūgumā var uzlikt degošu sveci, kura izdeg pēc 6 vai 9 stundām (atkarībā no tās lieluma), un kamēr svece deg, tikmēr šajā lūgumā lūgsies kāda no 24 marijāņu palīgu apvienības lūgšanu grupām, tas ir, viena grupa lūgšanā pavada vienu stundu, un tā tas notiek visas 24 diennakts stundas. Divas sveces deg nepārtraukti – tās uztur paši marijāņi, viena ir par priesteriem, bīskapiem, ordeņu cilvēkiem un Latvijas garīgo atdzimšanu, otra – par tiem, kas lūdz Dievu» [Egita Terēze Jonāne. Marijas dēli – marijāņi – Latgalē // Latgales laiks. 09.12.2005.]. Marijāņu kongregāciju dibinājis poļu katoļu priesteris Staņislavs Pačinskis 1673. gadā. Priestera dzīvesstāsts vēstī, ka viņa māte, gaidot bērniņu, braukusi ar laivu pāri upei, bet laiva sākusī grimt. Māte lūgusi Dievu – ja viņa laimīgi nokļūšot upes krastā, tad bērnu veltīšot Dievam. Dievs izglābis māti ar bērnu, pēc tam piepildījis arī mātes solījumu. Zēns pēc skolas iestājies klosterī un pēc tam kļuvis par priesteri. Vēlāk ar Dieva žēlastību un Romas pāvesta atļauju viņš nodibinājis marijāņu kongregāciju, veltīdams to Marijas Bezvainīgai ieņemšanai. Marijāņiem uzticēti trīs pienākumi – lūgties par mirušajiem, uzturēt Jaunavas Marijas Bezvainīgas ieņemšanas kultu un garīgi aprūpēt draudzes».

sirdi. Man likās, ka tagad es beidzot esmu nonācis uz vienīgā un īstā, dieva svaidītā ceļa, kurš, aizveroties klostera vārtiem, mani aizvedīs tālu projām no šīs sīkumainās, grēcīgās un iznīcīgās pasaules.

Zvejsalnieka dzimtās vietas

Tu nepiederēsi sev, bet mums

Mūsmājās neviens neko nezināja par manām klusajām pārdomām un izšķirošo sarunu ar mācītāju. Tādēļ arī pat māte nevarēja iedomāties, ka gatavojos iestāties klosterī. Un tajā otrdienas rītā, kad satraukts posos ceļā pie klostera priekšnieka, viņa man noticeja, ka dodos uz Viļānu pilsētas nedēļas tirgu. Labi zināju, ka māte mani vēlas redzēt priesterā sutanā, bet vai viņa dos svētību arī mūka kārtai – par to man nebija ne mazākās jausmas. Tad jau drošības labad iepriekš nodedzināt visus tiltus aiz sevis un pēc tam paziņot, ka atpakaļceļa nav. Sirdi gan mazliet kremta pārmetums, ka mātei esmu samelojis, taču, klusēdams paņēmu savu divriteni, un devos ceļā. Lai jau! Vēlāk visu izskaidrošu.

Ceļš uz Viļāniem man tagad bija labi pazīstams. Atcerējos tajā gandrīz vai katru grumbiņu, un velosipēds visu laiku mierīgi varēja tecēt kā pa galdu.

Pretim nāca agrīni gājēji, garām slīdēja lauki un birzis, viensētas un ciemati, bet torīt es tos neredzēju. Domās jau dzīvoju klosterī. Nepiekusis lūdzu dievu par sevi un visiem pasaules grēciniekiem, strādāju klostera dārzā, un visapkārt man bija cilvēki, kas dzīvoja kā brāļi, kuri atbrīvojušies no visām miesas kārībām un pilnīgi nodevušies kalpošanai dievam. Jutos laimīgs, un man likās, ka jau zemes virsū esmu pavēris paradīzes vārtus. Laikam taču pats dievs man izrādījis savu labvēlību un skubinājis izvēlēties šo ceļu.

Klosterī es nokļuvu rīta misas¹¹ laikā un tūlīņ devos uz baznīcu. Tajā valdīja svētsvinīgs klusums.

Nometies ceļos, ilgi lūdzu dievu Marijas svētbildes priekšā. Kā hipnotizēts raudzījos gleznā, nožēloju savus līdzšinējos grēkus un, pārkāpjot pār klostera sliekšni, solījos kļūt par priekšzīmīgu marijāņu mūku.

Savās lūgšanās biju tā iededzies, ka nemanīju ne laika ritējumu, ne arī cilvēku, kas bija pienācis un nostāties man aizmugurē. Tādēļ mazliet satrūkos, kad sajutu viņa roku uz sava kreisā pleca un izdzirdu klusu balsi:

– Pietiks, mans dēls. Seko man!

Es piecēlos un pagriezos pret runātāju. Manā priekšā stāvēja vecāks vīrs priesterā apģērbā.

– Mans dēls, es esmu šīs svētās vietas gans, – mūks turpināja un pastiepa labo roku.

Es sapratu – manā priekšā atradās pats klostera priekšnieks. Bijīgi satvēru viņa pastiepto roku un to noskūpstīju.

Priekšnieks apmierināts paskatījās manī un teica:

– Tagad iesim, mans dēls.

Mēs izgājām no baznīcas un devāmies pāri pagalmam uz klostera ēdamistabu. Tur priekšnieks mani nosēdināja pie galda, lika pasniegt brokastis.

– Lai dievs svētī tavu pirmo azaidu šajā svētajā vietā. Kad būsi savu izsalkumu remdinājis, tevi atvedīs pie manis, – iziedams no ēdamistabas, priekšnieks noteica.

Klusi kā ēna slīdēja ēdamistabā dežurējošais mūks. Drīz man priekšā uz galda kūpēja kafijas krūze, tai līdzās smaržoja svaiga rudzu maize, bet māla bļodiņā dzeltens kā vasks spīdēja sviests.

Es ēdu, taču pirmās brokastis man negāja pie sirds. Satraukums par gaidāmo sarunu ar klostera priekšnieku bija tik liels, ka kumosī sprūda kaklā un tos vajadzēja norīt gandrīz vai ar varu. Baznīckungs gan teica, ka es te tiekot gaidīts, – par to nepārprotami skaidru valodu runāja arī klostera priekšnieka man veltītā uzmanība, bet prāts tomēr bija nemierīgs. Mani te svērs un vērtēs, un, kas zina, varbūt par vieglu atradīs, varbūt es nemaz vēl neesmu cienīgs, lai mani uzņemtu šai svētajiem izredzēto pasaulē.

Norijis pēdējo kafijas malku, uz brīdi noliecu galvu, noskaitīju lūgšanu un pārmetu krustu. Ēdamistabā dežurējošais mūks saprata, – es biju pabrokastojis.

– Tagad iesim, mans dēls, mūs gaida, – mūks teica un slīdēja uz durvīm. Klusēdams viņam sekoju.

Mēs gājām pa gariem gaitenīem, kam vienā pusē bija durvis. Aiz tām laikam atradās klostera celles. Mēs nogriezāmies gan pa labi, gan pa kreisi un, beidzot, kad vairs īsti neapjaudu, kur atrodos, mūks apstājās pie kādam durvīm. Viņš klusu piekļāvēja, brītiņu pamīņājās, un mēs iegājām istabā, kur aiz vienkārša, veclaicīga galda sēdēja klostera priekšnieks. Mūks paklanījās klostera priekšniekam un, ne vārda nebildis, aizgāja.

– Saki, mans dēls, – ko tu vēlies no šīs svētās vietas? – klostera priekšnieks man vaicāja, kad bijām palikuši divatā.

¹¹ Misa (mesa) – Romas katoļu baznīcas oficiālais dievkalpojums.

– Tēvs, es atnācu šeit šķīstīt savu dvēseli, lai pēc tam iemantotu mūžīgo dzīvošanu, – es nedroši atbildēju.

– Mans dēls, tu vēlies darīt dievam patīkamu darbu, un tādēļ tev pieder arī mana labvēlība, – klostera priekšnieks teica, norādot uz krēslu. Kad apsēdos, viņš turpināja: – Šajos baznīcai grūtajos laikos, kad pulkiem sātana kalpu ārdā mūsu svētās mācības pamatus, nākt uz klosteri – tā ir varonība, bet, mans dēls, ņem vērā, ka pats dievs augsti novērtēs tavu cildeno upuri. Un to tu nekad nenožēlosi, jo mēs taču labi zinām, kas iekustina, vada un atkal satriec šīs pasaules lietas. Tas ir dievs, kas cilvēku var pacelt neredzētā godībā, un viņš arī ir vienīgais, kas var pat šīs pasaules laicīgos valdniekus gāzt vislielākā kaunā un negodā, tiklīdz viņi pārstājuši kalpot visuvarenajam. To es tev, mans dēls, saku tāpēc, ka katram cilvēkam savā dzīves gaitā jāpielūko, lai viņa domas un darbi nekad nevērstos pret dieva baušļiem un likumiem. Bet dieva griba, kā māca katoļu ticība, tiek pausta un nonāk pie mums caur svētā Romas pāvesta prātu. Vai tu esi ar mieru, mans dēls, uzticīgi kalpot šim prātam?

– Jā, tēvs, – bez vilcināšanās atbildēju.

– Pats dievs tavu prātu ir apgaismojis un turpmāk svētīs tavus ceļus. Vai tu nevēlies kļūt par garīdznieku? Sākumā mēs tevi uzņemsim noviciātā,¹² pēc gada par mūku pie mums marijāņu klosterī un tad sūtīsim uz garīgo semināru.

Priekšlikums kļūt par mācītāju nāca tik negaidīti, ka es, neticēdams savām ausīm, pārsteigumā brīdi mēmi lūkojos klostera priekšniekā. Garīdznieki taču ir svēti cilvēki. Bet es? Nē, nē, es esmu pavisam vienkāršs un grēcīgs jauniets, kam nepieciešama ilga dvēseles šķīstīšana. Kādreiz dienās kļūt par mācītāju bija gan mans sapnis, bet, lai to sasniegtu, man vēl garš pārbaudījumu ceļš jānostaigā.

– Vai es būšu cienīgs pildīt garīdznieka svētos pienākumus? – kaunīgi raudzīdamies grīdā, mēģināju izteikt savas domas. – Es vēlos savu grēcīgo miesu ieslēgt klostera sienās un ļaut savu dvēseli klostera svētajiem tēviem sagatavot mūžīgai dzīvei. Mana dvēsele tiecas iekļūt tajā valstībā, kur nav grēku un ciešanu, kur nav karu un cilvēku apspiešanas, kur valda mūžīgs miers un brīvība...

– Nekur, mans dēls, neatradīsi tādu vietu, kur valdītu pilnīgs miers un brīvība, – mani pārtrauca klostera priekšnieks un vēl piemetināja: – Pat debesīs ne. Svētos rakstos stāv rakstīts, ka pat debesīs bijusi revolūcija un eņģeli sadumpojušies pret dievu to kungu. Galvenais ir ticība. Mums jātic Romas pāvesta apstiprinātai mācībai. Klosterī tev būs jāpakļaujas visam bez ierunām, un tu vairs nepiederēsi sev, bet mums. Mēs visi kopā savukārt piederam Latvijas Romas katoļu baznīcas arhibīskapam, bet viņš ar visiem Latvijas garīdzniekiem un ticīgajiem – Romas pāvestam. Tā, mans dēls. Neprasu no tevis galīgo atbildi tūlīt, tu vari vēl kādas dienas mierīgi pārdomāt.

– Man nav ko pārdomāt, esmu sen jau izlēmis, – es steidzīgi bērū vārdus. – Esmu gatavs tūlīt pieņemt jūsu žēlastību un solos būt jūsu uzticīgs kalps.

– Labi, mans dēls, saņem manu svētību.

Nometos ceļos pie klostera priekšnieka kājām un viņš, uzlīcis rokas man uz galvas, klusi teica:

– Mans bērns, ienāc tā Romas tēva valstībā, tā dieva tēva, tā dieva dēla un tā svētā gara vārdā.

– Āmen, – es tikpat klusi atbildēju.

Visi pret mani sazvērējušies

Beidzot ceļš uz klosteri man bija vaļā. Māte gan sākumā par maniem nodomiem nekā negribēja dzirdēt, bet, kad es neatlaidos, tad kādas dienas noraudājās un tomēr pateica:

– Dēliņ, lai notiek dieva prāts. Brauc! Varbūt arī man izpelnīsī mūžīgo dzīvošanu.

Māsa un brāļi bija iecirtīgāki. Viņi spītīgi palika pie sava, ka man vajadzētu turpināt mācības vidusskolā, nevis līst klosterī, taču viņu svētību man klostera gans neprasiņa.

Tā kādu rītu, 1947. gada septembra sākumā, savas divdesmitās dzimšanas dienas priekšvakarā, es posos ceļā uz Viļānu klosteri.

Par šo brīdi biju daudz domājis, un tad man šķita, ka tā būs pati gaišākā diena manā mūžā, kad pametīšu mājas un kopā ar tām visu laicīgo dzīvi, bet, kad šī diena uzausa, mani pārņēma savāda, drūma sajūta. Man likās, ka savus sainīšus ar veļu un gultas drēbēm novietoju nevis ratos, bet gan zārkā, kurā

¹² Noviciāts – pārbaudījuma laiks, lai sagatavotu jaunieta.

es pats arī tūlīt iegulšos. Tad mana māsa Genovefa nosēdīsies man līdās, viegli paraustīs grožus un bēris lēni soļos uz kapsētu, kur mani gaida tēvs un Sholastika. Kaut gan rīts bija silts, man kļuva auksti.

Atkal visi stāvēja pagalmā tāpat kā tajā rudens rītā, kad mani aizvadīja uz vidusskolu, un, tāpat kā toreiz, slaucīja asaras.

Klusējot es noskūpstīju māti, paspiedu viņas sastrādāto roku un, ne vārda neteicis, atvadījos arī no brāļiem un māšielēm. Kad es viņiem pagriezu muguru un devos pie ratiem, Genovefa pēkšņi mani satvēra aiz rokas un šņukstot klusi iesaucās:

– Brālīt, apdomā, varbūt labāk nebrauksim!

Tagad es zinu, ka tā todien bija saprāta balss, kas mani vēl mēģināja atturēt no kļūmīgā soļa, bet toreiz man tā šķita kā paša sātana kārdinājums, un es Genovefai dusmīgi atcirtu:

– Liec mani mierā!

Lēnām izbraucām no pagalma. Nesteidzāties arī tad, kad mūsmājas vairs nevarēja saredzēt, un tā visu ceļu ļāvām zirgam iet savā nodabā.

Genovefa klusēja, un arī es viņai nebildu ne vārda. Sajūta, it kā mani vestu uz kapsētu, nepārgāja. To nespēja izkļiedēt arī meitenes, manas Varakļānu skolas biedrenes Jūlija un Jevgeņija, kuras, draiski smiedamās, mūs apturēja klānu pļāvās.

– Uz kurieni tad jūs? – jau pa gabalu sauca Jevgeņija.

– Tā, tepat, – Genovefa negribīgi pameta ar roku uz Viļānu pusi.

Jūlija laikam pirmā pamanīja manu drūmo noskaņojumu un, cieši ielūkojoties man sejā, bez kādiem aplinkiem uztraukta jautāja:

– Kas tev, Boļeslav, vai esi slims?

– Nē, – es papurināju galvu un skatījos kaut kur projām.

– Kas tad, vai kāda nelaime? – iejaucās arī Jevgeņija.

– Uz klosteri sadomājis, – manā vietā atbildēja Genovefa, kad es ilgāku laiku neko neteicu.

– Boļeslav, ārprāts, ko tu gribi darīt! – abas meitenes gandrīz reizē iekliedzās.

– Brauc, Geņa, – teicu mātai un vēl vairāk pagriezu muguru Jūlijai un Jevgeņijai.

Rati sakustējās, bet meitenes palika stāvēt. Kad pēc brīža atskatījos, viņas bija tajā pašā vietā, kur mēs satikāmies. Meitenes stāvēja un klusēdamas nolūkojās, kā mēs aizbraucām.

Todien gandrīz visi bija pret mani it kā sazvērējušies. Arī Viļānos es nesaņēmu svētību pat tur, kur to biju gaidījis.

Viļānos man toreiz dzīvoja divas krustmātes, abas ļoti dievbijīgas katolietes. Pirms došanās klosterī iebraucu pie viņām atvadīties. Tik negaidīti mani un māsu ieraugot, krustmātes no prieka gandrīz vai apraudājās. Taču viņu prieki izrādījās īsi. Uzzinājušas, ka stāvu uz klostera sliekšņa, sākumā viņas mani visādi mēģināja atrunāt no mūka dzīves, bet, kad tas nelīdzēja, – izlamāja. Tā es devos uz klosteri vienīgi ar mātes svētību, un arī tā bija gūta pēc ilgus un neatlaidīgus tielēšanās.

Ja rokas pie arkla esi pielicis, tad atpakaļ neskaties

Čīkstēdami aizvērās klostera vārti, un aiz tiem raudādama palika Genovefa. Kopā ar viņu ārpusē palika dzīve, ko es pēdējā laikā tā biju noniecinājis. Taču tagad, kad pārkāpu pār klostera sliekšni, mana sirds bija tikpat pilna kā Genovefai, un es neraudāju tikai tāpēc, ka negribēju viņai parādīt savu vājumu.

Jau tad, kad mēs atvadījāmies no krustmātēm, man gribējās mātai teikt, lai viņa griež zirgu atpakaļ uz Zvejsalām. Šī doma vēl neatlaidīgāk uzmācās, kad tuvojāmies klosterim. Un tomēr es tai nepaklausīju. Man pa galvu jaucās un maisījās

bībeles teiciens: «Ja rokas pie arkla esi pielicis, tad atpakaļ neskaties». Nē, ja reiz biju izvēlēties staigāt dievam patīkamus ceļus, tad vairs nedrīkstēju skatīties atpakaļ. Bet tas nemaz nebija tik viegli...

Iespiedis padusē sainīti ar gultas drēbēm, es pa klostera pagalmu lēni sekoju mūkam, kas mani veda uz kanceleju. Diena bija silta un saulaina, bet drūmā noskaņa, kas mani pavadīja jau no paša rīta, tā ir neatkāpās. Tā man sekoja kā ēna un te, klostera pagalmā, sabiezēja un kļuva pat vēl tumšāka. Varbūt vainīgs bija netīrais mūks, kas tuntuļoja man pa priekšu, varbūt nolaistā klostera ēka, bet varbūt kovārņi, kas, nelabi ķērkdami, līdinājās virs galvas.

Klostera kancelejā mūs sagaidīja garš, izstīdžējis vienacains mūks. Viņš bija tikpat netīrs un smirdošs kā mans pavadonis. Klusējot tas pieņēma nabadzīgo iedzīvi, ko biju atnesis līdzī no mājām, un tad aizsmakušā balsī teica:

– Sākot ar šo dienu tev vairs personiskās mantas nav un arī nebūs. Viss pieder klosterim. Apģērbu nevelc nost, – tas paliek tev, jo mēs, kā teikt, esam slepeni mūki bez speciāliem tērpiem un nēsājam visu, ko dievs dod. Un tagad, brāl, – vienacis pagriežas pret manu pavadoni, – aizved noviciātu viņa cellē.

Mēs izgājām no kancelejas un pa apdrupušām kāpnēm uzkāpām ēkas otrajā stāvā. Tur labu brīdi soļojām pa garu gaiteni, līdz mūks pavēra kādas celles durvis.

– Te nu būs tava māja, un lai dievs tevī svētī, tajā ieejot, – viņš teica, ielaizdams mani cellē. – Paliec te un gaidi tēva – klostera priekšnieka norādījumus.

Es stāvēju celles vidū un ilgi aplūkoju savu māju. Tā nebija pievilcīga. Abas dzelzs gultas, kas atradās telpā, bija nevīžīgi pārklātas ar novalkātām, netīrām, nenosakāmas krāsas segām. Spilvena drānas laikam gadiem nebija redzējušas ūdeni. Pelēkas, netīras, dažādu parazitāru atstātajiem melnajiem plankumiem izraibinātas, tās atgādināja purvā sabristu kāju autus. Celles sienas bija nokvēpušas melnas kā rijā, stūros viegli plivinājās zirnekļu tīkli. Vēl netīrāka izskatījās grīda. Man zem kājām gurstēja bieza smilšu un grūžu kārtā. Gaiss šajā telpā bija mitrs, sasmacis un oda pēc pelējuma.

Dzīve mani līdz šim vēl nekad netika lutinājusi. Nabadzība un trūkums mums neatlaidīgi bija sekojuši pa pēdām, bet netīrību es nepazinu. Māte allaž māju turēja kārtīgu un spodru. Katru sestdienu tika mazgāti logi, berztas grīdas un visos kaktos slaucīti putekļi. Mēs valkājām nonēsātu veļu un gulējām uz salāpītiem palagiem, taču tie allaž bija izmazgāti balti kā sniegs. Bet te?

Es piegāju pie galda, un no tā kā spiets, sīkdams gaisā pacēlās mušu bars. Tās pielipa kaut kur pie tumšajiem griestiem un sienām.

Biju noguris no ceļa un šīs dienas pārdzīvojumiem. Man gribējās apsēsties, bet es vēl ilgi turpināju stāvēt un raudzīties uz abiem ķeblišiem, kas atradās pie galda. Man šķita, ka arī tie ir tikpat netīri kā viss, kas atradās šajā telpā.

Beidzot tomēr piespiedu sevi apsēsties. Vajadzēja taču samierināties ar apstākļiem, kurus pats labprātīgi biju izvēlēties. Tāpat vakarā es piespiedu sevi apgulties gultā, uz kuru riebās pat paskatīties. «Ja rokas pie arkla esi pielicis, tad atpakaļ neskaties...»¹³

Antons tomēr nav svētais

Pirmais cilvēks, ar ko es klosterī iepazinos tuvāk, bija Antons. Viņš arī bija pirmais cilvēks klosterī, kurā es ieraudzīju šīs no ārpasaules noslēgto cilvēku kopas divkosību.

Antons bija jauneklis manos gados un mūsu cellē ieradās gandrīz reizē ar mani – otrā dienā pēc manas atnākšanas. Tādēļ arī astoņu dienu rekolekcijas, pirmās garīgās šķīstīšanas laiku, mums vajadzēja izturēt kopīgi.

Astoņu dienu rekolekciju¹⁴ laikā ir jāietur pilnīgs klusums un jānododas tikai lūgšanām, grēku nožēlošanai un pārdomām par svētu cilvēku dzīvi. Šī stingrā kārtība, ko mēs ar Antonu, protams, cītīgi ievērojām, nedod iespēju dziļāk ielūkoties otra cilvēka dvēselē, – vēl jo mazāk tādēļ, ka atņemta iespēja sarunāties. Taču arī šajos apstākļos rodas tādi brīži un situācijas, kas cilvēkam liek atklāt spilgtākās sava rakstura īpašības. Un man, kas klostera brāļus un tēvus uzskatīja par svētiem cilvēkiem, toreiz šķita, ka esmu savā kaimiņā ieraudzījis šīs apbrīnojamās īpašības.

Lūgšanas mēs ar Antonu parasti skaitījām pārmaiņus. Tas deva iespēju veikt reizē divus dievam patīkamus darbus, – kamēr viens nodevās lūgsnu lasīšanai, otrs varēja pārdomāt par dzirdētā saturu. Tā kādā pēcpusdienā, kad lasīju no «Svētās stundas» nodaļu «Jēzus asinis un viņu augļi» un biju nonācis

¹³ V.E.: Un uz kādu citu Viņš sacīja: «Nāc Man līdzī!» Bet tas sacīja: «Atļauj man papriekš noiet un apglabāt savu tēvu». ⁶⁰ Bet Jēzus uz to sacīja: «Ļauj miroņiem apglabāt savus miroņus, bet tu ej un sludini Dieva valstību!» ⁶¹ Un atkal kāds cits teica: «Kungs, es Tev iešu līdzī, bet atļauj man papriekš atvadīties no tiem, kas ir manā mājā». ⁶² Bet Jēzus uz to sacīja: «Neviens, kas savu roku liek pie arkla un skatās atpakaļ, neder Dieva valstībai». (Lūkas evaņģēlijs, 9. nodaļa).

¹⁴ Rekolekcijas – garīgie vingrinājumi.

pie vārdiem: «Viņš tika upurēts tādēļ, ka pats tā gribēja. Bet kādēļ, ak saldaiss Jēzu, kādēļ tu nomocies tādās sāpēs?» – es izdzirdu savādus, drausmīgus Antona smieklus. Izbijies atskatījos un ieraudzīju sāpēs izvalbīto Antona seju. Pār vaigiem viņam ritēja lielas asaru lāses, un acis raudzījās uz rokām, kuras viņš bija pacēlis pret griestiem. Arī es paskatījos uz Antona rokām un nodrebēju. Antonam no pirkstiem pilēja asinis. «Antons ir svētais», es nodomāju un uzbudināts turpināju lasīt lūgšanu. «Bet kāpēc viņam no pirkstiem tecēja asinis?» es lasīju un nemitīgi sev atkārtāju šo jautājumu. Taču tobrīd vaicāt nedrīkstēja, un es tikai vēlāk uzzināju, ka Antons, lai izdarītu dievam patīkamu darbu, ar adatu sev atplēsis rokām nagus. Viņam šis upuris sagādāja ilgstošas ciešanas, – ievainojumi sastrutoja un ļoti gausi dzija. Pašmocība un sāpes, ko par godu dievam pārcieta Antons, manī izsauca apbrīnu un vēl vairāk nostiprināja pārliecību par mana celles brāļa svētumu. Viņa priekšā es jutos parasts grēcinieks, kas labprātīgi nekad nespētu dāvēt dievam tādu upuri. Taču drīz vien manas domas par Antonu mainījās.

Pienāca ziema, un tad mēs vakaros ne vien lūdzam dievu, bet arī kurinājām celles krāsni. Miesa prasīja savu tiesu – siltumu. Antona dzīvē šim ikdienišķajam un nepieciešamajam pārmaiņām mūsu cellē biju liela nozīme. Vakaros viņš mazāk sāka skaitīt lūgšanas, bet vairāk bija aizņemts ar nodarbībām pie krāsns. Antons tur pašdarinātā skārda pannā kausēja alvu un kartupelī iegriezta formā atlēja krustiņus. Citus vakarus viņš krustiņus rūpīgi vilēja un slīpēja, līdz tie ieguva vēlamo izskatu.

Sākumā es šim viņa nodarbībām nepiegrīzu vērību. Katram cilvēkam, arī klostera brālim, taču var būt savs patīkams un nevainīgs laika kavēklis. Tomēr arī katram laika kavēklim ir savs mērs, un, ja tas tiek pārsniegts, tad gribot negribot rodas aizdomas, ka cilvēks strādā darbu, no kura grib gūt sev kādu labumu. Tādas pārdomas manī radās, kad Antona saražotos krustiņus jau bija grūti saskaitīt un tos vajadzēja aprēķināt kilogramos. Turklāt uzmācās jautājumi, kur Antons ņem tik daudz alvas un ko viņš nodomājis iesākt ar tādu daudzumu krustiņu. Kad krustiņu ražošana turpinājās, kādu dienu nenocietos un vaicāju:

– Saki, brāl Anton, – kur tu liksi šos krustiņus?

Antons brīdi manī aizdomīgi palūkojās un tad vienaldzīgi atteica:

– Man ir kāds paziņa, kas pret labprātīgiem ziedojumiem tos Aglonā atdos dievlūdzējiem.

– Bet kam par labu būs ienākumi? – turpināju iztaujāt.

– Kā, kam par labu? Nu, protams, man un paziņam.

– Un kur tu ņem tik daudz alvas krustiņu izgatavošanai?

– Nav labi, brāl Boļeslav, uzdot tik daudz jautājumu, – tu taču neesi mans biktstēvs, –

Antons man atbildes vēlā atcirta.

Tagad es sapratu, ka Antons tomēr nav svēts cilvēks. Viņš zaga klostera alvu un pārlēja krustiņos, lai tos Aglonā pārdotu un naudu iebāztu savā kabatā.

– Lai gan es neesmu tavs biktstēvs, taču, vēlēdamas tev tikai labu, atļaujos aizrādīt, ka tu, brāl Anton, esi sācis iet grēka ceļu, – es dziļi sašutis, bet mierīgi teicu.

– Brāl Boļeslav, atbildēsim katrs par saviem grēkiem, – Antons nikni izgrūda un izgāja no celles.

Mūsu saruna uz Antonu, acīm redzot, nebija atstājusi nekādu iespaidu. Alvas zagšana un krustiņu ražošana turpinājās. Klusēt par Antona nedarbiem nozīmēja kļūt līdzvainīgam viņa grēkā. Nevarēju to uzņemties uz savas sirdsapziņas un kādā no grēksūdzēm savam biktstēvam pastāstīju par Antona nelabajiem darbiem. Pēc tam Antona gaitas ārpus celles laikam tika uzmanītas, un drīz vien klostera noliktavā viņu pieķēra alvas zādzībā. Antonu izslēdza no klostera, viņu, kā juristi mēdz teikt, notvēra nozieguma vietā. Bet vai Antons bija vienīgais lielais grēcinieks, ko vajadzētu ar kaunu un negodu no klostera padzīt, – par to es vēlāk daudz domāju.

Ikdiena

Dienas kārtība klosterī bija stingra, un sākumā tā manī izraisīja svinīgu noskaņu. Man patiešām šķita, ka te viss norit pēc klostera devīzes – «Lūdz dievu un strādā».

Agrā rīta stundā mūsu dienas gaitas ievadīja hebdomadora¹⁵ šļūcošie soļi gaitenī un zvaniņa skaņas, kas aicināja klostera brāļus un tēvus uz kopīgu rīta lūgšanu. Tas pats zvaniņš gaitenī mums lika pulcēties brokastīs, pusdienās un vakariņās, sauca baznīcā vai kapellā uz adorācijām¹⁶ un partikulārām

¹⁵ Hebdomadors – dežurējošais mūks.

¹⁶ Adorācija – altāra sakramentu plēlūgšana.

sirdsapziņas izmeklēšanām, paziņoja darba laika un rekreāciju¹⁷ sākumu. Desmitos vakarā zvaniņš nošķinda pēdējo reizi. Tad mēs devāmies pie miera.

Visas mūsu dienas gaitas te noritēja svinīgi un ceremoniāli, ik soli mēs sākām un beidzām ar dieva vārdu, pat pusdienas ēdot klausījāmies lektora lasītās lūgšanas. Likās, ka grēkam nav vietas ne klostera iemītnieku domās, ne darbos, ka te, aiz klostera sienām, viss norit saskaņā ar dieva pasludināto bauslību. Taču, iedzīvojoties klostera ikdienā, es arvien vairāk sāku pamanīt tādus sīkumus, kas mani vedināja uz domām, ka te nav nekāda svēto cilvēku pasaule, bet ka te, zem svētuļu maskas, slēpjas sīki ļautiņi, kas ik dienas rupji pārkāpj tos likumus, ko paši diendienā sludina. Es šīs grēcīgās domas, kā man toreiz šķita, gan mēģināju atgaidāt, bet tās bija uzmācīgas kā mušas uz lietu.

Pirms atnākšanas uz klosteri es savā iztēlē biju pārlicku idealizējis mūku svēto dzīves veidu, un tagad, gandrīz katru dienu, man te nācās redzēt arvien vairāk tādu gadījumu, kas nesaudzīgi grāva šo manu priekšstatu. Pirmais triecienu saņēma mans naivais uzskats par klostera brāļu un klostera tēvu vienlīdzību. Biju iedomājies, ka visiem mūkiem, kas seko Jēzus mācībām, jāsēž pie viena galda. Īstenība izrādījās pavisam citāda. Klostera tēvi kopā ar klostera priekšnieku sēdēja pie atsevišķa galda, un viņiem tur katru dienu tika celti priekšā tādi gardumi, kādus klostera brāļi uz sava galda neredzēja pat svētdienās un svētkos. Brāļiem bija jāiztiek ar daudz vienkāršāku ēdienu, taču arī viņi kāroja labāka kumosa un, ja tāds parādījās, tad bīklākie un tūlīgākie no galda aizgāja gandrīz neēduši. Starp brāļiem daudzi bija tādi negaušas, ka pie galda citiem rāva vai aci no pieres ārā. Tie tad arī nekautrīgi visu garšīgāko sakrāva savās bļodiņās un ātri notiesāja. Pie galda parasti mācība par sātību un atturību tika aizmirsta, – te katram savs vēders bija vistuvākais.

Tāpat biju iedomājies, ka visi mūki klostera priekšniekam ir vienlīdz tuvi, bet arī šos uzskatus man vajadzēja mainīt. Lišķība un pielīšana klosterī zēla, plauka un ziedēja. Priekšnieka tuvumā allaž grozījās glaimotāji, intriganti un liekuļi, viņiem arī tika dāvāta vislielākā uzticība. Godīgākie mūki gan viņus klusībā nicināja un pat ienīda, bet atklāti to neteica. Tas viss gandrīz klostera brāļu un tēvu attiecības un padarīja tās neciešamas, – mūki cits no cita baidījās.

Klosterī strādāja dažas sievietes: divas saimnieces virtuvē un viena šuvēja. Arī pret tām klostera svētie tēvi un daži brāļi nebija vienaldzīgi. Ļoti bieži viņi apmeklēja sievietes, it īpaši šuvējas, dzīvojamās telpas. Man nebūtu ne mazāko aizdomu, ka šie apmeklējumi varētu apkaunot mūka cieņu, ja ik dienas nevajadzētu ar savām acīm skatīt šo tēvu un brāļu uzbāzīgo lakstošanos ar klostera darbiniecēm.

Daži brāļi bija kāri uz stiprākiem dzērieniem. Tic mēdza draudzēties ar klostera dārznieku, kas pats bija diezgan liels iemetējs un saviem draugiem labprāt palīdzēja sagādāt pa pudelei sīvā. Pazagšus aizlavījušies uz dārznieka māju, viņi tad tur dzēra, pīpēja un šad tad spēlēja kārtis. Arī anekdotes, kas tur tika stāstītas, bija piparotas un dažas pat vērstas pret baznīcu. Brāļi smējās, vēderus turēdami, kad kāds no viņiem stāstīja:

– Reiz satikušies trīs mūki: marijānis, kapucīns un jezuīts. Visi bijuši izsalkuši, bet galdā atradusies tikai viena ola. Tad nu norunājuši, ka olu apēdīs tas, kurš ātrāk atcerēsies piemērotākus dievavārdus vai nu olas noloģīšanai, vai apkaisīšanai ar sāli, vai arī apēšanai.

Marijānis lobījis čaumalu un teicis: «Es noņemu nevainības tērpu».

Kapucīns, uzberot sāli, teicis: «Es uzberu gudrības sāli».

«Es viņu aizsūtu mūžības valstībā», teicis jezuīts un olu apēdis.

Tā marijānim un kapucīnam atlicis tikai noskatīties un atzīt jezuīta uzvaru.

Tie visi bija grēki un grēciņi, par kuriem it labi zināja arī klostera priekšnieks, – pakalpīgas mutes viņam to labprāt iečukstēja ausī. Taču sodīja tikai tos, uz kuriem priekšnieks neturēja labu prātu. Visvairāk tika dārzniekam, kurš necieta lišķību un pielīšanu, bet viņš par priekšnieka dūsmām maz bēdāja. Kad zeme dārzniekam zem kājām kļuva par karstu, viņš no klostera aizgāja.

Tāda patiesībā bija klostera ikdiena, un es tajā jutos dziļi vīlies. Tad atcerējos

¹⁷ Rekreācija – kārtējā atpūta.

Antonu un viņa pēdējos vārdus: «Brāl Boļeslav, atbildēsim katrs par saviem grēkiem». Labi, atbildēsim katrs par saviem grēkiem!

Jaunais klostera priekšnieks

Pagāja ziema, tad klostera dārzā sarosījās pavasaris un nemanot to nomainīja vasara. Tā atnāca ierastajā laikā un nebija ne labāka, ne sliktāka par tām daudzajām vasarām, kuras biju redzējis Zvejsalās. Dienā jūlija saule cepināja ne mazāk kā citus gadus, un arī nakts, kā allaž šajā laikā, bija īsas un siltas. Es varbūt to nepieminētu, un šī vasara izplēnētu no manas atmiņas kā nebijusi, ja tajās dienās klostera sienās nerisinātos notikumi, kas satrauca visu klostera tēvu un brāļu prātus.

Vecais klostera priors¹⁸ Benedikts Skrinda¹⁹ jau ilgāku laiku jutās savārdzis. Vasaras sākumā tas pavisam nolikās gultā un vairs necēlās. Viņu mocīja kāda iekšēja kaite. Tā brīžiem izsauca tādas sāpju lēkmes, ka vecā vīra vaidu bija dzirdami pat gaitenī un blakuscellēs.

Pēdējās divas nedēļas mēs nepārtraukti dienām un naktīm dežurējām priora istabā un bijām spiesti bezspēcīgi nolūkoties, kā, agonijā mocoties, lēnām dzisa vecā vīra dzīvība. Šajā laikā mēs nepiekusūši aizlūdzām par viņa dvēseli, taču tas nemazināja klostera priekšnieka ciešanas. Vienīgais glābējs bija medicīniskā māsa, kas laiku pa laikam ar morfiņa injekcijām atvieglāja Skrindas pēdējos brīžus.

Tā beidzot pienāca nakts, kad vecais klostera priors vairs nesagaidīja jaunās dienas saules lēktu. Par viņa nāvi mums paziņoja rīta lūgšanas laikā. Tas tika izdarīts lielā steigā un, kā man likās, bez nepieciešamās sēru noskaņas. Sākumā par to mazliet pabrīnījos, bet jau tās pašas dienas vakarā sapratu, ka sērošana tiek atstāta klostera brāļu zināšanā, kamēr klostera tēviem kārtojamas citas svarīgākas darīšanas.

Tiklīdz vecais klostera priekšnieks bija iezārkots, viņa istabu steidzās ieņemt klostera tēvi. Mana un mūka Jāzepa Šnepsta celle toreiz atradās blakus priora istabai, un tā gluži nejauši mēs kļuvām liecinieki svēto tēvu niknajām kaujām, ko viņi izcīnīja par klostera priekšnieka krēslu. Klostera sienas izrādījās nepietiekami biezas, lai spētu iesprotot visus tos grēkus, kurus, skaļi lamādamies, viens otram atgādināju troņa pretendenti, un mēs gribot negribot bijām spiesti klausīties, kā klostera tēvi, naidā piesmakušās balsīs, vairākus vakarus savstarpēji apmētājās dubļiem. Bez mitas cauri sienai mūsu cellē skanēja Antona Šķeļa spiedošais soprāns, Kazimira Cukura salkani lipīgais tenoriņš un Jāņa Jaškoviča bass, gandrīz nepārtraukti šis trio atkārtoja vienus un tos pašus vārdus: zaglis, izvirtulis, bezdievis, pielīdējs, divkosis, liekulis.

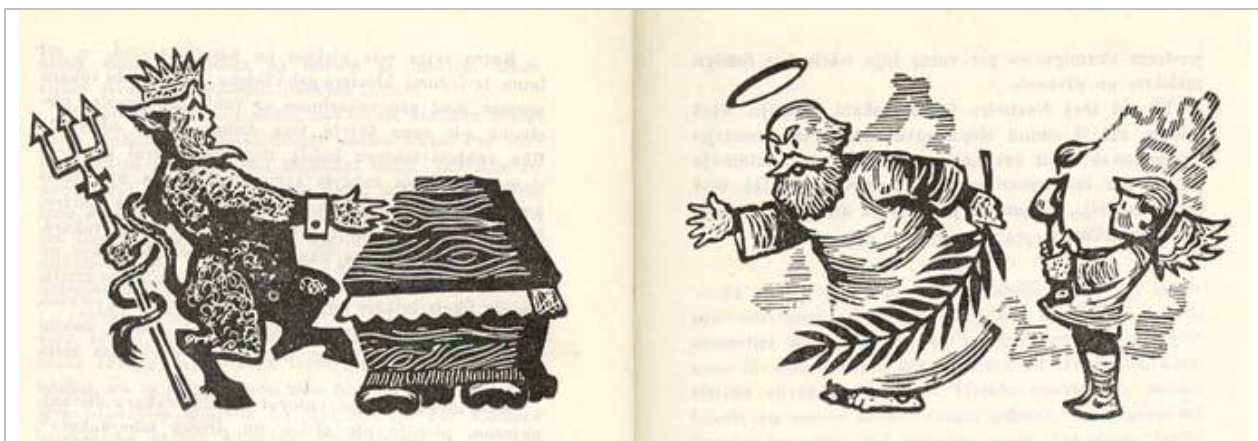
Izrādījās, ka ar visiem šiem grēkiem sirga gan askētiskais vīzdegunis Antons Šķeļš, gan vienmēr skumīgi smaidošais Kazimirs Cukurs, gan omulīgais resnītis Jānis Jaškovičs. Un to visu cēla gaismā

¹⁸ Priors, abats – klostera priekšnieks.

¹⁹ V.E.: No Interneta raksta: *Egita Terēze Jonāne*. «Benediktu Skrindu vēlas iecelt svēto kārtā» <http://www.latgaleslaiks.lv/lv/2008/3/11/37063>: «Mariāņu tēvi Boļeslavs un Benedikts no klostera Viļānos bija atveduši krustu, ko 1947. gadā nosargāja B. Skrinda. Toreiz komunisti bija pavēlējuši mariāņiem atstāt Viļānu klosteri. Benedikts Skrinda neļāvis kādam komunistam noņemt krustu. Tad šis cilvēks esot nogrūdis tēvu Boļeslavu pa kāpnēm. Aculiecinieki apgalvojuši, ka tieši šī kritiena dēļ B. Skrinda saslimis un nomiris. Krustu viļānieši paslēpuši un saglabājuši līdz mūsdienām, tāpat arī B. Skrindas dienasgrāmatu. Mariāņu tēvi iesnieguši Vatikānā lūgumu un liecības, lai Benediktu Skrindu ieceltu svēto kārtā. Cilvēki liecinājuši, ka viņu lūgšanas pie Benedikta Skrindas kapa Viļānos esot uzklaušātas un piepildītas. Tēvs Boļeslavs stāstīja atmiņas par laiku, kad viņš bija Aglonas katoļu ģimnāzijas audzēknis un vasaras pavadīja Viļānu mariāņu klosterī, kuru no kādreizējā bernardīņu klostera drupām atjaunoja Benedikts Skrinda un Broņislavs Valpītrs. B. Skrindas vadībā ne tikai tapis mariāņu klosteris Viļānos, bet arī tika izveidota pirmā pienotava un tipogrāfija, uzbūvēts tautas nams, ierīkotas kūdras raktuves, jo to izmantoja klostera apkurināšanai. Klosteris ražojis elektroenerģiju un audzējis puķes. Tēvs Benedikts viens no pirmajiem celtniecībā sācis izmantot ķieģeļus ar caurumiem, lai ēka ilgāk saglabātu siltumu ziemā un vēsumu vasarā. «Benedikts Skrinda vadīja askēzes pamatus topošajiem mariāņu brāļiem un mācīja to, ko īstenoja savā dzīvē. Es nekad neredzēju viņu atpūšamies, viņš vienmēr lūdzās vai strādāja,» atzina tēvs Boļeslavs. Tēvs Boļeslavs ir atgriezies no ASV un tagad Viļānos var katru dienu lūgties pie B. Skrindas kapa. Tēva Benedikts vabolišķiem lasīja fragmentus no B. Skrindas dienasgrāmatas, ko mariāņu tēvi izdos grāmatā. Rakstītais liecina, ka Benediktam raibi gājis gan ganos, gan Līksnas pamatskolā. piemēram, lai tuvinātu ziemu, viņš kopā ar citiem ganiem ap kokiem sējis baltus palagus. Dienasgrāmatā Benedikts Skrinda raksta, ka 24 gadu vecumā piedzīvojis slimību un kādu dienu sadzirdējis Dievmātes balsi: «Beni, celies un ej!» Šie vārdi viņam devuši spēku. B. Skrindam bija jāpaliek saimniekot tēva mājās, tomēr viņš devies uz Sanktpēterburgu, kur izmācījies par priesteri. 9. martā Viļānos mariāņu tēvi noturēja Sv. Misi, veltītu Benedikta Skrindas jubilejai».

tikai tādēļ, ka, tiecoties pēc varas klosterī, katrs savu pretinieku, lai to iznīcinātu, bija gatavs kājām samīdīt.

Katra vētra reiz piekūst un pārstāj trakot, – arī lamu izvirdumi klostera priekšnieka istabā kādu vakaru aprima. Kad pēc vakariņām ar valdonīgu karotes piesitienu pie sava šķīvja tēvs Antons Šķeļs ēdamzālē lika apklust lektora balsij, man jau tobrīd pavīdēja doma, ka Šķeļs sakāvis savus pretiniekus un kļuvis par klostera priekšnieku. Taču man ne prātā nenāca, ka Šķeļs savu uzvaru svinēs jau tajā pašā vakarā. Domāju, ka vispirms tiks apglabāts vecais priors un tikai tad paziņos par jaunā priekšnieka stāšanos amatā. Tomēr Šķeļs laikam šo brīdi nevarēja sagaidīt, – viņš, acīm redzot, gadiem bija ilgojies un tīkojis nokļūt klostera abata godā, un tagad viņa pacietības mērs bija pilns.

Kad tovakar Šķeļs, noturot kapellā vakara dievkalpojumu, piegāja pie altāra un atvēra tabernakulu,²⁰ mums visiem kļuva skaidrs, ka viņš sāk savas valdnieka gaitas klosterī. Visi brāļi bija pārsteigti par to, ka Šķeļs pirms laika stājas amatā, taču īsts uztraukums sākās tad, kad viņš, atvērtajam tabernakulam necienīgi pagriezis muguru, sāka savu pirmo klostera priekšnieka runu.

Jau no mazotnes biju dzirdējis, ka par mirušiem sliktu nemēdz runāt, bet atceras tikai viņu labos darbus. Manuprāt, šo seno cilvēcīgo attieksmi vajadzēja ievērot arī pret veco prioru. Tā laikam domāja arī visi klostera brāļi un tādēļ, jo ilgāk runāja Šķeļs, jo garākas un skābākas kļuva viņu sejas. Visi no jaunā priekšnieka sagaidīja, ka viņš, kā tas parasti pieņemts, savā runā centīsies stiprināt Benedikta Skrindas piemiņu, bet Šķeļam par to bija maza bēda. Izrādījās, ka viņš bija kārtīgi reģistrējis un iegaumējis visus sava bijušā priekšnieka netikumus. No Šķeļa mutes mēs uzzinājām, ka vecais priors bijis zaglis un slinkis, ka viņš izlaidis klostera brāļus un tikai tagad brīvajām dienām reiz pienācis gals.

Ja būtu tāda pārdabīga visu varena būtne kā dievs, es nezinu, kurā brīdī viņš sodītu Šķeļu: vai tad, kad viņš klostera kapellā sevi ievadīja amatā, vai arī tad, kad viņš baznīcas dārzā pie Benedikta Skrindas kapa, ļaudīm un bīskapam dzirdot, atvadījās no vecā priora. Pēc Šķeļa runas kapellā pašam elles valdniekam laikam steidzīgi vajadzēja dot rīkojumu Skrindam sakurināt viskarstāko darvas katlu, bet pēc tā, ko Šķeļs teica pie kapa, Skrindam pienācās sēdēt ja nu ne gluži dievam klēpī, tad pie labās rokas gan. Pie mirušā priora šķirsta Šķeļs bija aizmirsis savu runu kapellā un Benediktu Skrindu tēloja par īstu eņģeli. Seju savilcis sāpju grimasē, raudulīgi trīcošā soprāniņā viņš cildināja aizgājēja godīgumu, lēnprātību, pieticību, uzticību katoļu baznīcai un marijāņu klostera konstitūcijai. Ļaudis, to visu klausoties, slaucīja asaras, un sieviņas ekstāzē krita pie zārka, skūpstot mirušā priora rokas un kājas, kuras jau sāka izplatīt trūdoša līķa smaku.

Brāļi noliektām galvām uzmanīgi klausījās jaunā priekšnieka runā un bija tikpat sašutuši kā pirms tam kapellā. Domājot par nākotni, brāļiem prāts kļuva pavisam skumīgs, – pie varas bija nācis īsts intrigu meistars un divkosis.

Vienīgi tēvs Kazimirs Cukurs skābi smīnēja. Viņš laikam aiz šī smīna slēpa savu sakāvi un, zaudējis perspektīvas taisīt sev karjeru klosterī, jau kaldināja plānus par šīs bezcerību vietas pamešanu. Vēlāk viņš tā arī izdarīja, – sameklēja ienesīgu draudzi un kļuva par baznīckungu.

²⁰ Tabernakuls – baldahīnveida virsbūve pār altāri.

Zelta meklēšana

Tā vasara manā atmiņā saglabājusies ar vēl vienu neaizmirstamu atgadījumu klostera dzīvē. Un tagad, atceroties šo notikumu, es nevaru nedomāt arī par zelta dīvaino īpašību, kas izpaužas tai sabiedrībā, kurā cilvēks cilvēkam ir vilks. Tiklīdz nevainīgais metāls izcelts no zemes dzīlēm saules gaismā, tas, plūstot uz bagātnieku pilīm, kā vampīrs uzsūc nabadzīgo ļaužu sviedrus un asinis. Bet zelts, kas piesātināts ar cilvēku sviedriem un asinīm, tas vairs nav tikai rets un skaists metāls, – tā ir bagātība, tā ir paradīze zemes virsū un, galvenais, tā ir vara. Tādēļ pēc zelta alkātīgi tiecas ne vien lielais zemes īpašnieks, fabrikants, tirgotājs un banķieris, bet zelta teļu pielūdz arī baznīca un klosteris. Un Viļānu klosteris nebija izņēmums. Pirms padomju varas atjaunošanas Latvijā tas bija apaudzis ar daudziem uzņēmumiem, kuros lētticīgu cilvēku sviedrus pārvērtā zeltā. Klosterim piederēja zeme, pienotavas un tipogrāfija – tur par vēderu strādāja klostera brāļi mūki un vairoja garīgo tēvu bagātības.

Sākoties Lielajam Tēvijas karam, klostera priekšnieks Skrinda sakrāto zeltu bija paslēpis un svēti apsoltījis, ka visu zeltu ziedos brīnumdarītājas Aglonas dievmātes slavināšanai, ja klosteris un baznīca paliks kara neskartas. Kaut gan vācu okupanti nēsāja vidusjostas ar uzrakstiem «Gott mit uns», taču dievs viņus bija aizmirsis brīdināt par klostera priora lūgumu, – daļu klostera un baznīcas hitlerieši atkāpjoties saspridzināja. Tādēļ laikam arī vecais klostera priekšnieks līdz pat savai nāves stundai nebija īsti izšķīries, ko iesākt ar paslēpto zeltu, un tikai pēdējā brīdī atgādinājis tēviem atgādināt savu solījumu. Tas vecajam prioram bija ienācis prātā tik vēlu, ka, šķiroties no šīs pasaules, nepaspējis pateikt, kur zelts noglabāts. Viņš bija pateicis tikai to, ka zelts atrodas tepat klosterī.

Jau otrā dienā pēc vecā priekšnieka apbedīšanas sākās paslēpto dārgumu meklēšana. Jauno klostera priekšnieku, acīm redzot, bija pārņēmis īsts zelta drudzis. Izlūdzies svētā Antonija, visu pazudušo lietu atradēja, labvēlību, Šķeļš lika brāļiem pārtraukt kārtējos darbus un cītīgi meklēt zeltu.

Man šo uzdevumu vajadzēja veikt klostera bēniņos un baznīcas torņos kopīgi ar vienacaino mūku Steponu. Es gan to labprātāk būtu darījis kāda cita brāļa sabiedrībā, jo tad nebūtu jāpacieš drausmīgā smaka, kas nāca no netīrā Stepona, taču priekšnieka rīkojums palika priekšnieka rīkojums. Vienīgā izeja bija – pēc iespējas turēties attālāk no Stepona, kā to darīja citi. Tomēr, kad mēs uzkāpām bēniņos, un Stepons man kā jaunākam lika pakāpties un ieskatīties sarūsējušajā ūdens tvertnē, starp mums notika saruna, kuras laikā es aizmirsu vecā mūka nepatīkamo smaku, no kuras, degunus aizturējuši, visi tā bēga.

– Tur nu gan nekas nevar būt, vācieši jau visu izokšķerēja, un, ja būtu atraduši, paķertu kopā ar ebrejiņu, bet ieskatīties vajag, – teica Stepons.

– Kādu ebrejiņu? – es ieinteresējos.

– Vācu laikā viens tur mēģināja paslēpties, – Stepons māksloti vienaldzīgi un negribīgi atteica.

– Bet kā viņš te nokļuva – es neatlaidos.

Vienacis brīdi uzmanīgi palūkojās visapkārt, – viņš laikam pārbaudīja, vai kāds mūs nenoklausās, un tad gandrīz čukstus teica:

– Tu jau zini, toreiz ebrejiem klājās grūti, bet cilvēks gribēja dzīvot. Viņš bija sarunājis ar mūsu prioru, pārnāca no Viļāniem uz klosteri, pieņēma kristīgo ticību, visu savu mantu nodeva klosterim un kļuva par marijāni. Un mantu, kas viņam bija mantu: gan zelts, gan trauki, gan drēbes, gan mēbeles, gan... – Stepons stāstīja, bet viņa vienīgā acs iekārē gailēja kā kvēlojoša ogle.

– Kāpēc tad vācieši viņu saņēma, vai viņš nepildīja klostera likumus? – es mazliet nepacietīgi jautāju, redzēdams, ka Stepons pārlietu aizraujas ar mantu uzskaitījumu.

– Viņš kristīgās ticības svētās bauslības likumus pildīja vēl labāk nekā tu un es, bet vāciešus tas neinteresēja. Viņiem kāds bija pačukstējis, ka pie mums atnācis ebrejs, un tā te ieradās gestapovieši. Viņi pratināja klostera tēvus, un tie visu pastāstīja. Kāds no klostera brāļiem tomēr nabaga ebrejiņu bija brīdinājis par draudošajam briesmām. Vācieši veselu dienu vandījās pa klosteri un baznīcu, bet ebrejs kā akā iekritis. Beidzot nelabie uzlīda te, bēniņos, un atrada to ūdens tvertnē, kur viņš bija sēdējis visu meklēšanas laiku. Izvilka pusdzīvu, – Stepons vēl piemetināja.

– Un pēc tam?

– Pēc tam – nošāva...

– Bet viņš taču bija kristīgais...

– Kristīgais, kristīgais, bet vai viņa senči nenomocīja dieva dēlu, mūsu kungu Jēzu Kristu?

Jā, tā jau kara sākumā skaidroja arī mācītājs Nagļu baznīcā, un Stepons tagad tikai man atgādināja viņa vārdus ar jautājuma zīmi teikuma beigās. Ko es pret to drīkstēju iebilst, taču sirds man sāpēja, un ilgi pa galvu jaucās domas, kas nosodīja nevainīgu cilvēku slepkavas.

Pārmeklējām klostera bēniņus, un, neko neatraduši, neparasto darbu turpinājām pussagrautajos baznīcas torņos. Tur mēs rūpīgi izpētījām ne vien visus kaktus, bet pārbaudījām gandrīz vai katru spraugu mūrī. Tomēr panākumu nebija, un, kad beidzot, krietni noguruši, nonācām zvanu tornī, biju pārliecināts, ka kāds cits, nevis mēs, atradīs priora noslēpto zeltu. Tādēļ šo torņa daļu apskatīju pavisam pavirši un, izmantojot iespēju, piegāju pie loga, lai paskatītos uz Viļāniem. Pilsēta izskatījās krietni vien vairāk uzposta nekā toreiz, kad braucu uz klosteri. Kara pēdas bija manāmi nolīdzinātas. Nekur vairs neredzēja sagrauto māju drupas, un ļaudis jau rošījās pie daudzām jaunceltņiem. Viļāni modās jaunai dzīvei.

Brālis Stepons, redzēdams, ka es pārlieku ilgi kavējos pie loga un, laikam baidīdamies par manas dvēseles mieru, ko varēja satraukt pilsētas dzīvinošā elpa, pāris reižu man aizmugurē nokrekšķinājās un tad nedroši ierunājās:

– Brāl Boļeslav, vai arī tev neliemas, ka svētais Antonijs mums šoreiz nedomā parādīt savu labvēlību? Vai nebūtu prātīgāk iet pie klostera priekšnieka un teikt viņam, ka apslēptais zelts nav atrodamas nedz bēniņos, nedz torņos?

Jau gribēju pagriezties pret Steponu un teikt, ka viņam taisnība, kad pēkšņi loga tuvumā, mūrī ieraudzīju ķieģeli, kas man šķita sarkanāks par citiem. Ne vārda neteicis, piegāju pie aizdomīgās vietas un viegli ar pirkstiem mēģināju ķieģeli pakustināt. Tas padevās, un drīz vien es ķieģeli nepacietīgi nometu sev pie kājām. Satraukts iegrūdu roku caurumā un tur sataustīju kaut ko mīkstu.

Nezinu, ko tajā brīdī domāja un pārdzīvoja Stepons, bet, kad es pagriezos pret viņu un paceltajā rokā turēju atrasto maisiņu, mūka vienīgā acs gailēja vēl spožāk nekā klostera bēniņos.

– Brāl Stepon, svētais Antonijs laikam tomēr mums ir bijis labvēlīgs, – priecīgi teicu un virzījos uz kāpņu pusi.

– Kur tu skrien kā apsvilis, – Stepons mani aprāja. – Dod man maisiņu, lai pārlicinos, ka tas tiešām tā, – un viņš man izrāva atradumu no rokām.

Kad Stepons trīcošiem pirkstiem atraisīja maisiņu, mēs tajā ieraudzījām cara laika zelta naudas gabalus, gredzenus, auskarus, rokas sprādzes, saktas, diadēmas un kakla rotas.

Tā bija bagātība, kādu es vēl nekad ar savām acīm nebiju skatījis, kur nu rokā turējis.

Tādu daudzumu zelta un dārgakmeņu laikam arī Stepons nekad vēl nebija redzējis, un tas viņu mulsināja. Kā neprātīgs viņš vandījās pa maisiņu, nezin ko tur meklēja un ļāva gan gredzeniem, gan naudas gabaliem krist uz grīdas. Kad es tos uzlasīju un metu atpakaļ maisiņā, Stepons aizsmakušā balsī klusi teica:

– Tas tev par atrašanu, bāz kabatā, es nekā neredzu...

– Brāli Stepon, kas ar tevi – tā taču ir klostera manta! – es izbijies iesaucos.

Stepons izbrīnījies paskatījās manī, brīdi nesapratnē mirkšķināja savu vienīgo aci un tad, it kā attapies, gari novilkā:

– Nu jā, tu jau esi tas svētais...

Tad viņš vēl pāris reižu iegrūda roku kulītē un nikni jauca tās saturu. Atkal daži naudas gabali un zelta gredzeni šķindēdami noripoja uz grīdas. Kad liecos tos uzlasīt, Stepons man pagrūda vērtslietu maisiņu un neapmierināts norūca:

– Pievāc savu atradumu, bet tos es pats...

Paņēmu maisiņu un gaidīju, kamēr Stepons no grīdas savāks izbīrušās zelta lietas, lai tās pievienotu pārējām. Bet Stepons bija citās domās.

– Ej vien un negaidi mani, – viņš, līkņādams pa grīdu, mani skubināja. – Es te visu kārtīgi salasīšu un pats nodošu priekšniekam.

Stepona rīcība man likās aizdomīga un, lai viņu pasargātu no grēka, es turpināju gaidīt.

– Ko stāvi ka sālssstabs tuksnēsī, ej taču, lai priekšnieks drīzāk var pateikties svētajam Antonijam par zelta atrašanu, – Stepons neatlaidās, redzēdams, ka es viņam nepaklausu.

– Labāk tomēr iesim abi reizē, – es stingri noteicu un nekustējos ne no vietas.

– Ak tu man neuzticies, – Stepons kļuva nikns. – Labi, ja tu tā vēlies, varam iet arī reizē, – un viņš, izslējies visā augumā, pa roku galam nicīgi maisiņā iemeta dažas paceltās monētas.

Man likās, ka lielākā daļa no uzlasītajām zelta lietām palika Steponam sauļā, bet es nekā neteicu. Man bija kauns, ka Stepons zaga, un es labāk izlikos to neredzam.

Taču izrādījās, ka šis netikums piemita ne vien Steponam un no klostera izraidītajam Antonam. Aglonas dievmāte, kurai vecais klostera priekšnieks bija novēlējis apslēptās dārglietas, saņēma tikai

dažas zelta monētas. No tām Šķeļš lika izgatavot nelielu monogramu, un to svinīgi pakāra pie dievmātes svētbildes Aglonas baznīcā kā atzinības zīmi par Viļānu klostera pasargāšanu no postījumiem kara laikā. Kur palika pārējais atrastais zelts – to laikam varēja pateikt vienīgi klostera tēvi. Bet viņi klusēja, un brāļi neuzdrīkstējās par to pat iepīkstēties. Tā zeltu atrada, lai pēc tam tas atkal pazustu...

Ceļa jūtīs

Bija pagājis garākais gads manā mūžā, un es, pateicis ardievas klosterim, Viļānu stacijā kopā ar klerikiem²¹ Tomaševicu un Šnepstu gaidījām Maskavas vilcienu, lai ar to dotos uz Rīgu, kur mani, tāpat kā manus ceļa biedrus, gaidīja garīgais seminārs.

Nakts bija rudenīgi dzestra, un ļaudis spiedās stacijas uzgaidāmajās telpās. Arī mēs, atraduši brīvāku stūrīti, novietojām tur savus čemodānus un uz tiem apsēdāmies. Tomaševics tūlīt no kabatas izvilka breviāru²² un sāka to steidzīgi lasīt. Es nezinu, vai viņš to darīja aiz svētulības, vai arī, lai paslēptos no cilvēku acīm, kas mūs izbrīnā uzlūkoja, tiklīdz mēs ienācām stacijas zālē. Jauni cilvēki sutanās, acīm redzot, te sen nebiju manīti. Tādēļ ļaužu dīvainie, man pat likās, nicinošie skatieni no maniem ceļa biedriem neatkāpās, un es klusībā nopriecājos, ka vēl nebiju ietērpts klerika formā. Taču Tomaševics bija mūsu vecākais un, lai vēlāk viņš nevarētu man pārmest, ka kaunos no saviem biedriem, arī es sameklēju savu veco klostera lūgšanu grāmatiņu un atšķīru pirmo lappusi. Vienīgi Šnepsts nekā nedarīja un, nodūris galvu, raudzījās grīdā. Varbūt viņš kaut ko pārdomāja, bet, varbūt tāpat kā es, izliekoties lasām, pazagšus vēroja burzmu stacijā.

Mums iepretim uz sola sēdēja divas spriganas meičas. Nezinu, kas viņas bija, bet tobrīd nodomāju, ka katrā ziņā studentes vai vismaz pēdējās klases vidusskolnieces. Uz ceļiem šūpodamas biezi piestūkētus portfelus, viņas brīžiem pētoši palūkojās mūsu trijotnē un tad, viena otrai piegrūzdamas ar elkonī, klusi iespurdzās. Viņu acis tā vien teica: «Paskat, paskat, kādi ērmi vēl staigā pa pasauli!»

Meičām blakus otru sola galu aizņēma sirma māmiņa un vīrietis pusmūža gados apvalkātā karavīra šinelī bez uzpleciem. Sākumā viņi sēdēja klusējot, katrs savās domās iegrimis. Tad večiņa sarosījās, brīdi ar saviem stīvajiem, sastrādātajiem pirkstiem nervozi paknibināja lakatiņā iesietu sainīti un, pagriežusies pret savu kaimiņu, nedroši ievaicājās:

– Piedod, dēliņ, vai tu arī uz Rīgu?

Vīrs pelēkajā šinelī večiņai silti uzsmaidīja un piekrītoši pamāja ar galvu.

²¹ Klerikis – garīgā semināra students.

²² Breviārs – priesteru lūgšanu grāmata.

– Tad gan labi, tad jau mums pa ceļam, – večiņa nopriecājās. – Vai tu, dēliņ, nebūtu tik labs un man Rīgā neparādītu ceļu? Es jau tur pirmo reizi.

– To jau var, bet kur tad jums jāiet?

– Ače, te jau vajaga būt arī adresei, – un večiņa, no jakas kabatas izvilkusi nelielu apdrukātu papīra lapiņu, pasniedza to savam kaimiņam. Lapiņā kaut kas bija rakstīts arī ar roku.

– Kas tad jums tiesā par lietu? – izlasījis lapiņu, vīrs pelēkajā šinelī jautāja.

– Bandīti dēliņu nošāva, – un vecās māmuļas acīs ieriesās asaras. Tās ritēja pār sirmās večiņas vēja aprautajiem un dzīves sūro dienu izvogotajiem vaigiem. – Bija pagasta partorgs, izkarojās partizānos un nu vairs nav. Jābrauc par liecinieci. Stāsta, ka viens no tiem sātaniem agrāk esot bijis baznīckungs. Vīrs šinelī līdzietīgi klausījās večiņas saraustītajā stāstā un cieši paskatījās man acīs. Es šo skatu neizturēju un noliecu galvu.

– Mani izsauc pārvalde, būšot jāsāk celt jaunais tautas nams, – kāds, kaut kur man gandrīz līdzās, stāstīja otram.

– Lini mums šogad labi padevušies. Saka, ka par izstrādes dienu būšot smuka naudiņa, – runāja kāds cits.²³

Bet es viņos neklausījos. Kāvos pats ar savam domām. Kāpēc viņš manī tā paskatījās, – vai tad es biju vainīgs, ka baznīckungs kļuvis par bandītu? Pasaulē vēl ir daudz grēcinieku, un viņu pulkā arī dvēseļu gani, bet vai tādēļ zem saules nav arī tādu cilvēku, kas dzīvo saskaņā ar saviem ideāliem? Bija, ir un būs. Tiem tad arī jāpieliek roka, lai deldētu ļaunumu vīrs zemes. Nē, visus nedrīkst mērīt ar vienu mēru. Lai katrs atbild par saviem grēkiem. Es vienmēr palikšu uzticīgs vakar klostera kapellā dotajam nabadzības, šķīstības un paklausības zvērestam, nekad netieksos pēc ārējā spožuma, pēc paaugstinājumiem vai goda amatiem, dzīvošu īstu kristīga cilvēka dzīvi, pats būšu paraugs citiem un sevi visu atdošu ļaužu dvēseļu sāpju remdināšanai. Nē, es nekad nebūšu tas, uz kuru kādam citam būs tiesības pirmajam mest akmeni, un man nav arī jākaunas par to, kas es esmu un kas būšu.

Smagi elsdams un dārdēdams pie perona piestāja Maskavas vilciens. Ļaudis izbira no stacijas un kā skudras brīdi nervozi skraidīja no viena vagona pie otra, meklējot brīvas vietas. Vīrs pelēkajā šinelī un sirmā māmuļa iekāpa vagonā, kas bija apstājies iepretim stacijas ēkai. Viņiem sekoja arī spriganās meičas. Mēs vietas atradām kaut kur tuvāk lokomotīvei.

Kad vilciens sāka kustēties, perons bija tukšs un kluss. Tur vientuļš stāvēja tikai stacijas dežurants.

Vilciens mani nesa pretim priesteru kārtai, bet šī aina man ilgi neizgaisa no atmiņas. Tas laikam tādēļ, ka tā atgādināja manu vientulību. Dzīve, kas pulsēja ap mani, – tā mani neatbalstīja, bet tos, ar kuriem gāju vienu ceļu, savukārt es visur nevarēju atbalstīt. Ar tādām domām kaudamies, atvadījos no klostera.

Cilvēk, ko tu dari?

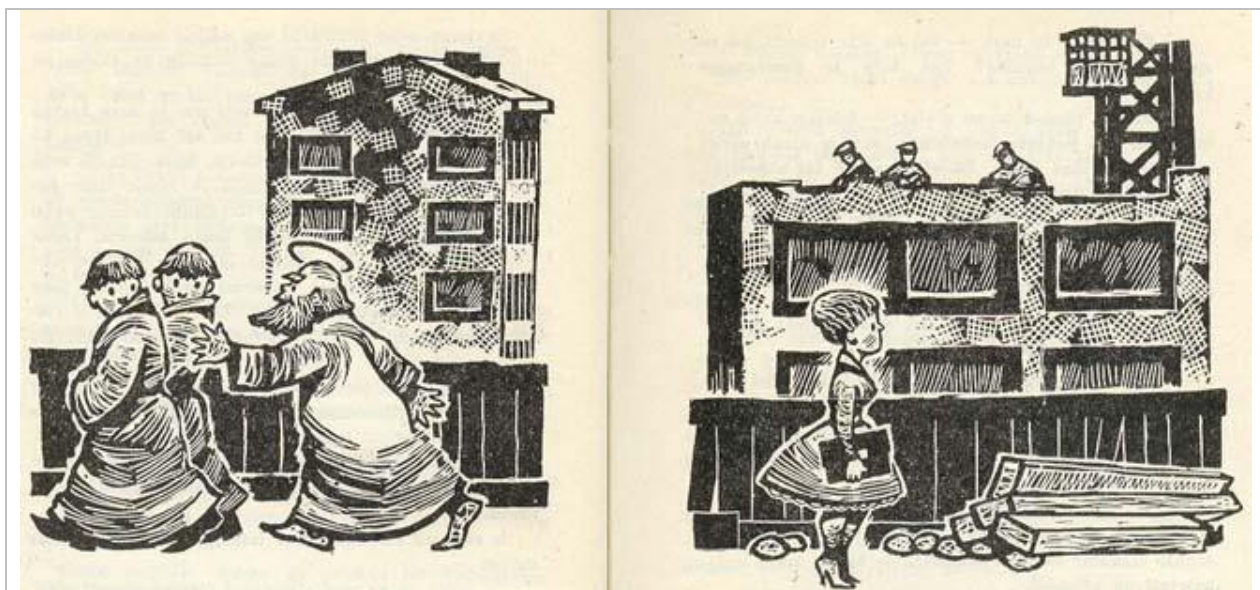
Kaut kur zem vagona, sliežu savienojumos, vienmērīgi taktī kladz riteņi. Ārā ir nakts. Ļaudis guļ. Cits iegrimis veselīgā bezsapņu miegā, cits murgo un pamodies jūtas priecīgs, ka redzētais nav noticis īstenībā, cits laimīgi smaida. Viņu labāk nemodināt.

Man liekas, ka es vienīgais vēl esmu nomodā un pacietīgi šķetinu savu domu pavedienu, kuram nekad nebūs gala. «Tu tagad dodies uz Nācareti», tā teica Šķeļs, izvadot mani no klostera. Viņš laikam to teica pavisam nopietni, un es tā arī sapratu, jo manu ceļu uz semināru pielīdzināja Jēzus Kristus ceļam uz Nācareti. Un Šķeļam ir taisnība, – gatavoties priesteru kārtai man nozīmē to pašu, ko Jēzum Kristum klusās pārdomas Nācāretē, pirms viņš gāja pie tautas. Bet kā būs seminārā, – vai man pietiks spēka un izturības, lai apgūtu visas zināšanas, kas vajadzīgas īstam dieva dārza kopējam? «Jā, vai man pietiks spēka un izturības?» jau kuro reizi atkārtoju, bet atbilde arvien vēl kaut kur kavējas.

– Celies, drīz būs Rīga, – kāds saka un spēcīgi purina manu plecu.

Paveru acis un redzu, ka modinātājs ir Tomaševics. Tātad arī es esmu bijis aizmidzis.

²³ V.E.: Šie stāsti arī izskatās sadomāti (pie tam nemākulīgi). Boļeslavs iestājās klosterī savas 20. dzimšanas dienas priekšvakarā, tātad 1947.gada rudenī; klosterī viņš pavadīja novicianta gadu un tagad dodas uz garīgo semināru, tātad ir 1948.gada rudens. 1949.gada marta lielās deportācijas ir vēl tikai priekšā. Bet tikai pēc šīm deportācijām sākās īstā kolektivizācija (līdz tam bija tikai šur tur atsevišķi kolhozi). Tāpēc ir dīvaini, ka pasažieri stacijā jau 1948.gada rudenī kaut ko tur runā par bagātīgu atalgojumu par izstrādes dienām (tiem kas nezina, kas ir «izstrādes diena»: tā bija darbu uzskaites vienība kolhozos).

Ārā tagad ir pavisam gaišs. Gar vagona logiem zib nami, rūpnīcu dūmeņi un pārbrauktuves. Vilciena gaita kļūst arvien gausāka, un ļaudis jau nepacietīgi drūzmējas pie vagona izejas. Drīz laikam būs Rīgas stacija.

– Tu nesīsi šos, – saka Tomaševics, norādot man uz abiem lielajiem čemodāniem, kas nolikti zem sola. Šnepstam viņš liek no plaukta nocelt mazāko, bet pats paņem portfeli. Tā, nu arī mēs varam virzīties uz izeju.

Uz perona drūzmējas ļaudis un vēriņi lūkojas vagona logos. Daudziem rokās ziedi. Viņi atnākuši sagaidīt tuviniekus, draugus vai mīļus ciemiņus.

Vilciens apstājas, un cilvēku jūklis uz perona kļūst vēl lielāks. Sirsnīgi rokas spiedieni, skūpsti un atkalredzēšanās priekā mirdzošas acis.

No katra vilciena izkāpj arī ļaudis, kurus neviens nesagaida. Viņi ir tie, kas ātrāk cenšas pamest perona burzmu un steidzīgi lauž sev ceļu uz izeju. Starp tiem esam arī mēs.

Galvu nodūris, mums pa priekšu iet Tomaševics. Tam pa pēdām seko Šnepsts. Viņi samērā viegli atrod spraugas, pa kurām izlocīties, bet man klājas daudz grūtāk. Čemodāni ir ne vien lieli, bet arī smagi. Tas mani spiež kustēties lēni un apdomīgi.

Drīz vien pamanu, ka Tomaševics ar Šnepstu ir izgaisuši manam skatam un iejukuši kaut kur ļaužu burzmā. Sastopu viņus atkal tikai uz stacijas kāpnēm pie izejas.

– Ko tu tik lēni velcies, – Tomaševics man klusi pārmet.

Es viņam neko neatbildu un, nolīcis nesamo, slauku sviedrus. «Lai pamēģina pats», domāju un skatos uz pilsētu.

Rīgā gan esmu tikai otro reizi un, ja man blakus nestāvētu klerīkis Tomaševics, tad arī man, tāpat kā tai vecajai māmuļai Viļānu stacijā, būtu jātaujā ceļš. Dažas pārmaiņas stacijas priekšā es tomēr tūliņ pamanu. Pašā laukuma vidū ir izveidota milzīga puķu dobe. Tā izrakstīta ar dažādu krāsu asterēm. Tādas tur agrāk nebija. Pa asfaltēto laukumu traucas pārpildīti tramvaji, steidzas autobusi un trolejbusi, joņo vieglās un smagās automašīnas. Arī to te tagad ir vairāk nekā toreiz, kad Rīgu ieraudzīju pirmo reizi. Un ļaužu drūzma uz trotuāriem ir gandrīz vēl lielāka nekā stacijā, kad pienāk Maskavas vilciens. Ietves, kas apvij stacijas laukumu, manā atmiņā saglabājušās daudz klusākas.

Ļaužu straume vienaldzīgi plūst mums garām, un tikai kāds pa retam uz mūsu trijotni pamet ziņkārīgu skatu.

Ir rīts, un cilvēkiem nav laika, – viņi steidzas uz darbu.

Es stāvu un ar mutautiņu lēni turpinu slaucīt pieri, kaut gan tā jau ir sausa. Daru to pilnīgi mehāniski. Manas domas pavada tos, kuri steidzas savās ikdienas gaitās. Viņi cels jaunus namus, montēs sarežģītas mašīnas, būvēs vagonus un radioaparātus; viņi mūrēs, virpos, audīs, ēvelēs un pulēs, bet viņu dēli un meitas sēdēs skolu solos un augstskolu auditorijās. Viņi droši iet savu ceļu un ir pārliecināti, ka tas ir vienīgais pareizais. Bet es? «Tiekšanās pēc pasaulīgajiem labumiem ir grēks», es sev saku. Tādēļ esmu izvēlējis citu taku, un tā man liekas vienīgā, kas atbilst cilvēka misijai šai pasaulē.

– Sāksim nu kustēties, elpu jau būs atvilcis, – Tomaševics man atgādina, ka laiks ņemt čemodānus un doties uz semināru.

Atkal abi kleriķi iet man pa priekšu un es turos viņu pēdās. Ja raugās no malas, es laikam gan vairāk atgādinu viņu mantu nesēju nekā kolēģi.

Soļojam pa Gogoļa ielu. Lai gan te gājēju straume ir mazāka par to, kas plūda stacijas laukumā, taču aplūkot pilsētu man vairs nav laika, – jāuzmanās, lai ar savu nesamo netraucētu pretimnācējus. Baznīcu un krustu uz kādas šķērsielas stūra es tomēr pamanu. Tur es nolieku zemē abus čemodānus un, kā tas Latgalē parasts, pārkrustos. Šajā brīdī Tomaševics atskatās un dusmās piesarcis gandrīz vai kliedz:

– Cilvēk, ko tu dari, – vai tu maz saproti, ka tu apgāni katoļu baznīcu? Tas taču ir pareizticīgo krusts!

– Kungs, piedod manu grēku, – izbijies klusi nomurminu un, paķēris čemodānus, cenšos ātrāk aiziet no šīs apgrēcības vietas. Jā, cik muļķīgi tas atgadījās. Dievs varbūt piedos manu nezināšanu, bet ko par to teiks semināra vadība? Mana sirds kļūst pavisam nemierīga, un arī čemodāni liekas vēl smagāki. Tas laikam gausina manu soli, jo Tomaševics skubina:

– Nāc taču ātrāk, – tā jau mēs pat līdz pusdienas laikam nenokļūsim seminārā.

Turpinām uzsākt ceļu, un es jūtu, ka sviedri man sāk līt aumaļām. Tie lielām lāsēm tek acīs, un tās neļēdzīgi sūrst. Vajadzētu vismaz noslaucīt pieri, taču rokas ir aizņemtas, bet apstāties nav laika. Tomaševics steidzas.

Beidzot grūtais gājiens laikam ir galā. Mēs apstājamies kādas lielas divstāvu koka mājas priekšā. Ēkas ārpusē izskatās diezgan nolaista, – krāsa saulē ir izbalējusi un atļupusi.

Kamēr Tomaševics piezvana pie parādes durvīm un gaida tās atveramies, es pametu skatu apkārt. Tepat, netālu pa kreisi, pret debesīm stalti slienas gotiskā stilā celts dievnams. Tā Sv. Franciska baznīca, kas laikam arī ir daļa no garīgā semināra.

Pēc īsa brīža durvis paver večiņa melnās drēbēs un, ieraudzījusi manus pavadoņus, bijīgi padod mums ceļu.

– Lai slavēts Jēzus Kristus, – mēs sveicinām.

– Mūžīgi mūžam. Āmen, – atbild večiņa.

Mēs paejam viņai garām un nokļūstam pustumšā priekšnamā.

Vēl neesmu paspējis pat nolikt zemē čemodānus, kad kreisajā pusē strauji tiek atrautas kādas durvis. Tajās parādās padrukns vīrs pusmūža gados, melnā sutanā. Viņš izskatās saīdzis un caur aceņu stikliem bargi mūs aplūko.

Un atkal es vēl neesmu paspējis attapties, kad Tomaševics jau zibenīgi paspējis nokrist viņa priekšā ceļos un aizrautīgi bučo roku.

Šnepsts mierīgi nogaida, kamēr Tomaševics pieceļas, un tad garīdzniekam roku noskūpst ar jūtamu pašcieņu.

Esmu tā uztraucies, ka aizmirstu nolikt malā savu nesamo un ar visiem čemodāniem steidzos sekot abu kleriķu priekšzīmei.

– Ahā, – mūs vērīgi aplūkojis, pēc krietna brīža novelk garīdznieks. – Marijāņi ieradušies. Nu, labas sekmes, labas sekmes, – viņš, kā paklapējot uz pleca, piebilst un steidzīgi aizver durvis.

– Tas bija semināra inspektors Kozlovskis, – klusi pačukst Šnepsts.

Tagad es saprotu, kādēļ Tomaševics tik zibenīgi krita ceļos un ar tādu neparastu padevību skūpstīja garīdzniekam roku. Tā Tomaševics arī klosterī izpelnījās priekšnieka labvēlību.

Semināra slietnis nu ir pārkāpts. Esmu nokļuvis vietā, kur gatavo dieva vīna dārzu strādniekus. Man šķiet, ka tagad mums vajadzētu, kā kārtīgiem katoļiem pienākas, uzmeklēt kapellu un pielūgt Jēzu Kristu, bet Tomaševics mani ved uz pieliekamo kambari, rada ēdamistabu un tad atstāj dormitorijā.²⁴ Man tagad gribas viņam teikt: «Cilvēk, ko tu dari?», bet es klusēju. Tomaševics ir vecākais, un viņam taču labāk zināma semināra kārtība.

Jauneklis, mežs, vecītis un viņa dēli

Kad inspektors Kozlovskis ienāca kapellā un sāka ievadkonferenci, es jau varēju teikt, ka esmu to ne vien redzējis, bet arī mazliet iepazinis. Vēl vakar, kad ieradās seminārā, viņš mani ieaicināja pie sevis un pārbaudīja manas zināšanas svētajos rakstos. Tās laikam izrādījās labas, un Kozlovskis mani pat uzslavēja, bet ar to mūsu saruna nenobeidzās. Inspektors brīdī manī cieši paskatījās un tad stingri noprošāja:

²⁴ Dormitorijs – guļamā telpa.

– Vai tu komjaunatnē kādreiz neesi sastāvējis?
 – Nē, svētais tēvs, nekad, – es atbildēju.
 – Tas ir labi. Bet vai kāds no taviem piederīgajiem nav dienējis Sarkanajā Armijā?

Nezinu, kādu seju Kozlovskis būtu rādījis, ja es viņam pastāstītu par sava tēva gaitām Padomju Krievijā, bet viņš man laipni uzsmaidīja, jo tas man tobrīd neienāca prātā un es ar mierīgu sirdi arī uz šo jautājumu atbildēju:

– Nē, svētais tēvs, neviens.
 – Tas ir labi, ka tavi radnieki nav pacēlušies zobenu pret kristīgās armijas karavīriem. Un tagad, mans jaunais dieva dārza mācekli, tu vari iet.

Tāda bija mūsu pirmā saruna. Nezinu kāpēc, bet tā man ienāca prātā tajā brīdī, kad, beidzoties dievkalpojuma, Kozlovskis ērti nosēdās krēsla altāra priekšā un ar rokas mājienu deva zīmi, ka arī klerīkiem atļauts sekot inspektora priekšzīmei.

– Mīlie dieva vīna dārza mācekļi, – saldenā balsī iesāka Kozlovskis, kad mēs sasēdāmies kapellas solos. – Vispirms es pastāstīšu kādu atgadījumu, lai jūs vieglāk saprastu mūsu ievadkonferences saturu un to pamatīgāk iegaumētu.

– Reiz kāds jauneklis atradies tālu svešumā no savas dzimtenes. Viņš ilgojies nokļūt mājās un nonācis pie liela meža. Bijis jau vakars, bet mežs pilns visādu briesmu. Tur dziļas aizas, bezdibeņi, akači, plēsīgi zvēri un indīgas čūskas. Jaunekļa sirds tiecas ātrāk nokļūt dzimtajā pusē, taču naktī doties mežā ir bīstami. Un tad pēkšņi mežmalā jauneklis ierauga sirmu vecīti, kas tur gana avis. Vecītis pienāk pie jaunekļa un vaicā, kurp viņš grib doties. Uzzinājis, ka jauneklis steidzas mājup, vecītis piedāvājas palīdzēt. Viņš jauneklī iedod lāpu un pats iet pa priekšu. Tā viņi sāk savu ceļojumu pa mežu. Ir jau dziļa nakts, bet viņi iet un iet. Beidzot jauneklis sāk pagurt un arī lāpa taisās dzist. Jauneklis lūdzas: «Mīļo vecīt, apstāsimies, mani spēki ir galā». Bet vecītis mierina: «Nekrīti izmisumā, mans dēls. Drīzi mēs nokļūsim pie mana pirmā dēla, pēc tam pie otra, – viņi tev palīdzēs tikt cauri šim briesmu apsēstajam mežam». Jauneklis paklausa vecītim un, saņēmis pēdējos spēkus, uzticīgi turpina sekot savam labvēlim. Vēl gabaliņš, un viņi laimīgi nonāk pie vecīša pirmā dēla. Tur jauneklis atpūšas, ieļē eļļu lāpā un ar jauniem spēkiem, vecīša dēlu pavadīts, dodas tālāk. Atkal jauneklis iet un iet, atkal pagurst un lāpa sāk dzist, bet, nonācis pie vecīša otra dēla, atpūšas, ieļē lāpā eļļu un atkal, vecīša otra dēla pavadīts, ar jauniem spēkiem dodas tālāk. Aust gaisma, un jauneklis redz aizas, bezdibeņus un akačus, kas atrodas turpat blakus ceļam. Tikai tagad jauneklis īsti aptver, kādas briesmas viņam draudētu, ja vecītis nebūtu viņam palīdzējis. Lec saule, tuvojas meža mala, un aiz retajiem kokiem tālumā redzama jaunekļa dzimtene. Visas briesmas ir garām, un jauneklis pateicībā savam glābējam grib skūpstīt roku, bet pavadonis saka: «Svētīgs esi tu, jaunekli, jo paklausīji manu tēvu šajā grūtajā ceļā, ļaujot viņam vadīt sevi caur šo briesmu pilno mežu. Tu redzēji aizas, bezdibeņus un akačus. Tur aizgājuši bojā tie, kas nepaklausīja mūsu padomam un augstprātīgi nepieņēma mūsu pakalpojumus. Mežā ir tikai viena taka, kas ved uz dzimteni, bet to nezina neviens cits kā vienīgi mēs». Viņi izšķīrās, un jauneklis drīz vien laimīgi sasniedza sava tēva mājas.

Kozlovskis aplusa, lēni noņēma acenes, ar baltu mutautiņu tās rūpīgi apslaucīja un tad atkal uzkabināja uz deguna. Stāsts mani bija ieinteresējis, un es ar nepacietību gaidīju, ko Kozlovskis teiks turpinājumā. Tāpēc viņa izdarības ar brillēm man šķita pārlietu gausas, taču inspektors nesteidzās. Viņš, salicis rokas klēpī, brīdi vēl klusējot, kā dziļās pārdomās iegrimis, lūkojās kapellas pretējā sienā. Tas laikam tika darīts apzināti, lai tīši kāpinātu mūsu ziņkāri.

– Mīlie dieva vīna dārza mācekļi, – beidzot Kozlovskis atsāka savu ievadkonferences runu. – Jūs droši vien savās domās man uzdodat jautājumu: kas bija šis jauneklis, kā saprast mežu, kas bija vecītis, kas viņa dēli? Un es jums varu atbildēt, ka šajā pamācošajā nostāstā minēto jaunekli var pielīdzināt katolī, mežu – šai grēcīgajai pasaulei, vecīti – Jēzum Kristum, vecīša dēlus – katoļu priesteriem. Un jūs, kristīgo katoļu bērni, esat sadzirdējuši aicinājumu kļūt par Kristus miesas locekļiem, lai palīdzētu ļaudīm atrast vienīgo pareizo taku dzīvē. Taču šis augstais pienākums nav viegls, tas prasa uzpurēšanos un atteikšanos no daudziem laicīgās dzīves labumiem. Tādēļ jums vēlreiz jāpārdomā un jāpārlicinās, vai tā patiesi bijusi mūsu kunga balss, kas jūs aicinājusi kļūt par dieva vīna dārza strādniekiem, jums vēlreiz jāpārdomā un sevī jāpārbauda, vai jūs būsi spējīgi kā studiju laikā, tā arī pēc semināra beigšanas svēti izpildīt visus Romas katoļu baznīcas priekšrakstus un likumus.

Kapellā atkal apklusa Kozlovskā balss, šoreiz gan pauze nebija tik gara kā iepriekšējā, taču mums nācās diezgan ilgi pagaidīt, pirms inspektors turpināja:

– Un, lūk, kas jums pirmo rekolekciju laikā jāpārdomā. No dieva vīna dārza mācekļiem tiek prasīta akla paklausība semināra vadībai. Tas pirmkārt. Un otrkārt: klerīkiem nav atļauts bez semināra vadības rakstiskas atļaujas iziet ārpus semināra teritorijas. Tāpat klerīkiem aizliegta jebkura satikšanās ar laicīgām personām. Vienīgais izņēmums ir tuvinieki: tēvs, māte, brāļi un māsas. Taču šie noteikumi ir visvieglāk izpildāmi, un, ja tie pārdomu laikā jums šķiet grūti, tad varu jums apgalvot, ka aicinājums kļūt par priesteri nav nācis no tā kunga. Vēl rūpīgāk jums jāpārdomā, lai sevi pārbaudītu, vai spēsiet izpildīt prasību, ka klerīks un priesteris nedrīkst pat domās apšaubīt baznīcas mācību vispār un nevienu tās punktu atsevišķi, ko apstiprinājusi pati nemaldība – Romas pāvests. Un beidzot, neaizmirstiet sevi rūpīgi pārbaudīt, vai jūs, kā dieva vīna dārza mācekļi un vēlāk kā šī dārza strādnieki, kā brāļi iekš Kristus, vienmēr un visos apstākļos spēsiet saglabāt īsta katoļa morālo stāju un sirds šķīstību. Ja pārdomās kādam uzmācas šaubas un šķiet, ka varbūt nebūs pa spēkam kaut vienu no dotajām semināra prasībām izpildīt, tad tāds lai zina, ka viņa palikšana dieva dārza mācekļos ir nepiedodama apgrēcība.

– Savu ievadkonferences runu es iesāku ar nostāstu par jaunekli, kas devās uz savu dzimteni. Pildot tēva gribu, vecīša dēli jauneklim palīdzēja laimīgi pārvarēt visas briesmas, kas viņam draudēja mežā. Dēli šo grūto uzdevumu varēja sekmīgi veikt tikai tādēļ, ka paši labi zināja vienīgo un drošo taku. Arī jūs, atsaucoties tā kunga aicinājumam, gribat sagatavoties grūtajam ceļam, lai jaunekli izvadītu cauri mežam un viņš laimīgs nokļūtu sava tēva mājās. Šo tā kunga sūtību jūs varēsiet labi veikt tikai tad, ja ar visu sirdi un dvēseli, bez mazākās šaubīšanās, akli izpildīsiet to, ko jums tiks darīts semināra vadība, bet vēlāk, kļūstot par priesteriem, padevīgi kalposiet dieva vietniekam, visu nemaldīgajam Romas pāvestam.

Ievadkonference bija beigusies. Beidzās arī septiņu dienu rekolekcijas, taču Kozlovskā pirmo runu vēl ilgi atcerējos. Par jaunekli, mežu, vecīti un viņa dēliem, tāpat par garīgā semināra instrukciju, it īpaši daudz es pārdomāju tad, kad veicu jau priesterā pienākumus. Tie bija šaubu brīži, bet par tiem runāsim vēlāk.

Katoļu garīgais seminārs mūslaikos (Zvejsalnieka laikos, cik noprotsams, atradās koka mājā blakus)

«Ego vir videns paupertatem meam...»²⁵

Iestājoties klosterī, biju pārliecināts, ka tur ieraudzīšu cilvēkus, kas dzīvo sirdsšķīstu dzīvi, – taču pievīlos. Labāk man neklājās arī seminārā. Ierados tur, lai sagatavotos priesterā pienākumiem, un garīdznieks manās acīs toreiz bija cilvēks, kas ne vien stingri izpilda visus baznīcas likumus, bet ir arī vispusīgi izglītots. Tādēļ man likās, ka bez uzticības sirdsšķīstībai, nabadzībai un paklausībai neviens nedrīkst pārkāpt semināra sliksni, bet, lai kļūtu par vispusīgi izglītotu dvēseļu ganu, semināram kā mācību iestādei, jāpalīdz klerīkiem apgūt visas vajadzīgās zināšanas. Un ne tikai jāpalīdz, bet no klerīkiem arī jāprasa, lai viņi šo iespēju pilnīgi izmantotu. Klerīku sekmes mācībās man likās ne mazāk svarīgas par viņu uzvedību. Tāda bija mana svētākā pārliecība, tomēr tā laikam nedomāja semināra vadība.

Partikulārā draudzība seminārā gan bija stingri noliegta, taču klerīki aizliegumu slepenībā ignorēja. No marijāņu klerīkiem

²⁵ «Es esmu vīrs, kas ieraudzījis savu nabadzību...»

savrup atradās vienīgi Tomaševics. Velti viņš nopulējās, mēģinot sev atrast kādu draugu, – kleriķi no viņa sabiedrības vairījās. Tomaševics bija viens no tiem daudzajiem, kurš katru dzirdētu brīvāku vārdu labprāt steidzās atstāstīt semināra vadībai. Tomēr tas nebija pats galvenais iemesls, kādēļ Tomaševicu neieredzēja citi kleriķi. Brīvāku domu varēja arī paslēpt, to noklusējot sarunā ar Tomaševicu, bet viņam vēl piemita citas īpašības, kuras kleriķi nosodīja.

Tomaševics, acīm redzot, bija pārlietu mantkārtīgs. Viņš nekautrēdamies pievāca gandrīz vai visu, kam citu acīs vairs nebija nekādas vērtības. Tomaševicam pietika ieraudzīt saplīsušas galošas, novalkātu mēteļi, vecu kleriķa cepuri, un viņa acīs tūlīt iemirdzējās iekāre. Visas šīs lupatas viņš krāja īpašā lādē un pastāvīgi to turēja aizslēgtu ar lielu piekarināmo atslēgu. Beidzot semināru, Tomaševics lādi paņēma sev līdzi. Vēlāk tā viņu pavadīja arī pa draudzēm.

Mantkārtība Tomaševicu noveda pat pie zādības. Kādu vakaru viens no kleriķiem savā skapītī pilnas ievārījuma burkas vietā atrada tukšu. Otrā rītā brokastīs no pazudušā pilnā trauka mierīgi mēlojās Tomaševics. Kleriķi sacēla negantu traci, un Tomaševics solījās ievārījumu atdot, bet no semināra aizgāja, parādu nenolīdzinājis.

Mācīties Tomaševicam nepatika, un viņš visādi centās izvairīties arī no svarīgākiem darbiem seminārā. Ļoti reti viņš piedalījās ielas aptīrīšanā, malkas zāģēšanā vai grīdu mazgāšanā, biežāk mēs viņu redzējām pildām lektora pienākumus. Toties tad, kad Tomaševics satikās ar semināra mācību spēkiem, mēle un mugura viņam allaž bija lokana.

Tāds bija Tomaševics, un, kaut gan semināra vadība labi zināja visus viņa grēkus, tā tomēr Tomaševicu mīlēja un dažādi lutināja. Taču daļa kleriķu viņu neieredzēja un, kā vien mācēdami, centās izāzēt. Nezināma roka biju radījusi karikatūru, kurā Tomaševics redzams nometies ceļos, pielūdzot savas lupatas. Zīmējumu atrada noliktavā, piespraustu pie Tomaševica lādes. Zem tā bija trāpīgs paraksts no Jeremijas raudu dziesmas: «Ego vir videns paupertatem meam...»

Vakaros dažreiz Tomaševics dormitorijā atrada savu gultu pievilktu pie griestiem. Tomaševics tad, piesarcis no dusmām, tūsnīdams pulējās gultu atdabūt atpakaļ savā vietā, bet kleriķi smējās kā kutināti. Citreiz viņam klājās vēl bēdīgāk. Diezgan bieži gadījās, ka vakaros vecākie kleriķi visstingrākā klusuma laikā dažādi centās panerrot jaunākos kleriķus. Parasti šie joki bija diezgan rupji un sākās tajā nakts stundā, kad lielākā daļa kleriķu jau saldi sapņoja, bet pārējie laidās miegā. Paciest kāju pēdu vai padegunes kutināšanu bija tīrais nieks. Daudz nepatīkamāk uztrūkties no miega zem apgāztas gultas. Un Tomaševics visbiežāk bija kleriķu ālēšanās upuris. Viņam vajadzēja paciest gan kutināšanu, gan pamošanos uz grīdas, gan slapjumu gultā, bet, ja viņš par to kādreiz mēģināja sūdzēties senjoram un semināra inspektoram, tad nākamajā naktī vēl papildus saņēma pāris pamatīgu belzienu pa dibenu ar diviļi sasietu mezglu. Tā Tomaševicu piespieda pacietīgi, kā mēdz teikt, nest savu krustu.

Taču tas vēl nebija viss, ar ko Tomaševicam vajadzēja samierināties. Gribot negribot viņš bija spiests pierast arī pie semināra nerra lomas. Pielīšana semināra vadībai Tomaševicam palīdzēja kaut kā nokārtot eksāmenus, bet viņa gara nabadzība bija tik taustāma, ka sarunās ar kleriķiem tā kā āža kāja ik vārdā līda ārā no Tomaševica mutes. Mēģinādams to noslēpt, viņš savus sarunu biedrus centās apzīlbināt ar svešvārdiem, bet allaž tos izrunāja tik nepareizi un nevietā, jo neizprata svešvārda jēgu, ka parasti savus klausītājus pamatīgi sasmīdināja. Bet tie bija tikai sīkie smieklīņi. Īsti jautrības brīži, kad visi kleriķi un pat semināra garīgie tēvi kratījās nevaldāmos smieklos, bija tajās reizēs, kad ēdamistabā vai kapellā, pildot lektora pienākumus, Tomaševics lasīja lūgšanas latīņu valodā. Patiesībā to nemaz nevarēja saukt par lasīšanu. Tā bija buldurēšana, no kuras neviens nekā nevarēja saprast. Dažreiz mēģināju nesmierties un tomēr neizturēju. Pietika kaut mirkli ielūkoties Tomaševica svētulīgi nopietnajā sejā un ieklausīties viņa raudulīgajā murmināšanā, kad smieklu velniņš tūlīt bija klāt un tikmēr kutināja, kamēr vajadzēja smieties pilnā kaklā.

Seminārā Tomaševics gan bija tikai viens, bet sīkāku viņa līdzinieku tur netrūka. Tie nevāca lupatas, nezaga, arī mācījās nedaudz labāk, tomēr liekulībā un pielīšanā pat pārspēja Tomaševicu. Tie bija gaužām neapdāvināti cilvēki, taču profesori tos cildināja un pat pielīdzināja svētajam Jānim Vianē, kuram arī zināšanas seminārā esot bijušas vājas, toties viņš spīdējis ar savu stingri katolisko morālo stāju.

Jā, par kristīga cilvēka morālo stāju seminārā runāja daudz, bet man jau pat toreiz šķita, ka semināra garīgie tēvi, paši dzīvodami pēc citiem tikumiem, dieva bauslības likumu ievērošanu prasīja tikai no mums – kleriķiem. Vēl biju pavisam maziņš zēns, kad māte man jau uz visu mūžu iekala: «Tev nebūs zagts». Un ko zināju es, to nevarēja zināt arī garīgie tēvi.

1946. gadā padomju vara atļāva Rīgā atjaunot Romas katoļu garīgā semināra darbību, ko hitleriskie okupanti pēc iebrukuma Padomju Latvijā bija pārtraukuši.²⁶ Rīgas arhibīskaps Springovičs tūlīņ izsūtīja pa draudzēm rakstu, kurā baznīckungiem uzdeva pūpolu svētdienā un Kristus karaļa svētkos vākt ziedojumus semināra uzturēšanai. Gadu vēlāk par ziedojumu vākšanas dienu vēl papildus tika pasludināta augusta pirmā svētdiena. Tā trīs reizes gadā visās katoļu draudzēs Latvijā vāca līdzekļus garīgajam semināram. Ticīgie ļaudis deva, kas nu kuram gadījās tuvāk pie rokas: pilsētās naudu, laukos pārtikas produktus. Ziedojumu vākšanas kampaņas bija tik plašas, ka semināra vadība viena ar tām netika galā. It īpaši daudz rūpju semināra vadībai bija rudenos – augusta pirmajā un oktobra pēdējā svētdienā. Tad lauku ļaudis novāc ražu, sāk kaut sukus un bullēnus, pa vasaru bija nobarojušies jēri. No tā visa savu daļu dabūja arī seminārs. Lauku mācītāju mājās piekrāva veselas istabas ar labību, saknēm, sviestu un gaļu. To visu vajadzēja atgādāt uz Rīgu, un semināra vadībai rudenī allaž izvērtās par drudžainām ražas savākšanas dienām. Te talkā tad nu vajadzēja iet arī mums – visiem klerīkiem. Semināra vadība mūs pa diviem sasēdināja kaut kur sadabūtās smagajās automašīnās un nosūtīja uz draudzēm. Tur mēs savācām savu ražu, no kuras, protams, laba daļa bija atbirusi arī mācītājam par pūlēm, un steidzāmies atgriezties Rīgā. Taču jāsaka, ka, pirms mašīnas apstājās semināra pagalmā, tās apbraukāja gandrīz vai visu Rīgu. Mēs apstājāmies pie daudzu namu vārtiem, kur dzīvoja garīgā semināra profesori, viņu piederīgie, draugi un mums pilnīgi sveši cilvēki. Nosvīduši mēs viņiem stiepām atvestos produktus pa kāpnēm augšā dažādos stāvos, lejā mūs pavadīja ar laipniem pateicības vārdiem. Kad ieradāmies semināra pagalmā, mašīnas jau bija pustukšas. Un rudenos, pēc atgriešanās no braucieniem pa draudzēm, man allaž prātā ienāca mātes iekaltais bauslis: «Tev nebūs zagts».²⁷ Bet semināra profesoriem pie tādiem sīkumiem nebija laika kavēties. Viņi mierīgi staigāja paceltām galvām un dedzīgi turpināja mums mācīt kristīgās ticības likumus.

Jā, mūs ne vien mācīja, bet arī pārbaudīja. Vienam otram klerīkim, kurš savas vājības neprata noslēpt, ar kaunu vajadzēja pamest semināru.

Pārbaudījumu bija daudz, un klupšanas akmeņi tik labi nomaskēti, ka gandrīz uz katra soļa vajadzēja uzmanīties, lai neiedzīvotos nepatikšanās. Tā blakus kapellai atradās ģērbkambaris, ko mēs, klerīki, bijām iesaukuši par Sarkano stūrīti. Šajā istabā atradās liels galds, uz kura izkārtotas stāvēja grāmatas, brošūras, žurnāli un laikraksti. Tur bija K. Marksa un F. Engelsa «Komunistiskās partijas manifest», V. Ļeņina «Valsts un revolūcija», VK(b)P vēstures īsais kurss, «PSRS Konstitūcija», «Padomju Latvijas Komunisti», «Cīņas» un «Padomju Jaunatnes» numuri. Nekādu brīdinājuma zīmju gan pie šī galda nekur neredzēja, taču visi klerīki labi zināja, cik bīstami ir aizskart un lasīt šo literatūru. Tā bija izlikta kārdināšanai²⁸ un, ja kāds iedrošinātos pārinteresēties, kas rakstīts uz galda noliktajās grāmatās, tad tam izslēgšana no semināra bija nodrošināta. Tāpat briesmas draudēja arī grēksūdzēs. Maz bija tādu klerīku, kas ar labpatiku neuzlūkotu kādu glītāku meiteni, bet pietika šajā grēkā atzīties savam biktstēvam, un tūdaļ tas kļuva zināms semināra rektoram. Ja tāds grēcinieks iepriekš nebija nodrošinājies ar semināra vadības labvēlību, tad viņš citiem par biedinājumu tika padzīts no semināra.

²⁶ V.E.: No Interneta – Katoļu garīgā semināra īsa hronika: «1920.gada 3.oktobris – Rīgas bīskaps Antonijs Springovičs Aglonā, senajā dominikāņu klosterī, nodibina Rīgas diecēzes Garīgo Semināru. 1924.gads – Seminārs no Aglonas tiek pārcelts uz Rīgu, Lielo Altonovas ielu 6. 1938.gads – Seminārs kļūst par Latvijas Universitātes Romas katoļu Teoloģijas fakultāti, kur var iegūt bakalaura un licenciāta grādus. 1940.gada 1.jūlijs – padomju valdība slēdz katoļu Teoloģijas fakultāti. 1943.gada 12.novembris – ar vācu ģenerālkomisāra atļauju tiek nodibināta «LU Romas Katoļu Teoloģijas Augstskola». 1946.gada 7.marts – ar padomju valdības atļauju Rīgā, Katoļu ielā 14, sāk darboties katoļu Garīgais Seminārs. 1951.gada 18.janvāris – padomju valdība semināru slēdz. 1952.–1954.gads – seminārs darbojas kursu veidā. 1954.gada 1.septembris – ar padomju valdības atļauju Garīgais Seminārs atsāk darbību. 1983.gada 30.marts – nodod ekspluatācijā jaunuzcelto semināra pirmo ēku. 1992.gada 27.augusts – ekspluatācijā nodod jaunuzceltā semināra otro ēku. 1993.gada 8.septembris – Semināru apmeklē pāvests Jānis Pāvils II, viņa vizītes laikā Seminārs tiek iesvētīts. 1999.gada 23.novembris – Rīgas garīgo semināru afiliē Romas Laterāna Pontifikālās Universitātes Teoloģijas fakultātē, ar nosaukumu – Katoļu Teoloģijas Augstskola. Tagad ir radusies iespēja iegūt teoloģijas bakalaura grādu. 2001.gads – Rīgas Garīgais Seminārs kļūst par Rīgas Teoloģijas Institutu. Rektors – pr. Juris Jalinskis, tel. 7224757. Inspektors – pr. Edgars Cakuls, tel. 7223086. Garīgais tēvs – pr. Arturs Krištapovičs, tel. 7213898. Ekonomists – pr. Oļģerts Aleksāns OFMCap, tel. 7223105. Adrese: Katoļu iela 16, Rīga LV-1003. Tel.: 29541272 / fax: 7223105». (Pasnītojums šajā tekstā ir mans – V.E. – Tātad īstenībā «vācu okupantu» darbības bija tieši pretējas tam, kas sacīts grāmatā).

²⁷ V.E.: Vispār dāvanas bija vāktas semināra uzturēšanai, un vai tad semināra profesoru ēdināšana neietilpst semināra uzturēšanas izdevumos?

²⁸ V.E.: Domāju gan, ka ne tikai kārdināšanai, bet arī lai varētu parādīt padomju inspekcijai, ja tā ierastos Seminārā ar kādu pārbaudi.

Semināra profesori pret klerīkiem parasti izturējās augstprātīgi un reti ielaidās draudzīgās pārrunās. Tomēr bija brīži, kad viņi paši meklēja klerīku sabiedrību. Tas tika darīts ļoti neuzkrītoši un ar lielu taktu, – pēkšņi kādam profesoram iegribējās pastaigāties pa pilsētu, un tad viņš lūdza vienu no klerīkiem sevi pavadīt. Vecākie klerīki zināja, kas šādu pastaigu laikā darāms, bet jaunie šad tad iekrita. Soļojot pa pilsētas ielām, semināra garīgie tēvi allaž izrādījās neparasti laipni un runīgi. Vienmēr viņiem šādām reizēm bija ļoti daudz jautājumu, uz kuriem pavadonim klerīkim vajadzēja atbildēt. Tie apvaicājās par sava pavadona veselību, par draugiem seminārā, interesējās, kā patīk atjaunotā ēka pie stacijas, kā klerīki vērtē savu profesoru zināšanas, vai tas ir labi, ka ielu nosaukumi rakstīti divās valodās. Vecākie klerīki prata laipot un atbildēdami veikli pārlēca bīstamās vietas, bet jaunie, no sirds vientiesīgi plāpājot, dažreiz nemanot ielīda lamatās. Un no tām izķepuroties nebija viegli. Saka – bailēm esot lielas acis. Nepārtrauktā izspiegošana mūs tā bija iebiedējusi, ka dažu labu reizi briesmas saskatījām pat tur, kur patiesībā to nebija.

Semināristu audzināšanā piedalījās arī marijāņu provinciāls Valpītis. Viņš parasti uz pastaigām mēdza aicināt tos klerīkus, kuri nāca no marijāņu klostera. Un tā kādā jaukā dienā pienāca arī mana kārta pavadīt mūsu klostera augstāko priekšnieku Latvijā. Zinādams no citu pieredzes, kas klerīki sagaida šādu pastaigu laikā, apņēmōs sevišķi uzmanīties.

Kad izgājām uz ielas, es, kā tas klosterī man tika mācīts, soļoju bikli noliektu galvu un raudzījos tikai uz zemi.

– Tā nedrīkst, mans dēls. Te ir pilsēta, te acis vienmēr jātur vaļā, te viss jāredz, jo citādi tevi var sabraukt, – mani pamācīja provinciāls.

Es gan piekrītoši pamāju ar galvu, taču uzmanīgāks kļuvis tikai ielu stūros. Drošs paliek drošs. Varbūt pārbauda un vēlāk teiks, ka esi skatījies uz sievietēm.

Sarunas mums nepavisam neveicās. Valpītis gan visādi izmocījās man atraisīt mēli un uzsākt vaļsirdīgu sarunu, bet mani lakoniskie «paldies», «labi», «jā» un «nē» to nepielāva. Starp mums atradās seminārā uzceltā nepārkāpjamā baiļu siena.

Beidzot provinciālim laikam apnika klausīties manās aprautajās atbildēs un viņš sāka runāt viens pats:

– Dzīve, mans dēls, ir skaista, un arī mums to vajaga izmantot. Askētisms jau sen ir savu laiku pārdzīvojis, un tagad tas nevienam vairs nav vajadzīgs. Padomā kaut par mūsu dievnamu celtniecības arhitektūras vēsturi, un tu pamanīsi, ka vieni stili nomaina otrs. Tā nav akla nejaušība, ka tagad gan rietumu zemēs, gan arī pie mums baznīcas ceļ vismodernākajos stilos. Manu vārdu patiesīgumu lai tev apliecina Kristus karaļa dievnams tepat Rīgā un jaunā svētnīca Klaipēdā. Baznīca laika gaitā pārkārtojas un piemērojas, jo citādi tā zaudētu pamatu zem kājām un galvenais – ticīgo sirdis. Mums, dieva dārza strādniekiem, tas jāsaprot. Tādēļ mēs arī ciešāk turamies pie tām sabiedriskajām iekārtām, kas nodrošina privāto iniciatīvu. Tās tad arī mums dod iespēju pilnīgāk baudīt visus tos labumus, ko sagādā dzīve. Tā, mans dēls, vajaga skatīties uz dzīvi.

Valpītis brīdi aplusa. Viņš laikam man ļāva mazliet attapties. Un šī atelpa man bija ļoti vajadzīga. Nekādi nespēju aptvert, ka tādas valodas varēja runāt cilvēks, kurš pats bija saistīts ar

nabadzības zvērestu un kura pienākumos ietilpa raudzīties, lai arī citi, kas devuši šo solījumu, to stingri ievērotu. Taču šoreiz laikam nepietika ar minūtēm, pat stundas un dienas bija par maz, lai vienkāršs, jauns mūks un klerīķis saprastu, ka priesterim par dieva vārda sludināšanu pienākas paradīze tepat zemes virsū. Tādēļ īsā atelpa man nekā nedeja un, kad provinciāls turpināja runāt, es nospriedu, ka tieku ļoti viltīgi eksaminēts.

– Laiks jau pagriežas uz pavasara pusi, – teica Valpitris. – Atnāks vasara un beigsies mācības. Būs vairāk brīva laika, bet pilsētā to pavadīt ir nepatīkami. Es ļoti labi saprotu, ka vasarā pilsētas mūros ir grūti panest svelmi, dūmus un putekļus. Tad katrā ziņā aizbrauksim uz jūrmalu, pasauļosimies un papeldēsimies. Tas ir veselīgi un arī ļoti interesanti.

Kaut gan provinciāla priekšlikumu uzklaustīju klusējot un nekādu īpašu sajūsmu par to neizrādīju, tomēr esmu pārliecināts, ka mēs uz jūrmalu būtu aizbraukuši, bet, kad pienāca vasara, Valpitris vairs neatradās uz brīvām kājām. Izrādījās, ka viņš ne vien vārdos bija privātas iniciatīvas aizstāvis, bet arī darbos pielicis roku, lai mēģinātu privātīpašuma valsti atkal pacelt virspusē. Tika atklāti provinciāla sakari nr bandītiem, un Valpitrim vajadzēja atbildēt padomju tiesai par nodarītiem noziegumiem.

Tā mūsu brauciens uz jūrmalu izjuka, bet pēc Valpitra apcietināšanas es pārliecinājos, ka viņš ar mani runājis no sirds. Kad seminārā ieradās klostera priekšnieks Šķeļs, lai saņemtu Valpitra mantas, arī mēs, marijāņu mūki – Tomaševics, Šnepsts un es – tikām ieaicināti provinciāla dzīvojamā istabā. Pievācot un saiņojot Valpitra daudzās sutanas, mēteļus, apavus un platmales, mēs viņa mitekļi atradām arī tādus katoļu baznīcas neieredzētus sievišķīgus atribūtus kā pūdera kārbīņas un smaržu flakonus. Visa Valpitra iedzīve runāja skaidri saprotamā valodā: tās īpašnieks ir cilvēks, kas mīl dzīves ērtības. «Bet kāpēc tiek dots nabadzības solījums, ja pats to nepilda?» es samulsis sev vaicāju un tūlīt šo jautājumu atgaiņāju. Kritizēt provinciāli man likās grēks.

Visgrūtākais bija klerīķu paklausības pārbaudījums. No semināristiem prasīja absolūtu bezierunu pakļaušanos priekšniecībai. Katras šaubas un vilcināšanās laikā izpildīt augstāka garīdznieka rīkojumu bija grēks, ko nepiedeva vai par ko bargi sodīja.

Klerīķu paklausību priekšniecībai parasti pārbaudīja pats semināra rektors Strods. Viņš, kā īstam jezuītam pieklājas, to izdarīja neuzkrītoši un pamatīgi. Tas allaž notika tajos dievkalpojumos, kad rektors pildīja priesteru pienākumus. Tādās reizēs Strods pats sev rūpīgi izvēlējās klerīķus piekalpošanai un tie tad bija pārbaudes upuri.

Dievkalpojumu laikā viņš ar saviem piekalpotājiem sarunājās vienīgi žestu valodā, bet tā bija tik zibenīga un aprauta, ka pietika tikai mirkli būt izklaidīgam, lai rektora rīkojums jau paslīdētu secen nemanīts. Un rektors to vien gaidīja. Tiklīdz pavēles žestam tūlīt nesevoja piekalpotājā atbilstoša izdarība, Stroda seja niknumā piesarka un acis meta dusmu dzirksteles. Klerīķi tad uztraucās ne pa jokam un piekalpošanā sāka kļūdīties. Tas vēl vairāk satracināja rituāla vadītāju, un viņš ar klusi izgrūstām nicinājuma skaņām pie altāra īsto «galvas mazgāšanu» ievadīja ģērbkambarī pēc dievkalpojuma. No tā visvairāk cieta tie klerīķi, kuri neprata vai arī negribēja pieluncināties priekšniecībai. Viņi dievkalpojumu laikā mazāk uzmanīja rektora negaidīti kaprīzos rīkojumus, bet vairāk nopūlējās, lai visu padarītu akurāti un svinīgi. Parasti tie bija visvairāk apdāvinātie un godīgākie klerīķi, taču rektors viņus vienmēr pēla. Uzslavas izpelnījās vienīgi lišķi un iztapoņas, kuriem pašiem nebija ne savu domu, ne arī spēju patstāvīgi rīkoties. Toties viņiem piemita lieliskas spējas nolasīt katru, pat visniecīgāko rektora vēlēšanos un to pazemīgi ātri izpildīt. Tie bija tādi semināristi kā Tomaševics, un viņus rektors arī cēla godā.

Kaut gan baznīca garā nabagos svētī un sola, ka tie redzēs dievu, cilvēka prāts tomēr tiecas visu zināt un izzināt. Pat klerīķis, ja vien viņam galvā ir kaut kripatiņa smadzeņu, nav brīvs no šīs cilvēciskās zinātkāres. Tādēļ gara nabadzības sprosts arī viņam ar laiku kļūst neizturams un spiež meklēt pamatu zem kājām. Semināra vadība to it labi saprata un tāpēc netaupīja pūles, lai sargātu gara nabadzības varu.

Semināra bibliotekārs

Laiks gāja savu gaitu. Nemanot aizskrēja gads, un man likās, ka nebiju to zemē nometis. Biju spēris krietnu soli tuvāk savam mērķim. Melnā sutana, ko tagad valkāju, visiem atgādināja, ka esmu šķīries no laicīgajiem cilvēkiem un laicīgās dzīves, bet pakausī izcirptā tonzūra stāstīja par manu uzņemšanu klerīķa kārtā. Atslēga un svēto rakstu lasījuma grāmata liecināja, ka bīskaps man devis pirmās divas zemākās priesterības svētības. Tā es šajā gadā ne vien ārēji biju mainījis izskatu, bet arī apņēmis ar savu dzīvi un piemēru atslēgt ticīgo sirdis dievam, noslēdzot tās grēkam.

Sākās jauns mācību gads. Kādu dienu semināra inspektors mani ieaicināja savā istabā.

– Klerīķi Boļeslav, semināra vadība nolēmusi tev uzticēt mūsu bibliotekāra pienākumus, – Kozlovskis man paziņoja, kad bijām pārkāpuši pār viņa istabas sliekšni.

– Tā ir liela uzticība, – viņš atgādināja, – un mēs ceram, ka tu to attaisnosi. Bibliotēkā ir arī tādas grāmatas, ko klerīķi drīkst lasīt tikai ar semināra vadības atļauju. Mēs esam pārliecināti, ka tu pats bez atļaujas nepieskarsies šīm grāmatām un neļausi arī citiem to darīt.

Tā es kļuvi par bibliotekāru.

Kaut gan savā dzīvē vēl maz biju lasījis, taču grāmatas kā magnēts mani neatvairāmi pievilka. Tā laikam bija mana nelaime un arī laime. Nelaime tajā nozīmē, ka bērnībā es ar lielu aizrautību biju lasījis Nagļu mācītāja ieteikto baznīcas literatūru, kas mani ieģrūda kristīgās ticības fanātismā, bet laime tajā nozīmē, ka, pārvarēdams visus aizliegumus un meklēdams patiesību, es sāku lasīt grāmatas, kurām bija laba, cilvēciska sirds un gudrs prāts. Tās man palīdzēja atgriezties uz zemes un arī atrast pareizo ceļu dzīvē.

Savā mūžā vēl nekad nebiju redzējis īstu grāmatu krātuvi, ko parasti apzīmē ar vārdu – bibliotēka, tādēļ semināra bibliotēka man toreiz likās liela. Patiesībā tā bija nabadzīga un ļoti vienpusīga. Telpa gan bija piebļīveta plauktiem, kur ādas vākos ietērpti, ar zeltu izgreznoti un biezu putekļu segu pārklājušies snauda biezi sējumi latīņu un poļu valodā, taču tās visas bija tikai garīga satura grāmatas. Dantes «Dievišķā komēdija» un Senkeviča «Quo vadis» bija vienīgās grāmatas, kas pārstāvēja dailliteratūru. Zinātniska satura grāmatas te nevarēja atrast, ja tās meklētu pat ar uguni. Un tomēr šajā nabadzīgajā grāmatu klāstā vēl atradās arī tādi darbi, kurus pat semināristi nedrīkstēja lasīt bez rektora vai inspektora atļaujas. Lai arī cik dīvaini liktos, – viena no tādām grāmatām bija bībele krievu, vācu un latviešu valodā.

Aizliegts auglis esot gardāks, un, strādādams bibliotēkā, arī es drīz vien kritu kārdināšanā. Sākumā tikai apskatīju aizliegtās grāmatas, bet vēlāk tās slepeni lasīju un pat studēju. Dienās es gribēju kļūt par labu dieva dārza strādnieku, bet seminārs, kā man likās, pietiekami nedeķa tās zināšanas, kas būs nepieciešamas, strādājot draudzē. Manuprāt, semināra profesori apzināti izvairījās un neatbildēja uz simtiem jautājumu, kuri izrietēja no viņu izvirzītajām tēzēm. Prasīt izskaidrojumu bija bīstami, jo tas tūlīt modinātu aizdomas, ka klerīķis šaubās reliģijas pamatjautājumos. Bet apšaubīt baznīcas dogmas, tas bija nāves grēks, ko nepiedeva. Tomēr jautājumu man bija daudz, un atbildes uz tiem es apņēmos meklēt tepat bibliotēkā. Sākdams lasīt aizliegtās grāmatas, cerēju atrast loģisku izskaidrojumu baznīcas dogmām un tā nokļūt tuvāk pie dieva. Man nepietika ar to, ka jātic, ka bez loģiska pamatojuma jāpieņem baznīcas apgalvojumi, man jau vajadzēja kaut kā vairāk. Saprāts prasīja, lai pats visu pārbaudu un pretrunās atrodu skaidrību. Man pat prātā neienāca doma, ka tas bija solis uz dzīvi.

Taču katrai grāmatai, ko cilvēks ņem pirmo reizi rokā, ir kaut kas kopīgs ar pirmo ceļojumu pa kādu svešu zemi. Ja ceļotājs būs apbruņojies ar vajadzīgajām priekšzināšanām, tad viņš patīs izvēlēties visinteresantāko maršrutu un ceļojumā gūs pilnīgāku priekšstatu par apceļojamās zemes dzīvi, bet grūtāk klāsies tam, kam šo priekšzināšanu nebūs. Viņš būs spiests zaudēt daudz laika, maldīties un tomēr neatradīs to, ko vajadzētu redzēt. Tāpat ir ar grāmatu. To vajag prast lasīt, vajag prast ne vien uzcītīgi sekot autora domai, prast sekot tekstam un zemtekstam, bet arī saskatīt, kurā vietā autors runā nopietni, kurā tas raud, labsirdīgi smaida, ironizē vai smejas pilnā kaklā, un galvenais – jāprot grāmatu patstāvīgi analizēt. Man visu šo zināšanu toreiz pietrūka. Biju mācīts ticēt ne vien katram grāmatā iespiestajam vārdam, bet pat burtam. Tādēļ mans ceļš uz patiesību bija grūts un mokošs.

Dieva vai sātana grāmata?

varenāks, – tikai viņš viens diktēja visus dabas un sabiedrības attīstības likumus, tikai viņš viens arī varēja noteikt cilvēku sabiedrībai mūžīgās morāles normas.

Bet šis priekšstats par dievu manī bija radies tikai no ontoloģijas, – no mācības par esamību atšķirībā no mācības par apziņu. Taču ar to vien man nepietika. Ontoloģija gan graizīja jēdzienus, ka skaidras vien juka, bet tālāk par apgalvojumiem netika. Apgalvojumi vēl nav nekādi pierādījumi, un tādēļ manī modās dabiska vēlēšanās savam dieva priekšstatam apstiprinājumu meklēt dieva vissvētākajā grāmatā. Sāku lasīt biblii, un tā, pašam nemanot, biju uzgājis uz takas, kas mani vēlāk aizveda no baznīcas.

Par bībeles pretrunām ir uzrakstītas daudzas labas grāmatas, tādēļ te nav nekādas vajadzības atkārtot to, par ko jau citi pastāstījuši. Un tomēr pilnīgi no tā atteikties es nevaru. Jo dziļāk ielūkojos bībelē, jo vairāk tajā ieraudzīju pretrunu. Vēl vairāk – neatradu apstiprinājumu dievam, bībele mani sāka arī sanaidot ar visu baznīcas mācību, un biju sev spiests jautāt: «Kas tā ir, – dieva vai sātana grāmata?»

Man mācīja, ka dievs, pats atrazdamies ārpus laika un telpas, radījis Visumu. No tā secināja, ka laikam un telpai sākums bijis dievs, ka viss, ko aptver mūsu pieci prāti, ir dieva radīts un tajā pašā laikā – dieva gribas izpausme.

- Tātad ir tikai viens dievs, – secina mana ticība.
- Niekā, – smejas mans prāts. – Dievu ir daudz...
- Kā tu iedrošies! – apvainojas mana ticība.
- Kur ir tavi pierādījumi?
- Pierādījumi? – tikpat aizvainoti jautā prāts.
- Labi, – palasi 5. Mozus grāmatas 5. nodaļas 5. pantu.

Un es lasu: «Tev nebūs citus dievus turēt priekš manis».

– Bet tas taču attiecināms uz elku dieviem, – protestē mana ticība.

– Vai tad es esmu vainīgs, ka dievs pats sevi ierindojis viņu pulkā, – smīn mans prāts un tūlīn jautā: – Saki, – ar ko tad viņš atšķiras no citiem dieviem? Ak par to tu vēl neesi padomājis? Nu tad izlasi tās pašas Mozus grāmatas 5. nodaļas 9. pantu, – varbūt tev radīsies skaidrība!

Es lasu: «... esmu stiprs un dusmīgs dievs, kas piemeklē tēvu grēkus pie bērniem trešā un ceturtā augumā pie tiem, kas mani ienīst».

– Kā redzi, ir arī citi dievi, bet kristīgā ticība ir izvēlējusies pašu dusmīgāko, – manu ticību turpina kaitināt mans prāts, jo viņš zina, ka turpat blakus stāv mana sirdsapziņa. Mans prāts ļoti labi saprot, ka ticībai būs gals, ja sirdsapziņa nosvērsies viņa pusē. Bet sirdsapziņa ir pamodināta un uzmanīgi klausās, kad prāts turpina: – Palasi, palasi, kas rakstīts Mozus grāmatā, kā dievs izdarījās ar ēģiptiešiem.

Mana ticība klusē, bet es uzšķiru 2. Mozus grāmatas 11. nodaļu. Desmitajā pantā lasu: «...bet tas kungs lika Vārava sirdij apcietināties, ka tas Izraēla bērnus neatlaida no savas zemes».

– Iegaumējiet, – mans prāts griežas pie manas ticības un arī sirdsapziņas, – dievs pats Vāravam aizliedza atbrīvot Izraēlas gūstekņus, bet paklausieties, kā viņš par to sodīja ēģiptiešus.

Tagad lasi tās pašas Mozus grāmatas 12. nodaļas 29. pantu.

Es lasu: «Un nakts vidū tas kungs sita visus pirmsdzimušos Ēģiptes zemē, no Vārava pirmsdzimušā, kam uz viņa krēsla bija jāsēž, līdz cietumnieka pirmsdzimušam, kas cietumā bija, un visus lopu pirmsdzimtos».

– Lai aina būtu pilnīga, – lūdzu nolasīt arī šīs rindiņas, – saka mans prāts un norāda uz 39. pantu.

Es lasu: «Tad Vāravs cēlās naktī un visi viņa kalpi un visi ēģiptieši, un liela brēkšana bija Ēģiptes zemē, jo neviens nams nebija, kur nebija miroņu».

– Briesmīgi, – saka mana sirdsapziņa, bet ticība turpina klusēt. Tā ir saņēmusi pamatīgu triecienu un tāpēc jūtas mazliet apmulsusi. Ticībai šķiet, ka labāk ir vispirms atzīlēt un tikai tad izteikt savas domas. Ticība nav sirdsapziņa, ticība ir daudz nosvērtāka.

Bet prāts ir neatlaidīgāks. Ja viņš reiz aizsācis kaut ko noskaidrot, tad to grib izdarīt līdz galam.

– Ja nu esam nonākuši pie jautājuma par morāles normām, – saka mans prāts, – un sākuši par tām runāt, tad pārbaudīsim, kas par to teikts bībelē. Kristīgā ticība māca: nedari citam to, ko tu negribi, lai citi tev darītu.

Un tagad izlasīsim, kas rakstīts 5. Mozus grāmatas 14. nodaļas 21. pantā.

Es lasu: «Nekā sprāguša jums nebūs ēst; svešniekam, kas tavos vārtos, to dodī, lai viņš to ēd, vai pārdod svešam».

– To tikai pats nelabais var mācīt, – sašutusi izmet mana sirdsapziņa.

Mana ticība kā dzelta satrūkstas, taču turpina klusēt. Viņa domā. Dieva esamība vai neesamība ar to nav ne pierādīta, ne nepierādīta, šaubas ir radušās par kaut ko citu, – par dieva sludinātas morāles pilnību un reizē arī par paša dieva pilnību. Ontoloģija taču mācīja, ka dievs un viņa idejas ir augstākā un nemainīgākā pilnība, bet kā tad viņš, ja ir tik nemaldīgi gudrs, varēja radīt tādu morāli, ko tagad neviens mācītājs neiedrošinās atklāti sludināt, lai neatbaidītu ticīgos no baznīcas?

– Un vai jūs ziniet, kādas sabiedriskas iekārtas morāle te tiek sludināta? – jautā mans prāts un tūlīt arī pats atbild: – Verdzības iekārtas morāle.

– Tas ir kails apgalvojums, – pikti saka mana ticība.

– Nemēri mani ar savu olekti un ņem vērā, ka es nekad neko neapgalvoju, ja man nav pierādījumu. To dari tikai tu, jo tavas pastāvēšanas vienīgais pamats ir apgalvojums. Tu sev mājvietu vari atrast tikai tur, kur es vēl neesmu paspējis ienākt ar saviem pierādījumiem. Labi, mana mīļā ticība, tu prasīji sev nāves zāles, un es palūgšu darīt mums visiem zināmu, kas rakstīts 3. Mozus grāmatas 15. nodaļas 44.–46. pantos.²⁹

Man vajadzīga skaidrība, un es lasu: «... no viņiem pārkat vergu un verdzeni... mūžīgi valdāt par viņiem, kā jau vergiem».

«Taviem kalpiem un tavām kalponēm, kas tev ir, būs būt no apkārtējiem pagāniem; no tiem Jums būs pirkt kalpus un kalpones».

«Un to jūs varat atstāt par mantību saviem bērniem pēc jums, ka tie ir viņu īpašums; lai tie jums kalpo mūžam; bet par saviem brāļiem, Izraēla bērniem, lai neviens par otru bargi nevalda».

– Tiešām tie ir vergturu sabiedrības likumi ar vergturu morāli, bet kādēļ tu grozies tikai ap Mozus grāmatām? – jautā mana sirdsapziņa.

– Ja tev tīk, varam palasīties arī Zālamana augsto dziesmu, – ironiski smīnot, atbild mans prāts. – Es tikai brīdinu, ka tev no kauna svils ausis par tām jēlībām, ko tu dzirdēsi. Lai tu pārlicinātos, ka nerunāju muļķības, lūdzu palasīt pašus pieklājīgākos pantus, kādus vien var atrast šajā dziesmā.

Es lasu Zālamana augstās dziesmas 7. nodaļas pirmos sešus pantus³⁰:

– Cik skaisti ir tavi soļi korpēs, tu valdnieka meita.

– Tavi gurni tā ir salikti kā divi sprādzēs, ko gudra meistara roka darinājusi.

– Tavs klēpis ir kā apaļš biķeris, kam dzēriena netrūkst.

– Viņš ir kā kviešu kopa, apsprausta ar lilijām.

– Tavas krūtis ir kā divi stirnas, kā kalnu kazas dvīņi.

– Tavs kakls ir kā tornis no elefanta kauliem.

– Tavas acis ir kā tie dīķi Esbronē pie batrabim vārtiem.

– Tavs deguns ir kā tornis uz Libanus, kas pret Damasku skatās.

– Tava galva uz tevis ir kā Karmels, un tavi kuplie galvas mati kā purpurs, ķēniņš ar bizēm saistīts.

²⁹ V.E. 2016-06-10: Trešās Mozus grāmatas LEVITICUS 15.nodaļā ir tikai 33 panti {[Moz3 15 33](#)}. Pareizi acīmredzot ir 25.nodaļa: {[Moz3 25 44](#)}.

³⁰ V.E. 2016-06-10: {[SAD 7 2](#)}.

– Cik skaista un cik mīlīga tu esi, ak mīlestība ar saviem jaukumiem.

– Bet kāds tam visam sakars ar dieva svēto vārdu? – jautā mana sirdsapziņa.

– Arī es to nevaru pateikt, – viņai atbild mans prāts. – Zinu tikai to, ka Zālamans augstajā dziesmā apjūsma savu sievu, bet kādam laikam iepatīcies viņa vārdus saglabāt vēlākajām paaudzēm.³¹ Tāpat neviens, lasot bībeli, nevar pateikt, kas īsti Dāvidam uzdevis tautu skaitīt, jo 2. Samuela grāmatā teikts, ka dievs viņam to pavēlējis darīt,³² bet 1. Laiku grāmatā rakstīts, ka pavēli devis sātans.³³ Neviens netiks gudrs, arī lasot 2. Ķēniņa grāmatas 2. nodaļas 11. pantu³⁴ un Jāņa evaņģēlija 3. nodaļas 13. pantu.³⁵ Ja pirmajā teikts: «Tā Elija vētrā uzbrauca uz debesīm», tad otrajā mēs lasām pavisam ko citu: «Neviens uz debesīm nav braucis, kā tikai cilvēka dēls, kas no debesīm nācis un kas debesīs ir». Un vēl viens piemērs: 1. Mozus grāmatas 32. nodaļas 31. pantā³⁶ rakstīts: «Es dievu redzēju vaigu vaigā», bet 1. Jāņa grāmatas 4. nodaļas 12. pantā³⁷: «Dievu neviens nekad nav redzējis». Te nu vecais Mozus dievs it kā paslēpjas un kļūst nevienam neredzams, kļūst par svēto garu, bet paklausieties, kādas negēlības viņš vēlāk dara. Mateusa evaņģēlija 1. nodaļā mēs lasām³⁸: «Bet Jēzus Kristus piedzimšana bija tāda: kad Marija, viņa māte, Jāzepam bija saderēta, pirms tie nāca kopā, tā atradās grūta no Svētā Gara. Bet Jāzeps, viņas vīrs, taisns būdams un negribēdams tai kaunu darīt, gribēja slepeni to atstāt. Bet viņam tā savā prātā domājot, redzi, tā Kunga eņģelis sapnī parādījās, sacīdams: Jāzep, tu Dāvida dēls, nebīsties, Mariju, savu sievu ņemt pie sevis; jo kas iekš tās dzimis, tas ir no Svētā Gara». Ziniet, kad es to lasu, man prātā nāk muižnieki, kuri piesmējuši savas istabenes, ar muižkunga starpniecību vēlāk tās izprecina saviem kučieriem un vagariem. Kas tā par dīvainu morāli, no kuras vadījies dievs?

– Pietiek, – saka mana sirdsapziņa, – bet saki, – kas tad bībele ir par grāmatu?

– Tā nav ne dieva, ne sātana grāmata, – mierīgi atbild mans prāts. – Tā ir seno tautu mītu apkopojums, sajaukts ar falsificētu vēsturisku notikumu atstāstījumu, un tam visam klāt vēl piejauktas tā laika sabiedrības morāles normas.

Tāds bija mans secinājums, kad, izstaigājis bībeli krustām un šķērsām, pēdējo reizi to atliku semināra bibliotēkas plauktā.

Savā īsajā mūžā biju jau paspējis ne vienreiz vien vilties kulta kalpos, taču dievam es turpināju ticēt un visur savai ticībai meklēju apstiprinājumu. Visvairāk to cerēju atrast bībelē, bet iznāca tā, ka tur, kur vajadzēja būt granītcietiem pamatiem, zem kājām atradu neizbrienamu mūklāju. Tur, iesēdama šaubas par dieva esamību vispār, uz visiem laikiem nogrima mana ticība dieva svētajam vārdam. Tagad es arī sapratu, kādēļ bībele atradās to grāmatu pulkā, kuras drīkstēja lasīt tikai ar semināra vadības atļauju. Cilvēkam ar veselīgu saprātu un patstāvīgu domāšanu tā bija bīstama, – tā veda projām no dieva.

Kur gan viņš paslēpies?

Bērnībā es redzēju tādas papirosu kārbīņas, kurām vienā pusē bija iespiests interesants zīmējums. Ja kārbīņu vēl pacietīgi pagrozīja rokās un zīmējumu vērīgāk aplūkoja, tad allaž tajā varēja atklāt kādu mākslinieka viltīgi paslēptu lapsu, vilku, zaķi, putnu un arī mednieku. Man šīs mīklas ļoti patika, un es ar tām dažreiz noņēmos veselām stundām. Parasti zvēru un tā mednieku atradu, bet gadījās arī tādas reizes, kad visas manas pūles palika veltīgas. Tad es šīs kārbīņas rādīju citiem bērniem un mēs, galvas kopā sabāzuši, pētījām zīmējumu. Taču bieži vien arī mūsu kopīgie meklējumi beidzās nesekmīgi, – nevienam no mums zīmējumā neizdevās ieraudzīt tik pazīstamo mednieku ar bisi rokā. Pa reizei mākslinieks laikam pazobojās par cītīgajiem zvēru un mednieku meklētājiem, tīši liekot viņiem veltīgi nopūlēties un meklēt to, kā zīmējumā nebija. Mani tas apvainoja un aizskāra līdz pašiem sirds dziļumiem. Kaut ko tamlīdzīgu es pārdzīvoju arī seminārā.

³¹ V.E. 2016-06-10: Kā visiem zināms, tās ir vecas kāzu dziesmas.

³² V.E. 2016-06-10: {[Sam2_24_1](#)}.

³³ V.E. 2016-06-10: {[Laiku1_21_1](#)}.

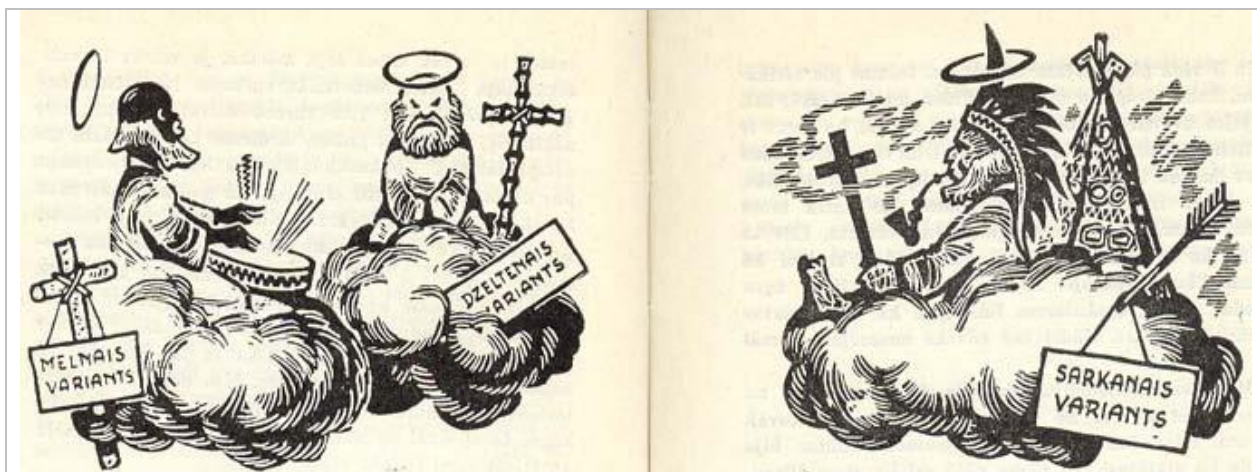
³⁴ V.E. 2016-06-10: {[Ken2_2_11](#)}.

³⁵ V.E. 2016-06-10: {[J_3_13](#)}.

³⁶ V.E. 2016-06-10: {[Moz1_32_31](#)}.

³⁷ V.E. 2016-06-10: Tādas «1. Jāņa grāmatas» Bībelē vispār nav. Vārdi «Dievu neviens nekad nav redzējis» ir atrodamī Jāņa evaņģēlija 1.nodaļas 18.pantā {[J_1_18](#)}.

³⁸ V.E. 2016-06-10: {[M_1_18](#)}.

Alkatīgi meklēju pierādījumus dieva esamībai. Mans prāts negribēja balstīties tikai uz nedrošajiem aklas ticības kruķiem, bet visiem spēkiem tiecās sev atrast drošākus pamatus. Pievīlies bībelē, cerēju dievu ieraudzīt filozofijā – visu zinātņu zinātnē, kā mums to dēvēja seminārā. It īpaši daudz cerēju gūt no dabas filozofijas jeb tā saucamās kosmoloģijas. Ja to pasniedz garīgajā seminārā un ja tā ir īsta zinātne, tad tai pārliecinoši vajaga pierādīt dieva esamību. Taču arī te drīzi vien sastapos ar vilšanās rūgtumu.

Kosmoloģija, tāpat kā bībele, mums mācīja, ka pasauli radījis dievs. Tiesa – atšķirība bija. Kosmoloģijas stundās mums stāstīja nevis tādas blēņas, kādas bija rakstītas bībelē, proti, ka dievs vienā dienā radījis gaismu, otrā debesis, zemi un jūras, trešajā – sauli un zvaigznes, bet gan to, ko par saules sistēmas izcelšanos domājis Kants un Laplass. Tas gan nebija zinātnes pēdējais vārds par kosmosa ķermeņu izcelšanos un to likteņiem, taču šīm hipotēzēm varēja sataustīt loģisku pamatojumu un tādēļ tam varēja noticēt. Kosmoloģija augstāk pabīdīja arī bībeles pārlieku zemās debesis un pieņēma, ka izplatījumu, un tāpat arī laiku, daļēji var atzīt par bezgalīgu. Bet kosmoloģija, tāpat kā bībele, laikam redzēja sākumu un telpai robežas, aiz kurām slēpās visu brīnumu brīnums – dievs, kas kosmosa haosā ieviesis kārtību un pēc savas gribas izveidojis pasauli. Viņš bijis pat tik gudrs, ka visām lietām pasaulē paredzējis savu noteiktu mērķi un noteicis arī ceļu, pa kuru ejot, tas sasniedzams. Tie tad arī esot dieva gribas noteikti dabas likumi, kurus tikai viņam vienīgajam esot pa spēkam izmainīt, vai arī, tos negrozot, pēc savas gribas izsaukt tādas neparastas parādības, kas neizriet no dabas likumiem, un tādējādi radīt brīnumu kā dieva esamības apliecinājumu.

Sākot kosmoloģijas lekcijas, mums teica, ka dabas filozofija balstoties uz zinātnes jaunākajām atziņām, tomēr jo vairāk urbos šajā mācībā, jo vairāk tā man atgādināja bībeles modernāku variantu. Nepavisam negribēju grēkot pret visu vareno dievu, bet man tas, neatkarīgi no manas gribas, ik dienas kļuva svešāks un neizprotamāks. No kosmoloģijas es ieguvu priekšstatu par dievu kā neparasti saprātīgu un gudru nemateriālu būtni. Bet tūlīt mani sāka tirdīt ķecerīgs, taču loģisks jautājums: kā gars, bez smadzenēm, bez jebkāda materiāla domāšanas orgāna, spēja izdomāt un kārtot tik sarežģītas Visuma un pasaules lietas? Lai kā es nomocīju savas smadzenes, tās atteicās atzīt šādas būtnes eksistenci, pat tādu hipotēzi uzskatīja par absurdu. Tā nemanot un pašam neapzinoties, biju nonācis pie materiālistiskā pasaules uzskata sliekšņa. Taču, lai pārkāptu šo sliekšni un nomestu sutanu, man vēl vajadzēja nostaigāt garu līkloču ceļu.

Es meklēju ne vien dievu, bet sāku pārbaudīt arī tā prātu. Mums stāstīja, ka visām lietām piemītot sava iekšējā mērķtiecība, kuru tajās gudri ielicis dievs. Bet, tiklīdz sāku dziļāk ielūkoties šīs mācības saturā, mani atkal apsēda simtiem jautājumu, uz kuriem saprātīgu atbildi nevarēju atrast. Mežos koku grauzā ķirmji, laukos auga nezāles, gaisā lidojās dažādu slimību dīgli, – tos visus bija radījis dievs, bet kāda gan tam jēga un mērķtiecība? Ja dievam reiz labpaticies radīt koku, tad taču laikam tādēļ, lai tas augtu, ja cilvēku, tad lai viņš dzīvotu, bet kādēļ dievam iepaticies tūlīt arī no sava nodoma atkāpties un līdzās saprātīgajam radīt neprātīgo? Ne dieva, bet gan cilvēka rīcībā es saskatīju saprātu, kas cīnījās pret bezjēdzību un centās to iznīcināt. Dievam šo cilvēka apzinīgo rīcību vajadzētu atbalstīt, bet kosmoloģija mācīja, ka cilvēkam, kā saprātīgai būtni, labprātīgi jāpakļaujas dievam un viņa likumiem. Gribot negribot no tā izrietēja loģisks secinājums: ja dievs kaut ko radījis, kaut arī tas būtu vislielākā neprāta auglis, cilvēkam tas jāpieņem kā dieva griba. Ja vērā vēl ņēma kosmoloģijas aizstāvēto tēzi, ka vienīgi dievs var atcelt savus likumus, tad radās secinājums, ka cilvēks ir bezspēcīgs dabas varenības priekšā un viņam velti mēģināt pārveidot to, ko radījis dieva nemaldīgais prāts. Dīvaini. Dzīve šo tēzi neap-

stiprināja. Cilvēks un tikai cilvēks zinātnieka izskatā bija jau uzminējis tūkstošiem dabas noslēpumu un ne vien sekmīgi cīnījās pret kukaiņiem, nezālēm un mikrobiem, bet arī ar apbrīnojamiem panākumiem pārveidoja visu dieva radīto augu un dzīvnieku valsti. Taisnība, kosmoloģija gan mācīja, ka ar dieva labvēlību ir iespējams izdarīt pārveidojumus, taču nesaprotami bija tas, ka viņš savu svētību pa lielākai daļai deva tieši tiem zinātniekiem, kuri pašu dievu neatzina. Baznīca, taču laikam paužot dieva gribu, kādreiz bija nolādējusi gan Koperniku, gan Darvinu. Tātad viņu atklājumi nebija radušies ar dieva svētību, bet cilvēcei tie palīdzēja pavisināties krietnu soli uz priekšu. Baznīca vēlāk, arī laikam ar dieva ziņu, atkāpās šo lielo zinātnieku priekšā un atzina viņu mācību. Visunemaldīgais dievs, acīm redzot, bija kļūdījies. Bet kas tad ir dievs? Vai tikai nav taisnība senajam grieķu filozofam Ksenofanam, kas teica, ka dievu izdomājis pats cilvēks? Un kādēļ gan to apšaubīt, ja pat dieva ādas krāsu allaž attēlo tādu, kāda ir viņa pielūdzējam. Misionārs, iedams pie afrikāņiem, balto eiropiešu dievu pārkrāso melnā krāsā, bet, zvejojot dvēseles Āzijas zemēs, viņš stāsta, ka dievs ir dzeltens. Misionārs to dara apzināti, lai viņa sludinātais dievs dažādu ādas krāsu cilvēkiem kļūtu saprotamāks, bet no tā izriet loģisks secinājums, ka katra tauta dievu iedomājas pēc sava ģimja un līdzības. Cilvēks daudz ko ir izdomājis: viņš radījis lādu zinātni kā matemātiku, izgudrojis zīmes, ar kurām attēlot savu valodu, atradis uzskatāmus līdzekļus, kā izteikt savas estētiskās sajūtas. Kādēļ tad cilvēks nevarēja izdomāt sev arī dievu?

Mācoties kosmoloģiju, aizritēja dienas, nedēļas un mēneši, bet es vēl ne par matu nebiju ticis tuvāk dievam. Ielauzdamās dabas noslēpumos, zinātne bija daudz ko atklājusi. To ņēma vērā arī baznīcas filozofija. Sen aiz kalniem tie laiki, kad baznīca, nolādot Koperniku un Darvinu, noliedza viņu mācības. Tagad arī kosmoloģija atzina, ka zeme griežas un dabā notiek evolūcija. Taču baznīca nebūtu baznīca, ja tā turētos pie zinātnes. Tādēļ kosmoloģijas stundās mums mācīja, ka šīs zinātnes galvenais uzdevums ir nevis noskaidrot dabas likumus, bet dabas likumībās meklēt izņēmumus un tajos saredzēt pamatu brīnumam. Tā kosmoloģija, slēpdamās aiz dabas filozofijas maskas un formāli it kā atzīdama dabas objektīvos likumus, patiesībā grozījās tikai ap visu vareno brīnumu un apzināti pagrieza muguru zinātnei. Protams, to atskārtu daudz vēlāk, kad iepazinās ar marksistisko filozofiju, kas sev par sabiedroto bija izvēlējusies vienīgi zinātni. Bet toreiz, kad mācījās seminārā, arī man kosmoloģija šķita zinātnes sastāvdaļa un biju pārliecināts, ka kosmoloģija ir tas īstais kompass, kas mani aizvedīs noslēpumainajā dieva mājoklī un palīdzēs tur sameklēt vislielāko brīnumu – pašu dievu. Tādēļ kāri tvēru un iegaumēju katru profesora vārdu, ko viņš teica dabas filozofijas stundās, eksāmenos saņēmu teicamas atzīmes, bet pamatu brīnumam nekur neredzēju un jutos tāpat kā kādreiz bērnībā, kad rokā turēju mānīgo papirosu kārbīņu, kurā nebija ne solītā mednieka, ne medījuma.

Pēdējā svētība

Atnāca 1951. gada pavasaris. Naktīs gan vēl piesala, un no rītiem sētas pusē kā kristāla stalaktīti semināra jumta malu rotāja garas lāstekas, bet ap pusdienas laiku saule jau sildīja tik spēcīgi, ka tās grabēdamas un šķindēdamas plīsa uz sētas bruģa. Ja caur logu pameta acis semināra dārzā, arī tur juta agrīno pavasari. Par spīti salnām un cīruļputeņiem, dārza zālāju laukumos drosmīgi uzdīga pirmie brūnganie asni un jo dienas jo kļuva zaļāki. Vecajās liepās, bezbēdīgi svilpodami, saimniekoja strazdi, bet zaru galos, gandrīz acīm redzot, brieda pumpuri. Daba modās jaunais dzīvei.

Tas bija mans pēdējais pavasaris seminārā. Biju saņēmis ne vien visas zemākās svētības, bet izgājis arī subdiakona un diakona iesvētības. Es jau drīkstēju sludināt evaņģēliju, kristīt, dalīt svēto komūniju³⁹ un piekalpot augstākajai garīdzniecībai svētajā misā. Tuvojās diena, kad mani iesvētīs priesterā kārtā.

Reizē ar pavasara atnākšanu es allaž esmu izjutis jaunu spēku pieplūdumu, garīgu mundrumu un gribu enerģiskāk rosīties nekā ziemā. Lai cik tas dīvaini likās arī man pašam, bet tajā pavasarī neko tādu sevī nemanīju. Mani bija pārņēmusi savāda vienaldzība gandrīz pret visu pasauli, un es vairāk rīkojos tikai ieraduma pēc vai kaut kādas pavisam niecīgas inerces dzīts. Kārtoju eksāmenus un domāju par nākošo priesterā svētību, bet neizjutu pat niecīgāko gandarījumu, ka par pēdējo gadu pūlēm saņemšu tiesības kļūt par draudzes ganu. Manas domas aizņēma pavisam kas cits. Mani māca šaubas un tirdīja nemiers. Visu semināra studiju laiku es nepieķēpājos pacietīgi meklēju dievu. Tagad pilns kurss gan bija apgūts, taču pierādījumu dieva esamībai man arvien vēl trūka. Strādājot draudzē, dieva esamību man vajadzēs pierādīt citiem, bet kā lai akls aklam ceļu rāda. Tas mani nomāca. Varbūt aiziet pie rektora,

³⁹ Komūnija – kopējais mielasts, vakarēdiens.

izstāstīt viņam visas savas šaubas un atgriezties Zvejsalās bez priesteru svētības? Es to laikam arī jau toreiz būtu izdarījis, ja nešaubītos un nepieļautu iespējamību, ka savos meklējumos kaut kur esmu kļūdījis. Cilvēka ticība dievam ir neparasti ietiepīga. Pat tādā brīdī, kad saprāts jau ir pārliecināts, ka dievs eksistē tikai paša cilvēka iztēlē, ticība tomēr dažreiz spītīgi klusībā pie sevis nosaka: «Un tomēr kaut kas ir». Tāds cilvēks var neiet baznīcā, nelūgt dievu, bet grūtā brīdī viņš allaž atceras šo «kaut kas ir». Un to nav viegli padzīt no ticīga cilvēka sirds. Arī man to nebija viegli izdarīt. Tā es toreiz nekur neaizgāju un nevienam arī savas pārdomas neuzticēju, bet turpināju peldēt pa straumi.

Semināra dzīve ritēja savu gaitu. Noliku pēdējos eksāmenus un noturēju arī paredzētās rekolekcijas pirms iesvētīšanas. Seminārs savu darbu bija veicis un atvēris man durvis ieiešanai priesteru kārtā.

Arhibīskaps Springovičs toreiz jutās savārdzis, un saņemt priesteru svētību mēs ieradāmies viņa kapellā bīskapa pilī.

Kad iegājām kapellā, tur vēl valdīja klusums. Vienīgi pie ieejas uz galdiem saliktās albas⁴⁰ stāstīja, ka mēs te esam gaidīti viesi.

Novilkuši virsdrēbes, sākām gatavoties iesvētīšanas ceremonijai. Tonzūras bijām izdzinuši jau vakar. Tagad, lai saņemtu svētību, mums atlika apvilkt albu, aplikt ap pleciem amiktu⁴¹ un pārlikt pār kreiso roku kazulu.⁴²

Ģērbos bez steigas. No malas vērojot, varēja likties, ka manas nosvērtās kustības stāsta par iekšēju garīgu līdzsvaru. Patiesībā es biju neparasti satraukts un, apvaldīdams uzbudinājumu, tikai ar lielām pūlēm vadīju katru savu roku un kāju kustību. Visā ķermenī jutu savādu sastingumu, un man tā vien likās, ka atrodos nevis apkurinātā telpā, bet gan ledus pagrabā. Arī citiem laikam neklājās labāk. Viņu neparasti bālās sejas un drebošās rokas liecināja par nervozitāti un satraukumu. Nezinu cēloņus, kas radīja tādu nemieru citu iesvētāmo prātos, – varbūt tas bija gaidāmās ceremonijas lampu drudzis, varbūt ilgotā mērķa tuvums, – bet mani atkal bija piemeklējušas šaubas par dieva esamību.

Tācu iesvētību brīdis tuvojās, un, tiklīdz mēs bijām nostājušies ierindā pa divi, altārī aizdedzināja sveces. Tūlīt no kapellas blakustelpas iznāca arī arhibīskaps, arhidiakons, diakons un daži klerīki. Svētā misa sākās. Arhibīskaps nolasīja epistulas⁴³ un nosēdās savā krēslā altāra priekšā. Tad arhidiakons griezās pie mums:

– Nāciet, kas jūs esat paredzēti priesteru kārtai. Paklausīdami viņa aicinājumam, pienācām pie altāra un noliektām galvām nostājāmies arhibīskapa priekšā. Arhidiakons, pagriezies pret arhibīskapu, turpināja:

– Ļoti cienījamais svētais tēvs, – svētā māte, katoļu baznīca prasa, lai šos diakonus iesvētītu priesteru kārtā.

Arhibīskaps brīdi cieši lūkojās uz mums un tad jautāja arhidiakonam:

– Vai iesvētāmie ir cienīgi saņemt priesteru svētību?

– Cik vien cilvēcis aprāts spēj spriest, – zinu un varu apliecināt, ka viņi ir cienīgi šim pienākumam, – atbildēja arhidiakons.

– Deo gratias,⁴⁴ – it kā smagu nastu novēlis no pleciem, noteica arhibīskaps. Atvilcis elpu, pēc īsas pauzes viņš turpināja: – Atgādinu jums, kas esat paredzēti saņemt priesteru svētību, ka līdz ar šo svētību jums visu mūžu jāpaliek garīdznieku kārtā, jādzīvo šķīstībā un katru dienu jālasa priesteru lūgšanu grāmata – breviārs. Vēlreiz labi pārdomājiet savu rīcību, pirms jūs uzņematies šo augsto pienākumu.

Mēs noslīdējām uz ceļiem un pēc tam nogulāmies uz mutes arhibīskapa priekšā. Viņš ilgi un vienmuļi skatījās svēto litāniju.⁴⁵ Arhibīskaps griezās pēc palīdzības pie svētās trīsvienības, sauca talkā jumpravu Mariju, visus svētos, eņģeļus, patriarhus, praviešus, apustuļus, mocekļus un arī baznīcas svētos. Tad uzrunāja pestītāju un tā iemiesošanās, dzimšanas, ciešanu, nāves un citu ievērojamāko notikumu vārdā lūdza atpestīt mūs no ļauna, bet jo sevišķi no grēka. Beidzot arhibīskaps griezās pie paša dieva un pazemīgi lūdza, lai viņš sargā savu baznīcu, tās vadoņus un visus ticīgos.

Kamēr notika litānija, man atlikulīkām pietika laika gan nomierināties, gan izšķirties par svētības pieņemšanu. Es labi pazinu pārējos diakonus, kas gulēja man līdzās un arī gaidīja priesteru svētību. Viņi nebija ne mata tiesu labāki par mani. Starpība vienīgi tā, ka daudzi no viņiem vairāk domāja par

⁴⁰ Alba – garš, balts priesteru tērps.

⁴¹ Amikts – četrstūraina balta lina drāna, kam divos stūros saites.

⁴² Kazula – no zīda vai samta izgatavots priesteru misas tērps, bagātīgi izrotāts ornamentiem.

⁴³ Epistulas – Jaunās derības apustuļu vēstules.

⁴⁴ Paldies dievam.

⁴⁵ Litānija – lūgšana, kurā atkārtoti tiek piesaukta sv. trīsvienība, jaunava Marija vai svētie.

ienesīgām draudzēm, bet manu prātu galvenokārt nodarbināja dieva esamības apliecinājumu meklējumi. Savas sirdsapziņas priekšā es jutos mazāks grēcinieks nekā viņi. Baznīcai kalpot naudas dēļ man likās apkaunojoši. Nauda cilvēkam nepieciešama tikai tādēļ, lai viņš varētu iegādāties ēdienu un apģērbu, varētu apgādāt savus ģimenes locekļus, samaksāt par dzīvokli, nopirkt grāmatas un teātra biļetes, īsi sakot, – apmierināt savas ikdienišķās vajadzības, bet to var nopelnīt jebkurā godīgā darbā. Ja cilvēks grib kļūt par mācītāju, tad viņam jābūt vēl pieticīgākam, un katra tieksme uz mantrausību ir pretrunā ar garīdznieka misiju. Taču cilvēks var būt brīvs no tā visa, bet tas vēl nenozīmē, ka viņš var būt mācītājs. No mācītāja es prasīju vēl kaut ko vairāk, – viņš drīkst sludināt citiem tikai to, par ko pats ir pārliecināts. Tādēļ es meklēju dievu, bet tā nav mana vaina, ka nebiju viņu vēl atradis. Es turpināšu iet šo ceļu arī pēc svētības saņemšanas un, ja dievu atradīšu, tad būšu neuzvarams savās priestera gaitās, bet, ja pārliecināšos, ka esmu apmānīts, tad lai vainīgie neņem ļaunā, ja rīkošos tā, kā to diktēs mana sirdsapziņa.

Litānija beidzās un pārtrauca arī manu aizsākto domu pavedienu. Sākās svarīgākā iesvētīšanas daļa – roku uzlikšana.

Pēc litānijas mēs piecēlāmies un pēc kārtas, piegājuši pie arhibīskapa krēsla, noietāmies ceļos viņa priekšā. Katoļu baznīca gadsimtu gaitā bija iesvētījusi neskaitāmus savus priesteru pulkus un šajā laikā arī izveidojusi līdz pēdējam sīkumam pārdomātu ceremonijas rituālu. Šai ceremonijai vajadzēja atstāt neizdzēšamu iespaidu tā cilvēka dzīvē, kas pieņēma svētību, un saglabāties atmiņā uz visu mūžu. Tas bija svinīgs brīdis, kad augstākie kulta kalpi ar izsmalcinātā un svinīgā rituāla palīdzību, kā ar izturīgām virvēm, centās jauno priesteri uz laiku laikiem saistīt pie baznīcas. Arhibīskaps, kaut bija savārdzis, darbojās nevainojami. Tādēļ arī mūsu iesvētīšana man saglabājusies tik spilgti atmiņā, it kā tikai vakar es būtu atstājis bīskapa pils kapellu.

Pienāca mana kārta, un es noietos ceļos pie arhibīskapa kājām. Viss pēdējā laika satraukums man bija kā ar roku atņemts, bet, ja arhibīskaps varētu lasīt manas domas, tad viņš laikam tik mierīgi neturpinātu iesvētīšanas ceremoniju. Litānijas laikā, kamēr mēs gulējām krustā, bet arhibīskaps skaitīja garo lūgšanu un kleriķu koris dziedāja, man vajadzēja justies kā mirušam, tāpat kā Jēzum pie krusta. Taču nekā tamlīdzīga nejutu, pat nāves elpu nejutu tuvumā, – es biju dzīvs un brīnījos, kāpēc baznīcu vajaga pārvērst par teātra skatuvi. Un brīdī, kad noietos ceļos arhibīskapa priekšā, man prātā iesāvēs jautājums: «Kāda gan atšķirība ir baznīcai no teātra un kas kopīgs mācītājam ar aktieri?» Bet arhibīskaps šo manu jautājumu nedzirdēja, arī dievs viņam par to neiečukstēja ausī. Tādēļ tas mierīgi un svinīgi varēja likt savas rokas uz manas galvas, aplikt stolu⁴⁶ un teikt:

– Ņem, uz sevis kunga jūgu, jo viņa jūgs ir maigs un viņa nasta ir viegla.

Pēc tam arhibīskaps tikpat svētsvinīgi man uzlika uz pleciem kazulu, kam mugurpuse bija salocīta tā, lai atgādinātu nastu, un, piesaucis svēto garu, ar eļļu iezieda man abām rokām īkšķus, rādāmos pirkstus un delnas. «Komēdija vai traģēdija?» es sev jautāju, bet arhibīskaps turpināja iesvētīšanas ceremoniju. Viņš man, tāpat kā visiem citiem jaunajiem priesteriem, pasniedza sudraba biķeri ar ūdenī atšķaidītu vīnu un patenu,⁴⁷ uz kuras atradās nekonsekrēta hostija.⁴⁸ Ar šīm izdarībām arhibīskaps arī man piešķīra tiesības izdalīt citiem priesteru svētības un varu upurēt svētajā misā.

Iesvētīšanas rituāls turpinājās. Mēs kopā ar arhibīskapu noskaitījām dažas lūgšanas, kopīgi izdarījām misas upurēšanu. Tad arhibīskaps mums pasniedza svēto komūniju. Tagad bijām sagatavoti,

⁴⁶ Stola – priesteru varas un cieņas zīme, gara, šaura lenta, kam vidū un galos uzšūti krusti.

⁴⁷ Patena – sv. misas upuru šķīvis, uz kura atradās hostija.

⁴⁸ Hostija – no kviešu miltiem cepta neraudzēta maizīte, ko katoļi lieto misas upurim un komūnijai.

lai baznīcai nodotu ticības apliecinājumu. Arhibīskaps svinīgi pacilātā balsī skaitīja *credo*, un mēs kā atbalsis korī atkārtojam viņa teiktos vārdus.

Beidzot arī *credo* bija noskaitīts, taču ar to ceremonija nebeidzās. Mēs vēl nebijām saņēmuši tiesības uzklaut grēksūdzes un dieva vārdā piedot grēkus. Tādēļ arhibīskapa izdēdējušās rokas todien jau otro reizi pieskārs mūsu galvām. Šoreiz tas nozīmēja, ka mēs saņemam svēto garu.

– Kam tu grēkus piedosi, tam tie būs piedoti, bet kam tu tos aizturēsi, tam tie būs aizturēti, – jau kuro reizi atkārtoja arhibīskaps, kad pienāca mana kārta saņemt svēto garu, bet es tajā pašā laikā sev jautāju: «Kas tad pēkšņi manī tāds izcils ir noticis, ka man piešķir tik lielu varu?» Nekāda svētā gara ienākšanu un pārvērtību es sevī nejutu.

Par zīmi, ka mēs pilnīgi esam saņēmuši priesteru varu, pie mums piesteidzās kleriķi un attina mugurpusē salocītās kazulas. Tikai tagad bija pienācis brīdis, kad iesvētīšanas rituāls tuvojās noslēgumam. Vēlreiz mēs noietāmies ceļos pie arhibīskapa krēsla, ielikām rokas arhibīskapa rokās un solījāmies būt viņam paklausīgi. Tad arhibīskaps mūs apskāva, skūpstīja un teica:

– Kunga miers vienmēr lai ir ar tevi. – Tad vēlreiz viņš mūs svētīja un mēs varējām sākt savas gaitas draudzēs.

Izgāju no krēslainās pils uz ielas. Silts vējš man sitās sejā, un kaut kur, kādas mājas pagalmā, laikam priecādamies par pavasari, trieca zvirbuļi. Pavasaris. Bet man? Nē. Viss kas cits, – tikai ne pavasaris.

Skandāls baznīcā

Sēdēju vilcienā Rīga–Ventspils un centos uzminēt kādu mīklu. Kabatā man bija apzīmogots dokuments, kurā Liepājas Diecēzes bīskaps Pēteris Strods⁴⁹ rakstīja: «Saskaņā ar R. Katoļu Baznīcas kanoniskiem likumiem ar šo es nozīmēju un iecēlu Jūs par Talsu, Laucenes, Sabiles un Višļu R. Katoļu draudžu prāvestu, ar dzīves vietu Talsu pilsētā un uzdošu Jums nekavējoši pildīt visus minēto draudžu prāvesta pienākumus». Es steigšus izpildīt bīskapa gribu, bet netiku gudrs, kādēļ mani, pavisam jauniņu priesteri, iecēla par prāvestu draudzēm, kurām jau bija savs gans. Tas bija mans vecais paziņa no Viļāniem – klostera tēvs Kazimirs Cukurs. Atcerējos viņa alkatīgo cīņu par klostera priekšnieka amatu, atcerējos viņa nožēlojamo izskatu un skābo smīniņu pie vecā priora kapa, kad bija cietis sakāvi. Viņš man nepatika jau toreiz, bet, acīm redzot, bīskapam gan bija pietiekami labs, lai uzticētu draudzes. Taču mācītājus tā gluži bez iemesla nemēdza svaidīt no vienas vietas uz otru. Ja Cukurs neko

nebūtu nogrēkojis, tad mani nesūtītu viņa vietā, bet kaut kur citur. Pārkāpumam vajadzēja būt krietni lielam, jo par niekiem nevienu tik bargi nesodīja. «Ko gan Cukurs tādu ir nodarījis, ka viņš zaudējis bīskapa žēlastību?» es sev jautāju, kamēr vilciens mani nesa arvien tālāk projām no Rīgas, tuvāk Talsiem, manai pirmajai darba vietai. Bet atbildes nebija.

Stendē es pārsēdos šaursliežu dzelzceļa vagoniņā. Drīz vien tas piebira pilns ar braucējiem tā, ka grūti bija pat pakustēties, bet ļaudis par to maz bēdāja. Saspīdušies kā siļķes mucā, tie neērtības sajūtu gaināja ar jautriem jokiem un skanīgiem smiekliem.

⁴⁹ V.E.: No <http://www.bibelebiedriba.lv/religiju-enciklopedija/kristietiba/romas-katoli-latvija.html>: «Pēc Krievijas revolūcijas 1917. gadā pāvests Benedikts XV atjauno seno Rīgas bīskapiju un par atjaunotās diecēzes pirmo bīskapu iecēl Eduardu O'Rūrki. 1920. gadā Aglonā par Rīgas diecēzes bīskapu konsekrē Antoniju Springoviču. 1922. gadā tiek parakstīts konkordāts ar Svēto Krēslu. Pēc konkordāta parakstīšanas bīskapu Springoviču 1923. gadā paaugstina par arhibīskapu. 1937. gadā Latvijā nodibina jaunu – Liepājas diecēzi, kas aptver Kurzemi un Zemgali. Par tās bīskapu kļūst Antonijs Urbšs, bet Rīgas arhibīskapam tiek piešķirts metropolīta tituls. Pēc Springoviča nāves 1959. gadā Rīgas metropolijas vadību uz īsu brīdi pārņem bīskaps Pēteris Strods. 1960. gadā par metropolijas pārvaldnieku kļūst Juliāns Začests, bet no 1962. līdz 1990. gadam metropoliju vada Juliāns Vaivods (konsekrēts par bīskapu un oficiāli iecelts par Rīgas arhidiecēzes un Liepājas diecēzes apustulisko administratoru 1964. g.), kuram 1983. gadā pāvests Jānis Pāvils II piešķir kardināla titulu. No 1991. gada Romas katoļu baznīcu Latvijā vada arhibīskaps metropolīts Jānis Pujats. 2000. gada 8. novembrī tiek parakstīts Latvijas Republikas un Svētā Krēsla līgums. 2001. gadā pāvests Jānis Pāvils II paziņo, ka Pujats ir bijis kardināls «In Pectore» jeb kardināls noslēpumā kopš 1998. gada, un Jānis Pujats tiek iekļauts kardinālu kolēģijā».

Sen es nebiju iekļuvis tādā dzirkstoša prieka mutulī, un sprēgājošo asprātību vidū arī man kļuva pavisam priecīgi ap sirdi. Es atkal jutu, ka ir atnācis pavasaris, un man arī mēle tā vien niezēja pateikt kaut ko jocīgu, lai ļaudis smejas. Taču zem mēteļa man bija pagērbta sutana, un, tiklīdz es to atcerējos, – mans prieks par dzīves skaistumu izgaiss. Nē, es nedrīkstu pieskarties tam, kas man ir liegts. Tas, kas ir uzņemts mūka kārtā un turklāt vēl saņēmis priesteru svētību, tas ir miris laicīgai dzīvei un tam nav tiesību baudīt laicīgās dzīves priekus. Akmens bija gan uz brīdi novēlies, bet tūlīt atkal uzvēlās sirdij.

Talsos es nebiju pirmo reizi un ceļu taujāt man nevajadzēja. Labi zināju Slimnīcas ielu, kur atradās sarkanā ķieģeļu ēka ar baznīcu apakšstāvā un mācītāja istabām augšstāvā. Cukura pārcelšana uz citurieni un manis iecelšana par prāvestu Talsos laikam jau daudz agrāk bija izlemta, tādēļ pirms iesvētīšanas priesteru kārtā es tiku sūtīts praksē tieši uz šejieni, lai dotu man iespēju semināra laikā iepazīties ar savu nākamo draudzi. Un tagad es atgriezos, lai te pirmo reizi dzīvē stātos mācītāja amatā.

Ielās vairs sniega nebija, tikai namu pagalmos vēl šur tur kusa ziemā sadzītās kupenas, un ūdens urdziņas, nebēdādamas par gājējiem, burbuļodamas traucās pāri ietvēm. Ielu notekās tās savienojās un, pa nogāzēm priecīgi čalodamas, steidzās uz Talsu ezeriņu. Tur ūdens bija krietni pakāpies pretim pilsētai.

Es soļoju savā nodabā un gandrīz nemanot biju nonācis pie sava ceļa mērķa. Attapos tikai tad, kad strauji atsprāga sarkanās ķieģeļu mājas parādes durvis, kas veda uz mācītāja dzīvokli, un pa tām, kājas spēriena pavadīts, nelabi ņaudēdams, izlidoja pelēks kaķis. Tūlīt aiz viņa, dusmās piesarcis, durvis parādījās prāvests Cukurs.

– Sātans, ne lops! Sprāgoņa... – viņš kļiedza, bet, ieraudzījis mani, aprāvās un palika stāvēt ar pavērtu muti.

– Lai ir pagodināts Jēzus, – es teicu.

– Mūžīgi mūžam, – nomurmināja Cukurs.

– Kas tad jums te par skandālu? – es jokodams vaicāju.

– Nelieši, visi izlaidušies, – Cukurs atguvās. – Ja tu, cilvēks, neskatīsies viņiem uz pirkstiem, tad acis tev no pieres izraus ārā. Marija, mūsu apkopēja, – es jau viņai arī sadevu kā pienākas, – šo vepri baro, bet tas nevīžo pat pelīti noķert. Atkal izgauzušas caurumu miltu maisā. Kas man tagad to skādi samaksās? Maiss pagalam un milti arī izbiruši. Nelieši tādi, – Cukurs savām svētajām dusmām pielika punktu un aicināja mani istabā. – Uzmanies, uzmanies, tagad jau tu te būsi saimnieks, – viņš vēl piebilda, kad mēs iegājām mācītāja kabinetā.

Drīz pēc ierašanās Talsos es pārņēmu baznīcu ar draudzes saimniecību. Cukurs, kā to gribēja bīskaps, pārcēlās uz Lamiņiem. Sarkanajā ķieģeļu mājā mēs palikām trijātā: apkopēja Marija – veca, ticīga sieviņa, ērgelnieks Litavnieks – marijāņu mūks un es. Ar Mariju mēs ātri sadraudzējāmies, un no viņas es arī uzzināju, kādēļ Cukuram vajadzēja atstāt Talsu dekanātu.

Par Cukura grēkiem Marija gan runāja diezgan atturīgi, taču tas, ko viņa stāstīja, mani ļoti pārsteidza. Biju dzirdējis par kautiņiem krogū, bet, ka tādas lietas var atgadīties arī baznīcā, tas man likās kaut kas traks. Un plūkušies nevis kaut kādi vienkārši, mirstīgi ļautiņi, bet pats prāvests ar ērgelnieku.

Skandāls baznīcā noticis tā: Cukurs mīlējis iedzert un lielās piektdienas vakarā pietempies līdz nesamaņai. Pienācis sestdienas dievkalpojuma laiks, taču Cukurs arvien vēl atradies vakardienas skurbuļa varā. Tā i sācis dievkalpojumu. Protams, gājis kā pa celmiem un juku jukām. Ērgelnieks spēlējis, draudze dziedājusi, bet mācītājam pēkšņi sācis likties, ka ne to spēlē, ne arī to dzied, ko vajadzētu. Cukurs noskaities ne pa jokam, pieskrējis pie zvana virves un sācis to neprātīgi raustīt. Tad meties virsū ērgelniekam, bet šis pretī. Un gājis vaļā. Visu svēto ūdeni izlaistījuši un kautiņu pabeiguši ģērbkambarī. Redz, kādus grēku darbus pastrādājis mācītājs!

Tā no Marijas stāsta arī man kļuva skaidrs, kādēļ bīskaps padzina Cukuru no Talsiem. Tajā brīdī, kad to uzzināju, man likās, ka bīskaps pietiekami bargi sodījis manu priekšgājēju. Bet Marija nezināja visu patiesību par Cukuru. Izrādījās, ka uz viņa sirdsapziņas gulēja vēl daudz lielāka grēku nasta. Par to es uzzināju vēlāk, un tad mūsu diecēzes galvas sods man šķita pārlietu saudzīgs.

Garie nagi

Bija pagājušas tikai dažas dienas kopš manas ierašanās Talsos, kad kādu rītu, pasniedzot brokastis, Marija bikli ierunājās:

– Garīgo tēv, es gan nezinu, vai jums brokastīs garšo biezputra, bet šorīt citādi nevarēju, – sviesta nav.

– Kā, vai tad veikalā aprūcis? – es jautāju.
 – Veikalā sviesta ir diezgan, un vēl vakar nopirku veselu kilogramu, bet pieliekamā nav, – negribīgi atteica Marija un grasījās iet uz virtuvi.
 – Kā tad tas iespējams, – vakarā nolikāt un šodien nav? – es brīnījos.
 – Lai dievs piedod man, nabaga grēciniecei, – un sieviņa pārkrustījās. – Nav labi par citiem sliktu domāt, bet tā atgadās, ja jādzīvo zem viena jumta ar cilvēku, kam gari nagi. Mums jau te bieži zūd gan sviests, gan gaļa, gan putraini. Pat atslēgas nelīdz. Arī garīgais tēvs Cukurs teica, ka viņam pat baznīcas nauda līpot pie pirkstiem. Piesargieties arī jūs, garīgo tēv, – Marija noteica un izgāja no manas istabas.

Torīt ēdu Marijas vārīto biezputru un vientiesīgi apšaubīju viņas teiktos vārdus. Tas taču nevar būt, ka cilvēks, kas devis nabadzības solījumu, nodarbotos ar zagšanu. Kādēļ viņam vēl vajadzīga pasaulīgā manta, ja ar ērgelnieka algu pietiek iztikai? «Droši vien zog kāds cits, bet aizdomas krīt uz Litavnieku», es nospriedu.

Taču drīz vien mana vientiesība saņēma belzienu. No baznīcas kases pēkšņi izkūpēja krietns žūksnis naudas. Sāku uzmanīties, un izrādījās, ka nauda zuda ne vien manā dzīvoklī, bet tai pieauga kājas arī baznīcā, lai aizmuktu pat no altāra.

Tagad arī es sāku ticēt tam, ko man aplinkus par ērgelnieku bija ieminējusies Marija. Un reiz, kad Litavnieks ienāca pie manis darīšanās, es sadūšojos un viņam diezgan tieši noprasīju:

– Saki, brāli ērgelniek, vai tevi nenospiež kāds grēks, kuru tu diez kādēļ man neutzīci pat pie bikts?

– Par kādu grēku tu runā, tēvs? – viņš, man cieši acīs skatīdamies, jautāja.

Mani kaitināja mūka viltīgais skatiens un liekulīgais jautājums, bet es savaldījos un mierīgi teicu:

– No pieliekamā kambarīša mums zūd pārtikas produkti, no kases un altāra – nauda.

– Lai pats dievs tev piedod, tēvs, tavu alošanos, – man ar šiem grēcīgajiem notikumiem nav nekāda sakara, – ērgelnieks noteica un aizvainots izskrēja no istabas.

Pēc šīs sarunas es biju pārliecināts, ka garie nagi vismaz kādu laiku neliks sevi manīt. Bet mans paredzējums nepiepildījās. Zādzības turpinājās. «Nekas cits neatliek, kā mēģināt pieķert pie rokas», es nospriedu un sāku rīkoties.

Kādu pēcpusdienu, saģērbies iziešanai, es iegāju virtuvē, kad tur atradās Marija un Litavnieks.

– Aizeju pie slimnieka. Ja mani kāds meklē, tad sakiet, ka atgriezīšos mājā pēc divām stundām.

Tie bija salti meli. To pateicis, es aizvēru virtuves durvis un klusi paslēpos bēniņos. Tur caur plāno sienu labi varēja sadzirdēt katru soli, ja kāds tuvojās manai istabai. Lamatas bija izliktas un gaidīja savu upuri.

Mana viltība drīz vien attaisnojās. Pagāja tikai dažas minūtes, un es dzirdēju, ka pa gaiteni kāds aizlavījās uz to pusi, kur atradās mana darba istaba. Sēdēju savā paslēptuvē un uzmanīgi klausījos, kas notiks tālāk. Gaitena galā soli aplusa, tad atskanēja īss, tikko dzirdams klauvējiens pie durvīm un pēc maza brītiņa kāds iegāja manā istabā.

Lēni piecēlos, klusi izgāju gaitenī un uz pirkstgaliem sekoju zaglim. Kad atvēru durvis, viņš stāvēja pie mana rakstāmgalda un no atvilktnes ņēma naudu.

– Brāli ērgelniek, vai tu neesi sajaucis manu rakstāmgaldu ar savējo? – valdīdams dusmas, jautāju.

Mūks strauji apsviedās ar seju pret mani, un viņa acīs es ieraudzīju izbailes.

– Es, es... – viņš stostījās.

– Tu, tu esi aizmīrsis, ka ir tāds bauslis: «Tev nebūs zagts».

– Es, es, tēvs, citādi nevaru iztikt... – murmināja mūks un naudu, ko viņš arvien vēl turēja cieši saspiestu saujā, centās ieģrūst bikšu kabatā.

– Naudu atliec tur, no kurienes tu to paņēmi, – es pavēlēju.

Mūks ar acīm redzamu nepatiku izpildīja manu prasību. Viņam laikam bija žēl šķirties no ieguvuma, ko jau uzskatīja par savu.

– Man ir māsa, – ērgelnieks, mazliet nomierinājies, turpināja. – Tev, tēvs, es domāju, to drīkstu teikt. Viņa palīdzēja mūsējiem.

– Kādiem mūsējiem? – es nesapratu.

– Nu tiem, kas aizstāv Romas pāvesta garīgo un laicīgo varu. Māsa viņiem visādi palīdzēja, nesa pārtiku uz mežu, bet viņus notvēra. Arī māsu notiesāja. Tagad es viņai palīdzu, bet ar algu nepietiek.

– Zagt tomēr nedrīkst, – es teicu. – Bez tam, – es vēl piebildu, – ņem vērā, ka par ticību nevienam nav nekādas nepieciešamības bēgt mežā un rīkoties ar ieročiem. Baznīcu mums neviens netaisās atņemt, un ticības brīvība arī mums ir.

– Tas jau tā, tas jau tā ir, – stostījās mūks, – bet viņi mums tomēr tuvāki nekā tie antikristi.

– Politika mani neinteresē, – es atcirtu.

– Arī mani ne, arī mani ne, bet māsai tomēr jāpalīdz.

– Cik tad tu viņai mēnesī sūti?

– Tā, savi četri simti rubļu sanāk...

– Labi, arī tos tu turpmāk saņemsi, bet raugies, lai šis paliktu tavs pēdējais mēģinājums ņemt to, kas tev nepieder. Un tagad ej, pielūdz dievu!

– Paldies, tēvs, paldies, – es visu mūžu dievam slavēšu tavu labo sirdi, – nokritis ceļos un bučodams man roku, mūks čukstēja.

Saka, ka vilks spalvu metot, bet tikumu ne. Garnadzis turpināja darboties, un sarkanajā ķieģeļu mājā nekas nemainījās. Tāpat kā agrāk zuda gan nauda, gan pavalgs.

Noskaitos ne pa jokam un aizsūtīju bīskapam ziņojumu, kurā lūdzu ērģelnieku par zagšanu atbrīvot no darba. Pagāja viena nedēļa, otra, bet atbildes nebija. Beidzot, kad kļuva jau pavisam nepacietīgs un gatavojos rakstīt otro ziņojumu, pie manis ieradās Ventspils prāvests marijāņu tēvs Upenieks. Bīskaps viņam bija uzdevis noskaidrot manu sūdzību.

Sākumā viss ritēja gludi. Upenieks pasauca ērģelnieku un sāka viņu iztaujāt. Mūks vecajos grēkos arī atzinās un tos nožēloja.

– Bet kādēļ tu nelabojies un turpini palaist nagus? – vaicāja Ventspils prāvests.

Ērģelnieku laikam šis jautājums nokaitināja. Atbildes vietā, dusmās piesarkušu seju, viņš kliecda, ka visa māja skanēja:

– Kur ir pierādījumi, kā drīkst man tādus grēkus uzvelt, ja neviens cilvēks nekā nav redzējis, dievs lai ir mans liecinieks, ka es pat salmiņu neesmu nevienam ņēmis kopš tā brīža, kad toreiz izgāju no tēva istabas.

– Taču nauda un pārtika turpina zust, – es mierīgi teicu.

– Kas zog, tas lai arī atbild. Varbūt paši bāžat savās kabatās, bet vainu gribat uzgrūst man. Tā jau tēvs Cukurs arī gribēja izdarīties, – ērģelnieks man daudznozīmīgi atcirta.

Kaut gan es toreiz nezināju, cik liela loma bijusi ērģelniekam mana priekšteča pārcelšanā, es tomēr sapratu, – mūks ar šiem vārdiem nepārprotami lika nojaust, ka arī mani var piemeklēt Cukura liktenis, ja nelikšos mierā.

Upenieks aizbrauca, un es ar nepacietību gaidīju bīskapa vēstuli. Mūsu attiecības ar ērģelnieku kļuva pilnīgi neciešamas. Mūks laikam aptvēra, ka šoreiz bīskaps viņu pa spalvai neglaudīs, un tādēļ gatavojās cīņai. Viņš vairs nepildīja manus rīkojumus, bet nodarbojās vienīgi ar to, ka staigāja pa draudzi un visiem stāstīja, ka es viņu rupji apmelojot, lai padzītu kā suni. Tā sagatavojis ticīgo sirdis, mūks pazemīgi lūdza ne vien draudzes locekļu aizstāvību pret maniem ļaunprātīgajiem uzbrukumiem, bet arī, lai viņam, kā nevainīgam cietējam, pasniedz kādu žēlastības dāvanu. Un ticīgie ērģelniekam neatteica ne vienu, ne otru.

Vilkst labus lomus saduļķotos ūdeņos – tur nevajadzēja nekādas lielas mākas. Mana priekšteča grēkus ērģelnieks savā laikā bija pratis labi izmantot, lai iegūtu sev godīga cilvēka slavu. Tas notika tā: Cukurs kādā dienā pamanīja ērģelnieka garos nagus, bet pa draudzi jau otrā dienā sāka kļūt nelabas valodas par prāvesta dzīvi. Ērģelnieka garnadzību neviens nepierādīja, bet Cukuru bīskaps bija spiests pārcelt uz citu draudzi. Ja kādam te pienācās pateicība, tad vienīgi ērģelniekam, kas drosmīgi bija izvilcis dienas gaismā prāvesta nedarbus. To labi zināja draudze, bet vēl labāk pats ērģelnieks.

Kaut ērģelnieks rāvas vaiga sviedros, man šķita, ka viņam tomēr savu pēdējo ražu Talsos neizdevās ievākt pilnīgi. Šoreiz gaidītā vēstule no diecēzes⁵⁰ centra pienāca diezgan drīz. Es to izlasīju un apmierināts nopriecājos, ka nu reiz būs miers mājās. Litavnieks bija izslēgts no mūka kārtas un arī atbrīvots no ērģelnieka pienākumiem.

⁵⁰ Diecēze – katoļu bīskapa amata iecirknis.

Pats nepatīkamākais šajā tik gaidītajā vēstulē bija bīskapa rīkojums man, – viņa ekselences⁵¹ lēmumu paziņot Litavniekam. Neko darīt – nepatīkamo darbu nevarēja atstāt uz rītdienu, un es tūlīņ ērgelnieku iesaucu savā istabā.

– Man ir uzticēts tev paziņot viņa ekselences gribu, – es lietišķi teicu un, paņēmis bīskapa vēstuli, nolasīju to Litavniekam.

– Tā tad izēdi gan mani, – viņš nikni izgrūda. Bet neceri, putniņ, ka no manis tu tik viegli tiksi vaļā. Paskatīsimies, ko draudze teiks par tavu darbiņu.

– Es savu pienākumu esmu izpildījis, un tagad atstāj šo māju.

– Tā tas nepaliks, vēl dievs ir debesīs, – ērgelnieks noklīdzēja un aizcirta durvis.

Otrā dienā sarkanajā ķieģeļu mājā gāja kā pa tirgu. Draudzes locekļi nāca gan pa vienam, gan veselām delegācijām. Citi man aizlūdzā par ērgelnieku, citi draudēja sūdzēties. Lai izbeigtu šo jezgu, sasauca draudzes komiteju.

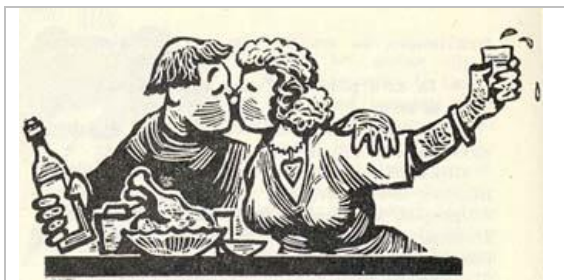
– Tad nu izlemiet: ja jums vajadzīgs Litavnieks, – atbrīvojiet mani, bet, ja jums vajadzīgs priesteris, – piekrtiet bīskapa gribai. Ar zagli zem viena jumta nedzīvošu, – es kategoriski paziņoju un izgāju no istabas. Lai spriež paši un vēlāk nesaka, ka ar savu līdzdalību sēdē esmu kādu ietekmējis.

Komiteja sprieda diezgan ilgi. Nezinu, cik tur pamatīgi izsvēra ērgelnieka darbus un nedarbus, kā tika novērtēta mana rīcība, taču bīskapa griba bija ņēmusi virsroku. Komiteja piekrita ērgelnieka atbrīvošanai no darba.

Pēc kādas nedēļas Litavnieks pārcēlās uz Līvberzi. Atvadījās viņš no Talsiem ar tik skaļiem lāstiem par nodarīto netaisnību, ka sacēla kājās gandrīz vai visus Slimnīcas ielas iemītniekus, un tie, saskrējuši pie logiem, nesapratnē brīnījās, kas atkal par skandālu notiek baznīcā.

Medaljona noslēpums

svētbilde. Varbūt vientiesīgi ļautiņi vēl ilgi ticētu gleznas neparastajām spējām, ja dienas gaismā nenāktu medaljona noslēpums.

Sen jau bija aizsteigušies pavasara palu ūdeņi. Tīrumos kā lielas vaboles grozījās un dūca traktori, piekrastēs ziedēja ievas, bet vakaros tur trieca lakstīgala. Pa šo laiku arī es jau biju paspējis nedaudz ielauzīties priestera pienākumos. Vairs neuztraucos tā kā sākumā, uzklusot grēksūdzes, sāku piemirst lampu drudzi, teicot sprediķi, retāk man gadījās kļūmes, izpildot baznīcas rituālus. Taisnība, līdz īstai rutīnai vēl bija tālu, bet šo to es jau varēju paveikt bez tās lielās piepūles, kas nepieciešama katram iesācējam.

Kādā maija rītā, kad Talsi vēl nebija pa īstam paspējuši pamosties, pie manis negaidīti ieradās Cukurs. Viņš izskatījās gan negulējis, tomēr neparasti mundrs un mazliet tādā kā vīra dūšā. Kamēr viesis atģērbās, es berzēju no acīm miegu un klusībā brīnījos, kā Cukurs pie manis atkūlies tik agri, jo šajā laikā pilsētā nepienāca neviens satiksmes autobuss, ne arī vilciens. Jautāt tomēr nejautāju, – ja gribēs, pastāstīs pats.

– Nevari laikam aptvert, kādēļ tevi tik agri izrāvu no gultas? – Cukurs smiedamies teica un, pat negaidot manu atbildi, tūlīt turpināja: – Sen neesmu bijis pie bikts, tādēļ vakar atbraucu, lai tu šodien jau no paša rīta mani varētu atbrīvot no grēku nastas.

⁵¹ V.E.: Zvejsalnieka grāmatā viscaur bīskaps tiek uzrunāts un dēvēts par «ekselenci». Vispār katoļu bīskapu un kardinālu tituls ir «eminence», kamēr «ekselence» ir laicīgo augsti stāvošu personu tituls (kā šie vārdi arī tiek lietoti daudzās grāmatās). Sākumā es domāju, ka varbūt Zvejsalnieka tekstu ir «izlabojis» kāds nekompetents redaktors (kā tas novērots daudzos citos gadījumos). Taču vēlāk, iepazīnies ar latviešu katoļu saitēm Internetā, es pārliecinājos, ka tur vēl arī tagad bīskapus patiešām dēvē par «ekselencēm». Kāpēc Latvijā neievēro vispasaules praksi, es nezinu.

Cukura grēku nasta izrādījās diezgan smaga. Es pat šaubījos, vai dievs priesteri ir pilnvarojis tādu grēku piedot. Cukuram Talsos bija kāda sieviete, ar kuru viņš slepeni satikās. Arī pagājušo nakti Cukurs bija jautri aizvadījis pie viņas, bet gaismai svīstot, kad ļaudis vēl gulēja, neviena nemanīts, atsteidzies pie manis. To uzzinājis, es briesmīgi uztraucos. Man likās, ka tas ir ne vien smags grēks, bet arī rupja priesterības šķīstības zvēresta laušana, kas nekādi nav savienojama ar garīdznieka kārtu.

– Tēv, tev savu grēku vajadzētu izsūdzēt bīskapam, – es teicu.

Sapratis, kādēļ es rādu ceļu pie bīskapa, Cukurs mierīgi atteica:

– Tu gan esi naivulis. Nav taču neviena baznīckunga, kas būtu uzticīgs šķīstības zvērstam.

Padzīvosi – redzēsi. Gan jau pie tevis atbrauks arī Upenieks no Ventspils, viņam jau arī tepat Talsos ir sava lizdiņa, un lūgs to pašu, ko es. Vai tu arī viņu sūtīsi pie bīskapa?

– Kādēļ gan ne?

– Par tādiem grēkiem neviens kārtīgs garīdznieks savu amata brāli pie bīskapa nesūta. Bīskapam nav jāzina visi sīkumi, viņam jāiejaucas tikai tad, ja mēs paši esam bijuši muļķi un savus grēkus palaiduši pasaulē. Par mani tu vari būt drošs, – viņa nevienam nesūdzēsies.

Rīkojoties pret savu pārliecību, es Cukuram viņa grēku atlaidu un uzliku gandarījumu. Taču, lai kaut cik mierinātu savu sirdsapziņu, es viņam ieteicu grēcīgos sakarus ar mīļāko izbeigt. Cukurs to man svēti nosolījās darīt.

Tas notika vasarsvētku sestdienā, un Cukurs aizsteidzās uz Lamiņiem, lai tur vēl paspētu noturēt vesperu.⁵² Atvadoties viņam laikam pat prātā neiešāvēs doma, ka tajā pašā vakarā vēlreiz dabūšu dzirdēt par viņa grēku.

Arī es tovakar noturēju priekšsvētku dievkalpojumu. Kad tas tuvojās beigām, redzēju, ka kāda pajauna sieviete pievirzījās pie biktskrēsla un nometās ceļos. Tā bija zīme, ka viņa vēl šovakar vēlas izsūdzēt grēkus.

– Garīgais tēv, esmu izdarījusi lielu grēku, – sieviete klusi teica, kad nosēdos biktskrēslā.

– Runā, mana māsa, tas kungs tevi uzklausa, – es viņai atbildēju.

Sieviete brītiņu klusēja. Viņa laikam domās vēlreiz visu pārlika un meklēja vārdus, ar kuriem man sakarīgāk pastāstīt savu pārkāpumu.

– Lai dievs kungs man ir žēlīgs, esmu iemīlējusi mācītāju un kritusi grēkā ar viņu, – sieviete beidzot nedroši iesāka. – Zinu, ka viņu saista šķīstības zvērstas un mēs nekad nevarēsim nodibināt ģimenes dzīvi. Bet es neesmu tāda kā tās citas. Es nevienam pati kaklā nekaros, un, ja man kaut kas ar kādu vīrieti arī ir bijis, tad tūlīt viņam neuzstāju, lai mani ved pie altāra. Es nevienam nelielos un pasaulei neklaigāju, ka mēs ar mācītāju satiekamies. Viņš pie manis tumsā atnāk un tumsā arī aiziet, nevienam tas nav jāzina, kur viņš bijis. Tā mēs dzīvojam, un arī pagājušo nakti viņš pārgulēja pie manis. Sākumā gan mani mocīja sirdsapziņa, ka esmu ielaidusies ar garīgo tēvu, bet kopš tā brīža, kad jaunavas Marijas svētbildei uzdāvināju medaljonu, dievs laikam mani ir sapratis.

– Kādu medaljonu? – es vaicāju.

– Nu to, kas pakārts pie altāra bildes, – sieviete atteica un tūlīt arī pastāstīja, kā tas tur nokļuvis.

Par dažiem rubļiem Cukurs medaljonu bija nopircis veikalā un pēc pirmās nakts uzdāvinājis savai mīļākai. Kad viņa sākusī uztraukties par grēcīgajiem sakariem, Cukurs sievietei ieteicis iet uz baznīcu un jumpravas Marijas svētbildes priekšā izlūgties tās mierinājumu. «Bilde ir svēta, un tai piemīt spēja izdziedināt visādas sirdskaites. Arī tava sirds ir slima», teica Cukurs. Sieviete tā arī izdarījusi, – aizgājusi uz baznīcu, nokritusi svētbildes priekšā ceļos un ilgi lūgusies jumpravas Marijas žēlastību. Un viņai palicis pavisam viegli ap sirdi. Tā vien licies, ka Marija pasmaidījusi: «Kas tas nu par grēku – iepriecināt dieva kalpu. Tikai savu grēcīgo prieku gan nožēlo un atvieglo sirdi pie bikts». Vēlāk sieviete to pastāstījusi Cukuram un viņš tad ieteicis kā pateicību par iegūto sirdsmieru medaljonu dāvināt Marijas svētbildei. Tā medaljons atgriezies Cukura rokās un viņš to pakarinājis goda vietā baznīcā. Kādā no sprediķiem pats arī palaidis leģendu par svētbildes brīnumdarītājas spējām.

Tāds bija medaljona noslēpums. Agrāk to zināja tikai divi cilvēki. Tagad tas sasniedza manas ausis, taču par viltus votumu laikam jau zināja daudzi. Kad medaljons vairs negreznoja svētbildi, tās pielūdzēju skaits sāka rukt acīm redzami.

⁵² Vespera – pēcpusdienas dievkalpojums.

Zvejsalnieka darbības vietas

Kad dzīve runā

Atkal ir svētdiena un beigusies grēksūdze. Nometies uz ceļiem pie altāra, gatavojos dievkalpojuma. Es neredzu, kas notiek jomā, bet klusā kāju švīkoņa man stāsta, ka baznīca pildās ar dievlūdžiem. Tie nav man sveši ļaudis, – jau otro gadu, veicot te mācītāja pienākumus, esmu viņus iepazīs. Man nav sveši ne viņu prieki, ne arī bēdas, un es varu pat aptuveni iedomāties, ko kurais no viņiem šodien grib izlūgties no dieva. Lielākā daļa tur ir sievietes, un viņas lūgsies veselību saviem slimajiem bērniem vai arī satiecību ģimenē. Bet vai dievs viņām palīdzēs? Es gan vairāk ticu tam, ka nākamajā svētdienā viņas savu lūgumu atkārtos.

Gribu atbrīvoties no visām pasaulīgajām domām, taču visu laiku nāk prātā vecais vīrs, ko nule uzklaustīju pie bikts. Tas nebija no tiem, kurus es katru svētdienu redzēju baznīcā. Viņš man teica:

– Kaut gan es reti eju baznīcā, tomēr, garīgais tēv, varat man ticēt, visu mūžu esmu turējies pie dieva. Allažīņ esmu domājis, ka labāk ir dievu klusībā godināt savā sirdī, nekā ticību apliecināt visas pasaules priekšā ar ārējām izdarībām. Tā tas bija, bet tagad, mūža vakarā, mani sāk mākt grēcīgas domas. Tādēļ es atnācu pie jums, garīgais tēv.

– Atvieglo savu sirdi, – dievs tevi uzklausa, – es izmetu savu tik parasto frāzi.

– Saslima mans uzticamais dzīves draugs – mana večiņa. Kopš viņa atrodas slimnīcā, es arvien vairāk sāku atiet no dieva, – vecais vīrs man čukstēja ausī. – Jo dienas jo vairāk sāku ticēt, ka tikai cilvēks pats sev var palīdzēt grūtā brīdī. Mana večiņa katru svētdienu uzticīgi gāja uz baznīcu, bet dievs nekad nav uzklauzījis viņas lūgšanas. Mums piedzima dēls, – tas bija pirms daudziem gadiem. Mēs esam strādnieku cilvēki, un puisēnam jau no mazām dienām vajadzēja sākt pašam pelnīt maizi. Ejot ganos pie saimnieka, viņš saaukstējās un saslima ar plaušu karsoni. Mums pietrūka naudas, lai bērnu ievietotu slimnīcā, un mēs varējām lūgt palīdzību tikai no dieva. To arī darījām, bet puisēns nomira. Otru dēlu mums paņēma karš. Arī te nepalīdzēja mūsu lūgšanas. Tagad esam veci un saņemam pensiju. Večiņa jau sen sirgst ar kādu kaiti. Viņai vajadzīgs labs uzturs, bet pusi no pensijas viņa atdod baznīcai. Tādēļ pavalgam mums atliek tā pamazāk. Nesen večiņa tā savārga, ka vajadzēja ievietot slimnīcā. Ārsti saka, ka viss būšot labi, bet savai mutei gan lai neatraujot to, ko valsts dodot. Sēžot viens pats mājā, es bieži pārdomāju visu savu dzīvi un nevaru atcerēties nevienu tādu gadījumu, kad kādreiz dievs mums būtu palīdzējis. Laikam taču viņa nav...

«Laikam taču viņa nav», man aizvien vēl ausīs skan vecā vīra vārdi. Bet, ja viņa nav, tad velti arī gaidīt palīdzību. Kādēļ tad es pielūdzu šo izdomāto, neredzamo elku un aicinu to darīt arī tos, kuri nāk baznīcā? Vai man nevajadzētu piecelties, pagriezties pret viņiem, nomest sutanu un teikt: «Dieva nav, un velti jūs savās nedienās cerat uz viņa palīdzību. Jūsu vidū ir kāds sirmgalvis, kurš nupat pie bikts runāja patiesību. Viņš teica, ka tikai cilvēks pats var sev palīdzēt. Cilvēks to arī dara ārpus baznīcas un bez tās svētības. Viņš ir jau nodibinājis tādu valsti, kas rūpējas, lai visiem cilvēkiem zemes virsū klātos labi. Šajā valstī cilvēkam nav jādzīvo gara tumsībā tikai tāpēc, ka nav naudas, šajā valstī cilvēkam nav jāaiziet bojā tikai tāpēc, ka viņam pietrūcis naudas, ar ko samaksāt par slimnīcu. Šajā valstī nav bezdarba, te par brīvu var mācīties skolās un ārstēties slimnīcās, te vecuma dienās darba cilvēki saņem pensijas. Šajā valstī ražo brīnišķīgas mašīnas, kas cilvēka darbu padara vieglu un patīkamu. Viss, viss šajā valstī tiek darīts, lai cilvēks te justos labi, lai prieks vienmēr glāstītu cilvēka sirdi. Bet baznīca? Tā, pieņēmusi svētulīgu izskatu, izliekas, ka kautrīgi stāv dzīves lielceļa malā un nenodarbojas ar laicīgām lietām, bet patiesībā baznīca nekautrīgi nostājusies pašā dzīves lielceļa vidū un traucē cilvēkam iet uz priekšu. Ir rudens, un vajadzētu vākt ražu, bet visu nedēļu lija. Patlaban ārā spīd saule, taču jūsu rokas šodien nepacels ne salmiņu, jo baznīca ticīgajiem saka, ka svētdienās strādāt ir grēks. Rītu varbūt atkal līs un raža ies bojā. Dieva priekšā mūsu sirdsapziņa gan būs tīra, bet ko mēs atbildēsim dzīvei, ar kādam tiesībām no dzīves lūgšim dienišķo maizi sev un saviem bērniem? Sakiet, – vai par to kādam ir tiesības nedomāt? Baznīcas priekšelpā ir krusts, kuru jūs skūpstāt, gan tie, kas esat slimie, gan arī veselie. Krustu skūpst pat slimie, kuri baznīcā nāk no leprozorijas. Krusts saņem slimības un dāvina tās veselajiem, bet dievs zemes virsū nav atvēris nevienu dziednīcu, kur cilvēki varētu atbrīvoties no iegūtajām kaitēm. Iepretim baznīcai, ielas otrā pusē ir slimnīca, kur ārstē kā ticīgos, tā arī neticīgos, bet to nav cēlis dievs. Par cilvēka veselību rūpējas vienīgi mūsu valsts, un tai ir likumīgas tiesības prasīt, lai baznīca ar savām ceremonijām slimības neizplata. Valsts cilvēkiem vecuma dienās piešķir pensijas, lai viņi bez rūpēm varētu pavadīt savas dzīves novakari. Ja baznīca nav pielikusi savu roku dzīves celtniecībā, tad baznīcai nav arī nekādu, pat morālu tiesību saņemt daļu no tās naudas, ko valsts piešķir saviem pilsoņiem. Mūsu valsts ir lojāla, tā neiejaucas baznīcas un ticīgo cilvēku dzīvē, taču baznīcai ar to nav gana. Baznīca turklāt vēl vēlas, lai valsts neticīgajiem aizbāztu mutes un neļautu viņiem atklāti runāt par baznīcas grēkiem. Bet neticīgie allaž pārstāvējuši to cilvēces daļu, kura arvien traukusies pretim gaišajiem

nākotnes apvāršņiem un nekad savā ceļā nav cietusi šķēršļus, kaut arī tās būtu ticības iesīkstējušās dogmas, kas paslēpušās aiz baznīcas biezajiem mūriem. Viņi nav tukši mutes bajāri, viņi uzcēluši varenu, ziedošu darbaļaužu valsti, un tādēļ viņiem ir tiesības runāt pilnā balsī».

Ja manas domas varētu lasīt dievlūdžēji, viņi laikam krustus mezdami, izbīlī muktū projām no baznīcas un domātu, ka mani apsēdis pats sātans. Tas tomēr nav dievs, ne arī velns, kas man liek tā domāt, bet gan pati dzīve, par kuru rūpējas partijas un padomju darbinieki. Es gan viņus nepazīnu personiski, taču pat no attāluma man par viņiem bija nostiprinājušās savas domas. Visi viņi bija neticīgi, bet labi un pašreizējīgi cilvēki. Visu savu dzīvi tie atdeva sabiedrības labā. Šos ļaudis varēja redzēt gan kolhozu fermās un klubos, gan skolās un slimnīcās, – visur viņi kaut ko kārtoja un kaut kam palīdzēja. Viņi kustējās kā ūdens zāles, lai laikā tiktu apsēti lauki, lai tur izaugtu un novāktu bagātas ražas; tie nepaguruši gādāja, lai bērni varētu mācīties un slimie izveseļoties, lai tiktu celtas jaunas dzīvojamās mājas un vakaros cilvēki pēc darba varētu labi atpūsties. Viņu galvenās rūpes bija par cilvēka labklājību, bet viņi to nelūdza no dieva. Viņi strādāja un zināja, ka darbs nesīs augļus. Tādus es pazinu šos cilvēkus.

Katram auglim ir savs ienākšanās laiks. Es gan pieceļos, bet sutanu nenometu. Arī manas lūpas nerunā tos vārdus, kas krājas manā sirdī. Man vēl trūkst tā spēka, kas nepieciešams, lai vienaldzīgi panestu ticīgo fanātiķu nicināšanu un baznīcas lāstus. Un es sāku dievkalpojumu.

Brāļi vai ienaidnieki?

Nekad pret citu tautību cilvēkiem neesmu izjutis ne kripatiņas ienaida vai pat kaut kādus aizspriedumus tikai tāpēc, ka viņi nav mani tautieši. Allaž esmu dzīvojis tajā pārliecībā, ka cilvēks cilvēkam ir brālis, bet ne ienaidnieks. Ilgu laiku man šķita, ka arī katoļu baznīca neatzīst nekādus tautības žogus un, ja tādi ir, tad cenšas tos noārdīt. Mums seminārā pat skaidroja, ka liturģijā latīņu valodu, ko nesaprot vienkāršie cilvēki, lieto tādēļ, lai apvienotu visu tautību priesterus un visu tautību ticīgos, lai visi kristīgie it kā pārvērstos vienā kristīgā tautā. Taču baznīcas liekulība ir neizmērojama, tā var pilnā balsī sludināt vienu, bet klusībā rīkoties pavisam citādi.

Pēc Litavnieka aiziešanas pie manis diezgan bieži viesojās Ventpils prāvests Upenieks. Arī es reizi pa reizei apciemoju viņu. Mēs varbūt pat kļūtu draugi, jo Upenieks daudz lasīja un bija interesants sarunu biedrs, ja mūs pastāvīgi neattālinātu nemitīgie strīdi par tā saukto baltiešu un latgaliešu jautājumu. Upenieks bija nacionālistiski noskaņots un vispār uz citu tautību cilvēku allaž mēdza nolūkoties it kā no augšas. Viņš lepojās ar savu suitisko izcelšanos un no augšas skatījās arī uz latgaliešiem.

– Tu neapvainojies par manu atklāto valodu, – Upenieks diezgan bieži atkārtoja, – bet Latgales kultūra nekad nepacelsies līdz visas latviešu tautas kultūras līmenim.

– Kāpēc? – es vaicāju.

– Tas, kas ar aklumu ir sists, tas akls arī nomirs. Latgalieši taču necieš pat latviešu literāro valodu, – viņš man atbildēja. – Es neprotu latgaliešu dialektu, un kādreiz Viļānos mana sprediķa laikā visi dievlūdžēji demonstratīvi atstāja baznīcu. Viņi pateica: «Ko mēs te to čiuļi iesim klausīties».

– Bet vai tu esi arī kādreiz padomājis, kādēļ viņi tā darīja?

– Lai domā zirgs, tam lielāka galva. Es nekad nekļūšu Latgales lietu speciālists, – Upenieks centās apraut aizsākto sarunu.

Mīļā miera labad dažreiz es arī samierinājos ar šo atbildi, bet vēlāk, kad nojautu, ka Upenieks tīši vairās no atklātas sarunas, lai nenokļūtu strupceļā, es apskaitos un viņam atcirtu:

– Daži bailīgu cilvēku mēdz pielīdzināt strausam, kā viens, tā otrs briesmu brīdī galvu cenšoties paslēpt smiltīs.

– Kā to saprast?

– Ļoti vienkārši: tu baidies runāt par Latgali, lai nebūtu jārunā arī par baznīcu.

– Ar to tu gribi teikt, ka Latgales atpalcībā vainojama baznīca?

– Un tu gribi to noliegt?

– Oficiāli runājot, es negribu ne noliegt, ne arī apstiprināt to, kas ir pretrunā ar mūsu baznīcas mācību. Privātā sarunā es pieļauju, ka man varbūt ir arī savas personiskās domas par baznīcas lomu Latgales vēsturē, bet mums patlaban tās nav izdevīgi cilāt. Vai tad nepietiek ar to, ka komunisti par šīm lietām runā?

– Un ja viņiem ir taisnība, – es iekaisu. – Latgale kopš seniem laikiem ir atradusies katoļu baznīcas ietekmē, bet ko tā darījusi, lai veicinātu dabisko vēstures attīstības procesu un konsolidētu latviešu tautu? Gluži otrādi, – baznīca visu laiku gājusi pret latviešu tautas kopīgajām interesēm. Tu prasi argumentus? Lūdzu! Es domāju, ka katrai tautai, lai tā būtu cik maza būdama, ir likumīgas tiesības uz patstāvību. Par to cīnījies arī latviešu tauta. Bet ko darīja katoļu baznīca? Reiz zvērējusi uzticību poļu paniem, tā visu laiku latgaliešus centās pārpoļot. Pamēģini kokam aizlauzt zaru un tu redzēsi, ka tas nīkuļos un beidzot nokaltīs. Vai arī Latgale kādreiz nebija tāds aizlauzts zars? Lai latgaliešus pārpoļotu, tos vajadzēja ne vien atsvešināt no pārējās latviešu tautas, bet pat sanaidot ar saviem tautas brāļiem. Kas to darīja? Baznīca. Daļa latgaliešu arī uzķērās uz šīs viltīgās makšķeres āķa, taču ne visi. Un tie, kuri negribēja pakļauties pārpoļošanai, savukārt visu atbildību par baznīcas prettautisko darbību centās uzvelt nevis poļu paniem, bet gan poļu tautai. Tā sanāca, ka latgalieši turēja naidu gan uz saviem tautas brāļiem, gan poļiem. Šis naidis, kā arī tev zināms, atsevišķos gadījumos uzliesmoja pat līdz atklātiem kautiņiem baznīcās. Kāvās mācītāji un kāvās draudzes. Ko sēsi, to arī pļausi, un tādēļ nebrīnies, ja ļaudis tevi Viļānos nosauca par čiuļi un aizgāja no tava sprediķa.

– Es pieļauju, ka tev ir sava daļa taisnības, bet ne mums kritizēt katoļu baznīcas politiku. Mēs esam devuši paklausības solījumu, un mūsu svēts pienākums to pildīt, – Upenieks man tēvišķīgi aizrādīja.

– Atrodas cilvēki, kas valkā sutanas un tomēr aizmirst, ka viņi kādreiz devuši arī nabadzības un šķīstības solījumu, – es atdzēlu. – Bez tam es vēl tuos baznīcas mācību ietvaros. Es runāju par cilvēkmīlestību, ko sludina kristīgā ticība, un tās vārdā arī meklēju atbildi jautājumam, kādēļ baznīca kurina naidu ne vien starp dažādām konfesijām, bet ceļ karus arī starp vienas ticības dažādu tautību ļaudīm, un kādēļ baznīca šķēļ pat vienas tautības un vienas ticības cilvēkus, kuri dzīvo vienas teritorijas dažādos novados. Kam gan tas viss nāk par labu: dievam vai sētanam?

– Pašām tautām. Tām katrai ir savi vēsturiski centieni, un baznīca tikai tos atbalsta.

– Nekā nesaprotu, – es noplātīju rokas.

– Tautas grib valdīt viena pār otru un tādēļ viena otru ienīst. Šīs cīņas atspoguļojas arī baznīcas politikā.

– Es gan vēl nekad neesmu dzirdējis, ka latgalieši kādreiz būtu gribējuši uzkundzēties baltiešiem vai latvieši poļiem.

– Bet varbūt tu esi kaut ko dzirdējis par to, ka latgalieši negrib pakļauties baltiešu virskundzībai?

– Baznīca pret to nekad nav cīnījies. Baznīca pati kādreiz Latgalē pakalpīgi vāca lētu darba spēku Vidzemes un Kurzemes lielsaimniekiem, – es atteicu.

– Tu jau runā kā mūsu pretinieku propagandists.

– Kaut arī tā, ja tikai es saku patiesību.

– Mācītājs ar patiesību debesīs neuzbrauks, – Upenieks dziļdomīgi nopūtās.

– Bet meli kaitē pašai baznīcai.

– Patiesība vēl vairāk. Meli ir patiesības ielāps.

Tā mēs stundām diskutējām par baznīcas attieksmi pret dažādu tautību un pat vienas tautības ticīgajiem, bet ne par matu nespējām tuvināt savus uzskatus. Tas laikam arī nebija iespējams. Es jau tuvojos savas dzīves krustceļiem, bet Upenieks turpināja uzticīgi iet to taku, ko gadsimtos ieminusi katoļu garīdzniecība.

Jurītis

Viņi bija seši, taču visvairāk es pieķēros Jurītim. Varbūt tas tāpēc, ka Jurīti es vislabāk iepazīnu. Taisnība, arī pārējie zēni tikpat kārtīgi nāca uz baznīcu, lai man piekalpotu, bet, savu pienākumu paveikuši, atkal izklīda pa mājām. Jurītis, kura vecāki dzīvoja kolhozā, mācījās Talsu vidusskolā un pa ziemu apmetās dzīvot pie manis. Un zēna raksturs bija tāds, ka puisēnu nevarēja neiemīlēt.

Es nezinu, cik dziļas pēdas Jurīša dzīvē atstāja tās pāris ziemas, tie daudzie mēneši, nedēļas, dienas un vakari, kurus mēs pavadījām zem viena jumta, bet manā dzīvē Jurītim bija liela nozīme. Viņš bija apdāvināts, dzīves priecīgs, ļoti smalkjūtīgs un paklausīgs zēns. Ar to viņš drīzi vien iekaroja ne tikai manas simpātijas, bet lika arī par sevi daudz domāt. Īpaši es biju norūpējies par viņa nākotni. Atcerējos savu bērnību un Nagļu mācītāja lomu manā dzīvē.

Toreiz visas manas domas tika pievērstas dievam un baznīcai. Tā dievs un baznīca kļuva par manas dzīves vienīgo saturu. Neskatīdamies ne pa labi, ne pa kreisi, es gāju tur, kur man ceļu rādīja ksendzi. Mērķis tagad bija sasniegts: es valkāju priesteru sutanu un citiem piedevu grēkus. Man klājās labi, – naudas netrūka. Bet vai es biju laimīgs? Nē, un vēlreiz nē! Es kādreiz bērnībā priesteru misiju salīdzināju ar ārsta profesiju un domāju, ka tie abi kalpo cilvēces laimei. Tagad es labprāt priesteru melno sutanu apmainītu pret ārsta balto virsvalku. Ārsts tiešām kalpo cilvēcei, viņš katru dienu, katru stundu, katru minūti atdod cilvēkus dzīvei un pagarina viņu mūžu. No visas sirds par to viņam pateicas ne vien pats slimnieks, bet visi viņa tuvinieki, draugi un darba biedri.

Arī es cerēju iegūt laimi, sniedzot to citiem. Taču izrādījās, ka, tvarstot maldugunis, biju iekļuvis purvā. Vai es drīkstēju tur vilināt arī Jurīti? Pēc katoļu baznīcas norādījumiem man tas tomēr būtu jādara. Es labi zināju, ka lielākā daļa mācītāju neticēja ne dievam, ne velnam, bet tas viņus nemaz netraucēja pildīt augstāko kulta kalpu gribu un bērniem pasniegt reliģijas indi. Mazāk viņi interesējās par tiem bērniem, kuri vēl negāja skolā un atradās savu ticīgo vecāku uzraudzībā. Tur baznīkungam vēlamo darbu veica bērna tēvs un māte. Mācītāju cīņa par bērna dvēseli sākās tad, kad bērns jau gāja skolā. Slimību baktērijas necieš sauli. To labi zināja arī garīdzniecība. Skola bērnu gatavo dzīvei, un tur iegūtās zināšanas ir bīstamas reliģijai. Arī to labi zināja kulta kalpi un tādēļ centās glābt, kas vēl glābjams. Par nelaيمي pašam bērnam un par laimi baznīcai, atrodas vēl tādi vecāki, kuri labprāt nāk talkā mācītājam arī šajā brīdī. Jurītis laikam nekad nedzīvotu mācītāja mājā, ja viņa māte nebaidītos no skolas ietekmes. Bet ko domāja pats Jurītis?

Vaļas brīžos, kad zēns bija sagatavojis savus kārtējos skolas uzdevumus, mēs ar viņu daudz ko pārrunājām. Jurītis man pilnīgi uzticējās un neko neslēpa. Arī to ne, ka viņam labāk par baznīcu patīk teātris un viņš dienās vēlētos kļūt aktieris.

– Bet par priesteri negribi mācīties? – es kādreiz ieminējos.

– Par mācītāju? – Jurītis pārjautāja nu tūliņ atbildēja: – Nē, par mācītāju gan ne.

– Kāpēc? – es ar patiesu ziņkāri vaicāju.

– Mācītājs jau arī ir aktieris. Viņš tikai visu mūžu spēlē vienu lomu. Man labāk patīk tēlot vienmēr kaut ko jaunu.

– Tu nu gan man esi gudrs puisis, – es smiedamies teicu, – bet kas tev to iestāstījis?

– Nevienš, – Jurītis nopietni atteica. – Nu vai tad jūs pats nespēlējat teātri? Nopērkat vīnu veikalā, noskaitāt lūgšanas un sakāt, ka tās ir Kristus asinis. Marija nopērk miltus, izcep maizītes, bet jūs, noskaitījis lūgšanas, atkal sakāt, ka tā ir Kristus miesa. Nu jūs taču arī pats zināt, ka tā vienkārši neko nevar pārvērst. Vai tad tas nav teātris?

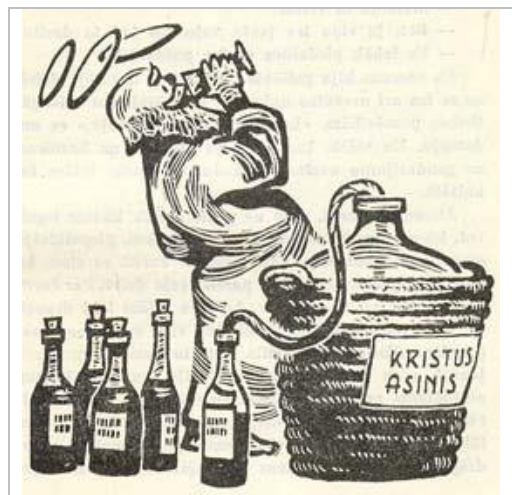
– Tu taču esi īsts bezdievis, – es turpināju jokot, – bet kādēļ tad tu nāc man piekalpot?

– Māmiņa tā vēlas.

– Bet, ja viņa tev ļautu vaļu, ko tad tu darītu?

– Es labāk piedalītos skolas pašdarbībā.

Šīs sarunas bija gaišākie brīži manā toreizējā dzīvē, un es tos arī necentos aptumšot ar svētulīgām kristīgās ticības pamācībām. «Lai Jurītis iet savu ceļu», es nodomāju. Un vēlāk, kad jau biju atteicies no baznīcas, ar gandarījumu uzzināju, ka Jurītis mācās teātra fakultātē.

Atceroties Jurīti, man ne prātā nenāk kādam iegālvot, ka es zēnam, par spīti viņa vecākiem, piepalīdzēju atrauties no baznīcas. Labi pazīstot Jurīti, es zinu, ka viņš pats patstāvīgi atrada pareizo ceļu dzīvē. Par Jurīti es nestāstu arī tikai tāpēc, ka mēs bijām labi draugi. Ja kāds patiesi mīl jaunatni, tad viņš nevar nedomāt par tās nākotni. Un Jurītis, pats to nezinot un nenojaušot, man katru dienu atgādināja, ka pasaulē aug neskaitāms pulks tādu brīnišķīgu Jurīšu. Viņiem katram ir savs liels sapnis, savs liels mērķis, savas tāles, kuras tie dzīvē vēlas sasniegt. Jaunatnei vajadzīgi spārni, nevis akmens pie kājām. Dzīvē būs vajadzīgas zināšanas, bet baznīca saka, ka pasaule ir neizzināma, dzīvē būs vajadzīga vīrišķība un drosme, bet baznīca māca padevību un mūžīgas bailes no dieva. Kas tad ir baznīca: spārni, kas jaunatni ceļ augšup, vai arī akmens pie viņas kājām? Ja nebūtu Jurīša, mana mazā drauga, es varbūt mazāk domātu par šo jautājumu, taču tad atbilde rastos krietni vien vēlāk. Tā arī Jurītis, ienākdams manā dzīvē, palīdzēja man ātrāk novērsties no baznīcas.

Pēdējā ziema Talsos

Toziem laiks bija saniķojies: sals nemitīgi mainījās ar atkusni, puteņi ar lietiem. Nozudusi bija arī saule. Visu laiku pār zemi klājās pelēka migla un tikai retu reizi, uz īsu brīdi, tā kaut kur pagaisa. Tad ļaudis cauri mākoņu plaisām kā kādu brīnumu atkal ieraudzīja tik pazīstamās zilās debesis. Cilvēki bieži slimoja ar gripu, un no tās skavām arī mani nespēja pasargāt ne sutana, ne garīdznieka kārta. Kādu rītu es gan piecēlos, taču tūlīt biju spiests atgriezties gultā. Mani kratīja drebuļi, galva reiba, un viss ķermenis bija kā svina pieliets.

Marija un Jurītis ļoti uztraucās par manu slimību. Viņi neatkāpās no manas gultas un uzstāja, lai atļauju ataicināt ārstu.

– Kādu dienu pagulēšu, un viss būs labi. Gan jau pāries, – es viņus mīrināju.

– Skolā mums tomēr teica, ka vajagot saukt ārstu, ja kāds saslimstot ar gripu. Tā esot ļoti bīstama slimība, varot pat nomirt. Nu cik tad te tālu, pārscriešu pāri ielai un slimnīcā pateikšu, ka jūs esat slims, – tielējās Jurītis.

– Vajaga, vajaga, garīgais tēv, – jums tik karsta galva, – piebalsoja Marija.

Beidzot es viņiem piekritu. Pēcpusdienā atnāca ārsts, izrakstīja zāles un aizliedza man dažas dienas atstāt gultu.

Pienāca sestdiena, un es jau jutos labāk, tomēr ārsts ieteica vēl dažas dienas padzīvot pa istabu. Nākamās dienas dievkālpajumu es gan atcēlu, bet pievakarē ieradās divi apmeklētāji, kuriem nekādi nespēju atteikt. Vienam vajadzēja nokristīt bērnu, otrs ar asarām acīs lūdās, lai izvadītu viņa tēvu. «Ko lai dara», pie sevis nopūtos, «cilvēki dzimst un mirst arī tad, kad mācītāji ir slimi. Jāpalīdz. Saģērbšos siltāk, gan jau būs labi».

Taču nebija labi. Vienīgais, ko es no tās dienas izdarībām vēlāk attaisnoju, bija tikai tas, ka, krisiots bērnu, es pārkāpu baznīcas ceremonijas parastās ierašas un bērnam neapziedu ne mutīti, ne actiņas, ne deguntiņu ar savām siekalām. Viss pārējais, ko tajā dienā darīju, bija izaicinājums gripai, un par manu vieglprātību tā arī lika dārgi samaksāt.

Jau kristīdams bērnu, es jutu, ka mani sāk kratīt sīki drebuļi, bet, kad pie kapa skaitīju pēdējās lūgšanas, – man mutē vairs neturējās zobs uz zoba. Es trīcēju kā apšu lapa. Drudzis mani nepameta arī tad, kad jau gulēju savā gultā un Jurītis man bija sakrāvis virsū veselu kaudzi drēbju. Nepalīdzēja arī Marijas silti izkurinātā krāsns.

Atkal nāca ārsts un atkal rakstīja man visādas zāles. Es tās pacietīgi dzēru, pa naktīm briesmīgi svīdu un tomēr tik drīzi uz kājām netiku. Gandrīz divas nedēļas Marija un Jurītis nepārtraukti dežurēja pie manas gultas.

Beidzot slimība sāka pierimt. Vakaros temperatūra vairs necēlās, un man kļuva labāk. Šoreiz es apņēmos būt uzmanīgāks. Tādēļ dažas dienas, kad jau gluži labi varēju arī staigāt pa istabu, es vēl vāļājos gultā. Man nebija ne mazākās vēlēšanās vēlreiz spēkoties ar šo sasodīto slimību. Un tomēr tas tā iznāca.

Kaut gan man likās, ka slimību jau esmu pieveicis un man nekādas briesmas vairs nedraud, tomēr arī tajā dienā es vēl nedomāju iziet no mājas. Taču dzīvē atgadās, ka ne vienmēr cilvēks pats nosaka, ko viņš darīs, vai ko nedarīs. Vajag tikai ierasties kādam negaidītam ciemiņam, un viņš var izjaukt visus labos nodomus. Tā notika arī toreiz.

Kā allaž tajā laikā, mājā valdīja kapa klusums. Jurītis bija aizgājis uz skolu, bet Marija staigāja pa veikaliem, lai sagādātu mums pusdienas. Atlaidies uz dīvāna, satinis kājas segā, lasīju kādu grāmatu.

Todien pieturējās sals un es labi sadzirdēju, ka, ragavu sliecēm nočīkstot, pagalmā iegriezās pajūgs. Brīdi vēlāk kāds ilgi klauvēja pie ārdurvīm. Es tomēr necēlos. Zināju, ka Marija, aizejot uz tirgu un veikalu, ja es paliku mājā, durvis nekad nemēdza aizslēgt. Lai jau pagrabinās, gan atradis ceļu uz manu istabu.

Klauvējieni pie ārdurvīm apklusā, un pēc maza laiciņa es dzirdēju smagus soļus mājas kāpnēs. Gaiņa grīdas dēļiem čīkstot, nācējs lēni tuvojās manai istabai. «Kaut tikai nebūtu atbraucis, lai mani aicinātu pie kāda slimā», man iešāvās prātā.

Saka, ka tiklīdz velnu pieminot, tā tas tūlīt esot klāt. Taisnība, tas gan nebija velns, kas ienāca istabā, bet plecīgs, varena auguma pavecāks vīrs ar kuplām ūsām.

– Laba diena, mācītāja kungs, vai kā jūs te lai godā, – teica ienācējs, novilkdams dūraiņus un noņemdamas jēreni.

Atņēmis sveicienu, aicināju ciemiņu apsēsties.

– Paldies par jūsu laipnību, bet man nav laika. Darbi gaida, – vīrs stingri noteica un palika stāvēt istabas vidū. – Man tā runāšana un darīšana īsa.

– Ar ko varu jums palīdzēt? – es jautāju, pieceldamies sēdus.

– Man no jums gan nekādas palīdzības nevajaga, – ciemiņš atteica. – Bet mums mājas viņā galā dzīvo kaimiņiene. Viņa jau ir no tām, kas katru svētdienu skrien uz baznīcu. Tagad ir tāda savārgusi un saka, ka laikam būšot jāmirst. Kas to lai zina, kad kuram tā stunda pienāks, – varbūt ka ņems un nomirs arī. Tādēļ iežēlojos šorīt un apsolīju, ka atceļā no Talsiem paķersu jūs līdzī. Posieties nu ceļā. Nav jau tālu ko braukt, tikai kādas piecas verstis.

No īsās sarunas es nopratu, ka mans vedējs pats ir neticīgais un tādēļ viņam atteikt man likās neiespējami. Aizbrauks mājā tukšā un visiem pastāstīs: «Redziet, kādi tie melnsvārci ir: cilvēks katru svētdienu gāja baznīcā, ziedoja tai savu artavu, bet, kad vajadzēja pieņemt pēdējo vakarēdienu, tad baznīckungam nebija laika, vajadzēja sildīt dīvānu».

Es ātri saposos, un mēs devāmies ceļā. Zirgs bija straujš, ceļš labi iebraukts, un pēc pusstundas jau bijām galā.

Kad iegāju istabā, kur vajadzēja atrasties slimniecei, tur pie galda sēdēja divas vecenītes un par kaut ko aizrautīgi sačukstējās. Viņas ar sevi bija tā aizņemtas, ka pat nepamanīja manu ienākšanu. Tikai tad, kad pateicu: – Miers šai mājā, – abas večiņas ieraudzīja mani.

– Kur te būtu slimniece? – es vaicāju.

Abas vecenītes saskatījās un kā izbiedēti bērni katra metās uz savu pusi. Viena izskrēja pa durvīm, bet otra steidzās uz istabas kaktu, kur atradās ar svītrainu segu pārklāta gulta. Nepaspēju istabā paspēt pat pāris soļu, kad večiņa jau gulēja gultā. To redzot, mani sagrāba trakas dusmas, bet es savaldījos un, cik vien mierīgi spēdams, vēlreiz jautāju:

– Kur te būtu slimniece?

– Jēzus Marija, vai tad jūs neredzat, garīgais tēvs? Es tā esmu, es tā esmu, – vārgā balsī atsaucās nule gultā iekritusī vecenīte.

Uzklausījis viņas grēksūdzi un pasniedzis komūniju, saīdzis atgriezos mājā.

Tajā naktī mani mocīja vistrakākie murgi. Brīžiem es biju viegls kā pūka un cēlos debesīs, bet brīžiem – smags kā akmens un ar briesmīgu ātrumu gāzos pašos elles dziļumos. Reizēm mani kaisli skūpstīja neredzēti daiļas meitenes, bet tad tās nomainīja skrandās tērpti ģindeņi. Viņi plosīja manu miesu, dzēra manas asinis un nežēlīgi žņaudza. Gribēju kliegt, bet nespēju, gribēju aizbēgt, bet manas kājas nekustējās. Es vārtījos piķa katlos, salu ledus pagrabos un visu laiku cietu neizturamas slāpes.

Kad pamodos un pavēru acis, pie manas gultas sēdēja sieviete baltā virsvalkā. Viņa turēja manu roku un skatījās savā rokas pulkstenī. Laikam skaitīja pulsu.

Aplaidu skatu istabai. Tā man bija sveša, tikpat sveša kā sieviete, kas sēdēja pie manas gultas.

– Kur es atrodos? – vaicāju un nepazīnu savu balsi. Arī tā man izlikās nepazīstama.

– Slimnīcā, – atlaižot manu roku un lēni pieceldamās, atteica sieviete.

– Kad tad jūs mani te atvedāt, – vakar vakarā es taču apgūlos pats savā mājā?

– Vakars vakarā? – smaidīdama pārvaicāja sieviete. – Vakars vakarā jūs jau bijāt pie mums.

Un ne tikai vakars vakarā, šodien ir jau desmitā diena, kopš mēs te gaidām, kad jūs pamodīsieties.

Vēl gribēju sievietei pavaicāt, kas viņa tāda, kā viņu sauc, bet nespēju to izdarīt. Pēkšņi mani pārņēma tik nepārvarams nogurums, ka acis aizkrita pašas no sevis, un es atkal nokļuvu murgu valstībā. Tomēr šoreiz man klājās labāk, – vismaz briesmīgie rēgi vairs neuzmācās.

Tā tas turpinājās vēl dažas dienas. Uz brīdi atvēru acis, šo to pajautāju sievietei baltajā virsvalkā un tad atkal zaudēju samaņu. Taču pienāca arī tā diena, kad slimība bija pieveikta, un es sāku pamazām atveseļoties. Par to īpaši priecājās slimnīcas ārsti. Es viņus sapratu, – viņi nāvei no zobiem bija izrāvuši vēl vienu cilvēku. Mans prieks par atgūto dzīvi atgriezās reizē ar veselību.

Pēc mēneša ārsti man atļāva atstāt slimnīcu. Nebija jau tālu jāiet – tepat pāri ielai, bet ārsts tomēr mani nelaida vienu. Viņš pasauca māsu un lika mani pavadīt. Gan stīvējos pretim, bet velti. Taču māsas atbalsts man gluži labi noderēja. Gulēdams slimnīcā, es laikam mazliet biju piemirsis staigāt – mani soļi izrādījās diezgan nedroši.

Kad izgājām uz ielas, es tur vairs nesastapu ziemu, savu pēdējo ziemu Talsos. Tā savu vietu bija atdevusi pavasarim. Acis žilbinādama, augstu pie zilajām debesīm mūs sveica aprīļa spožā saule.

Ko tu te meklē?

Viens no pirmajiem, kas mani apciemoja pēc pārciestās slimības, bija prāvests Upenieks. Viņš pie manis ieradās no Rīgas, un drīzi vien es uzzināju, ka patiesībā tas nebija apciemojums, bet gan dienesta apmeklējums.

Apvaicājies par manu veselību un vēl šādiem tādiem sīkumiem, Upenieks lietišķi ieminējās:

– Esmu atbraucis pie tevis viņa ekselences – bīskapa uzdevumā.

– Ko bīskaps no manis vēlas? – es ieinteresēts jautāju.

– Bīskaps liek tevi sirsnīgi sveicināt un domā, ka tev vajadzētu atgriezties Viļānu klosterī, lai kļūtu par tā priekšnieku.

Tas man bija kā zibens no skaidrām debesīm. Atgriezties klosterī? Nē! Man jau tā pietika ar to vienu gadu, ko es šai «svētajai vietai» biju atdevis no savas dzīves. Labprātīgi vēl otrreiz līst cietumā man nebija ne mazākās vēlēšanās un es Upeniekam atteicu:

– Apliecinu bīskapam visdziļāko cieņu, tomēr viņa priekšlikumu nevaru pieņemt.

– Kādēļ?

– Man labāk patīk strādāt par draudzes ganu.

– Bet tu esi devis paklausības solījumu, – Upenieks atgādināja.

– Esmu arī devis solījumu netiekties pēc augstiem amatiem, – es viņam atteicu.

– Tad tev vajadzēs pieņemt viņa ekselences otru priekšlikumu.

– Un tas būtu?

– Tev vajadzēs pārcelties uz Alsungu un apkalpot divas draudzes. Alsungā un Jūrkalnē abi mācītāji ir kļuvuši veci, viņi vairs netiek galā ar saviem pienākumiem. Alsungā baznīcai pat krusts gāžas zemē.

Mani gan niecpriecināja arī otrs bīskapa priekšlikums, gluži labi biju iedzīvojies Talsos, taču es tam piekritu.

Pagāja tikai dažas dienas pēc mūsu sarunas ar Upenieku, un es no diacēzes saņēmu rakstu, kurā tika paziņots, ka man jāpieņem Alsungas un Jūrkalnes draudzes. Tā nokļuvu pie Upenieka novadniekiem – suitiem. Tie bija labi ļaudis, un es viņus nekad neaizmirsīšu, bet par to būs runa vēlāk.

Alsungā mācītājs Dižgalvis mani saņēma atplestām rokām. Te tiešām viss gāja uz leju: baznīca izskatījās kā veca, noplukusi vista un krusts torņa gala bija tā nosvēries uz sāniem, ka kuru katru brīdi varēja sagaidīt tā krišanu. Vecais mācītājs to labi redzēja, bet viņam pietrūka spēka, lai te kaut ko vēl saglābtu. Mocīdamies ne vien ar lielo gadu nastu, bet arī ar trombozi kājā, Dižgalvis, atspiedies uz

nūjiņas, bezspēcīgi varēja tikai vērot, kā laika zobš ārdīja dievnamu. Tādēļ mani viņš sagaidīja kā atpestītāju.

Pāris dienu uzkavējies Alsungā un nokārtojies pašas nepieciešamākās formalitātes, steidzot uz Jūrkalni, lai arī tur pieņemtu savu nākamo draudzi. Darīju to tādēļ, ka man stingri piekodināja, lai es pēc iespējas drīzāk atbrīvoju savu priekštecī Jūrkalnē, jo viņu jau sen gaidot Jēkabpilī. Taču Jūrkalnes mācītājs Dūre mani sagaidīja pavisam citādi nekā Dižgalvis Alsungā.⁵³

Mācītāja Dūres vārdu es zināju jau no bērna dienām, kaut gan viņu pašu nekad nebiju redzējis. Dūre bija manas puses cilvēks, no Gaigalavas pagasta, un māte man par viņu diezgan bieži bija stāstījusi. Tās bija runas par to, cik labi klājas mācītājiem un viņu piederīgajiem.

Dūri es sastapu mājā. Viņš sēdēja pie pusdienu galda.

– Ak tad tu esi tas jaunais mācītājs, – viņš teica, pētoši mani nolūkodams no galvas līdz kurpju purngaliem. – Saki, – ko tu te meklē, ļaudīm galvu gribi jaukt, vai?

Dūres vārdi mani aplēja kā ar aukstu ūdeni. Sākumā es vēl domāju, ka vecais baznīcungsks tikai joko, bet vēlāk sapratu, ka viņš runā pavisam nopietni.

– Novelc mēteli un sēsties, – aicināja Dūre pēc īsas pauzes, kad es, nezinādam ko iesākt, stāvēju viņa priekšā un nervozi burzīju platmali.

– Tā, tā, jūties kā mājās, te jau tev šad tad būs arī jāpadzīvo, – Dūre turpināja runāt, kamēr es klusējot atgērbos. – Nelaipni tevi sagaidu, ko? – viņš cieši man paskatījās acīs, kad biju nosēdies iepretim. – Tu laikam domā, ka negribu pamest iesildītu vietīņu. Neuzminēji. Man tevis žēl. Es esmu vecs kraķis, bet tu jauns cilvēks. Kāds velns tevi dīdījis uzvilkt to sutanu, vai tad tev tik jaunam jau dzīve apņikusi?

– Es jūs nesaprotu, garīgais tēv.

– Kas tur ko nesaprast, ja man būtu tavi gadi, tad es bez apdomāšanās baznīcai pagrieztu muguru. Bet tagad kārtīgi atzīmēsim tavu ierašanos un manu aiziešanu no Jūrkalnes, – Dūre noteica, piecēlās no galda un aiztipināja pie trauku skapja. Tur viņš sameklēja konjaku pudeli un glāzītes. – Dzer, kļūs vieglāk ap sirdi, – Dūre sacīja, pieliedams man pilnu mēriņu. – Nezinu, kā tu sagaidīsi savu mūža galu, – viņš turpināja, paceldams savu glāzīti, – bet man atlikušas tikai divas tīkamas nodarbošanās: iedzeršana un fotografēšana. Nu, tad – priekā, – un Dūre izdzēra savu glāzīti.

Kad pirmā konjaka pudele bija iztukšota, Dūre sameklēja otru. Viņš to uzlika galdā, jautri dziedādams:

«Kas nekad dzīvot pāvestam, pāvestam
No grēcinieku nodevām, nodevām».

– Garīgais tēv, nav labi dziedāt tādas dziesmas, – es mēģināju iebilst.

Jūrkalnes baznīca mūslaikos

⁵³ V.E.: No Interneta saita par Jūrkalnes baznīcu: «1944. gada 2. oktobrī uz Jūrkalni par viceprāvestu bīskaps nozīmē agrāko Ozol-Brukņas prāvestu Broņislavu Dūri. (Tas vēl kara laikā «Kurzemes katlā» – V.E.) Prāvests Dūre bija pabeidzis Pēterburgas garīgo semināru un bija sirsnīgs un izpalīdzīgs cilvēks, kuram gandrīz nebija ienaidnieku. Broņislavs Dūre Jūrkalnē nostrādāja līdz 1955. gadam, kad viņu nomaina Boļeslavs Zvejsalnieks, kuru jau tajā pašā gadā, 23. septembrī, nomaina Andrejs Mocāns. Prāvests Mocāns šeit darbojas līdz 1958. gada 14. martam. Parālēli darbam Jūrkalnē, līdz 1956. gada 4. aprīlim viņš darbojas arī Alsungā, bet pēc tam ir prāvests Sakas draudzē. Gan Zvejsalnieks, gan Mocāns vēlāk atsakās no baznīcas (apostāzē). No 1958. gada 14. marta līdz 20. maijam Jūrkalni no Alsungas apkalpo Bernards Mortuks. Laikā no 1958. gada 20. maija līdz 1959. gada 24. jūnijam par Jūrkalnes un arī Sakas prāvestu darbojas Jāzeps Trukšans. 1959. gada Jāņos viņš publiski atsakās no baznīcas un no priesteramata. Pēc tam Jūrkalni līdz 1960. gadam no Alsungas atkal apkalpo prāvests Mortuks. Laikā no 1960. gada līdz 1966. gada 10. janvārim Jūrkalnē strādā mariāņu mūks Kazimirs Cukurs. Arī viņš papildus Jūrkalnes draudzei apkalpo Sakas draudzi. No 1966. gada 10. janvāra līdz 1967. gada 17. jūlijam Jūrkalni apkalpo Bernards Mickevičs no Gudeniekiem un Jānis Voitiņš no Alsungas, līdz valdība sāka likt šķēršļus iebraukšanas atļauju saņemšanai pierobežas zonā». (Pasvītrojumi šajā tekstā ir mani – V.E. – Tātad 1950. gadu otrajā pusē ne viens pats Zvejsalnieks, bet veseli trīs mācītāji tikai Jūrkalnē vien atteicās no baznīcas).

– Viss ir labi, kas nāk no skaidras sirds, – katru vārdu uzsvērdams, atbildēja Dūre. – Vienīgi nav labi mātīt vientiesīgus cilvēkus. Tu saproti, – nav labi mātīt cilvēkus un viņiem iestāstīt, ka ir dievs un velns, ja mēs labi zinām, ka nav ne debesu, ne elles.

– Un kādēļ tad arī jūs to darāt? – es vaicāju.

– Bet kādēļ tu, jaunais cilvēks, neatnāci, teiksim, pirms gadiem piecdesmit un toreiz man to nepajautāji? Tad es kļūtu gudrāks jau daudz agrāk, bet tagad tev atbildi vajadzēs vēl drusciņ pagaidīt, – Dūre divdomīgi noteica un strauji izdzēra savu glāzīti.

Šo mīklaino atbildi toreiz nesapratu, bet jautāt arī neko nejautāju. Mēs abi bijām krietni iesiluši, un es nodomāju, ka dzērumā izteiktajam ne vienmēr jāmeklē kaut kāda dziļāka jēga.

Otrās dienas pievakarē Dūre aizbrauca. Paliku viens un ilgi tonakt nevarēju aizmigt. Dūre bija sacēlis kājās manu sirdsapziņu, tā mani pratināja, apsūdzēja un tiesāja. Es visādi aizstāvējos un brīžiem pat atradu pierādījumus, kuri mani attaisnoja, bet sirdsapziņu neviens nevar apmānīt. Arī es to nespēju, un, kad laidos miegā, man vēl ausīs skanēja Dūres vārdi: «Saki, – ko tu te meklē, ļaudīm galvu gribi jaukt, vai?»

Nu ticība atkal stāvēs droši

Ja kāds no malas noskatījās manos darbos, ko es, uzsākot savas gaitas, veicu Alsungā un Jūrkalnē, tad varēja nodomāt, ka te ieradies īsts kristīgās ticības fanātiķis. Tā nosprieda arī abu draudžu locekļi. No mutes mutē gāja teiciens: «Nu ticība atkal stāvēs droši». Patiesībā tie bija pavisam citi motīvi, kas mani mudināja tik enerģiski rīkoties. Alsungas baznīcas krusts bija tā sašķiebies, ka draudēja kuru katru brīdi nogāzties. Tā vēl nebūtu nekāda lielā nelaime, bet ļauni bija tas, ka neviens nevarēja zināt, kad tas notiks, un kādas būs sekas. Varēja sacelties stiprāks vējš, un krusts tad būs zemē. Bet, ja nu tas gadās svētdienā, tieši tajā laikā, kad ļaudis nāk uz dievkalpojumu vai arī pēc tā atstāj baznīcu? Atbildēt par cilvēku dzīvībām man nebija ne mazākās vēlēšanās. Tāpat mani satrauca

Alsungas un Jūrkalnes baznīcas atlupušās un nokvēpušās sienas. Katram cilvēkam, kaut arī tas būtu mācītājs, gribas strādāt tādās telpās, kurās ir patīkami uzturēties, bet abas baznīcas nu gan tādās nebija.

Jau atceļā no Jūrkalnes uz Alsungu es sīki izplānoju visus darbus, kas man veicami šajā pavasarī. Vispirms vajadzēs sameklēt dažus drosmīgus puisi, kuri savedīs kārtībā baznīcas krustu. Tāpat tūliņ jāapklausās pēc labiem krāsotājiem un jāmēģina tos pierunāt, lai vismaz Alsungas baznīcu izremontē līdz vasaras svētkiem. Droši vien Dižgalvis zinās pateikt, kur meklēt vajadzīgos cilvēkus. Taču, kad es par to ieminējos vecajam mācītājam, viņš bezcerīgi atbildēja:

– Es jau te arī neesmu sēdējis, rokas klēpī salicis. Mēģināju, cik vien tas manos spēkos, atrast ļaudis, kuri varētu izremontēt baznīcu. Izrunājos ar visiem, kas šo darbu prot, bet nekā, – neviens negrib palīdzēt. Ļaudis tagad tādi savādi palikuši, pat ar naudu nevar iekārdināt.

Drīz vien es pārliecinājos, ka Dižgalvis runājis patiesību. Neviens pat sarunās neielaidās par krusta nostiprināšanu baznīcas tornī. Kāds man atklāti pateica:

– To, ko laika zobis nolēmis iznīcībai, velti stutēt. Tad jau labāk lai gāžas ātrāk. Galu meklēt man negribas.

Alsungas baznīca Skolas ielā 1, kur Zvejsalnieks laboja krustu

Nekas cits neatlika, kā pašam kāpt tornī. Uzzinājis manu nodomu, vecais Dižgalvis to uzskatīja par pārgalvību.

– Krusts ir veselu asi garš un sver vairākus pudus, – viņš teica. – Ko tu tur viens pats iesāksi? Nokritīsiet abi, un kas tad atbildēs par tavu dvēseli? Nē, nē, tu nedrīksti spēlēties ar savu dzīvību. Mācītāju mums tagad nav daudz, bet draudzes jāapkopj.

Es tomēr neklausīju Dižgalvi un darīju savu. Vairākas dienas, sastādīdams krusta nostiprināšanas plānu, pavadīju zvana tornī. Ar spēku te nekā nevarēja padarīt. No apakšas krusts izskatījās maziņš, un likās, ka to var viegli paslēpt kabatā, bet patiesībā tas pārsniedza cilvēka augumu un bija vērša svarā. Labi sapratu, ka mani spēki par vājiem, lai krustu noceltu no sapuvušā brusas gala, kur tas vēl tikko turējās, un uzceltu uz sijas, kur es milzīgā čuguna gabala pamatni gribēju piestiprināt. Vienīgais, kas varēja man palīdzēt, bija mans prāts. Un tas izdomāja ierīci, kura atvietoja manu spēku.

Trīs dienas baznīcas tornī cīnījies ar krustu. Lejā pie baznīcas visu laiku stāvēja ziņkārīgo bariņš, kas pacietīgi vēroja, kā es krustu mazliet gan sālsināju, bet tomēr nostādīju taisni. Nezinu, ko viņi lejā par mani domāja un runāja, tāpat nezinu, vai viņiem vēl pietiktu pacietības ceturto dienu tur stāvēt un raudzīties torņa smailē, toties zināju, ka otrreiz vairs nekad neķertos pie tāda darba. Bieži vien gadās tā, kad cilvēkam briesmas jau aiz muguras, tikai tad viņš īsti aptver, ka skatījies nāvei acīs. Pēc pabeigtā darba, kāpdams lejā pa torņa kāpnēm, kaut ko tamlīdzīgu es arī pārdzīvoju. Lai krustu atkal atdabūtu svēteniskā stāvoklī, man gribot negribot vajadzēja izlīst uz torņa jumta un krustam piesiet virvi. Tā arī izdarīju, bet tagad man šķita, ka tas noticis sapnī. Pašam likās neticami, ka nomodā es būtu spējis pārvarēt kārdinājumu paskatīties lejā. Bet, ja paskatītos, tad manis vairs nebūtu: noreibtu galva un, atbalstu meklēdams, es ķertos pie krusta. Pār visu miesu pārskrēja auksti drebuļi. Taču tās nebija vienīgās briesmas, kas apdraudēja manu dzīvību. Vēl ilgi atcerēšos, kā viens jumta dakstiņš neizturēja manu svaru, krakšķēdams salūza un grabēdams tenerēja lejā pa torņa jumtu. Labi, ka kāja tūlīt atrada citu drošāku atbalstu.

Vērojot manu cīņu ar nosvērušos krustu, ļaudīm laikam bija kļuvis manis žēl. Drīz pēc tam, tad krusts baznīcas tornī atkal stāvēja taisni un nevienu vairs neapdraudēja, pie manis atnāca divi krāsotāji. Viņi apņēmas izbalsināt abas baznīcas pēc darba, pa vakariem un svētdienām. Darbi gan ievilkās, tos pabeidza tikai vasaras otrā pusē, bet biju apmierināts arī ar to, – mēnesis agrāk vai vēlāk man neko nenozīmēja. Galvenais tomēr bija panākts – abas baznīcas, uzpostas kā līgavas, staltas un baltas atkal cienīgi stāvēja starp zaļajām kļavām un liepām. Man tagad nebija kauns skatīties par šo dievnamu priesteri. Vecie mācītāji bija nolaiduši ne vien baznīcu ārieni, bet arī dievkalpojumus nenoturēja tā, kā to prasīja rituāls. Draudzēm nebija ne ērgelnieka, ne kora. Daudzi draudzes locekļi, tikko es parādījos Alsungā un Jūrkalnē, man par to sūdzējās. Apņēmos arī šos trūkumus novērst. Tādēļ tā vasara man aizskrēja ne vien rūpēs par baznīcas remontu, bet arī organizējot baznīcas kori, to apmācot un meklējot ērgelnieku. Taču erceņģeļa Miķeļa svētkos, pirmo reizi pēc ilga pārtraukuma, Alsungas baznīcā atkal atskanēja kora dziedājums ērgeļu pavadījumā. Nākamajā svētdienā tas pats atkārtojās Jūrkalnes baznīcā. Iedami mājās no dievkalpojuma, ļaudis runāja: «Nu ticība atkal stāvēs droši». Bet viņi aļojās. Taisnību runāja tie, kuri man acīs teica: «To, ko laika zobs nolēmis iznīcībai, velti stutēt». Mācītājs vecos mūrus varēja stutēt vaigus piepūtis, no tā ticīgo pulks neauga. Vējš pūta pavisam no citas puses. Jaunais laiks modināja cilvēku prātu, un tas baznīcu sāka ierindot veclaicīgajos muzeja priekšmetos. Varēja nostiprināt krustu baznīcas tornī, varēja uzpost baznīcas telpas, varēja likt tajās atskanēt dziesmai, bet nebija vairs tāda spēka, kas varētu pavēlēt cilvēkam nedomāt. Nē, ticība vairs nestāvēja droši: cilvēka kritiskais prāts ārdīja ticības pamatus.

Ļaudis un mācītāji

Manā dzimtenē mācītāju parasti uzlūkoja ar bijību, kā kaut ko augstāku, bet Alsungā un Jūrkalnē no tā nebija ne vēsts. Te mācītājam neviens nekrita pie rokas, viņu uzskatīja par ikdienišķu cilvēku, ar kuru varēja padzīt vienu otru joku tāpat, kā ar kuru katru savējo. Jau pirmajās bērēs, kad ļaužu prāti bija iesiluši, man gadījās dzirdēt dziesmu:

«Nesēdi, prāvest, uz caura krēsla,
Kaķīt's tavu pakaļiņu ar kājiņu knibinās.
Ē, o».

Te ļaudis nebija arī tik fanātiski reliģiozi kā manā dzimtajā pusē. Mācītāju te vairāk uzlūkoja par galveno ceremonijmeistaru nekā par dieva vīna dārza strādnieku. Cilvēki dzima, un viņiem vajadzēja dot vārdus, cilvēki auga un sasniedza gadus, kad varēja sākt atšķirt labu no ļauna, cilvēki mīlēja un nolēma uzsākt kopdzīvi, cilvēki mira, un viņus vajadzēja apglabāt. Katrā šādā svarīgā brīdī cilvēkam vajadzēja parādīt pienācīgo godu. Mācītājs bija cilvēks, kurš to prata izdarīt. Viņam uz mēles allaž gadījās piemēroti vārdi, kas krita tieši klausītāju sirdīs un dažreiz tā aizkustināja, ka pat vīram kā ozolam acīs sakāpa asaras. Ļaudīm patika svinīgas ceremonijas, un viņi nāca pie mācītāja, lai nokristītu un iesvētītu savus bērnus, lai jauniešus savienotu dzīvei, bet mirušos aizvadītu kapu kalnā. Šo parašu viņi bija mantojuši no saviem tēviem un, nemaz nedomādami par dievu, uzskatīja, ka tā jāturpinā arī viņiem. Un šo tradīciju viņi labprāt turpināja, jo katras kristības, iesvētības, laulības, pat bēres, deva iespēju vienuviet sapulcēties radiem, draugiem, kaimiņiem. Tad varēja apvilkt svētku drēbes un uz kādu dienu aizmirst ikdienas rūpes, lai pie pilniem galdiem no sirds bezbēdīgi papriecātos. Visās ģimenes svinībās uz māju ņēma līdzī arī mācītāju, bet dievu parasti aizmirsā turpat baznīcā vai kapsētā.

Par dievu vismazāk bēdāja jūrkalnieši. Varbūt, ka tur savi nopelni bija maniem priekštečiem. Jūrkalnes draudze jau no senām dienām bijusi mācītāju soda vieta. Es gan nezīnu kādēļ, bet te diecēzes centrs allaž sūtīja tos mācītājus, kas krituši bīskapa nežēlastībā. To labi zināja arī paši jūrkalnieši, un tādēļ kāds večuks man smīnēdams noprastīja:

– Saki, kundziņ, kāda grēka dēļ tevi te atsūtīja?

Es gan viņam pacietīgi pūlējos ieskaidrot, ka mani atsūtīja nomainīt veco Dūri, taču večuks neticīgi grozīja galvu, un varēja manīt, ka viņš man netic. Viņa acis šķelmīgi dzirkstīja: «Sak, ko nu pūt pīlītes, es jau neesmu vakarējais. Tāds jauns puisis, būsī kādu skuķi ieskatījis, un šie tur augšā uzoduši. Bet, ja negribi, – nestāsti, man jau no tā ne silts, ne auksts».

Un kādus gan jūrkalnieši te mācītājus savā mūžā nebija redzējuši. Gan tādus kā Dūre, kurš savus pienākumus veica apātiski un vienkāršo ļaužu sabiedrībā atklāti mēdza izrādīt savu neticību dievam, gan tādus, kuri pat ar varu vilkuši cilvēkus baznīcā. Vecie ļaudis te vēl labi atcerējās mācītāju Stanislavu Stanjalo. Viņš svētdienās nedevis mieru nevienam, dažreiz pat gājis uz krogu un visus dzinis baznīcā. Reiz gadījies, ka kāds gribējis paslēpties stadulā, bet mācītājs pakaļ. Vīrs nezinājis, kur dēties, un mēģinājis aizbēgt, izlienot pa stadulas durvju apakšu. Taču mācītājs paspējis satvert to aiz kažoka apkakles, un abi tikmēr stīvējušies, kamēr kažoks saplīsis. Vīrs gan aizbēdzis, bet viņam atlikušas tikai kažoka piedurknes. Kažoks palicis mācītāja rokās.

Par Stanjalo jūrkalniešiem patika stāstīt visādus anekdotiskus atgadījumus, bet ar naidu sirdī viņi atcerējās mācītāju Lindi. 1905. gada revolūcijā piedalījušies arī jūrkalnieši. Soda ekspedīcijai tuvojoties, aktīvākie apkārtnes brīvības cīņu dalībnieki paslēpušies mežā. Ekspedīcijas vadītājs barons Bredrihs līdis vai no ādas ārā, lai noķertu revolucionāros jūrkalniešus, bet viņa pūles palikušas bez sekmēm. Tad Bredriham talkā nācis mācītājs Linde. Viņš kādu svētdienu no baznīcas kanceles pasludinājis, ka visi tie, kuri labprātīgi atstās savas slēptuves un atgriezīsies mājās, netiks sodīti. Daļa meža brāļu, kā viņus toreiz sauca, arī noticējuši mācītājam un atgriezušies pie savām ģimenēm. Bredrihs tikai to gaidījis, lai bez žēlastības uzkluptu saviem upuriem. Tiklīdz vīri iznākuši no meža, visi apcietināti. Barons tad sarīkojis īstas asinsdzīres. Vīri sisti, spīdzināti un beidzot 22 pie Valtaiķiem 1906. gada 3. februārī nošauti. «Lāsts slepkavām, lāsts nodevējiem!» teikuši Jūrkalnes vīri un gadiem nav gājuši baznīcā.

Tādi bija stāsti, kurus man gadījās dzirdēt Jūrkalnē par saviem priekštečiem. Un es jutu, ka ļaudis ar labpatiku atcerējās tādus mācītājus kā Dūri, izsmēja ticības fanātiķus, bet tos, kuri savas rokas bija aptraipījuši ar revolucionāro cīnītāju asinīm, nicināja un ienīda. Tādi bija Jūrkalnes ļaudis, un tādus es viņus iemīlēju.

Mīlestība

Tā laikam nevienam nepaiet garām, pat tiem, kuri grib no viņas izvairīties. Mīlestība atradīs ceļu un iekritīs tev sirdī, kaut to esi paslēpis aiz desmit šķīstības solījumiem un pats uzvilcis tikpat daudz sutanu. Kad tas notiks, to neviens nevar pateikt, jo mīlestība ierodas bez pieteikšanās. Parasti gan viņa tevi apciemo jau jaunībā, bet var arī atgadīties, ka tā kādreiz mazliet novēlojas un pie tevis ierodas tavos

brieduma gados. Sliktāk ir, ja viņa tevi atceras tikai tad, kad tavs mūžs iegriezies rudens pusē. Taču aizmirst viņa neaizmirst nevienu. Tā mīlestība apmeklēja arī mani.

Viņa bija viena no pirmajām, kura atnāca pieteikties korī. Skaista? Varbūt – jā, un varbūt arī nē. Trauslu lelli viņa gan nepavisam neatgādināja. Kupli kastaņbrūni mati, augsta, balta piere, mazliet uz augšu uzrauts smails deguntelis, plānas, enerģiski sakniebtas lūpas. Zem garajām skropstām bija paslēpts tēraudzilu acu pāris, kurš sākumā manī raudzījās pētoši, bet vēlāk iemirdzējās kā ezers saulainā vasaras dienas vidū. Augums viņai bija vingrs un lokans, «īsta gacele», es nodomāju, kamēr viņa, cieši raudzīdamās man acīs, runāja:

– Māte teica, ka jūs gribot dibināt kori, un lika man atnākt. Tikai ņemiet vērā, ka es esmu tāda, nu, kā lai jums to pasaka, kura dievam ne visai tic. Varbūt jums tāda nemaz neder, bet dziedāt man patīk.

Vēlāk šo brīdi esmu daudz reizi atcerējies, bet vēl šobaltdien neesmu skaidrībā, vai es tajā reizē varētu rīkoties arī citādi, ja zinātu, kādas vētras viņas dēļ man vajadzēs savaldīt savā sirdī. Pieņemu viņu korī. Tajā brīdī domāju, ka man nav citas izvēles, jo dievs ne visiem ticīgajiem bija dāvājis labas balsis. Taču, tiklīdz viņa aizvēra manas istabas durvis, es pats sevi pieķēru melos. Patiesība taču bija tāda, ka pirmo reizi savā mūžā biju runājis ar sievieti, kurai es nespēju un arī negribēju neko atteikt.

Pagāja pirmie kora mēģinājumi, un es pret viņu sāku izjust arvien lielāku biklumu. Tikai retu reizi uzdrīkstējos ieskatīties viņas acīs, bet pavisam grūti man bija kaut ko aizrādīt par kļūdām dziedājumā. Baidījās to aizvainot un aizbaidīt no sevis. Es vēlējos, lai viņa vienmēr paliktu manā tuvumā.

Mūsu draudzība ar katru dienu kļuva ciešāka. Vai tā bija mīlestība, kas viņai lika man tuvoties, – to es nezināju un arī tagad nezinu. Mēs nekad viens otram par to netikām jautājuši. Taču katru reizi pēc kora mēģinājuma meitene allaž ģērbās gausāk nekā citi, lai paliktu ar mani vienatnē. Tad viņa pienāca man cieši klāt, tā, ka es reizēm sajutu viņas elpu, un, šķelmīgi skatīdamās acīs, vaicāja:

– Sakiet nu, – kādēļ jūs mani šodien neizbārāt? Es taču to biju pelnījusi, dziedāju briesmīgi, pati jutu.

– Ja pati jutāt, tad arī pūlējāties labot. Un nebija nemaz tik slikti, ka vajadzētu bārties.

– Jūs pret mani esat pārāk labs, paldies jums par to, bet kļūdas tomēr vajag labot.

Tāda bija mūsu parastā saruna, ja viņa kaut kur steidzās. Citā reizē, ja viņa tajā dienā bija brīvāka, mūsu saruna sākās ar jautājumu:

– Sakiet, baznīckundziņ, – ko jūs darāt brīvajā laikā?

– Lasu breviāru, – es viņai pa daļai atjokoju.

– Tā nu gan ir traki garlaicīga nodarbošanās – visu laiku mīņāties uz vietas.

– Bet ko jūs ieteiktu?

– Lasīt citas interesantākas grāmatas.

– Un tās būtu?

– Voiničas «Dundurs», Stendāla «Sarkanais un melnais», Igo «Parīzes dievmātes katedrāle», Lāča «Zvejnieka dēls», – viņa bēra kā pupas.

– Man šo grāmatu nav, – es atzinos.

– Es jums tās atnesīšu.

Visas garīgā satura grāmatas man tiešām līdz kaklam bija apnikušas, un es pieņemu viņas piedāvājumu. Tā, gandrīz reizē ar viņu, manā dzīvē ienāca pirmās laicīgās grāmatas. Viņa tās atnesa un iedeva man tik neuzkrītoši, ka pārējie kora dalībnieki to pat nemanīja.

Meitene ne tikai grāmatas atnesa un aiznesa, bet vienmēr arī painteresējās, kā man tās patikušas. Tie tad bija patīkamākie brīži manā toreizējā dzīvē. Izrādījās, viņa bija ļoti daudz lasījusi un labi orientējās literatūrā. Man vajadzēja tikai ieminēties par kādu no izlasītā romāna varoņiem, lai pēc tam klusējot varētu klausīties tās balsī. Klausīties? Nē, tas būtu par maz teikts. Patiesībā tad sākās īsts mūsu kopīgs ceļojums

sarežģītajos literatūras labirintos. Dažreiz mēs pa tiem klejojām stundām ilgi, bet, kad atkal atgriezāmies dzīvē, man allaž šķita, ka mēs šajā interesantajā pasaulē esam pavadījuši tikai dažas minūtes. Taču no katra šāda ceļojuma, lai cik īss tas arī būtu, es vienmēr atgriezos bagātāks ar jaunām atziņām.

Sarunas par literatūru mūs aizveda arī pie pārrunām par pasaules uzskatu.

– Sakiet, – vai jūs kādreiz arī esat padomājis, kāpēc visi šie pozitīvie varoņi, kuriem pieder mūsu simpātijas, ir laimīgi, kaut viņu likteņi parasti ir traģiski? – reiz viņa man noprasīja.

– Tāpēc, ka viņu mērķi parasti ir lieli un skaisti, – es atbildēju.

– Man liekas, ka tā ir tikai daļa no patiesības. Cilvēks mīl sapņot, un tas ir labi, bet ir slikti, ja cilvēks sev izdomā tādu mērķi, kas nebalstās uz materiālā pamata, bet ir gaisa pils. Tiecoties pēc mirāžas, neviens nav satvēris laimi. Cilvēks var būt laimīgs tikai tad, ja viņš ir pārliecināts, ka iet uz īstu oāzi.

– Bet kur šo pārliecību lai ņem?

– Tādēļ cilvēkam nepieciešams pasaules uzskats.

– Pasaules uzskati ir dažādi.

– Vajag atrast īsto.

Tā manā mājā ieradās Kārļa Marksa «Kapitāls»⁵⁴. Citas grāmatas viņa man atnesa no bibliotēkas, bet šo es palūdzu nopirkt veikalā. Labi sapratu, ka tas nav daiļliteratūras sacerējums, ko var izlasīt pāris vakaros un pēc tam atdot atpakaļ bibliotēkai. «Kapitālu» es biju apņēmis izstudēt.

Viņa dziedāja ne vien baznīcas korī un apgādāja mani ar grāmatām, bet tikpat cītīgi apmeklēja arī visus laicīgos sarīkojumus. Ar sajūsmu viņa man stāstīja par redzētajām Rīgas teātru viesizrādēm, jaunākajām kinofilmām un interesantākajām lekcijām. Tas paplašināja mūsu sarunu tematiku.

– Vai arī Jums nerodas velēšanās to visu pašam redzēt un dzirdēt? – kādu dienu viņa ierunājās.

– Vēlēties jau var, bet mums, garīdzniekiem, tas ir aizliegts auglis.

– Toties tas esot garšīgāks, – viņa pasmējās un piebilda: – Padomāriet, – varbūt tomēr ir kādas iespējas nepamanītam nobaudīt arī no šī aizliegtā koka?

Un es sāku domāt. Apmeklēt teātra izrādes vai lekcijas man tomēr bija bīstami. Ļaudis tūlīt pamānītu, sāktu kļīst valodas, un tās aizceļotu arī līdz bīskapa ausīm. Atklāti izaicināt baznīcu es vēl neuzdrošinājos. Varbūt kino? Tur viss vairāk notika pa tumsu un, ja uz acīm dziļāk uzmauca platmali, tad varēja cerēt, ka mani neviens nepamanīs. Tā es šai domai arī pieķēros.

Muternieku māte, kas šad tad iegriezās pie manis, lai piepalīdzētu uzpost dzīvokli, acis vien iepleta, kad es kādu dienu, sniedzot viņai naudu, jautāju:

– Vai jūs šovakar esat brīva? Gribu jūs uzaicināt uz kino un vēlos arī pats jūs pavadīt. Jūs taču pret to neiebildīsiet?

– Ko tā es, man jau patīk skatīties ķinīti, bet ka tikai pašam baznīkundziņam no tā neceļas kāds ļaunums.

Vēlāk Muternieku mātei tā iepatikās mūsu slepenie kino apmeklējumi, ka viņa, tiklīdz pamanīja programmas maiņu kinoteātrī, pati mani skubināja drīzāk noskatīties jauno filmu. Un es labprāt viņai paklausīju.

Mīlestība, ja tā iedegusies sirdī, vienalga, kad tas noticis, – pavasarī, vasarā, rudenī vai pat ziemā, kā dzirkstele tieksies pārvērsties par liesmu. Cilvēkā tad uzplaukst visskaistākās jūtas, kuru lielumu bieži vien labāk var izteikt skaņās un krāsās, nekā visizmeklētajajos vārdos. Tādēļ, kad mīlestība sāk liesmot, cilvēki sadodas rokās un klusē, vārdi viņiem šķiet nabadzīgi un banāli. Toties sirdī skan slavas dziesma dzīvei, un acis spulgojot vēro pasauli, kas atmirdz tūkstoš varavīkšņu krāsu ziedā. Cilvēks tad domā: «Es esmu laimīgs, ka dzīvoju, es esmu laimīgs, ka varu redzēt, dzirdēt un just to skaistumu, kas atrodas ap mani. Es darīšu visu, kas manos spēkos, lai pasaule kļūtu vēl skaistāka».

Mana mīlestība gan gruzdēja, pat iekvēlojas, taču neuzliesmoja. Biju to spiests apslāpēt. Ko es viņai toreiz varēju solīt? Pats vēl maldījos miglā un tikko nojautu, kurā pusē spīd saule. Es gan taustījos

⁵⁴ V.E.: Neviena normāla meitene aprakstītajā situācijā nepiedāvās lasīt Marksa «Kapitālu»; ja šie vārdi būtu saprotami tā, ka viņa to mācītājam ieteica, tad vai nu epizode ir izdomāta, vai arī viņa ir bijusi VDK aģente. Taču varbūt ka pie domām lasīt Marksa «Kapitālu» viņu sarunu laikā nonāca pats Zvejsalnieks. Īstenībā «Kapitāls» ir pilnīgi bezjēdzīga grāmata un nesatur praktiski vispār neko: pat marksisma mācības izklāstu nē. Taču starp nezinātajiem daudzus gadus dzīvoja leģenda, ka tā it kā esot marksisma domas kvintesence un augstākais sasniegums, tāpēc daudzi, kuri to vai citu iemeslu dēļ gribēja (beidzot) iepazīties ar marksisma mācību, ķērās tieši pie šīs grāmatas. (Ja viņi to darītu ne patstāvīgi, bet kāda pieredzējuša marksistu propagandista vadībā, tad tas viņiem ieteiktu šim nolūkam pavisam citas grāmatas, un nekad ne Marksa «Kapitālu»).

šajā virzienā, bet pats vēl nezināju, vai kādreiz pienāks tāds brīdis, kad varēšu saņemt visus savus spēkus, lai nomestu sutanu, un, ja pienāks, cik tālu vēl ir šis brīdis. Sirdsapziņa man nekad neļautu sabradāt otra cilvēka laimi un iet to sānu taku, ko gadsimtiem bija minuši daudzi katoļu garīdznieki, pārkāpdami šķīstības solījumu. Toreiz es viņai vēl nevarēju solīt ģimenes pavardu un tādēļ atturējos pārkāpt draudzības robežas.

Nezinu, kas notika viņas sirdī, varbūt arī viņa bija spiesta cīnīties pret jūtām, kas draudēja uzliesmot mīlestībā. Es par to nekad netiku jautājis, un arī viņa mani nekad nepavedināja uz šādām sarunām. Taču asaras, kuras ieraudzīju viņas acīs, kad pastāstīju par manu pārcelšanu uz Tukumu, radīja manī aizdomas, ka arī viņa bija centusies apbedīt savu pirmo mīlestību.

Nepatīkšanas

Es sēžu bīskapa Stroda pieņemamajā istabā, gaidu savu kārtu, kad varēšu ieiet viņa ekselences kabinetā, un raugos veclaicīgajās, ar sarkanu samtu pārvilktajās mēbelēs. Tās ir masīvas un smagas, tiesa, mazliet apbružātas, taču liecina par svinīgu greznību, kas valda šajā mājā. Istaba, šķiet, iekārtota tā, lai apmeklētājs, kas te brīdi uzturas, izjustu padevību un bijību pret cilvēku, kurš sēž aiz biežajām kabineta durvīm. Padevība un bijība – tā nepieciešama, lai pavēlētu, lai savaldītu un piespiestu, padevība un bijība vēl zemāk liec arī žēlastības lūdzēju un paaugstinājumu tīkotāju lokanās muguras.

Es sēžu un pasmaidu, bet augstie krēsli gar sienmalām izbrīnījušies skatās manī. Savāds cilvēks – viņš smaida. Te tas nav parasts, te, ja kāds smaida, tad tā ir tikai teatrāla grimase, kas apliecina padevību. Ja es domātu par to, kas mani sagaida bīskapa kabinetā, arī es laikam nesmaidītu, bet man patlaban tas nav prātā. Te nesen sēdēja mans vecais pazina Tomaševics, un es atceros viņa stāstu par to, ko viņš izjutis šajā telpā, gaidot pieņemšanu.

Biju aizbraucis ciemos pie Upenieka un negaidīti Ventspilī satiku arī Tomaševicu.

– Kā klājas? – es izmetu parasto pieklājības jautājumu.

– Tagad jau atkal viss ir labi, – viņš atteica.

– Slimoји?

– Nē.

– Kādas nepatīkšanas atgadījās?

– Trakas, pavisam trakas, labi, ka bīskaps apžēlojās. Tu saproti, bija uzodis visus manus grēkus un izsauca pie sevis uz bikti. Sēdēju viņa ekselences pieņemamajā istabā ne dzīvs, ne miris un trīcēju kā apšu lapa, – viņš stāstīja.

– Ko tad tu bijī nogrēkojies, ka tev tā vajadzēja trīcēt?

– Tīrās nedienas, es pats nezinu, kāds velns mani dīdīja ņemt rokā «kaķeni» un šaudīt zvirbuļus. Bet tie, sātani, līda pie manām vīstām un rāva tām no priekšas katru graudiņu, ko es tur pametu. Gribēju tos draņķus drusciņ pārmācīt, bet iznāca brēka. Ļaudis sāka trīt mēles, ka es darot mācītāja necienīgus darbus.

– Tik vien tā grēka?

– Taču ne, bīskapam bija pasvilpuši arī to, ka es pats ejot uz kūti, lai saņemtu teliņu. Domā, tas kāds patīkamais darbs, bet nebija citas izejas. Man tā kalpone tāda pabailīga – nakti viena negrib iet uz kūti. Tādēļ lopiņu vajadzēja uzraudzīt pašam.

– Un tāpēc tu trīcēји?

– Ko tu, es jau nemaz neesmu tāds muļķis.

– Kāpēc tad?

– Nelaime tā, ka kritu kārdināšanā, šī te visu dienu gorās man pa priekšu, bet es nekad neesmu redzējis kailu sievieti. Nu, nodomāju, vienu vakaru palūrēju pa atslēgas caurumu, kad mana kalpone izgērbjas. Un palūrēju arī.

– Bīskaps taču to nezināja.

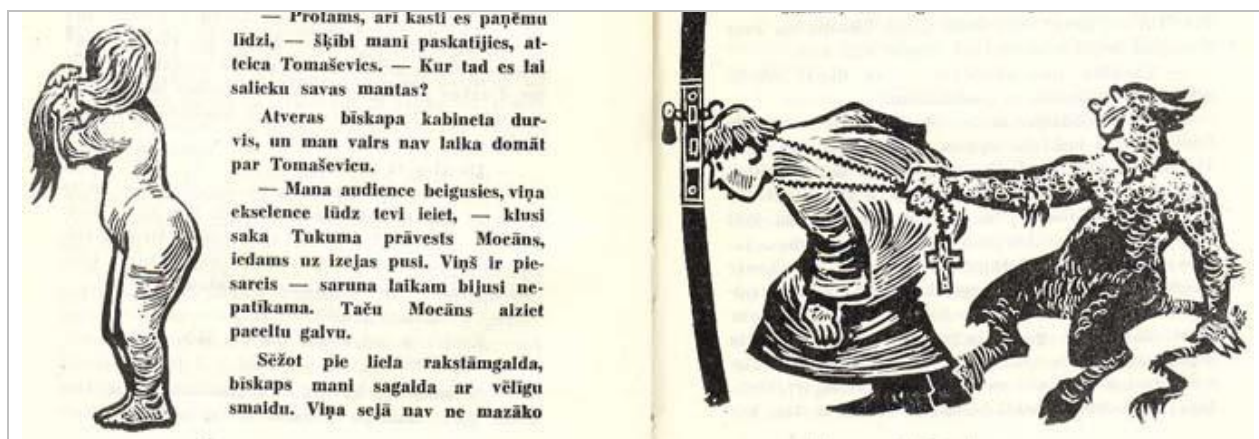
– Tur jau tas suns aprakts, ka es nezināju, kas bīskapam papūsts, kas nav. Tādēļ arī īsti nezināju, ko stāstīt, ko noklusēt.

– Tiešām sarežģīta situācija, – es pasmīnēju. – Bet kā tas viss beidzās?

– Beidzās labi, – Tomaševics apmierināti noteica. – Es bīskapam izstāstīju, kā bija, un viņš mani, mazliet parājis, pārcēla no Līvberzes uz Ventspili.

– Ar visu kasti?

– Protams, arī kasti es paņēmu līdzī, – šķībi manī paskatījies, atteica Tomaševics. – Kur tad es lai salieku savas mantas?

Atveras bīskapa kabineta durvis, un man vairs nav laika domāt par Tomaševicu.

– Mana audience beigusies, viņa ekselence lūdz tevi ieiet, – klusi saka Tukuma prāvests Mocāns, iedams uz izejas pusi. Viņš ir piesarcis – saruna laikam bijusi nepatīkama. Taču Mocāns aiziet paceltu galvu.

Sēžot pie liela rakstāmgalda, bīskaps mani sagaida ar vēlīgu smaidu. Viņa sejā nav ne mazāko pazīmju, kas liecinātu, ka viņa ekselence tikko bijusi uzbudināta.

– Sen jau tevi, prāvesta tēv, gribēju redzēt un pateikt paldies par tiem labajiem darbiem, kurus esi veicis dievam par godu Alsungā un Jūrkalnē, bet neatlika laika. Sēsties, sēsties, mans dēls, jūties brīvi, – bīskaps man norāda uz krēslu sev iepretim. – Grūti mums tagad klājas, – viņš nopūšas un tūliņ turpina, – ne visi ir tik stipri savā ticībā kā tu. Nupat aizgāja Mocāns. Viņš sēdēja tajā pašā krēslā, kur tu tagad sēdi. Grēcīgas domas sācis auklēt, baznīca esot slīkstošs kuģis. Kas gan ir Tomaševica grēki pret šo ķecerīgo brīvdomību? – pats sev jautā bīskaps un tūlīt arī pats atbild: – sīkumi, tādus grēkus var piedot katru dienu. Bet, ko lai dara ar tiem, kuri sāk neticēt dievam nu baznīcai?

Bīskaps gan šo jautājumu uzdod ar tādu intonāciju, it kā viņš padomu prasītu kādam trešajam, kura istabā nav, bet es satrūkstos. Tas, ko viņš saka, man arvien vairāk sāk izklausīties pēc labi pārdomāta prologa kādas traģēdijas sākumam nekā vienkārša nevainīga prātošana. Vai tiešām visi mani grēki jau būtu zināmi bīskapam?

– Jā, ko lai dara, baznīcai grūti laiki pienākuši, – pēc īsas pauzes nopūšas bīskaps. – Tādēļ īsti ticīgajiem priesteriem jāstrādā ar desmitkārt lielāku enerģiju. Tu rādi labu piemēru, un par to pienākas pateicība. Tomēr esmu spiests arī tevi izrāt. Man ir kļuvis zināms, ka tu esot sācis apmeklēt kinoteātrus. Vai tas tiesa? – mierīgi jautā bīskaps un caur biezajiem brīļļu stikliem cieši raugās man acīs.

– Taisnība, jūsu ekselence, – es tikpat mierīgi atbildu. – Atļaujiet, es paskaidrošu.

– Nav vajadzīgs, mans dēls, – atmet ar roku Strods. – Es ļoti labi saprotu – garlaicīgi, bet dzīve virmo visapkārt. Kādreiz gribas kaut mazu brītiņu pabūt arī tajā pasaulē, kurā mums liegts dzīvot. Tā ir cilvēcīga vēlēšanās un, pēc manām domām, tajā nav nekā grēcīga. Arī padomju filmas ir labas, tās propagandē cēlus cilvēku morāles principus, tomēr garīdzniekiem ir aizliegts apmeklēt kino. Mūsu baznīcas likumi laikam ir novecojušies, tos vajadzētu pielāgot divdesmitā gadsimta prasībām. Ja tas būtu manā varā, es to arī izdarītu, bet tagad man vajadzētu tevi sodīt. Taču es to nedarišu. Došu tev tēvišķīgu pamācību: apmeklē kino, bet nedari to tur, kur tevi pazīst. Esi atbraucis Rīgā, ej un skaties, bet Alsungā un Jūrkalnē to nedari. Ticīgie nedrīkst manīt, ka mēs, garīdznieki, šad tad atļaujamies pārkāpt baznīcas likumus.

– Pateicos, jūsu ekselence, centīšos jūsu pamācību ņemt vērā.

– Stāsta, ka tu lasot arī laicīgas grāmatas, – bīskaps turpina.

– Jā, lasu, – es atzīstos.

– Vai drīkstu zināt – kādas?

Bīskaps visu laiku runā draudzīgi. Viņa balss nemainās arī tad, kad uzdod jautājumu. Un tomēr es atkal sāku nervozēt. Vai tiešām viņam viss zināms? Lai arī, «Kapitālu» es pirmais nenosaukšu.

– Es izlasīju «Nožēlojamos», «Parīzes dievmātes katedrālī», «Sarkano un melno», «Zvejnieka dēlu», – es atbildu.

– Interesantas grāmatas, – saka bīskaps. – Jā, arī es tās kādreiz lasīju, elpu aizturējis. Tomēr lasīt vajaga tā, tai neviens nemanītu. Man patīk izglītoti mācītāji, kuri labi orientējas ne vien svētajos rakstos, bet var arī saprātīgi runāt par zinātnes, mākslas un literatūras jautājumiem. Taču jāņem vērā, ka ne visiem mācītājiem baznīca drīkst atļaut nodarboties ar laicīgu priekšmetu studijām. Dažiem tās ir

bīstamas un var pamudināt novērsties no dieva. Laicīgo literatūru drīkst lasīt tikai tas mācītājs, kurš droši kā klints stāv baznīcas pozīcijās. Esmu pārliecināts, ka tu savā ticībā esi pietiekami stiprs, lai no baznīcas mācību viedokļa patstāvīgi spētu kritiski vērtēt katru laicīgā rakstnieka darbu. Tādēļ man nav iebildumu, ka tu lasi arī tādus beletristiskus sacerējumus, kas ierakstīti mūsu baznīcas indeksā, bet tev dodu padomu lasīt tā, lai to neredzētu sveša acs, pat tavs amata brālis. Jā, un ko es vēl tev gribēju teikt? Ak, gandrīz piemirsu, – atceras bīskaps, – tu pārlietu mīlot puķes, pat turot tās vāzē uz sava galda. Arī man ļoti patīk ziedu smaržas un krāsas, bet, ja kāds no garīdzniekiem pret tām iebilst, tad atklāti nekad tās neaizstāvu.

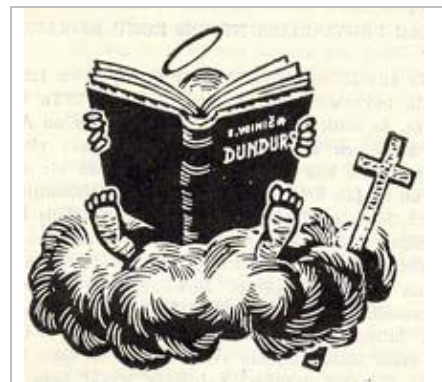
– Jūsu ekselence, esmu jums pateicīgs arī par šīm pamācībām, – es saku un tajā pašā brīdī domāju: tāpat Upenieks mani ir apsūdzējis bīskapam, nav aizmirsis pieminēt pat puķes, kuras es centos aizstāvēt, teikdams, ka tām ir vieta arī uz mācītāja galda.

– Tas ir ļoti labi, ka tu mani pareizi saproti, – turpina bīskaps, – bet man vēl tev kaut kas svarīgs sakāms.

– Es klausos, jūsu ekselence.

– Mūsu baznīcai ir radusies nepieciešamība tevi pārcelt uz Tukumu, bet Mocānu sūtīt tavā vietā. Domāju, ka tu pareizi būsi izpratis diecēzes rīcību, ja tajā saskatīsi baznīcas nemitīgās rūpes par savu priesteru sirdsmieru. Tas kunga miers lai vienmēr ir ar tevi.

Arī mana audience ir beigusies. Es piecelos, atvados no bīskapa un pēc minūtes jau atrodos pieņemamajā istabā. Tā ir tukša. Vienīgi vecmodīgie krēsli ar augstajām atzveltnēm vienaldzīgi noraugās manī. Bet kāda gan tiem daļa, vai bīskaps pret mani izturējies labvēlīgi, vai bijis bargs? Un, ja tomēr kādam iešautos prātā man to pavaicāt, – nē, patlaban es nekā nevarētu atbildēt. Pārcelšana uz Tukumu ir negaidīta. Varbūt bīskaps zina ne tikai par aizliegtajiem kino apmeklējumiem, baznīcas indeksā ierakstīto grāmatu lasīšanu un ziediem uz mana rakstāmgalda? Bet, varbūt: «Moris savu padarījis, moris var iet».

Kad provinciāls nedod roku bīskapam

rūpīgi audzējusi.

Tukuma katoļu draudze tajā laikā bija neparasti raiba. Tur varēja sastapt dažādu tautību ļaudis no malu malām. Kara viesulis arī te bija attriecis cilvēkus ne vien no dažādiem Latvijas novadiem, bet pat no Polijas un Lietuvas. Tādēļ draudzē bija gan latvieši, gan poļi, gan lietuvieši. Cenšoties maskēt šķiru pretrunas, baznīca ticīgajiem vienmēr pūlējusies iestāstīt, ka nabagajam un bagātajam jādzīvo kā brāļiem, bet katoļu baznīca nekad ticīgos nav audzinājusi tautu draudzības garā. Tā vienmēr rīkojusies pēc devīzes: «Skaldi un valdi». Šīs politikas sekas tad nu ik uz soļa varēja just Tukuma katoļu draudzē. Tautības apzīmējumu draudzes locekļi parasti lietoja tikai tādās reizēs, ja vēlējās kādu apvainot vai nolaupīt. Cienīt citas tautības pārstāvi, kā sev līdzvērtīgu cilvēku, te nevienam nenāca pat prātā. Tas viss gandrīz draudzes locekļu savstarpējās attiecības un arī mani nevis tuvināja draudzei, bet gan no tās attālināja.

Jau pirmajā dienā, apskatot Tukuma baznīcu, es sapratu, ka man arī te savu darbību vajadzēs sākt tāpat, kā biju sācis Alsungā un Jūrkalnē. Tukuma baznīca bija vēl sliktākā izskatā nekā suitu dievnamī. Baznīcu vajadzēja ne vien izbalsināt, bet tai bija nepieciešama arī centrālā apkure un jauna dēļu grīda. Man nekas cits neatlika, kā atrotītām rokām atkal stāties pie baznīcas remonta darbiem.

Saka, ka kopīgs, darbs cilvēkus tuvinot, taču šoreiz tas tā nebija. Baznīcas remonta darbu talkās draudzes locekļi gan piedalījās cītīgi, bet viņu attiecības ne par mata tiesu neuzlabojās. Ja kādam darbā atgadījās kļūme, tad citi smīnēdami viņam atgādināja viņa tautību: sak, ko nu tāds leitis, latgalietis vai polis, vispār māc. Nelīdzēja arī mani aizrādījumi, ka nav labi tautību nosaukumus lietot kā lamu vārdus. Atklāti man acīs gan neviens pret to neiebildā, bet viss palika pa vecam. Cilvēki strādāja un izremontēja arī baznīcu, taču kādi atnāca, tādi aizgāja. Tas mani gaužām skumdināja, tomēr nebija manos spēkos te kaut ko mainīt. Baznīca pati to tā bija iekārtojusi, lai baznīca arī pati atbild par saviem darbiem.

Alsungā mans parastais viesis bija Upenieks, bet Tukumā mani arvien biežāk sāka apciemot provinciāls Valpitris. Kamēr es beidzu semināru un uzsāku savas mācītāja gaitas, viņš, sodu izcietis, bija paspējis atgriezties no apcietinājuma un tagad atkal apkalpoja Lamiņu draudzi. Tā nebija tālu no Tukuma, un Valpitris, braucot darīšanās uz Rīgu, pa ceļam allaž mēdza iegriezties pie manis. Taču tie nebija vienīgie Valpitra apciemojumi. Kopš tā laika, kad viņš manā mājā bija pamanījis televizoru un ar grāmatām piebāztu grāmatu plauktu, Valpitris mani sāka apmeklēt vēl biežāk. Viņš brauca uz Tukumu arī tad, kā pats tādās reizēs teica, kad bija nepieciešamība atgāināt garlaicību. Man tomēr radās aizdomas, ka Valpitris sācis mani uzmanīt.

Un tā kādā vakarā, kad es mierīgi pie sava rakstāmgalda lasīju Kārļa Marksa «Kapitālu», klusi atvērās istabas durvis, un tajās parādījās Valpitris.

– Ak tā, tad tik tālu mēs esam – uzmetis niknu skatu biezajai grāmatai, viņš, it kā visu sapratis, noteica un, ātri apsviedies, izmetās pa durvīm.

Otrā rītā manī agri pamodināja telefona zvans. Runāja no Rīgas kūrījas kanclers Akmans.

– Klausies, sagatavojies biktij, – viņš teica. – Pagājušā naktī Valpitris te savārtījis īstu biežputru. Bīskapam pilnas ausis piedziedājis. Par ko, to jau tu pats vari iedomāties. Tātad saturies – šodien pie tevis ieradīsies bīskaps.

Saruna bija beigusies, bet es vēl ilgi turēju rokā telefona klausuli tin atkārtu Akmana pēdējos vārdus. Kāpēc man jāsaturas? Ja vajadzēs, nometīšu sutanu. Taču nē, to ir viegli pateikt, bet ne tik viegli izdarīt. Ko sacīs mana sirmā māmuļa? Viņa tikko pārnākusi dzīvot pie manis. Laikam tomēr vajadzēs saturēties. Beidzot es attapos, ka kaut kas jādara, vismaz jāparūpējas par augstā viesu pieklājīgu sagaidīšanu. Nosviedis klausuli, aizsteidzos pie mātes virtuvē. Uzzinājusi, ka vajadzēs gatavot pusdienas pašam bīskapam, māte gandrīz vai kafijas kannu izmeta no rokas. Tas bija pirmais gadījums mātes dzīvē, kad viņai savā mājā vajadzēja uzņemt tik augstu garīdznieku.

Ap pusdienas laiku pie mācītāja mājas apstājās bīskapa mašīna. Kad izgāju pagalmā, lai sagaidītu viesus, bīskaps Strods un provinciāls jau bija izkāpuši no mašīnas. Bīskaps uz manu sveicienu atbildēja ar laipnu smaidu, bet provinciāls uzsvērti vēsi pamāja tikai ar galvu.

– Atļausiet, jūsu ekselence, lūgt ienākt manā vienkāršajā namā, – es aicināju viesus istabā.

– Paspēsim, paspēsim, bet es vispirms gribētu aplūkot dievnamu un paskatīties, kādu kārtību tur ievēdīs prāvesta tēvs. Varbūt provinciāls arī vēlas mūs pavadīt? – Strods Jautāja Valpitrim.

– Nē, pateicos, esmu jau redzējis, – Valpitris atbildēja. – Ja jūsu ekselencei nav iebildumu, tad es pa to laiku labāk pasēdēšu prāvesta tēva istabā.

Mēs ar bīskapu aizgājām apskatīt baznīcu. Strods lēni soļoja man pa priekšu un klusējot vērīgi apskatīja sienu balsinājumu, ar pirkstu pieklauzināja centrālās apkures radiatoriem, šur tur ar kāju pašvīkāja pa grīdu, pārbaudot, vai krāsa jau labi izžuvusi. Varēja manīt, ka bīskaps ar redzēto ir apmierināts. Iznākot no baznīcas, viņš to apliecināja arī vārdos:

– Tu, prāvesta tēv, atkal esi veicis vienu krietnu darbu katoļu baznīcas labā. Remonts ir nevainojams, un tādās telpās būs patīkami lūgt dievu. Par to tev izsaku atzinību.

To pateicis, bīskaps man draudzīgi uzsita uz pleca. Viņš bija labā omā, un šis uzmundrinošais pieskāriens likās sakām: «Tu strādā labi un no gaidāmās sarunas tev nav ko baidīties. Gan jau es visu nokārtošu». Tas mani mazliet nomierināja.

Valpitru mēs atradām manā istabā, nervozi tur staigājot no viena gala uz otru. Bīskapam ienākot, viņš apstājās istabas vidū un pētoši ielūkojās Strodam sejā. Es sapratu – Valpitris no tās cerēja nolasīt, vai bīskapa attieksme pa mūsu pastaigas laiku nav mainījusies. Bet Strods turpināja smaidīt, un provinciāls neapmierināts no viņa novērsās.

– Ja mums visās draudzēs būtu tādi priesteri un visi tā rūpētos par savām baznīcām kā mūsu prāvesta tēvs, tad katoļu ticībai nedraudētu nekādas briesmas – it kā tīši kaitinādams Valpitri, runāja Strods.

– Jūsu ekselence, vai beidzot nebūtu pienācis brīdis sākt runāt par galveno? – nepiegriezdams nekādu vērību manis slavinājumam, Valpitris bīskapam nepacietīgi noprasiņa.

– Varbūt vispirms paēdīsim pusdienas? – es ieminējos.

– Pateicos par viesmīlību, bet provinciāla tēvs, acīm redzot, ļoti steidzas, – Strods, sēzdamies pie mana rakstāmgalda, mierīgi atbildēja. – Sēdieties arī jūs, tad saruna labāk veiksies.

Valpitris paņēma krēslu un nosēdās blakus bīskapam. Es ieņēmu vietu viņam iepretim.

– Tā, tagad mēs varam sākt, – turpināja bīskaps. – Tevi, prāvesta tēv, apvairo laicīgās literatūras lasīšanā. Saki, – vai tas atbilst patiesībai?

– Jā, – es apstiprināju.

– Saki, – vai tu lasi arī Kārļa Marksa «Kapitālu»?

– Lasu.

– Kas tevi uz to pamudināja? – tēvišķīgi turpināja iztaujāt bīskaps.

– Jūsu ekselence, tagad ir pienākuši tādi laiki, kad arī garīdzniekam jāzina marksistiskā mācība. Skolās visas mācības pasniedz materiālistiskā pasaules uzskata gaismā, – es skaidroju. – Vecāki nāk pie manis un vaicā, ko lai viņi atbild uz bērnu jautājumiem, bet ko mācītājs var atbildēt, ja pats nekā nezina par marksismu? Ja teiksi, ka tās ir muļķības, ko māca skolās, tad pats par muļķi paliksi. Nav vairs tie laiki, kad baznīca varēja cīnīties pret materiālistisko pasaules uzskatu, ar policijas palīdzību aizliedzot marksismu. Tagad mēs dzīvojam valstī, ko izkarojuši marksisti, un ko, saskaņā ar materiālistisko pasaules uzskatu, ceļ marksisti. Baznīcai te vairs nav pa spēkam noslēpt marksismu.

– Tātad tu «Kapitālu» lasi zinātniskos nolūkos? – Strods jautāja.

– Jūsu ekselence, jūs esat mani pareizi sapratis.

– Tava argumentācija mani pārliecina. Man šķiet, ka zinātniskos nolūkos studēt marksismu mūsu apstākļos nav nekāds grēks. Vajadzēs dot tev atļauju to darīt arī turpmāk. Kā jūs domājat, provinciāla tēv? – Strods jautāja Valpitrim.

– Baznīcai, manuprāt, marksisms ir bīstams visos apstākļos, – atteica Valpitris. – Ja man būtu darīšana ar garīgi stiprāku katoļu garīdznieku nekā prāvesta tēvs, tad es varbūt varētu pievienoties jūsu apsvērumiem un arī piekristu atļaujas došanai, bet šajā gadījumā nevaru jūs atbalstīt. Prāvesta tēvs sācis dzīvot pārāk laicīgu dzīvi. Viņš atklāti apmeklē grāmatnīcu un paspējis savā mājā ierīkot īstu laicīga satura bibliotēku. Ar to viņam vēl nepietiek. Viņš nopircis arī televizoru. Paskatieties, visa istaba viņam pilna ar puķēm. Vai tā vairs ir priesteru istaba? Nē, tāds izskatās jebkurš bezdievja mājoklis.

– Liekulība man allaž bijusi derdzīga, bet šajā brīdī es to pat ienīstu, – es pēkšņi izmetu.

– Ko tu, prāvesta tēv, ar to gribi sacīt? – Valpitris, laikam manā balsī sadzirdējis draudus, aizdomīgi ievaicājās. Arī Strods ziņkārīgi paskatījās man acīs.

– Es, provinciāla tēv, ar to jums gribēju atgādināt vecu patiesību, ka citus drīkst tiesāt tikai tāds cilvēks, kam pašam tīra sirdsapziņa.

– Ja es tevi pareizi sapratu, tad tu viņa ekselences klātbūtnē gribi apgalvot, ka arī es dzīvoju laicīgu dzīvi, – Valpitris precizēja manu domu.

– Jā, jūs esat mani pareizi sapratis, – es apstiprināju.

– Tas ir smags apvainojums, un es prasu, lai tu, viņa ekselencei dzirdot, nesvaidītos tikai ar divdomīgiem apgalvojumiem, bet celtu priekšā pierādījumus, ja tev tādi ir, – Valpitris pacēla balsi.

Strods nekustīgi sēdēja savā vietā un, rokas salicis uz galda, mierīgi klausījās mūsu asajā vārdu apmaiņā. Likās – bīskaps ļoti uzmanīgi sekoja mūsu sarunai, taču bija apņēmies pagaidām tajā neiejaukties. Viņš neko neteica arī tad, kad Valpitris uzstājīgi atkārtoja:

– Es tev vēlreiz prasu, sniedz pierādījumus, ja tev tādi ir, bet nenodarbojies ar demagoģiju.

– Man, provinciāla tēv, nav nekāda pamata neizpildīt jūsu prasību, – es viņam ironiski atteicu. – Man patlaban nav arī nepieciešamības jums atgādināt tās lietišķas, kuras es pēc jūsu apcietināšanas redzēju jūsu istabā seminārā. Tie ir tādi paši sūkumi kā puķes manā istabā, un par tiem, manuprāt, nav vērts runāt. Bet slēpt zeltu...

– Kādu zeltu? – Valpitris nobāla.

– Negribu apgalvot, ka tā bija daļa no tā zelta, ko pēc kara atrada Viļānu klosterī, bet man ir tiesības jūs turēt aizdomās, jo jums kā provinciālam vajadzētu zināt, kur tas palika.

– Par Viļānu klostera zeltu es nekā nezinu, – Valpitris ātri izmeta.

– Prāvesta tēv, lūdzu, izsakies skaidrāk, – ierunājās arī bīskaps.

– Jūsu ekselence, šajās dienās pie manis bija atnākusi kāda ticīgā un sūdzējās par provinciāla tēvu, – es bīskapam paskaidroju. – Provinciāla tēvs īsi pirms apcietināšanas lūdzis viņu paglabāt krietni daudz zelta lietu. Sieviņa visu laiku tās cītīgi slēpusi un provinciāla tēvam atdevusi, kad viņš atkal atgriezies šajā pusē. Sieviņa apvainojusies par to, ka provinciāla tēvs viņai pat īstu paldies nepateicis, bet visus labumus atdevis savai piegulētājai, kura no Tukuma aizskrējusi uz Rīgu dzīvot.

– Kas tas par zeltu? – Strods stingri noprasīja Valpitrim.

– Zelts bija mans, un man nav nevienam jānorēķinās ne par tā iegūšanu, ne arī par tā izlietošanu, – Valpītis diezgan asi atcirta.

– Tas nu tā, – domīgi norūca bīskaps un tūlīt piemetināja: – Bet nabadzības solījumu jūs tomēr esat devis. Vai tev, prāvesta tēv, vēl kaut kas sakāms? – jautāja man Strods.

– Provinciāla mantrausība dažreiz traucē viņu pat kārtīgi pildīt savus amata pienākumus, – es iekarsis turpināju apsūdzēt. – Nesen biju kādās bēres Lamiņos tikai tāpēc, ka tur provinciāla tēvu nevēlējās redzēt. Mirušo provinciāla tēvs kādreiz izdzinis pa durvīm. Kāpēc? Viņa vācu okupācijas laikā, ar asarām acīs lūgusi provinciāla tēvu, lai tas aizlūdz par vecenītes mirušajiem piederīgajiem, bet sieviņai nebijis tik daudz naudas, cik prasījis provinciāla tēvs. Nelīdzējis arī sieviņas solījums, ka viņa parādu nolīdzinās, tiklīdz naudiņu nopelnīs. Viņa tad arī pateikusi, ka šo mācītāju gan lai nelaižot pie kapa.

– Tā, tā, – Strods nervozi bungoja ar pirkstiem pa galdu. – Pieliek, prāvesta tēv, – tas tiešām ir gaužām bēdīgi. Taču netiesāsim pārāk bargi provinciāla tēvu. Viņš ir vecāks un gājis arī pa ciešanu ceļu. Bīskaps lēni piecēlās. Piecēlāties arī mēs.

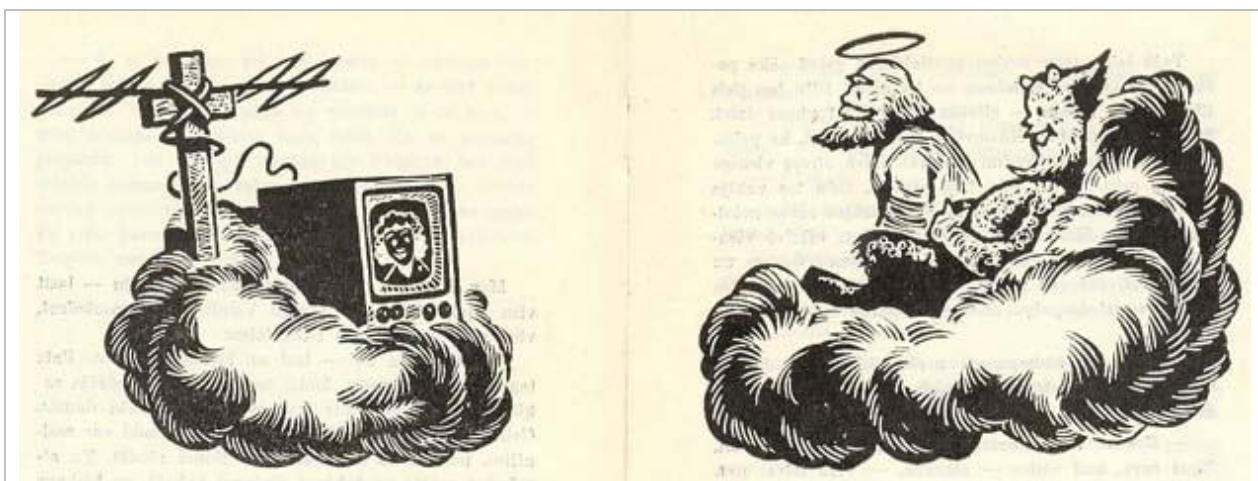
– Zinātniskiem nolūkiem lasīt laicīga satura grāmatas es tev atļauju, – bīskaps teica, panākdams uz istabas vidu. – Vēlāk atsūtīšu arī rakstisku atļauju, – viņš piezīmēja, tuvodamies televizoram. – Vai strādā labi?

– Ļoti labi, – es viņam atbildēju.

– Bet kāpēc tu to pirkī?

– Jūs man kādreiz aizliedzāt apmeklēt kino savā pilsētā, bet dzīve jāredz, mākslai jāseko.

– O, tu jau man esi īsts jezuīts, – bīskaps labsirdīgi jokoja. – Nu, skaties, skaties, – ar tevi nekas nenotiks. Tas kunga miers lai vienmēr ir ar tevi, – teica bīskaps, sniegdam man roku. Es to pateicīgi paspiedu. Tad bīskaps piegāja pie Valpitra, bet viņš stāvēja demonstratīvi rokas uz muguras salicis. Strods izbrīnā paraustīja plecus un klusēdams devās uz izeju. Es viņu pavadīju līdz mašīnai. Kad atgriezos istabā, Valpitra tur vairs nebija.⁵⁵

Dzīves pievārtē

Man par lielu pārsteigumu bīskapa atļauju – lasīt visu laicīgo literatūru atveda Valpītis. To pasniedzot, viņš man ar rūgtumu balsī teica:

⁵⁵ V.E.: Valpītis ir bijis gudrāks un tālredzīgāks par Strodu. Viņš zināja, pie kā Zvejsalnieks nonāks, un ar ko tas viss beigsies.

– Te nu tā ir, – lasi ar bīskapa svētību. Pats tagad labi nesaprotu, kādēļ man ar tevi vajadzēja saķildoties. Vienmēr par tevi esmu bijis labās domās. Gribēju tev pat iemācīt itāliešu valodu. Laiki var mainīties, un tad es tevi sūtītu uz Romu studēt. Tu atgrieztos mājās ar doktora diplomu kabatā, un bīskapa krēsls tev būtu nodrošināts. Tādi bija mani nodomi par tavu nākotni, bet tagad mūsu attiecības ir sabojātas. Es redzu, ka tu, tāpat kā viņa ekselence, mani nesaproti un arī laikam nekad nesapratīsi. Naivi ir domāt, ka ticībai ir pa spēkam uzvarēt prātu. Reliģija var paturēt savu varu tikai tad, ja tā nolād prātu. Marksisms ir zinātne, un baznīcai ar to nav pa ceļam. Bet dari kā gribi – bīskapa atļauja tev tagad ir. Es savu degunu tavās lietās vairs nebāzīšu.

Valpitris aizgāja un turēja vārdu. Manā mājā viņš gandrīz nekad vairs nerādījās. Toties mani arvien biežāk sāka atcerēties bīskaps. Vismaz ik pēc pāris dienām viņš piezvanīja pa tālruni un apvaicājās, kā man klājas, bet reizi nedēļā uzlika par pienākumu viņu apciemot. Tad mēs parasti aizbraucām uz bīskapa vasarnīcu Slokā, dzērām kafiju ar konjaku, staigājām pa vasarnīcas dārzu un spriedām par tīri laicīgām lietām.

No šīm sarunām es nopratu, ka bīskaps ir reālpolitiķis. Viņš nepiekrita Valpitrim, ka varētu nākt citi laiki, un tāpēc uzskatīja, ka katoļu baznīcai ar padomju varu nepieciešams sadzīvot. Bīskaps šad tad pat sūdzējās, ka atrodoties tādi mācītāji, kuri to nesaprotot un izturoties pret padomju varu naidīgi, ar tādu rīcību baznīcai nodarīdami lielu ļaunumu. Ja baznīca grib pastāvēt padomju varas apstākļos, tad baznīca no sevis nedrīkst atbaidīt darbaļaudis. Darbaļaudis ir par padomju varu, un tas baznīcai jāņem vērā.

Apmēram tādus uzskatus pauda bīskaps.

Man, protams, nav nekāda pamata apgalvojumam, ka bīskaps vienmēr ar mani runāja pilnīgi atklātu valodu. Esmu pārliecināts, ka viņš centās mani neizlaist no acīm, lai pārbaudītu, uz kuru pusi mani velk marksistiskā literatūra, taču es sajutu arī to, ka Strods mani centās audzināt savu uzskatu garā. Tādēļ man nav ne mazāko šaubu, ka, runājot par katoļu baznīcas politikas galveno virzienu padomju varas apstākļos, bīskaps pret mani bija atklāts.

Tajā laikā man arvien neatlaidīgāk galvā sāka perināties doma par aiziešanu no baznīcas. Biju jau ticis tik tālu, ka zināju – cilvēks dzīvo tikai vienu dzīvi. Semināra inspektors Kozlovskis kādreiz teica, ka priesterā pienākums ir ļaudīm palīdzēt dzīvē atrast vienīgo pareizo ceļu. Es šo ceļu biju atradis, taču tas nebija tas, kuru domāja Kozlovskis. Es atcerējos savas nelielās māsiņas Sholastikas pēdējos vārdus: «Dzīvē vienmēr esi godīgs un taisnīgs pret cilvēkiem». Godīgs un taisnīgs cilvēks var palikt tikai tad, ja viņš nerīkojas pret savu sirdsapziņu. Bet sirdsapziņa man vēl bija dzīva.

Sarunās ar bīskapu es arvien biežāk ieminējos, ka vēlos mainīt draudzi. Strods par to negribēja ne dzirdēt.

– Kas tev nekaiš dzīvot Tukumā, – ienākumi labi, Rīgai tuvu, kad vēlies – atbrauc, – viņš teica. Bet, kad es paliku pie sava, tad turpināja: – Ja vēlies, varu tevi pārcelt uz Rīgu.

– Nē, Rīga mani nekārdina. Esmu ļoti noguris un gribētos apkalpot pavisam mazu draudzīti, kaut kur pavisam nomaļā vietā, – es viņam atbildēju.

– Varbūt vēlies strādāt Jelgavā vai Bauskā?

– Jūsu ekselence, tas taču tas pats, kas Tukumā, – es noraidīju arī šo bīskapa priekšlikumu.

– Tad es nezinu, kā lai tev palīdzu, – Strods noplātīja rokas. – Ak tā, varētu padomāt par Saldu, – viņš pēc brīža atcerējās. – Leitāns jau sen prasās tuvāk Rīgai. Pret Tukuma draudzi viņam droši vien nebūs iebildumu. Ja gribi mainīties ar vietām, – aizbrauc, apskaties un aprunāties.

– Paldies, jūsu ekselence, aizbraukšu un apskatīšos.

– Bet ko tu darīsi ar televizoru, ja pārcelsies uz Saldu? – Strods pēkšņi ieinteresējās.

– Pārdošu.

– Žēl, ka Saldū vēl nevar uztvert televīzijas raidījumus. Būs garlaicīgi, – bīskaps līdzietīgi noteica. – Man tava ideja iegādāties televizoru gluži labi iepatikās. Arī es esmu sadomājis to nopirkt. Nevar taču dzīvot kā mucā. Vai tu man nevarētu dot padomu, kāda marka ir labāka?

Es pasmaidīju. Nē, padomu dot es nevarēju. Man pašam bija gaužām trūcīgas zināšanas par moderno tehniku.

Tā bija saruna, kas mani ievadīja pēdējā ceļa posmā uz dzīvi.

Saldus mācītājs Leitāns bez tielēšanās piekrita manam priekšlikumam apmainīties draudzēm. Varēja redzēt, ka viņš pat baidījās palaist garām izdevību tikt tuvāk lielpilsētai un kala dzelzi, kamēr tā vēl karsta.

Leitāns tūlīt ar skubu posās man līdzī uz Rīgu, lai diecēzes kūrījā drīzāk nokārtotu pārcelšanās formalitātes. Viņš laikam baidījās, ka es varētu pārdomāt un no sava priekšlikuma atteikties.

Man likās, ka Leitāns nomierinājās tikai tad, kad saņēma bīskapa parakstīto dokumentu par iecelšanu Tukuma draudzē.

– Nu, vai tu esi apmierināts? – viņš man vaicāja, iznākdams no kūrijas.

– Un tu?

– Ļoti, – Leitāns apmierināti noteica.

– Arī es tāpat.

Jā, mēs abi varējām būt apmierināti. Leitānam pārceļšana bija kārotais paaugstinājums, bet man – solis uz pēdējo draudzi.

Pēc pāris nedēļām mēs jau bijām apmainījušies ar vietām. Leitāns sāka savas gaitas Tukumā, es – Saldū.

Dievkalpojums nenotiks

Nemanot kaut kur gar manas mājas paksi ir aizlavījušies rudens un ziema. Tagad ārā ir pavasaris. Vai tas būs mūžīgs? Nē, nekas nav mūžīgs. Arī pavasaris aizies, un tā vietā atnāks vasara. Bet vai tikai gada laiki mijas? Savs pavasaris, vasara, rudens un ziema taču ir arī cilvēkam. Gar kuru mājas stūri tad aizlavījies manas dzīves pavasaris, ka es to neesmu pamanījis, tāpat kā pērno rudeni un ziemu?

Visu rudeni un ziemu, katru brīvu mirkli esmu cītīgi sēdējis pie grāmatām. Tagad es vairs to nedaru. Jau otro nedēļu agri no rīta pazūdu no mājas un atgriežos tikai naktī. Es neēju apkopt draudzi, bet klīstu pa Saldus apkārtni. Vakaros mans ceļš parasti noslēdzas Cieceres upītes krastos. Tur es stāvu stundām ilgi, kamēr kļūst pavisam tumšs un atvaru ūdeņi saplūst ar nakti. Māmuļa ir nobažījies par mani. Kad pārnāku mājās, viņas skats man mēmi jautā:

– Kas ar tevi, dēliņ, notiek?

Jā, kas ar mani notiek? Es meklēju man nozagto pavasari. Tādēļ es stāvu Cieceres upītes krastā un domāju, kas to izdarījis. Manas bērniņas dienu debesis vienmēr bija apmākušās, pār mūsu māju, aizsedzot sauli, allaž bija savilkušies trūkuma melnie mākoņi. Es piekalpoju baznīckungam, bet manas bērnu dienas nekļuva gaišākas. Man nebija pavasara arī tad, kad paaugos un gāju skolā. Baznīca man teica: «Skolā tu

apgūsti neīstas zināšanas. Ja tu gribi iegūt mūžīgo pavasari, tad pagriez muguru skolai un dzīvei». Es paklausīju. Es aizgāju klosterī, pabeidzu garīgo semināru, strādāju par mācītāju un tagad zinu, ka man vairs pavasara nebūs. Kas mani pievīla? Vai man zaudēt arī vasaru?

Cieceres upītes krastos smaržo ievas, un tajās gandrīz visu nakti pogo lakstīgalas. Viņu aizrautīgajai dziesmai pa vidu jauca traktoru dūkoņa, kas nāk kaut kur no tuvējiem tīrumiem. No Brocēnu puses atlido jauniešu dziesma un iekrīt man tieši sirdī. Pavasaris. Mostas daba, auglībai atveras zeme, priecājas cilvēki.

Nākamajā svētdienā atkal jānotiek dievkalpojumam. Man vajadzētu sēdēt mājā un gatavot sprediķi, bet es turpinu stāvēt Cieceres upītes krastā.

– Pietiek, – es saku pats sev, – lai nāk svētdiena, dievkalpojums nenotiks.

Jā, es nometīšu sutanu, un dievkalpojums nenotiks. Bet kas būs pēc tam? Es zinu, mani nolādēs katoļu baznīca. Lai nolād – tas mani vairs nebiedē. Es esmu stāvējis pie simtiem mirēju gultām un ar viskarstākām lūgšanām mēģinājis paildzināt cilvēku dzīves. Tas viss bijis velti. Ja nav varas, kas cilvēku spēj paglābt, tad nav arī tāda spēka, kas var cilvēku pazudināt. No teātra izrādēm nav jābaidās. Cilvēks nevar dzīvot viens, tādēļ viņš nedrīkst noniecināt sabiedrības spriedumu. Ko ļaudis teiks par mani: notiesās vai attaisnos? Es zinu, mani notiesās tie, kuri akli seko baznīcai. Lai! Viņu skaits dilst kā sniegs pavasara saulē. Tāpat es zinu, ka mani attaisnos tie, kuri baznīcu uzskata par tumsonības aizstāvi. Viņu ir daudz, un viņu pulks turpinās augt līdz tam brīdim, kamēr uz zemeslodes vairs nebūs neviena reliģijas apmāta cilvēka. Bet man nepietiek tikai ar attaisnošanu, man vajadzīga arī piedošana. Man jāatbild sabiedrībai ne vien par saviem zaudētajiem gadiem, bet arī par daudzu citu cilvēku maldu ceļiem. Vai

sabiedrība man to piedos – es nezinu. Un, ja piedos, tad es tomēr nedrīkstu nevienam palikt parādā. Cik labi būtu, ja visu dzīvi varētu sākt no jauna, taču tas nav iespējams. No jauna var sākt dzīvot tikai ar šodien, bet parāds ir kā kalns, un es nezinu, vai man to izdosies kādreiz nolīdzināt.

Sijā sīks pavasara lietus. Nakts ir necaurredzama un silta. Smaržo dienā uzartā zeme. Saldū visi logi jau tumši. Vienīgi ielu laternas met blāvu gaismu.

Es atgriežos mājā un zinu, ka manas istabas logā šonakt gaisma nenodzisīs līdz pat rītam. Nākamajā svētdienā dievkalpojums nenotiks, bet no baznīcas es nevaru aiziet klusi, tā, lai neviens mani nepamanītu. Par manas īstās dzīves sākumu man ir jāpaziņo ne vien Saldus, bet arī Talsu, Alsungas, Jūrkalnes un Tukuma draudzei, par to ir jāzina it visiem, kam esmu rādījis nepareizu ceļu dzīvē. Mana balss nav tik spēcīga, lai to sadzirdētu pāri novadiem. Bet, ja es gribu būt godīgs pret cilvēkiem, tad man tāda balss ir nepieciešama. Un es ceru, ka to atradīšu. Man tikai šonakt jāsameklē īstie vārdi, kas kā liesma skartu cilvēku sirdis un prātus.

Mājā valda kapa klusums. Māmuļa ir nodzēsusi gaismu, bet es zinu – viņa neguļ. Viņa sēž savā istabiņā un ar drebošu sirdi gaida mani. Mātes sirds nojauš, ka esmu nonācis krustceļos, varbūt pat bezdibeņa malā. Un viņa baidās, ka kādu nakti es varētu arī nepārnākt. Ezers vai atvars tādos brīžos dažreiz ir neatvairāmi pievilcīgs. Nē, māt, tas viss ir garām, – es dzīvošu. Es zinu – tava sirds sāpēs arī par to, ka dievkalpojums nenotiks un es vairs nestaigāšu sutanā, tomēr citādi rīkoties vairs nevaru. Es saprotu tevi, māt, saproti arī tu mani. Tu taču negribi, lai tavš dēls dzīvotu pret savu sirdsapziņu un kļūtu par nelieti.

Klusu, klusu es veru mājas durvis. Varbūt viņa tomēr šonakt ir aizmigusi. Taču nē. Tāpat kā citas nakts, māte sadzirdējusi manus soļus un sagaida mani ar siltām vakariņām. Kā vienmēr, arī šonakt viņa man nekā nejautā, bet mātes acīs es lasu mocošo vaicājumu: «Kad, dēliņ, tas viss beigsies?» Drīzi, māt, drīzi.

Šonakt stundas skrien neparasti ātri. Tuvojas rīts, un drīzi ausīs gaisma, bet es vēl neesmu atradīšos tos vārdus, kuriem jāizskan pa draudžu draudzēm. Es rakstu, svītroju un plēšu uzrakstīto. Vārdiem gribu uzkraut visu savu zaudēto gadu rūgtumu, bet vārdi to atsakās nest. Un tomēr es neatlaižos, – es rakstu, svītroju un pārrakstu. «Cīņai» šodien ir jāsaņem mans atteikšanās raksts.

Beidzot tas ir galā, un tikai tagad es pamanu, ka istabā ir kļuvis pavisam gaišs, ir atnācis rīts. Es nodzēšu elektrisko spuldzi un paskatos pulkstenī. Pēc stundas aties vilciens uz Rīgu.

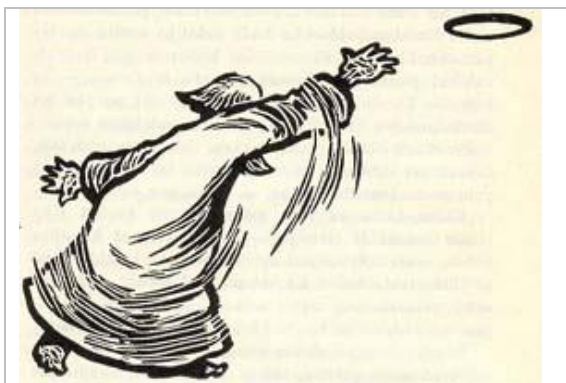
Rūpīgi salocījis aprakstītās lapas un noglabājis kreisajā krūšu kabatā, paķeru mēteli un izmetos laukā. Es nedrīkstu nokavēt vilcienu.

* * *

Ir pienākusi pēdējā svētdiena, kad esmu vēl atnācis uz baznīcu. Taču es te vairs nestāvu, lai kalpotu dievam, bet, lai ietu kopā ar tiem, kas cīnās pret gara tumsību. Aiziet no iemītas takas nav viegli, taču pirmais solis ir jau sperts, – «Cīņa» šodien publicējusi manu atteikšanās rakstu. Un, stāvēdams baznīcas jomā bez sutanas, es dievlūdzējiem saku:

– Šaubās un meklējumos esmu nācis pie atziņas, ka dieva nav, un tādēļ dievkalpojumu nekad vairs nenoturēšu. Es gribu kalpot patiesai dzīvei, nevis izdomātai aizkapa paradīzei.

Esi sveicināta, dzīve!

Dzīve nemitīgi traucas uz priekšu, un daudzas, agrāk iemītas takas, aizaug ar zālī. Arī dokumenti, kas stāsta par pagājušām dienām un notikumiem, laika gaitā arhīvu plauktos pārklājas ar putekļiem. Paaudžu maiņā pat daudzi vārdi, kuriem kādreiz bijusi sava jēga un saturs, tagad kā vecas grabažas stāv pamestas vēstures ceļmalā. Es ticu, reiz pienāks arī tā gaišā diena, kad cilvēce būs pilnīgi brīva no reliģiskās apmātības. Tad ar zālī aizaus ne vien taciņa uz baznīcu, bet no cilvēku dzīvās valodas pazudīs arī vārdi, kas bijuši reliģisko kultu īpašums. Tā tas kādreiz būs.

Mūsu dzīves pulss ir straujš, gandrīz nemanot jau aizsteigušies vairāki gadi, kopš es nometu sutanu. Apsūb un aizmirstībā nogrimst atmiņas par zaudētajiem gadiem. Es tās nekad neesmu centies uzspodrināt, jo dzīve vienmēr sauc uz priekšu. Taču

laiku pa laikam savā vēstuļu kastītē atrodu aploksnes, uz kurām manu adresi rakstījušas man nepazīstamu cilvēku rokas. Lielākā daļa vēstuļu nāk no ļaudīm, kuri vēl atrodas reliģijas valgos un meklē ceļu uz dzīvi. Viņi parasti jautā: «Vai jūs esat laimīgs?» Un, rakstot viņiem atbildes, gribot negribot esmu spiests atcerēties to pasauli, no kuras esmu aizgājis.

Vai es esmu laimīgs? Jā un vēlreiz jā! Tā es jūtu, tā es domāju, tā es rakstu. Es atceros Zvejsalas, nomaļo vietīgu Lubāna tuvumā. Tur sākās manas gaitas dzīvē. Toreiz Lubāns cilvēkiem bija laime un reizē arī nelaime. Lubāns bija bagāts ar zivīm, un no tām cilvēki pārtika. Tā bija laime. Pavasaros un rudenos, dažreiz pat vasarās Lubāns pārplūda un draudēja Zvejsalas noslīcināt. Tā bija nelaime. Tagad cilvēki, nevis dievi Lubānu iežogo ar varenēm zemes vaļņiem. Lubāns būs vēl bagātāks ar zivīm, bet Lubāns vairs nevienu neapdraudēs. Lubāns cilvēkiem būs draugs, nevis ienaidnieks. Vai par to lai nepriecājas cilvēka sirds un prāts?

Nesen es atkal apciemoju savu dzimto pusi. Gandrīz vairs nepazīnu ne Varakļānus, ne Viļānus. Jaunas skolas, jauni veikali, jaunas, lielas dzīvojamās mājas. Nav vairs veco Varakļānu un Viļānu. Bez dieva svētības ir uzceltas jaunas pilsētas arī manā dzimtajā pusē. Vai par to lai nepriecājas cilvēka sirds un prāts?

Gatavodamies rakstīt «Zaudētajiem gadiem» nodaļas par dzīvi garīgajā seminārā, es iegriežos namā, kurā pavadīju savus klerika gadus. Izrādījās, ka semināra darbība ir sarukusi un pats seminārs pārvācies blakusēkā, bet vecajās telpās ierīkots bērnudārzs. Es staigāju pa man tik pazīstamajām istabām un tās vairs nepazīnu. Es klausījos bērnu jautrajās čalās, aplūkoju istabas ar mazajiem galdiņiem, krēslīņiem, ar tīru veļu pārklātajām gultiņām, apbrīnoju milzīgo dažādo rotaļlietu bagātību un domāju par savu bērnību. Baznīcas ēna ne vien nozudusi no šīm telpām, bet tā neskar arī šos mazos, laimīgos cilvēciņus. Viņiem nebūs zaudēto gadu. Vai par to lai nepriecājas cilvēka sirds un prāts?

Es esmu laimīgs, ka lielās dzīves celtnieki mani draudzīgi uzņēmuši savā pulkā. Es strādāju savu darbu un esmu neapmierināts tikai ar to, ka nevaru darīt vēl vairāk. Arī mana kvēlākā vēlēšanās ir, lai dzīve septiņjūdžu soļiem steigtos pretim cilvēces lielajam sapnim – komunistiskajai sabiedrībai.

Par to visu es domāju, rakstot atbildes vēstules, to es centos neaizmirst arī rakstot «Zaudētos gadus». Kopš esmu nometis sutanu un iekļāvies lielās dzīves straumē, man allaž vēl un vēlreiz cilvēkiem gribējies atgādināt sirmo patiesību, ka ir tikai viena dzīve un tā atrodas tepat zemes virsū.

Esi sveicināta, dzīve!

Rīgā, 1961. g. janvāris – 1962. g. aprīlis.

Vekordijas autora pēcvārds

Vienīgie biogrāfiskie dati, ko pašlaik var atrast Internetā par Boļeslavu Zvejsalnieku, ir skopa rindiņa Rakstniecības muzeja katalogā:

Zvejsalnieks, Boļeslavs (1927–1993), nozare – Rakstniecības, teātra un mūzikas muzejs 2081V0050K Kods 6500...

Acīmredzot jāsecina, ka šajā sējumā ievietotās grāmatas autors ir miris pirms kādiem 15–16 gadiem, 65 vai 66 gadu vecumā.

Miris 1993.gadā... Aizdomīgs laiks... Tūlīt pēc «padomju varas» krišanas, kad klerikāļi svinēja savu triumfu...

Vai viņš mira dabīgā nāvē? Vai izdarīja pašnāvību? Vai viņu vajāja līdz nāvei?

Boļeslavs Zvejsalnieks bija savā veidā «nodevējs»: viņš ne tikai atteicās no reliģijas un no mācītāja amata, bet kļuva arī par aktīvu ateisma propagandistu, braukāja apkārt ar antireliģiskām lekcijām.

Tāda «nodevība» varbūt izsauc maz simpātiju, bet vienīgi vajadzētu, lai attieksme pret šādiem «nodevējiem» būtu simetriska: vienāda, neatkarīgi no tā, kurā virzienā «nodevējs» ir pārgājis.

Tā, ja kāds ir bijis aktīvs marksists kā, piemēram, «filozofe» Maija Kūle, bet pēc tam kļuvis «religiōzs» un tagad aktīvi sludina «Dieva vārdu» kā, teiksim, Andris Buiķis, tad pret viņu attieksmei ir jābūt tādai pašai kā pret Boļeslavu Zvejsalnieku.

Man tomēr šķiet, ka tagad dominējošā Latvijas «sabiedriskā doma» nav spējīga uz šādu simetrisku un līdz ar to taisnīgu attieksmi: priekš šīs «domas» pāriet no mācītājiem uz ateistiem ir slikti, bet pāriet no ateistiem uz mācītājiem ir labi.

Tāpēc, kā man rādās, pašreizējā Latvijas «sabiedriskā doma» nav spējīga uz taisnīgu un godīgu attieksmi pret Boļeslavu Zvejsalnieku.

Vēl jo mazāk klerikāļu sabiedrība ir spējīga nosodīt, piemēram, Tarsas Pāvilu, kurš taču (ja ticam oficiālajai Baznīcas versijai) bija vēl trakāks nodevējs par Zvejsalnieku: sākumā nomētāja akmeņiem Stefanu, bet pēc tam kļuva par kristiešu «apustuli» (Zvejsalnieks vismaz slepkavības nedarīja).

Zvejsalnieka dzīve iegrozījās visumā ne tā, kā tas būtu bijis normāli. Es, diemžēl, netiku dzirdējis viņa lekcijas un pat televīzijā viņu redzējis neatceros, tāpēc nevaru noteikt viņa psiholoģisko tipu ar maksimālo garantiju. Šajā grāmatā viņš parādās kā šizoīds un racionālists – tāpat tips, psiholoģiski tuvs man. Normāli viņam nebija jānonāk baznīcas valgos; tas vispār bija kaut kāds pārpratums, ka viņš tur nonāca – savas bērnības apkārtnes (garīgās) nabadzības dēļ.

Skolā viņš (vecāku fiziskās nabadzības un kara dēļ) ir pāraudzenis, beidz tikai divas vidusskolas klases četrus vietā, laicīgo literatūru sāk lasīt tikai jau būdams mācītājs (šīs vēlīnās beletristiskās izglītības dēļ viņš arī vēlāk patstāvīgi nevar uzrakstīt savu stāstu; tas parādās kā «Pētera Bauģa literārais atstāstījums»).

Ja Boļeslavs bērnībā un agrā jaunībā būtu atradies labvēlīgākos apstākļos, tad vispār nebūtu nekādas epopejas ar klosteri, garīgo semināru un katoļu mācītāja darbību – tad viņš jau «no paša sākuma» būtu bijis ateists, un viss būtu normāli, nebūtu nekādas «nodevības».

Bet, diemžēl, tādu apstākļu viņam nebija, un dzīve aizgāja tajā gultnē, kuru mēs tagad zinām. Kad nu ar tādu novēlošanos viņš beidzot nonāk tur, kur viņam bija jābūt jau no paša sākuma, tad, protams, parādās smaga dilemma: vai turpināt sludināt to, kam viņš vairs netic, un dzīvot tādos melos visu atlikušo mūžu – vēl gadus 40 vai pat 50 – vai arī novērsties no šī ceļa?

Bet novērsties no ceļa ir grūti: viņam ir 32 gadi, bet nav nekādas profesijas (un pat vidusskola nav pabeigta). Ja viņš vairs nebūs mācītājs, tad ko viņš strādās, no kā pārtiks? Ies kaut kur par mācekli, it kā viņam būtu tikai 15 gadi?

Dzīve ar saviem materiālajiem likumiem ir nepielūdzama.

Tāpēc nav sevišķi ko brīnīties, ka viņš piekrita kļūt par ateisma propagandistu – tas taču bija faktiski vienīgais, ko viņš prata darīt.

Grāmatā tas, dabīgi, nav skarts, bet es domāju, ka tur darbojās vēl arī citi personāži, un proti: VDK. Čekisti vijās ap mācītājiem, un domāju, ka viņi nepagāja garām arī Zvejsalniekam. Tas vēl vairāk sarežģīja viņam izvēli. Vai kļūt «drošībniekiem» par sabiedroto, kā viņi to uzstājīgi prasa, vai arī par viņu vajātu ienaidnieku? Ja tu esi stiprs savā ticībā, «paļaujies uz Dievu», jūties vienots ar Baznīcu, tad

tu vari izvēlēties otro ceļu un pretoties čekistu vilinājumiem un prasībām. Bet ja Dievam tu vairs netici un Baznīcu jau pats uztver kā savu ienaidnieku? Ko tad – ar kādiem spēkiem tad pretoties čekistiem?

Tā ka Zvejsalnieka izturēšanās man ir pilnīgi saprotama. Es negribu to nedz nosodīt nedz attaisnot, bet gan uztvert vienkārši kā laikmeta vēsturisku faktu.

Tā bija zināma traģēdija, ka toreiz cilvēkiem vajadzēja izvēlēties starp kristietību un marksismu – divām žīdu mācībām, no kurām neviena nebija patiesa.

Valdis Egle

2009. gada 11. aprīlī

VEcordia ir Valda Egles elektroniska literāra dienasgrāmata, kurā viņš ir citējis arī daudzus citu autoru tekstus. Vekordija dibināta 2006.gada 30.jūlijā un sākotnēji sastāvēja no lineāri numurētiem sējumiem, katrs apmēram 250 lappušu apjomā A4 formātā, taču vēlāk par galveno izdevuma eksistences formu kļuva «izvilkumi». Vekordijas izvilkums ir fails, kurā atkārtots viena vai vairāku Vekordijas iecirkņu teksts bez lineāras numerācijas un bez iepriekš uzdota apjoma. Izvilkums parasti reproducē kādu Valda Egles vai cita autora grāmatu vai brošūru. Izvilkuma faila nosaukumā pirmais burts «L» nozīmē, ka grāmatas pamatteksts ir dots latviski, burts «E», ka angļiski, burts «R», ka krieviski, un burts «M», ka jaukts. Burts «S» nozīmē, ka fails ir sagatave, kura vēl tiks stipri modificēta, bet burts «X» apzīmē faksimilus. Dienasgrāmatas VEcordia oriģinālos un izvilkumu failus Jums **ir tiesības** kopēt, pārsūtīt pa e-pastu, ievietot WWW serveros, izdrukāt un nodot citām personām bez maksas informatīvos, estētiskos vai diskusiju nolūkos. Bet, pamatojoties uz LR un starptautiskajām autortiesībām, **ir aizliegta** šī faila jebkura veida komerciāla izmantošana bez Dienasgrāmatas autora rakstiskas atļaujas, un **ir aizliegts** šos failus jebkurā veidā modificēt. Ja attiecībā uz šeit doto tekstu bez Dienasgrāmatas autora tiesībām darbojas vēl citas autortiesības, Jums jārespektē arī tās.

Šī sējuma izdošanas brīdī (kurš titullapā apzīmēts ar vārdu «Versija:») Vekordijas galvenās pārstāvniecības Internetā bija vietnes: <http://vekordija.blogspot.com/> – latviešu grāmatām; <http://vecordija.blogspot.com/> – krievu grāmatām.

Satura rādītājs

VEcordia	1
Izvilums L-ZVEJSA	1
Boļeslavs Zvejsalnieks	1
ZAUDĒTIE GADI	1
Ievads	2
Boļeslavs Zvejsalnieks. Zaudētie Gadi	3
Es gribu nolīdzināt parādu	3
Zvejsalas	4
Ierašanās pasaulē	5
Vai mānīties ir labi?	6
Dievs kungs, esi žēlīgs man, nabaga grēciniekam	7
Viņpus ceļa	8
Kāda būsī, nākotne?	9
Apgāztais ūdens spainis	10
Dzīvē vienmēr esi godīgs un taisnīgs pret cilvēkiem	11
Izbailes	12
Uz dzīves sliekšņa	13
Vecās ēnas	14
Es sarauju saites ar dzīvi	15
Tu nepiederēsi sev, bet mums	17
Visi pret mani sazvērējušies	19
Ja rokas pie arkla esi pielicis, tad atpakaļ neskaties	20
Antons tomēr nav svētais	21
Ikdiena	22
Jaunais klostera priekšnieks	24
Zelta meklēšana	26
Ceļa jūtīs	28
Cilvēk, ko tu dari?	29
Jauneklis, mežs, vecītis un viņa dēli	31
«Ego vir videns paupertatem meam...»	33
Semināra bibliotekārs	38
Dieva vai sātana grāmata?	39
Kur gan viņš paslēpies?	41
Pēdējā svētība	43
Skandāls baznīcā	46
Garie nagi	47
Medaljona noslēpums	50
Kad dzīve runā	52
Brāļi vai ienaidnieki?	54
Jurītis	56
Pēdējā ziema Talsos	57
Ko tu te meklē?	59
Nu ticība atkal stāvēs droši	61
Ļaudis un mācītāji	62
Mīlestība	63
Nepatikšanas	66
Kad provinciāls nedod roku bīskapam	68
Dzīves pievārtē	71
Dievkalpojums nenotiks	73
Esi sveicināta, dzīve!	74
Vekordijas autora pēcvārds	76
Satura rādītājs	78